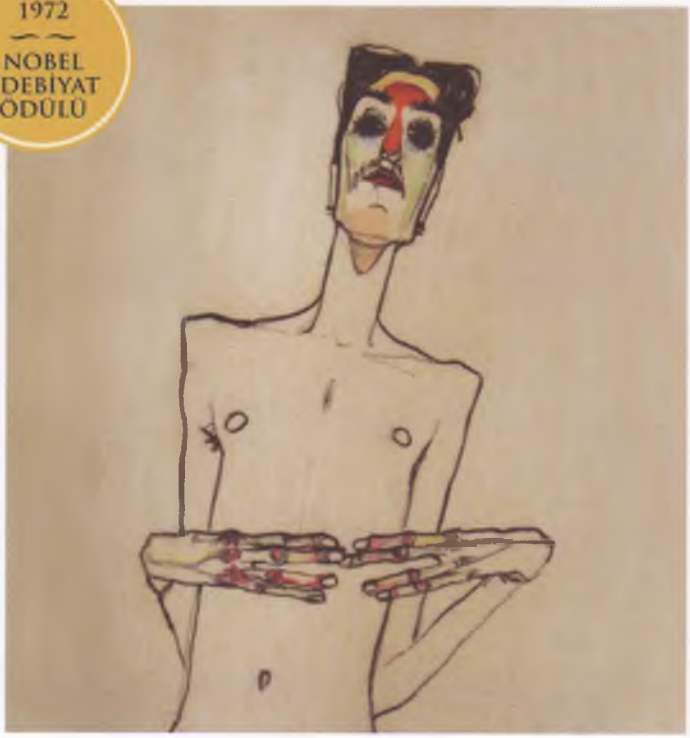
HEINRICH BÖLL

PALYAÇO

1972
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

Çeviri: AHMET ARPAD

CAN

HEINRICH BÖLL

PALYAÇO

Ansichten eines Clowns, Heinrich Böll
© 1963, 1985, 2004, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Köln, Almanya
© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2013
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sabuncuoğlu

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1783-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

HEINRICH BÖLL

PALYAÇO

ROMAN

1972 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Almanca aslından çeviren

Ahmet Arpad

CAN

Heinrich Böll'ün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Fotoğrafta Kadın da Vardı, 1998
Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru, 1999
Babasız Evler, 1999
Dokuz Buçukta Bilardo, 2000
Yolcu Sparta'ya Varırsan Eğer, 2011

HEINRICH BÖLL, 1917'de Köln'de doğdu. İkinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaştı, birkaç kez yaralandı, esir düştü. Savaştan sonra hem üniversite öğrenimini sürdürdü, hem de ağabeyinin marangozhanesinde çırak olarak çalıştı. İlk öyküleri 1947'den sonra yayımlanmaya başladı. Eserleri için aldığı ödüller arasında 1967 Georg-Büchner Ödülü, 1972 Nobel Edebiyat Ödülü vardır. Alman ve Uluslararası PEN Derneği'nin başkanlığını yaptı. 16 Temmuz 1985'te öldü. Heinrich Böll, edebiyat yaşamına öykü yazarak başlamış ve öykücülüğü hep ön planda tutmuştur. İlk çalışmalarından en nitelikli yapıtlarına kadar, Böll'ün öykülerinde keskin gözlemcilik yeteneği, çağdaş ve eleştirel düşünce yapısı, alaycılığı, insancıl yaklaşımı kendini açıkça belli eder. Böll'ün eserleri yalnız Almanya içinde ve Alman dilini kullanan ülkelerde değil, bütün dünyada XX. yüzyılın önde gelen klasikleri arasına girmiştir.

AHMET ARPAD, 1942'de İstanbul'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Alman ve Avusturya okullarında, yükseköğrenimini İÜ Alman Dili Edebiyatı'nda tamamladı. 1968'den bu yana Almanya'da, serbest gazeteci, fotoğraf sanatçısı ve çevirmen olarak yaşamını sürdürüyor. Özellikle Heinrich Böll, Gerhard Hauptmann, Hermann Hesse, Stefan Zweig, Anna Seghers, Pablo Neruda, Johannes M. Simmel, Thomas Bernhard ve Harry Mulisch'in çeşitli eserlerini dilimize kazandırmıştır. 2012'de Tarabya Çeviri Ödülü'ne layık görülmüştür.

Annemarie için

O'ndan habersiz olanlar görecekler,
duymamış olanlar anlayacaklar.

1

Bonn'a vardığımda hava kararmıştı. Bir yere varışımdan sonra yaptığım hareketler beş yıldır hep aynıydı, otomatikleşmiştim artık. Peron merdivenlerini inip çıkmak, bavulu yere koymak, palto cebinden bilet çıkarmak, bavulu yerden almak, bileti vermek, akşam gazeteleri için bayiye uğramak, istasyondan dışarı çıkıp bir taksiye el etmek. Hemen hemen beş yıldır her sabah bir yere doğru yola çıktım veya bir yere vardım. Sabahları peron merdivenlerini çıkıp indim, öğleden sonraları inip çıktım, taksilere el ettim, elbisemin cebinde para aradım, bayiden akşam gazetelerini aldım ve bilinçaltımın bir köşesinde bu otomatikleşmenin içime işlemiş olan kaygısızlığını duydum. Marie, o Katolik Züpfner'le evlenmek için beni terk ettiğinden beri bu hareketlerin akışı daha da üzüntü verici oldu. İstasyondan otele, otelden istasyona olan uzaklığın bir ölçüsü vardı: taksimetre. İki mark, üç mark, dört mark elli fenikti, istasyona olan uzaklık. Marie gittikten sonra yaptığım hareketlere şaşmaya başladım. Otel ile istasyonu birbirine karıştırdım, danışmanın önünde sinirli sinirli bilet aradım veya istasyon çıkışındaki memura oda numaramı sordum. Kader denilen şey, mesleğimi ve durumumu anımsatıyor bana. Bir palyaçoyum ben. Resmî meslek adı: komedyen. Hiç-

bir kiliseye vergi borcu yok, yirmi yedi yaşında ve en önemli numaralarından biri de varış ve yola çıkış. Bütün oyun süresince seyircinin bu varış ve yola çıkışları birbirine karıştırdığı uzun bir pandomim. Genellikle trende de numaramı (altı yüzden fazla) yine şöyle bir tekrarladığımdan, sonrasında fantezimin beni mağlup ettiği de olmuştur: Hızla bir otele girer, hareket tarifesini arar, treni kaçırmamak için koşa koşa merdivenleri çıkar inerim. Aslında odama gitmeli, rolüme hazırlanmalıyımdır. Neyse ki beni birçok otelde tanırlar. Beş yıl içinde, değişme imkânı az olan bir düzen oluştu. Beni iyi tanıyan menajerim, mümkün olduğu kadar az yıpranmama dikkat eder. Sanatçı gözüyle baktıklarından, bana tam bir hürmet gösterirler. Otelde odama girince, rahatlık sarar her yanımı. Zarif bir vazoya yerleştirilmiş çiçekleri koklar, paltomu sırtımdan çıkarıp atar, ayakkabılarımı –ayakkabılardan nefret ediyorum– odanın bir köşesine fırlatır ve cici bir oda hizmetçisinin getirdiği kahve ile kanyağımı içerim. Sonra da insanı rahatlatan güzel kokulu, pahalı bir sabunla banyo yaparım. Banyoda gazete okur, yüksek sesle ilahiler söylerim. Okul günlerimden hatırımda kalan korallar, ilahiler, sekanslar. Koyu Protestan olan annem ve babam, savaştan sonra moda olduğu üzere mezhepler arasındaki barışa hürmetlerinden beni Katolik bir okula yolladılar. Ben dindar değilimdir, kiliseye filan gitmem. Ancak bir çeşit tedavi gibi gelen dinî kitap ve şarkıları okurum; çocukluğumdan bu yana çektiğim melankoli ve baş ağrılarımın geçmesine yardımcı oldukları için. Marie, o Katolik adama kaçtığından beri, bu iki derdim daha da artmıştı. Ağrılarımı dindirmede en iyi yardımcılarım sayılan *Tantum ergo*[1] veya *Ave Maria* dua-

1. Adını ilk sözcüklerinden alan Latince bir ilahi.

sı da artık pek işe yaramaz olmuştu. Daha etkili, fakat geçici bir şey vardı. İçki! Devamlı etki yapacak bir çare ise Marie'ydi. Fakat o da beni terk etmişti. İçkiye alışmış bir palyaço, sarhoş bir dam aktarıcısından daha kolay düşer.

Sarhoş olarak sahneye çıktığımda, tam bir dikkat isteyen hareketlerde şaşırır, bir palyaçonun başına gelebilecek en kötü hataları yaparım, sonra da düştüğüm bu duruma kendi kendime gülerim. Korkunç bir alçalma. Sarhoş olmadığım akşamlarda sahneye çıkacağım (bazen beni arkamdan itmek zorunda kalırlar) âna kadar korkum daha da artar. Bazı eleştirmenlerin "bu düşünceli, fakat esprili neşe" dedikleri, "ardında yüreğin atışları duyulan" şey gerçekte beni bir kukla gibi hareket ettiren boş bir soğukkanlılıktır; fakat en kötüsü, iplerim kopup da yere yığıldığım andır; sanırım transa geçen rahiplerin de durumu böyledir. Marie'nin yanında hep bir sürü mistik kitap vardı, anımsıyorum, onlarda yazanlar çoğu kez "boş" ve "anlamsız" şeylerdi.

Üç hafta boyunca, çoğu zaman sarhoş halde ve aldatıcı bir özgüvenle sahneye çıktım. Sonucunu, karne alana kadar düşleriyle yaşayan tembel bir öğrenciden daha çabuk gördüm. Altı ay öğrencinin düş kurması için uzun bir süredir. Bana ise daha üç hafta sonra çiçek gönderilmez olmuştu. Bir buçuk ay sonra banyolu oda da vermediler ve üçüncü ayın başında istasyona olan uzaklık için yedi mark ödemek zorunda kaldım taksiye. Verdikleri para ise üçte bire inmişti. Artık konyak değil, buğday rakısı içiyor, varyete tiyatrolarda değil, ne olduğu bilinmeyen kimi derneklerin toplantı yaptığı loş salonların berbat ışıklandırılmış sahnelerinde maskaralıkla insanları güldürmeye çalışıyordum. Kimlerdi onlar? Demiryollarının, posta veya gümrük idaresinin jübilelerinde yaşlı memurlar, Katolik ev kadınları veya Protestan hemşireler keyiflenip gülüyor, meslek kurslarının so-

nunda beni seyredip biraz eğlenmek isteyen subaylar ise, "savunma bakanı" numaramı yaptığımda, ellerinde bira kadehi, gülüp gülmemekte tereddüt ediyorlardı... Ve dün Bochum'da bir sürü gencin önünde Chaplin taklidimi yaparken ayağım kaydı ve düştüğüm yerden kalkamadım. Islıklamadılar bile. Sadece acıyan birkaç kişinin fısıldaşması! Perde kapandı. Hemen topallaya topallaya odama koştum, pılımı pırtımı topladım ve yüzümdeki makyajı bile temizlemeden kaldığım pansiyona döndüm. Taksiye param yetişmeyince pansiyoncu kadından istedim, tersledi. Homurdanan şoföre elektrikli tıraş makinemi vermek zorunda kaldım; rehin olarak değil, taksi ücreti karşılığı. Şoför de, açılmış bir paket sigara ile iki mark geri verme nezaketi gösterdi. Yapılmamış yatağın üzerine elbiselerimle kendimi attım. Şişenin dibinde kalan içkinin en son damlalarını da bitirdim; aylardan beri ilk defa o gün melankolik değildim, başım da ağrımadı. Yattığım yerde kendimi, kimi zaman gelmesini arzuladığım son günlerimde sandım. Sarhoştum, pis su çukurunda gibiydim. Gömleğimi bir şişe konyak için satabilirdim. Fakat kendimde pazarlık tartışmalarına direnecek gücü görmediğim için bu satıştan vazgeçtim. Mükemmel bir uyku çektim, düşlerle dolu. Ağır sahne perdesi, kalın ve yumuşak ipekten bir örtü gibi üzerimi örtüyordu. Uyku ile düş arasında uyanmaktan korkutuğumu hissettim. Uyandığımda, makyajımı silmemiş olduğumu fark ettim. Sağ dizim de şişmişti. Berbat bir kahvaltı, plastik bir tepsi içinde masama bırakılmıştı. Kahve fincanının yanında da menajerimden gelmiş olan bir telgraf duruyordu:

Koblenz ve Mainz kabul etmediler stop Akşam Bonn'a telefon et stop Zohnerer.

Sonra organizatörden telefon geldi. Onun Hıristiyan eğitim okulunu da yönettiğini bu konuşmamızda anladım. "Ben Kostert," dedi telefonda soğuk bir sesle. "Ücret meselesini bir daha konuşalım, Herr Schnier." "Evet, buyurun," yanıtını verdim, "bu meseleyi görüşebiliriz."

"Öyle mi?" diye sordu. Sustum. Konuşmasına devam ettiğinde, sesindeki soğukluk sadistçe bir hava taşıyordu. "Bir zamanlar iki yüz mark eden palyaço için yüz marka anlaşmıştık." Sustu, herhalde bana kızmam için fırsat vermekti niyeti. Fakat ben de sustum. O devam etti, ancak bu defa terbiyesizce konuşuyordu: "Ben halka faydalı olmak isteyen bir kuruluşun başında bulunuyorum ve inançlarım bana, bir palyaço için yüz mark vermemi yasaklıyor. O palyaçoya yirmi mark yeter de artar bile." Konuşmam için bir neden yoktu ve yine sustum. Bir sigara yaktım, fincanıma kahve doldurdum ve telefondaki adamın solumalarını dinledim. Dedi ki: "Dinliyor musunuz?" Ben de, "Evet, dinliyorum," yanıtını verdim ve konuşmasını bekledim. Susmak iyi bir silahtır. Öğrencilik günlerimde de okul müdürünün veya öğretmenlerin karşısına çağrıldığımda hep susmuştum. Hıristiyan Herr Kostert öbür tarafta terliyordu, biliyordum bunu. Bana acımak için kendini büyük göremezdi. Kendine acıdığı için böyle konuşuyordu: "Siz de bana bir teklif yapın, Herr Schnier."

"İyi dinleyin beni, Herr Kostert," diye söze başladım, "size şunu teklif ediyorum: Bir taksi çağırın, istasyona gidin, benim için Bonn'a birinci mevki bir bilet alın, bir şişe kanyağı da unutmayın, sonra otele gelin, hesabımı ödeyin, bahşişlerle beraber, buradan istasyona kadar olan taksi paramı da bir zarfa koyun; ayrıca vicdanlı bir Hıristiyan olarak bagajımı Bonn'a göndermeyi de üzerinize alın. Anlaştık mı?"

Hesap yapıyordu herhalde. Sonra gırtlağını temizle-

di ve konuştu: "Fakat ben size elli mark verme niyetindeydim."

"İyi," dedim, "öyleyse taksiye değil de tramvaya binin, o zaman biraz daha az para harcarsınız. Tamam mı?"

Yine bazı hesaplar yaptı ve sonra, "Bagajınızı takside yanınıza alamaz mısınız?" dedi.

"Hayır," yanıtını verdim, "ayağım ağrıyor ve onlarla uğraşamam." Belli ki o Hıristiyan vicdanı rahatsız olmaya başlamıştı. "Herr Schnier," dedi sakin bir sesle, "çok üzgünüm ki..."

"Tamam, Herr Kostert," diye sözünü kestim, "Hıristiyanlar uğruna 54-56 mark tasarruf edebilirsem, mutlu olurum." Anahtara basıp telefonu kapadım ve ahizeyi yanına bıraktım. Öyle bir tipti ki bu Kostert, yine telefon edip uzun uzun konuşmasıyla beni sıkabilirdi. Onu vicdanı ve sinirleriyle yalnız bırakmak en iyisiydi. Melankoli ve baş ağrılarımdan başka, mistik diyebileceğim bir başka özelliğim daha olduğunu söylemeyi unuttum. Ben sanki telefonda konuştuğum insanların kokularını da duyarım. Kostert menekşeli pastillerden emmişti, tatlı tatlı kokuyordu. Kalktım ve dişlerimi fırçaladım. Biraz konyakla gargara yaptım, makyajımı temizledim, sonra yine yatağa uzandım ve düşüncelere daldım. Marie'yi, Hıristiyanları, Katolikleri ve geleceği düşündüm. Belki bir gün içlerine düşeceğim pis su dolu çukurlar da aklımdan geçti. Ellisine yaklaşmış bir palyaço için iki yol vardır: pis su çukuru veya saray. Saray olamazdı ve elli yaşıma da daha yirmi iki yıldan fazla vardı. Koblenz ve Mainz'ın benden vazgeçmesi, herhalde menajerim Zohnerer'in gözünde "alarmın birinci kademesi"ydi. Özelliklerimden biri de, tasasız bir insan oluşumdur. Bonn'da da pis su çukurları vardır ve kim beni elli yaşıma kadar beklemeye zorlayabilir? Marie'yi düşündüm yine: sesini, göğüslerini, ellerini, saçlarını, hareketlerini ve aramızda geçen her

şeyi. Sonra Züpfner hatırıma geldi, evlenmek istediği o adam. Çocukluğumuzda tanışmıştık Züpfner'le. İki arkadaştık. O kadar iyi bir arkadaşlığımız olmuştu ki, yıllar sonra tekrar karşılaştığımızda birbirimize *sen* veya *siz* demek mi gerekiyordu, bilememiştik. Her iki hitap şekli de bizim için sıkıntı vericiydi. Marie'nin niçin onun gibi birine kaçtığını anlamadım; fakat belki de ben Marie'yi hiç anlamamıştım.

Düşüncelerimden bir gürültüyle sıyrıldım. Bu gürültüyü yapanın Kostert olduğunu anlayınca kan beynime sıçradı. Bir köpek gibi kapıyı tırmalıyor, bağırıyordu: "Herr Schnier, dinleyin beni. Bir doktor ister misiniz?" "Yalnız bırakın beni," diye haykırdım, "zarfı kapının altından içeri sürün ve sonra da evinize gidin."

Zarfı içeri sürdü. Kalkıp aldım ve açtım. Bochum'dan Bonn'a ikinci mevki bir tren bileti ve tam sayılmış taksi parası; altı mark ve elli fenik. Hiç olmazsa bu parayı yuvarlak hesap on mark vereceğini ummuştum. Tren bileti de birinci mevki olacaktı; onu zararıyla geri verip ikinci mevki bir bilet alır, beş mark kâr ederdim. "Her şey yolunda mı?" diye seslendi dışarıdan. "Evet," dedim, "hemen defolup gitmeye bakın, sizi gidi kaçık Hıristiyan." "Fakat bir dakika," diye konuştu. Ben haykırdım: "Defolun!" Bir an için sessizlik oldu, sonra merdivenleri indiğini duydum. Bu dünyanın çocukları sadece akıllı değil, ışığın çocuklarından daha insancıl ve daha eli açıktır da. İstasyona tramvayla gittim, içki ve sigara alabilmek için para gerekliydi. Pansiyoncu kadın, akşam Bonn'a Monika Silvs adına gönderdiğim ve parasını Kostert'in ödemek istemediği telgrafın ücretini de kesti benden. Bu durumda istasyona kadar taksiyle gitmeye param zaten kalmamıştı. Koblenz'in beni istemediğini öğrenmeden önce çekmiştim Monika'ya telgrafı. Koblenz meselesi sinirime dokunuyordu. "Dizimden ağır yaralandığımdan

sahneye çıkamam," diye telgraf çekip gösteriden vazgeçseydim daha iyi olurdu. Neyse, hiç olmazsa Monika'ya şu telgrafı yollamıştım ya:

Lütfen evi yarın için hazırlayın. Selamlar, Hans.

2

Bonn'da her şey başkadır. Orada sahneye hiç çıkmamışımdır; o kentte otururum ve el ettiğim taksi beni bir otele değil, evime götürür. "Evimize," demeliydim. Marie ve benim. İstasyon memuru sanacağım bir kapıcısı da yoktur. Her şeye rağmen, yılda sadece üç-dört hafta kalabildiğim bu ev bana bütün otellerden daha yabancıdır. Bonn İstasyonu'ndan çıkınca bir taksiye el etmemek için kendimi zor tuttum. Bu hareketlere öylesine alışmıştım ki, bugün beni zor duruma düşürebilirdi. Cebimde sadece bir mark param kalmıştı. Merdivende bir an durdum. Cebimdeki anahtarların evde hangi kapıları açacağını düşündüm. Sokak kapısını, daire kapısını, yazı masasını. Yazı masasını açtığımda da bisikletimin anahtarını bulacaktım. Çoktandır bir anahtarlar pandomimi geçiriyorum aklımdan. Buzdan bir anahtar demetiyle sahneye çıkacaktım, onlar gösterim sırasında yavaş yavaş eriyecekti.

Taksi için param yoktu ve hayatta ilk defa bir taksiye gereksinim duydum: Dizim şişmişti, ayağımı sürüye sürüye alanı geçtim, postanenin olduğu caddeye girdim. Eve giden iki dakikalık bu yol şimdi bana hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Bir sigara otomatına tutundum, karşıdaki eve baktım. Büyükbabam bana bu evden bir kat bırakmıştı. Balkonları güzel boyalı bir apartmandı. Beş

kat ve balkon parmaklıklarının beşi de ayrı renkteydi. Beşinci balkonun parmaklığı pas rengiydi; o katta ben otururdum.

Sahnede miydim, seyirciye bir numara mı sunuyordum? Anahtarı sokak kapısına soktum, erimiyordu, şaşırdım. Asansör kapısını açtım, beşinci düğmeye bastım. Tatlı bir gürültüyle yukarı çıktım. Her kattan geçerken asansörün dar penceresinden koridoru ve oradaki pencereden de dışarıları gördüm: bir heykelin sırtı, alan, kilise; sonra beton duvar, yine aydınlık ve dışarılar: heykel, alan, kilise. Üçüncü katta da aynı şeyler; dördüncü katın penceresinden ise sadece alanı ve heykeli gördüm. Beşinci katta durdu asansör, indim; daire kapısına anahtarı soktum, bu kapı da açıldı; anahtar erimemişti, yine şaşırdım.

Evimde her şey pas rengindeydi: kapılar, elbiseler, gömme dolap. Pas rengi sabahlığıyla siyah koltuğa oturmuş bir kadın yakışırdı bu eve, diye düşündüm. Böyle birisi de gerekliydi bana. Fakat benim sadece melankolim, baş ağrılarım, tasasızlığım ve telefonda koku almamı sağlayan mistik yeteneğim var. Ve bir şey daha: Ben tekeşliliğe inanırım. Dişi ile erkeğin yaptığı şeyleri yapabileceğim tek bir kadın var benim için: Marie. O beni bırakıp gittiğinden bu yana, tıpkı bir rahip gibi yaşıyorum, fakat rahip değilim. Taşradaki eski okuluma gidip oradaki rahiplerden birine akıl danışmayı da düşündüm. Fakat o rahiplerin hepsi de insanı çokeşli bir varlık olarak görür, biliyorum bunu (bu nedenle de tek eşle evliliğe destek verir dururlar ya). Bana da bir canavar gözüyle bakacaklar ve verecekleri üstü kapalı öğüt de daha çok, sevginin satın alındığı alanlara yapacakları bir imadan başka bir şey olmayacaktır. Her Hıristiyan şaşırtmıştır beni, bunlardan biri de Kostert'tir. Katoliklere gelince, onların hiçbir şeyine şaşırmıyorum artık. Yine de sempati duyduğum bazı yanları var. Bundan dört yıl önce bir

gün Marie beni ilerici Katoliklerin toplantısına götürmüştü. Bilgili Katolikleri bana tanıtmaktı amacı ve elbette bir art niyeti vardı. Belki bir gün ben de onlardan biri olurdum (bu düşünceyi her Katolik taşır). Daha toplantı başlar başlamaz fenalık gelmişti bana. O günler palyaçoluk sanatımın gelişme gösterdiği zor günlerdi benim için. Yirmi iki yaşında bile yoktum ve bütün günüm provayla geçiyordu. O akşam da yorgundum, fakat neşeli bir toplulukta bulunacağımı, güzel şaraplar içip nefis yemekler yiyeceğimi, belki sonra da dans edeceğimi düşünüp sevinmiştim (fakat işler kötü gitti ve ne iyi şarap ne de iyi bir yemek vardı). Kötü bir şarap getirdiler; arkasından da kendimi sıkıcı bir profesörün verdiği sosyoloji seminerinde sandığım bir toplantı başladı. Hiç gereksiz ve doğal olmayan bir sıkıcılıktı bu. Önce aralarında dualar ettiler. Ben ise ellerimi nereye koyacağımı, başımı nasıl hareket ettireceğimi bilemedim bir türlü. Böyle toplantılara inançsız bir kişiyi getirmek doğru değil, diye düşündüm. Doğrudan doğruya İsa'ya veya Meryem'e dua etmiyorlardı. Benim gibi Protestan terbiyesi almış birine özel duaların her çeşidini dinletmek ıstırap vermek demekti. Kinkel tarafından kaleme alınmış bir metindi, çok programlıydı, "Ve Sana yalvarıyoruz, gelenekçiye de ilericiye de aynı şekilde adil davranmamızı sağla," vesaire. Neden sonra "akşamın konusu"na geçtiler, "Yaşadığımız toplumda fakirlik var," dediler. Hayatımda geçirdiğim en berbat akşamlardan biri oldu. Dinî konuşmaların bu kadar sıkıcı olabileceğini hiç düşünmemiştim. Şimdi bir şey biliyorum: Bu dine inanmak gerçekten çok güç. Yeniden dirilme ve ahiret. Marie bana sık sık İncil'den bazı bölümleri okurdu. Bütün bunlara inanmak çok zor olmalıydı. Ben Kierkegaard'ı okudum (geleceğin palyaçosunun okuması gerekli faydalı bir kitap), zordu anlaması, fakat sıkıcı değildi. Bilmiyorum, acaba

tığı eline alıp Picasso veya Klee'nin örnekleriyle masa örtüsü işleyenler var mıdır? Fakat bana o akşam öyle geldi ki, bu ilerici Katolikler Aquino'lu Aziz Tommaso, Assisili Aziz Francesco, Bonaventura ve XIII. Leo desenlerini, bellerine taktıkları fakat küçük gelen önlüklere işliyorlardı. Mutlaka salondaki (benden başka) herkesin aylık kazancı en az bin beş yüz marktı. Konuşmalar ilerledikçe de katılımcılar alaycı ve kendini beğenmiş olmaya başladılar. Züpfner hariç. O, bu olup bitene üzülüp sıkıldı. Sonunda benden bir sigara istedi. Hayatında içtiği ilk sigaraydı verdiğim. Dumanlarını savura savura içti bitirdi. Dikkat ettim, rahatlamış ve yüzüne neşe gelmişti. Ben de Marie'ye üzülüyordum. Kinkel ayda beş yüz mark kazanan adam anekdotunu anlatırken, Marie'nin yüzü soldu ve titremeye başladı. Adam bu parayla iyi geçiniyormuş; sonra bin kazanmaya başlamış, fakat bazı zorluklarla karşılaşmış. İki bin kazandığında hayat ona sıkıntılarla dolu görünmüş. Fakat kazancı üç bin mark olduğunda, geçimi yine düzelmiş ve tecrübelerini şu sözde bir araya getirmiş: "Ayda beş yüz markla geçinilir. Fakat beş yüz ile üç bin mark arası tam bir felakettir." Kinkel bütün bunları anlatırken birilerini kötü etkilediğini hiç fark etmedi. Ağzında kalın bir puro, elinde şarap bardağı konuşuyor, ara sıra da ufak peynirli galetalardan atıştırıyordu. Toplantının dinî öğütçüsü, ruhani Sommerwild bu hareket ve sözlerden rahatsız olmaya başladı ve Kinkel'i başka bir konuya çekmeye çalıştı. Aklımda kaldığına göre "reaksiyon" kelimesini ortaya attı. Kinkel öltaya gelmişti bile. Yemi ısırmasıyla hemen sinirlendi ve konuşmasını kesti. Konu birden değişti, otomobilden söz etmeye başladı. On iki bin marka satılan bir araba dört bin beş yüze satılandan daha ucuzdur, demeye başladı ve başta karısı olmak üzere herkes derin bir nefes aldı.

3

Kendimi evimde ilk defa rahat hissediyordum. Oda sıcak ve temizdi. Paltomu askıya astım, gitarımı bir köşeye koydum ve düşündüm: Acaba ev, insanın kendini avutmasından daha başka bir şey midir? Ben her yerde öyle uzun zaman kalan bir insan değilimdir ve olmayacağım da. Marie de böyleydi. Fakat artık bu huyundan vazgeçmeye niyet etti galiba! Beraber yaşadığımız günlerde, ben bir kentte arka arkaya iki hafta çalışsam, sinirleri bozulurdu.

Monika Silvs, önceden telgraf yolladığımızda her zaman yaptığı gibi bu kez de yine candan davranmıştı. Yöneticiden anahtarı almış, evi temizlemiş, çiçekleri oturma odasına koymuş ve buzdolabını da her türlü yiyecekle doldurmuştu. Mutfak masasının üstünde bir paket kahve ve yanında bir şişe konyak duruyordu. Oturma odasındaki masada da bir kutu sigara ve çiçekler vardı. Masanın üstündeki mumu yakmayı da unutmamıştı. Monika gerçekten çok duygulu bir insandı; romantikti demek daha doğru olur belki de. Masama koyduğu mum öyle pek güzel bir şey değildi, Katolikler onu mutlaka çok "zevksiz" bulurlardı. Fakat ya aceleyle ondan başkasını bulamamıştı ya da cebinde pahalı ve daha zevkli bir mum alacak parası olmamıştı. Tanıdığım çevredeki Katoliklerin değersiz şeyleri veya duygusallığı önemsemeyi hiçbir zaman göze alacaklarını sanmıyorum. Onlar hiçbir zaman zayıf yanlarını göstermeyeceklerdir. Belki ahlak konusunda evet, fakat zevk konusunda hayır! Monika'nın ona göre çok ağır parfümünün –sanırım adı Taiga'ydı– kokusu evin içine sinmişti.

Monika'nın mumundan Monika'nın sigarasını yaktım. Mutfaktan kanyağı, holden rehberi aldım ve telefo-

nu açtım. Monika beni ne kadar düşünmüştü. Telefonumu bağlatmıştı, çalışıyordu. Ahizeden duyulan ses, çok uzaklardaki bir kalbin sesi gibiydi. O anda bu ses benim için dalgaların sesinden, fırtınaların nefesinden ve aslanların homurdanmasından daha güzeldi. Onda Marie'nin, Leo'nun, Monika'nın sesi gizliydi. Ahizeyi yavaşça tekrar yerine koydum. Bana kalmış olan tek silah artık oydu ve birazdan kullanacaktım. Pantolonumun sağ paçasını yukarı çektim ve derisi sıyrılmış dizime baktım. Sıyrıklar pek derin değildi, şiş de zararsızdı. Bardağa konyak doldurdum. Yarısını içtim, yarısını da dizimdeki yaraya döktüm. Sonra ayağımı sürüye sürüye mutfağa gittim, şişeyi buzdolabına koydum. O anda aklıma geldi, almasını istemiş olduğum şnapsı Kostert getirmemişti. Herhalde pedagojik nedenler yüzünden bana sert içki vermemeyi daha doğru bulmuş, Hıristiyan emelleri için de yedi mark elli fenik tasarruf etmişti. Telefon açıp bu parayı bana yollaması gerektiğini söylemeyi düşündüm. Bu köpek herif öyle kolay kaçamazdı benden! O paraya gereksinimim vardı. Beş yıl boyunca, harcamam gerekenden daha fazlasını kazandım, fakat bugün elimde beş kuruşum yok. Dizimdeki şiş iner inmez yine otuz ile elli mark arasında bir iş bulabilirdim. Berbat bir salonda çalışmak bence artık önemli değildi; oradaki izleyicileri varyete tiyatrosundakilerden daha sevimli buluyordum. Ancak günde otuz veya elli mark çok para değildi, otel odaları da küçüktü. Prova yaparken masa ve iskemlelere çarpıyordum. Odanın banyolu olması veya beş bavulla seyahat ettiğim için taksiye binmem de lüks sayılmazdı.

Buzdolabından konyak şişesini yine aldım ve ağzıma dayayıp içtim. Alkolik filan değilim. Fakat Marie beni terk ettiğinden bu yana içki rahatlık veriyordu. Böyle para sıkıntısı çekmeye de hiç alışmamıştım. Şu anda elimde yalnız bir mark kalmış olması ve yakında

çok para kazanma olanağı görememem, beni sinirli yapıyordu. Satabileceğim tek şey bisikletimdi. Fakat otuzkırk mark için o berbat salonlarda çalışmaya başlayınca bisiklete gereksinim olacaktı; taksi veya tramvaya vereceğim para cebimde kalacaktı. Bu evin sahibi olmam da bazı koşullara bağlanmıştı. Satılamaz veya kiralanamazdı. Tipik bir zengin hediyesi. Bir engel her zaman için vardır. Bu saatten sonra daha fazla konyak içmemeyi başardım. Hemen oturma odasına geçip telefon rehberini açtım.

4

Bonn'da doğdum ve bu kentte birçok kişiyi tanırım. Akrabalar, dostlar ve eski okul arkadaşları. Annem ve babam da burada oturur; Züpfner'in vaftiz babasıyla mezhep değiştirmiş olan erkek kardeşim Leo da bu kentte teoloji öğrenimi görüyor. Annem ve babamı gereksinim olduğu için görmem gerekiyor, onlarla para konusunu halletmeliyim. Belki de bu işi bir avukata veririm. Tek başıma nasıl çözeceğimi henüz bilemiyorum. Kız kardeşim Henriette'nin ölümünden sonra, annem ve babamın benim için pek önemi kalmadı. Henriette öleli on yedi yıl oldu. O günlerde on altı yaşındaydı, sarışındı, güzeldi. Bonn ile Remagen arasındaki en başarılı tenisçiydi. Savaşın son aylarında genç kızları gönüllü olarak uçaksavarlara alıyorlardı. Henriette 1945 yılının Şubat ayında müracaat etti. Bütün bunlar öylesine çabuk ve sessiz olmuştu ki, hiçbir şey anlamamıştım ben. Bir gün okuldan çıkmış, eve geliyordum. Kölner Caddesi'ni geçerken Henriette'yi gördüm, tramvaydaydı. O da beni gördü, gülümsedi; ben

de gülümsedim. Sırtında küçük bir çanta, başında zarif, koyu mavi bir şapka ve üstünde mavi, kürk yakalı kalın, kışlık bir manto vardı. Onun bundan önce şapka taktığını hiç hatırlamıyorum, sevmezdi şapkaları. Fakat o gün taktığı çok yakışmıştı, onu değiştirmişti. Genç bir kadın olmuştu. Gezmeye gidiyor sanmıştım. Fakat gezme zamanı da değildi; o sıralarda okullardan her şey beklenirdi. Sığınağa girmiş, dışarıdan top seslerini dinlerken bize üç bilinmeyenli denklemler çözdürürlerdi. Öğretmenimiz Brühl derste "dinî ve millî" dediği *Ein Haus voll Glorie Schauet*[1] veya *Siehst du im Osten das Morgenrot*[2] şarkılarını söyletirdi. Geceleri birkaç saat için sessizlik olduğunda, yürüyen gruplar geçerdi caddelerden hep: İtalyan harp esirleri (İtalyanların artık niçin müttefik olmadığını ve esir olarak burada çalıştıklarını bize okulda anlatmışlardı; ancak ben bu işi bugüne kadar pek anlamış değilimdir), Rus harp esirleri, esir kadınlar, Alman askerleri. Bütün gece ayak sesleri. Hiç kimse bilmiyordu, ne olduğunu.

Tramvayda oturan Henriette gerçekten bir okul gezisine gidiyor gibiydi. Onlardan her şey beklenirdi. Kimi günler alarm sesleri arasında sınıfta otururken, açık pencerelerden tüfek seslerini duyardık. Korkuyla pencerelere baktığımızda, öğretmenimiz Brühl bu seslerin ne anlama geldiğini bilip bilmediğimizi sorardı. Zamanla öğrenmiştik: Yukarıda ormanda yine bir kaçak vurulmuştu. "Hepsini vuracaklar böyle," derdi Brühl. "Yahudi *Yankee*'lere karşı kutsal Alman toprağını korumak istemeyen hainleri." (Bundan kısa bir süre önce öğretmenimiz Brühl'ü görmüştüm; ihtiyarlamıştı, saçları beyazdı, bir

1. (Alm.) Şeref dolu bir ev.
2. (Alm.) Doğuda güneşin doğuşunu görüyor musun?

pedagoji akademisinde profesördü ve "cesur politik geçmişe sahip" bir adam olarak tanımıyordu; çünkü Parti'ye hiçbir zaman yazılmamıştı.)

Henriette'nin gittiği tramvayın arkasından el salladım. Sonra parkı andıran bahçemizi geçerek eve geldim. Annem, babam ve Leo yemeğe oturmuşlardı. Un çorbası, soslu patates ve elma vardı sofrada. Yemek sessiz geçti. Sıra elmaya geldiğinde ben bu sessizliği bozdum ve Henriette'nin okulla nereye gezmeye gittiğini sordum. Annem gülümsedi ve, "Gezmeye mi? Saçma. Bonn'a gitti o, uçaksavara yazılmak için," dedi. "Elmanın kabuklarını o kadar kalın soyma. Bak, böyle yapacaksın!" Sonra tabağımdaki elma kabuklarını aldı, içinde kalanları kesti ve cimriliğini ispatlarcasına, incecik parçaları ağzına attı. Babama baktım. Başı önünde, susuyordu. Leo da konuşmadı. Yine anneme baktım; bu defa yumuşak bir sesle konuştu: "Şunu bilmelisin, oğlum, Yahudi *Yankee*'leri bu kutsal Alman topraklarından atmak için herkes kendine düşen görevi yerine getirmek zorundadır." Sustu ve önce bana, sonra da Leo'ya baktı. Bir an için korktum, sanki "Yahudi *Yankee*'ler" için bizleri de cepheye göndermeye hazır gibime geldi. "Kutsal Alman toprakları," dedi, "şimdi Eifel yöresine kadar uzanıyor." Kahkahalarla gülmek istedim, fakat gözyaşları içinde elimdeki bıçağı fırlatıp odama koştum. Korkuyordum. Nedenini biliyor, fakat söyleyemiyordum. İncecik elma kabukları aklıma geldi, çıldıracak gibi oldum. Sonra bahçemizdeki Alman toprağına baktım, kirli bir karla örtülüydü. Uzaklarda Rhein Nehri'ni ve kıyısında salkımsöğütleri, daha ötelerde de Siebengebirge Dağları'nı görüyordum. Ve bütün bunlar bana delice geldi. Bu "Yahudi *Yankee*'ler"den birkaçını görmüştüm. Hepsini Venusberg'de bir kamyona doldurmuş, Bonn'daki toplama yerine götürüyorlardı. Gençlerdi, üşüyorlardı ve korkuyla birbirlerine sokulmuşlardı.

Ben Yahudileri, Amerikalılardan daha çok üşüyen İtalyanlara benzetirdim. O kadar yorgundular ki, korkmayı akıllarına bile getiremiyorlardı. Yatağımın önünde duran iskemleye bir tekme attım, devrilmedi; bir tekme daha salladım; bu defa devrildi ve komodine çarparak üstündeki camı kırdı. Mavi şapkalı ve sırt çantalı Henriette, hiçbir zaman geri gelmedi. Nerede gömülü olduğunu bugün bile bilmiyoruz. Savaştan sonra biri gelmiş ve, "Leverkusen'de şehit oldu," demişti.

Kutsal Alman toprağı için bu kadar çok kaygılanmayı komik buluyordum. Ne de olsa linyit kömürü hisse senetlerinin büyük bir kısmı iki nesildir ailemizin elindeydi. Kutsal Alman toprağı yetmiş yıldır altüst ediliyor ve Schnier ailesine para akıtıyordu. Buldozerler önünde köyler, ormanlar, saraylar Ceriko'nun duvarları gibi yıkılıp gidiyordu.

"Yahudi *Yankee*'ler" sözünün telif hakkını kimin alması gerektiğine birkaç gün sonra karar verdim. Herbert Kalick. O zamanlar on dört yaşındaydı ve gençlik kolunun başkanıydı. Bazukalara el alışkanlığımız olsun, diye annem büyük bir cömertlik göstermiş ve evimizin bahçesini ona tahsis etmişti. Sekiz yaşındaki erkek kardeşim Leo da aramızdaydı. Talim bazukası omzunda, dolaşıyordu; yüzü gerçekten çok ciddiydi, büyük şeyler yaptığını sanan çocuklar gibi. Onu durdurup sordum: "Ne yapıyorsun böyle?" Çok ciddi bir yüz ifadesiyle, "Ben bir kurtadam olacağım, fakat sen olamazsın," dedi. "Ne biliyorsun," yanıtını verdim ve onunla atış kulübesine gittik. Orada Herbert Kalick, daha on yaşındayken Demir Haç nişanı alan çocuğun hikâyesini anlatıyordu. Silezya'nın bir yerinde bazukalarla üç Rus tankını havaya uçurmuştu. Çocuklardan biri bu kahramanın adını sorunca, aklıma masalda devlerin dağında oturan cin geldi ve hemen, "Rübezahl," dedim. Herbert Kalick'in yüzü sarardı. Hay-

kırdı: "Pis bozguncu seni." Eğilip yerden bir avuç kül aldım ve yüzüne fırlattım. Hepsi üzerime çullandı. Leo karışmadı. Ağlıyor, fakat yardım edemiyordu. "Seni gidi pis Nazi domuzu," diye bağırdım Herbert'in yüzüne. Bu lafı bir yerde okumuştum. Galiba tren yolu geçidindeki bariyerin üzerinde yazıyordu. Ne anlama geldiğini filan bilmiyordum, fakat herhalde şimdi onu haykırmanın tam zamanıydı. Herbert Kalick dövmeyi bıraktı birden ve resmî davrandı. Tutukladı beni. Atış kulübesindeki nişangâhlar ile işaret sopaları arasına kapatıldım ve Herbert'in çağırdığı annem, babam, öğretmen Brühl ve Parti'den birisi gelinceye kadar da orada kaldım. Öfkeyle bağırıyor, etrafıma tekmeler savuruyordum. Kaçmamam için dışarıda nöbet tutan çocuklara, "Sizi gidi pis Nazi domuzları," diye bağırıp duruyordum. Bir saat sonra oturma odamızda toplanmış olanların karşısına çıkarıldım. Öğretmenim Brühl öfkesinden tutulacak gibi değildi. "Kökünü kurutmalı bunun, kökünü kurutmalı," diye söyleniyordu durmadan. Acaba bunun bedensel mi, yoksa zihinsel mi yapılmasını istiyordu, hâlâ anlamış değilimdir. Beni bugün bile düşündüren bu soruyu yanıtlaması için pedagoji yüksekokuluna mektup yazıp tarihî gerçeklik uğruna bir açıklamada bulunmasını rica edeceğim şu Brühl'den. Merkezî grup başkan yardımcısı, Partili Lövenich, anlayışlı davranıyor ve, "Şunu da düşünmek gerekir ki, çocuk daha on bir yaşında bile yok," diyordu hep. Onun böyle konuşması beni sakinleştirdi. O uğursuz lafı nereden öğrendiğimi sorduğunda, inat etmedim, hemen yanıt verdim: "Annaberg Caddesi'ndeki tren geçidinde okumuştum." "Sana onu kimse söylemedi değil mi?" diye sordu. "Yani kimseden duymadın." "Hayır," dedim. Babam söze karıştı, "Çocuk daha söylediğinin anlamını bile bilmiyor," dedi. Elini omzuma koydu. Brühl babama sert ve öfkeli bir bakış fırlattı, sonra da

Herbert Kalick'e baktı. Babamın söylediği hiç de onun hoşlanacağı bir şey değildi. Annem gözyaşları içinde konuştu: "Ne dediğini, ne yaptığını bilmiyor. Böyle olsaydı elimi çekerdim ondan." Sesi yumuşaktı ve aptalca çıkıyordu. "İster çek, ister çekme!" diye bağırdım. Bütün bu konuşmalar, zevkli ve koyu renk meşeden yapılmış mobilyalarla döşeli büyük oturma odamızda oluyordu. Duvarda geniş bir meşe tahta üstünde büyükbabamın av ganimetleri duruyordu. Ötelerden, belki yirmi kilometre uzaklıktaki Eifel yamaçlarından top sesleri, daha yakınlardan makineli tüfek takırtıları duyuluyordu. Herbert Kalick, donuk, sarı ve fanatik suratıyla benim için bir savcıyı andırıyordu. Ellerini büfeye vuruyor ve bağırıyordu: "Sertlik, sertlik, müsamahasız bir sertlik." Bütün bu konuşmaların sonunda bana bir ceza verildi: Herbert'in gözcülüğü altında bahçede bir çukur kazacaktım. Ve öğleden sonra, Schnier ailesinin geleneğini devam ettirdim, Alman toprağını kazmaya başladım. Açtığım çukur, büyükbabamın sevgili güllerinin bulunduğu tarhtan geçiyor, dosdoğru Belvedere Apollonu'nun bir kopyasının durduğu köşeye gidiyordu. Mermer heykelin bu kazışım sonunda ayakta duramayacağını düşünerek gizli bir mutluluk duymaya başlamıştım. Fakat bu mutluluğa ulaşamadım. Georg adlı sarışın bir çocuk heykelin işini benden önce gördü. Elindeki bir bazuka onu ve Apollon heykelini havaya uçurdu. Yanlışlıkla ateşlemişti Georg. Herbert Kalick bu olay üzerine kısaca şunu söylemişti: "Neyse ki Georg yetim bir çocuktu."

5

Kendileriyle konuşmak niyetinde olduğum kişilerin telefon numaralarını rehberde arayıp buldum. Borç alabileceklerimin adını bir kenara alt alta yazdım: Karl Emonds, Heinrich Behlen. Her ikisi de okul arkadaşımdı, Karl teoloji öğrenimi görmüştü; şimdi lise öğretmeniydi. Heinrich de başpapazdı. Sonra Bela Brosen, babamın sevgilisi. Başka bir kenara da çok gerektiği zaman para isteyebileceklerimin adını yazdım: annem, babam, Leo (ondan para isteyebilirdim, fakat o hep parasızdı; çünkü herkese borç verirdi), Kinkel, Fredebeul, Blothert ve Sommerwild. İki sıranın arasına da Monika Silvs'i yazdım. Karl Emonds'a bir telgraf çekmeli ve beni telefonla aramasını rica etmeliydim; evinde telefon yoktu. İlk olarak Monika'yı aramayı düşündüm, fakat vazgeçtim. Ona en son telefon etmek daha doğru olacaktı. Aramızdaki ilişki öyle bir durumdaydı ki, eğer ona hiç telefon etmezsem, hem fiziksel hem de metafiziksel açıdan bakıldığında nezaketsizlik yapmış olacaktım. İçinde bulunduğum durum hiç de iyi değildi. İsteklerime karşın bekârdım, bu duruma "metafizik ıstıraplar" diyen Marie beni terk edeli beri tek başıma yaşıyordum. Bochum'da sahnede ayağımın kayması, az veya çok isteyerek yaptığım bir şeydi. Turnemi yarıda kesip Bonn'a dönebilmek için dizimin üstüne düşmeye dikkat etmiştim. Dayanılmayacak bir şeklilde, Marie'nin din kitaplarında yazan "et arzusu"nu duyuyordum. Bu benzetme yanlıştı bence. Monika'dan gerçekten çok hoşlanıyordum, bu nedenle kadına olan isteğimi onunla gidermek doğru olmazdı. O din kitaplarında "kadın arzusu" yazsa, kaba olurdu. Fakat yine de "et arzusu" sözünden birkaç gömlek daha iyiydi. Kasapların vitrinindekinden başka et tanımam ben; as-

lında onlar da ete pek benzemez ya! Marie'nin, yalnız benimle yapması gereken şeyleri şimdi Züpfner'le yaptığı aklıma geldikçe, melankolim ümitsizliğe dönüşüyor. Züpfner'in de telefon numarasını arayıp buldum, fakat borç istemeyeceğim kişiler listesinin altına ekleyene kadar çok düşündüm. Marie gelir, elindeki bütün parayı verir ve içinde bulunduğum durumu görünce bana yardım ederdi. Fakat yalnız gelmezdi. Altı yıl uzun bir süredir. O, Züpfner'in evinde kalamaz, kahvaltı masasına oturamaz, yatağına giremez. Onun için mücadele etmeye hazırdım. Ancak bu mücadele, bence yalnız vücut vücuda olacaktı. Komikti; Züpfner'le alt alta üst üste kavga etmek! Benim için annem ölmüştü, Marie ise henüz yaşıyordu. Yaşayanların ölü olduğuna ve ölülerin yaşadığına inanırım. Hıristiyanlar ise bunun aksini düşünürler. Bir bazukayla havaya uçan o çocuk, Georg, annemden daha çok yaşıyordu benim için. Pek akıllı olmayan, yüzü çil dolu o küçüğü, bahçede Apollon heykelinin önünde görüyorum. Herbert Kalick bağırıyor: "Öyle değil, öyle değil!" Sonra o patlama, koşup gelenler, birkaç konuşma ve arkasından Kalick'in komik sözleri: "Neyse ki Georg yetim bir çocuktu." Yarım saat sonra, beni mahkeme edenlerin toplanmış oldukları masada akşam yemeğini yerken, annemin Leo'ya söyledikleri: "İleride sen o aptal çocuktan daha iyi yapacaksın, değil mi?" Leo başını sallıyor; babam başını bana çeviriyor, fakat on yaşındaki oğlunun bakışlarında teselli bulamıyor.

Annem birkaç yıl sonra, Irk Çatışmalarını Uzlaştırma Cemiyetleri Merkez Komitesi'nin başkanı oldu. Anne Frank'ın evini ziyaret etti, hatta Amerika'ya çağrıldı, orada Amerikan kadın kulüpleri delegelerinin karşısında, Alman gençliğinin pişmanlığı üzerine bir konuşma yaptı. Delegelerin karşısında mutlaka Henriette'yi uğurlarken "Başaracaksın yavrum," dediği o yumuşak ve zararsız se-

siyle konuşmuştu. Bu sesi telefonda her an için duyabiliyordum, Henriette'nin sesini ise hiçbir zaman. Kız kardeşimin sesi kalıncaydı, gülüşü ise pırıl pırıldı. Bir gün tenis oynarken raket elinden düştüğünde olduğu yerde durmuş ve başını kaldırmış, bir düş görür gibi gökyüzüne bakmıştı. Başka bir gün elindeki kaşığı çorbasına düşürmüştü. Sıçrayan çorba, elbisesini ve masa örtüsünü lekeledi, diye annem de söylenip durmuştu. Henriette ise onu duymamıştı. Kendine geldiğinde kaşığı çorbanın içinden almış, peçeteye silmiş ve yemeğine devam etmişti. Bir defa da şöminenin önünde kâğıt oynarken yine böyle dalıp gitmişti Henriette. Annem fena halde sinirlenmişti. "Lanet olası bu dalgınlıkların," diye bağırmış, kız kardeşim ise ona bakıp sakin bir sesle, "Ne var? Hiç keyfim yok kâğıt oynayacak," yanıtını vermiş ve elindeki oyun kâğıtlarını şömineye fırlatmıştı. Annem, ellerinin yanacağını düşünmeden kâğıtları ateşin içinden alıp kupa yedilisi hariç hepsini kurtarmıştı. O günden sonra da kâğıt oynarken hep Henriette'yi düşündük. Annem ise duygularını belli etmezdi. O kötü bir insan değildir, kin de beslemez. Sadece anlaşılmaz bir şekilde aptal ve cimridir. Yeni bir deste iskambil kâğıdı alınmamıştı eve. Eminim, içinde hâlâ köşesi yanık kupa yedilisinin olduğu eski desteyle oynuyorlardır. Ve annem, kâğıt dağıtıldığında, pasiyans açarken o kâğıt eline gelince o günleri düşünmüyordur. Henriette'yle telefonda konuşmayı ne kadar isterdim; böyle telefon konuşmaları için teologlar bir çare bulamamışlardı. Telefon rehberinde ailemin hep unuttuğum numarasını arayıp buldum: Schnier Alfons, Fahri Doktor, Genel Müdür. "Fahri doktor" unvanı benim için yeniydi. Numarayı çevirirken, düşüncelerim eve gitti. Koblenzer Caddesi'nden aşağı Ebert Bulvarı'na, sonra sola Rhein Nehri'ne doğru. Yürüyerek bir saat kadar sürerdi buradan. Karşımdaki numara cevap verdi. Bir kız sesi:

"Doktor Schnier'in evi."

"Frau Schnier'le görüşmek istiyorum."

"Kim arıyor?"

"Schnier," dedim, "Hans. Söz konusu hanımın öz oğlu." Yutkundu, bir an düşündü. Altı kilometre uzunluğundaki telefon hattının öteki ucunda kız tereddüt ediyordu. Karşımdakinin kokusunu yine almıştım. Sempatik bir kokusu vardı bu kızın; sabun ve yeni sürülmüş oje. Benim varlığımdan mutlaka haberi vardı. Fakat kim olduğumu pek bilmiyordu. Hakkımda pek de iyi şeyler gelmemiş olabilirdi kulağına: Herkesten ayrı yaşayan, kafayı üşütmüş zor biridir.

"Bu söylediklerinizin şaka olmadığına inanabilir miyim?" diye sordu sonunda.

"Tamamen inanabilirsiniz," yanıtını verdim. "Çok isterseniz annemin bazı özelliklerini size söyleyebilirim. Mesela, ağzının sol tarafında aşağı doğru bir ben, siğil..."

Güldü ve, "Peki, peki," deyip annemin telefonunu bağladı. Evimizdeki telefon sistemi karışıktır. Yalnız babamın masasında üç telefon durur. Kırmızı olanı linyit kömürü içindir, borsa telefonu siyahtır ve özel konuşmalar için olanı da beyazdır. Annemin iki telefonu vardır: Irk Çatışmalarını Uzlaştırma Cemiyetleri Merkez Komitesi'ne ait olanı siyahtır; özel konuşmalar için de beyaz renkli telefonu kullanır. Bankadaki hesabı altı haneli bir rakam olmasına karşın telefon faturalarını (ve Amsterdam'a veya başka yere yaptığı seyahatleri de) Merkez Komitesi öder. Telefona çıkan kız yanlışlıkla siyah telefonu bağlamıştı; onun için annem sesine resmî bir hava vererek konuştu: "Irk Çatışmalarını Uzlaştırma Cemiyetleri Merkez Komitesi."

Bir an afalladım. "Buyrun, ben Frau Schnier," deseydi, ben de, "Nasılsın, anne? Ben Hans," diye konuşacaktım. Ancak şimdi böyle konuşunca, ben de, "Karşınızda

Yahudi *Yankee*'ler Merkez Komitesi'nin gezgin bir delegesi var," dedim. "Lütfen kızınızı telefona çağırır mısınız?" Ağzımdan çıkan kelimeler beni de şaşırtmıştı. Annem bir çığlık attı, sonra iç geçirdi. İhtiyarlamıştı. "Herhalde onu hiç unutamayacaksın, öyle değil mi?" dedi. Neredeyse ağlayacaktım; zor konuştum: "Unutmak mı? Unutmalı mıyım onu, anne?" Bir an sustu, sonra beni ürperten o ihtiyar ağlamasını duydum. Onu görmeyeli beş yıldan fazla olmuştu, altmışını geçmişti herhalde. Bir an için düğmeye basıp Henriette'nin telefonunu bağlayacağına gerçekten inandım. Her zaman, alaylı da olsa, "Benim Cennet'le bile telefon bağlantım var," derdi annem. Bugün artık herkesin bir yere bağlantısı var. Parti'ye, üniversiteye, televizyon şirketine, İçişleri Bakanlığı'na.

Henriette'nin sesini duymayı ne kadar da arzuluyordum. "Bir şey yok," veya "siktir," de dese. Onun sesinde, kötü sözler bile iyi çıkardı. Onun mistik yeteneğinden söz eden Schnitzler'e "siktir," dediğinde, ben bu sözü "sedir" kelimesi kadar güzel bulmuştum. (Schnitzler bir yazardı, savaş sırasında bir süre evimizde kalmış olan asalaklardan biriydi. O hep mistik yeteneklerden söz ederken, Henriette "siktir," derdi). Başka bir şey de diyebilirdi: "O aptal tayı bugün yine dövdüm," veya Fransızca bir şeyler: "*La condition du Monsieur le Comte est parfaite.*"[1] Henriette ara sıra okul ödevlerime yardım ederdi. Kendi ödevlerini ise bu kadar iyi yapamadığını söylerdi, kahkahalarla gülerdik.

Bütün bunları değil de, annemin ihtiyar ağlayışını duydum. "Babam nasıl?" diye sordum.

"Ah," dedi, "ihtiyarladı; ihtiyar ve bilge."

"Peki Leo?"

1. (Fr.) Kontun durumu çok iyi.

"Ah, Leo! Çalışkan, çalışıyor," dedi, "teolog olarak geleceğini garanti altına aldı sayılır."

"Tanrım," dedim, "Leo gibi bir adamın geleceği teologluk olacak demek!"

"Mezhep değiştirmesi bizim için çok acı olmuştu," dedi annem, "fakat akıl nereye isterse oraya eser."

Sesi yine güçlenmişti. Bir ara, hâlâ evimize girip çıkan Schnitzler'i sormayı düşündüm. Şişmanca, iyi giyimli adamın biriydi. Avrupalı olmanın değerlerinden ve Germenlerin bilinçli bir ırk olduğundan hayranlıkla söz ederdi. Sadece merak ettiğim için bir gün romanlarından birini okumuştum: *Fransız Aşkı*. Adından da sıkıcı bir romandı. Bu romanda ilginç gelmiş olan tek bir şey vardı. Romanın kahramanları esir bir Fransız subayı ile Mosel yöresinden bir Alman kızıydı. Erkek sarışın, kız ise siyah saçlıydı! Henriette –galiba en fazla iki defa– "siktir," dediğinde, Schnitzler her seferinde ürpermişti. "Kötü sözleri söylemesi sağlıksız bir bağımlılık; belki mistik bir yeteneği vardır," diye iddia etmişti. Bunu kanıtlamak için de bir defasında Görres'in beş ciltlik *Die Christliche Mystik*[1] adlı kitabını getirmişti. Fakat Henriette bu sözleri öyle isteyerek kullanmazdı, sadece ara sıra ağzından kaçırırdı. Schnitzler'in romanında her şey kibar ve inceydi. Mutlu olmak için âşıkların birbirlerine sundukları Fransız şarabının adı bile şiir gibiydi! Roman, gizli bir evlilikle sona eriyordu. Reich Yazı Kurulu, bu romanı yüzünden Schnitzler'e on aylık bir yazma yasağı vermişti. Amerika kollarını hemen açmış, onu kültür hizmetlerinin bir savaşçısı olarak kabul etmişti. Bugün Bonn'da her önüne gelene, Nazilerin ona yazı yazdırmadıklarından söz ediyor. Böyle riyakâr bir adamın her zaman hak-

1. "Hıristiyan Mistisizmi", Josef von Görres, 1836-1842.

lı çıkabilmesi için yalan söylemesine gerek yok. Savaş sırasında bizleri hizmete göndermesi için annemi zorlayan da odur; beni erkekler, Henriette'yi kızlar teşkilatına. "Böyle zamanlarda birbirimize destek olmalı, yardım etmeli ve birlikte ıstırap çekmeliyiz, sayın hanımefendi." Elinde babamın purolarından biri, şömine ateşinin karşısında dururken görüyorum onu. "Kurbanı olduğum bazı haksızlıklar, berrak ve objektif görüşlerimi bulandırmayacaktır. Kurtuluşumuz Führer'in elindedir." Bunları söylerken sesi titriyordu. Ve bir-iki gün sonra Amerikalılar Bonn'u almıştı.

"Schnitzler ne yapıyor?" diye sordum anneme.

"Durumu çok iyi," yanıtını verdi. "Dışişleri Bakanlığı'nda onsuz yapamıyorlar." Bunların hepsini unutmuştur tabii, Yahudi *Yankee*'lerin onda hâlâ bazı anıları canlandırması şaşırtıcı olur. Onunla konuşmama böyle başladığım için hiç de pişman değildim.

"Peki, büyükbabam nasıl?" diye sordum.

"Çok iyi," dedi, "dipdiri. Yakında doksanıncı yaşını kutlayacak. Bu kadar yaşamasının sırrı nedir, hep merak ediyorum."

"Çok kolay bir şey bu," diye konuştum. "Anılar veya ıstıraplar bu ihtiyar çocukların direncini kıramaz. Evde mi?"

"Hayır," dedi. "Bir buçuk aylığına Ischia Adası'na gitti."

Sonra ikimiz de sustuk. Sözlerime nasıl devam etmem gerektiğini pek bilemiyordum. Az sonra tekrar konuşan o oldu: "Telefon etmenin nedeni başka galiba? Duyduğuma göre mali durumun hiç de iyi değilmiş. Mesleğinde biraz şanssızmışsın; böyle söylüyorlar."

"Öyle mi?" dedim. "Herhalde sizden para isteyeceğimden korkuyorsun; fakat korkmana hiç gerek yok, anne. Vermeyeceğinizi biliyorum. Yasal yola müracaat edeceğim. Paraya gerçekten gereksinimim var, Amerika'

ya gideceğim. Bana orada iş teklif ettiler. Unutmadan söyleyeyim, bu işi bana bir Yahudi *Yankee* buldu. Herhangi bir ırk çatışması olmasın diye de çok dikkat edeceğim." Ben telefonu kapatırken, o hâlâ bazı ilkelerden söz ediyordu. Konuşmalarımız arasında kokusuna da dikkat etmiştim, hiçbir şey kokmuyordu, her zamanki gibi. İlkelerinden biri de şuydu: "Hanımlar hiç kokmamalıdır." Herhalde annem hiç kokmadığı için babamın çok cici bir sevgilisi vardı. O kadın, güzel kokular sürmüş gibi kokmasını biliyordu!

6

Etrafımdaki bütün yastıkları toplayıp arkama yerleştirdim, yaralı ayağımı da yüksek bir yere koydum. Sonra telefonu yanıma çektim ve kiminle konuşacağımı düşündüm. Fakat daha önce mutfağa gitmeli, buzdolabını açmalı ve konyak şişesini alıp tekrar buraya dönmeliydim.

Bu "mesleki şanssızlık" annemin ağzından biraz kin dolu çıkmıştı Sevincini saklamayı denememişti bile. Herhalde ben de fazla iyimser düşünmüştüm, Bonn'da kimsenin başıma gelenlerden haberdar olamayacağını sanmakla. Annem bilince, tabii babam ve Leo da bilecekti. Leo aracılığıyla Züpfner, Marie ve dost çevresi de. Durumuma Marie, benden daha çok üzülecekti; biliyordum, içkiyi bıraksam, kısa zamanda yine yükselirdim. Menajerim Zohnerer, "Ortalamanın üstündesin," der, memnun olurdu. Ondan sonra da, pis su çukuruna kadar olan yirmi iki yılım rahat geçerdi. Zohnerer'in de övdüğü gibi ben "geniş bir sanat tabanına" sahiptim. Onun sanattan fazla anladığı yoktur, biraz saf gibi görünür, fa-

kat zekidir. Çaba gösterdiğimi görür ve daha en az yirmi yıl otuz markın üzerinde iş bulabileceğimi de bilir. Marie ise başka türlü düşünür. "Mesleki düşüş" ve benim o kadar çok önemsemediğim bazı sıkıntılarım onu üzecektir. Yabancı biri –yeryüzünde herkes birbirine yabancıdır ya– olayı yaşayandan daha çok üzülür veya sevinir. Bu olay ister mutluluk, ister bahtsızlık, ister aşk üzüntüsü, ister "mesleki düşüş" olsun. Bütün bunlar beni öyle pek fazla etkilemez! Küf kokan salonlarda Katolik ev kadınları veya Protestan hemşireler önünde iyi palyaçoluk veya sadece şaklabanlık yapmışım, hiç önemi yoktur benim için. Bana verecekleri para konusuna gelince, bu dinî dernekler çok tuhaf davranır. Paramı ödeyecek dernek başkanı, bana elli markı verirken, ayda yirmi kez elli mark kazanırsa hiç de fena geçinmez, diye düşünmeden edemez. Fakat ona makyaj faturamı göstersem, sahneye çıkmadan önce prova yapabilmem için en az iki yirmi eninde, üç metre boyunda bir otel odası gerektiğinden söz etsem, sevgilimin Seba Melikesi kadar masraflı bir kadın olduğunu sanacaktır. Yalnız rafadan yumurta, et veya tavuk suyu çorbası ve birkaç köfteyle yaşadığımı söyleyince de, ıstavroz çıkaracak ve her öğleüzeri "kuvvetli bir yemek" yemediğim için açlıktan ölebileceğimi düşünecektir. Tek alışkanlığımın akşam gazeteleri okumak, sigara içmek ve kızmabirader oynamak olduğunu öğrenince de bana mutlaka kötü gözle bakacaktır. Bir insanla para veya sanat üzerine konuşmaktan vazgeçeli çok oluyor. Her ikisi bir araya gelince işler karışır. Bence sanata ya çok az ya da çok fazla ödenir. Bir zamanlar, gezgin bir İngiliz sirkinde çalışan bir palyaçoyla karşılaşmıştım. Yetenek bakımından yirmi, sanat bakımından da on kez daha mükemmeldi benden ve gecede sadece on mark kazanıyordu. James Ellis'ti adı, ellisine merdiven dayamıştı. Bir akşam yemeğe çağırdım. Jambonlu omlet,

salata ve elma tatlısı ikram ettim. Bir tuhaf oldu. On yıldır hepsini bir arada yediğini hiç anımsamıyordu. James'i tanıdıktan sonra, para ve sanat üzerine artık ağzımı açmıyorum.

Marie'nin kafasında çok daha başka düşünceler vardı. Hep "duyurum"dan söz ederdi; benim yaptığım da ona göre duyurumdu. Marie'nin gözünde ben neşeliydim, kendime göre de dindar ve namuslunun biri sayılırdım. Katoliklerin kafasından gerçekten müthiş şeyler geçer. Onlar şöyle rahatça bir kadeh şarap içemezler. Şarap lezzetliyse, hemen kendilerine bunu nedenini sorarlar. Bilinç konusunda Marksistlerin bile gerisinde değillerdir. Birkaç ay önce gitar satın alıp da, güftesini ve bestesini kendi yaptığım şarkılar okuyacağımı söylediğimde, Marie çok şaşırmıştı. Bunun "seviyeme" uygun olmadığını söylemişti. Ve benim verdiğim yanıt, "Pis su çukurunun altında yalnızca kanalizasyon vardır," olmuştu. Ancak Marie ne demek istediğimi anlamamıştı. Ben de açıklamamıştım. Sevmiyorum böyle açıklamalar yapmayı. İsteyen beni anlar, isteyen anlamaz. Ben İncil yorumcusu biri değilim!

Beni ipleri kopmuş bir kukla sanan yanılır; ipler henüz bana bağlı. Kendimi Bochum'daki o dernek sahnesinde gördüm. Sarhoş, dizim yaralı ve bana acıyanların fısıltısı. Nefret ettim kendimden bir an. Bana böyle acımamaları gerekirdi. Birkaç seyircinin ıslığını tercih ederdim. Marie yine benim olmalıydı. O günlerde ona sahip olmak için tekrar savaşmaya başlamıştım. İstiyordum onu. Onların kitabı buna "et arzusu" der.

7

Ben yirmi bir, o on dokuz yaşındaydı, bir akşam odasına gittiğimde. Erkek ile kadın arasında geçen şeyleri yapmaktı niyetimiz. Öğleden sonra onu Züpfner'le el ele gülerek Gençlik Teşkilatı'ndan çıkarken görmüştüm. O, Züpfner'e ait olamazdı. Bu aptalca el ele yürümeleri deli etmişti beni. Züpfner'i kentte hemen hemen herkes tanırdı, özellikle Naziler tarafından kovulmuş olan babası nedeniyle. Lise öğretmeniydi ve savaştan sonra onu yine aynı okula müdür olarak vermek istemişlerdi, fakat babası reddetmişti. Hatta birinin ona bakanlık bile teklif ettiği söylenir. O ise öfkelenmiş ve, "Ben öğretmenim ve öğretmen olarak kalmak isterim," demişti onlara. Büyük bir adamdı, sakin biriydi. Ben onu öğretmen olarak biraz sıkıcı bulurdum. Bir gün hastalanan Almanca öğretmenimizin yerine derse o gelmiş, bize "Die Schöne Lilofee"[1] şiirini okumuştu.

Beni, yasanın öngördüğünden daha uzun süre okula göndermiş olmaları saçmalıktan başka bir şey değildi. Yasanın okul çağını bu kadar uzun tutması bile bence hiç gereksizdi. Okuldan öğretmenler yüzünden nefret etmedim. Bu nefretimin tek nedeni sadece annem ve babamdır. "Lise bitirme sınavlarını vermeli" düşüncesi bence, Irk Çatışmalarını Uzlaştırma Cemiyetleri Merkez Komitesi'nin ele alması gereken bir konudur. Çünkü bu bir ırk sorunudur: sınavı veremeyenler, sınavı verenler, ortaokul öğretmenleri, lise öğretmenleri, akademi öğrencileri, akademi öğrencisi olmayanlar; bir sürü ırk. Züpfner'in babası, şiiri okuduktan sonra birkaç dakika

1. (Alm.) "Güzel Lilofee", yazarı bilinmiyor.

susmuş ve arkasından şu soruyu sormuştu gülerek: "Bir şey söylemek isteyen var mı?" Ben hemen ayağa kalkmış ve, "Şiir mükemmeldi," demiştim. Bunun üzerine bütün sınıf kahkahalar atmıştı. Züpfner'in babası ise sadece gülümsemişti; kendini beğenmiş bir öğretmen gülümsemesi değildi bu. Bence cana yakın biriydi, fakat biraz can sıkıcıydı da. Oğlunu babasından daha iyi tanıyordum. Bir gün spor alanından geçiyordum. Züpfner de orada arkadaşlarıyla futbol oynuyordu. Durup baktım. Seslendi bana: "Gel, sen de oyna!" Hemen kabul ettim ve karşı takımda sol açığa geçtim. Oyundan sonra, "Sen de gelir misin?" diye sordu. "Nereye?" dedim. "Bu gece dernekte toplanacağız da," yanıtını verdi. "Fakat ben sizler gibi Katolik değilim ki," dedim. Güldü; arkadaşları da güldüler. "Koromuz var, sen de şarkı söylemeyi seviyorsun," diye konuştu Züpfner. "Evet, şarkıları severim, fakat bu gibi akşam toplantılarını değil," dedim. "Ne de olsa iki yılım yatılı okulda geçti." Yine güldü, fakat biraz bozulmuştu: "Canın isterse, ara sıra gel de top oynayalım." Beraberce birkaç kez top oynadık, sonra gidip dondurma da yedik. Akşam toplantılarına gelmemi ise bir daha hiç teklif etmedi. Marie'nin de dernekte arkadaş grubuyla bir araya geldiğini biliyordum. Tanıyordum o kızı, babasını da. İkisini de iyi tanıyordum. Bazı akşamlar Marie kız arkadaşlarıyla yakartop oynardı. Ben de seyrederdim onları. Daha doğrusu sadece Marie'yi. Bazen oyun sırasında bana doğru döner, gülerek el sallardı. Ben de ona el sallar, gülerdim. Bazı akşamlar evlerine gider, babasıyla Hegel ve Marx'tan söz ederdim. O da bizi dinlerdi; fakat evinde gülümsemezdi bana. O akşamüstü Züpfner'le onu el ele Gençlik Teşkilatı'ndan çıkarken gördüğümde fena bozulmuştum. Ben o günlerde zor bir durumdaydım. Lisenin altıncı sınıfında okulu bıraktığımda yirmi bir yaşındaydım. Rahipler bana çok iyi davranmışlar, hatta

veda yemeği bile vermişlerdi. Bira, kanepeler ve sigara –sigara içmeyenlere de çikolata– ikram etmişlerdi. Yemekten sonra arkadaşlarıma numaralarımı sunmuştum: Katolik ve Protestan vaazları, aylık almış işçileri, sonra bir sürü şaklabanlık ve Chaplin taklidi. Bunlar bitince de bir veda konuşması yapmıştım: "Okul bitirme sınavının, ebedî ruhun bir başarısı olduğuna inanmak yanlış," diye konuşmuştum. Coşkulu bir veda töreniydi. Fakat evdekiler kızmışlardı bana. Annem çok sinirlenmiş, babam da, "Ne olmak istiyorsun?" diye bağırmıştı. Ben de, "Palyaço," yanıtını vermiştim. "Artist demek istiyorsun, değil mi? Peki, güzel. Öyleyse seni bir tiyatro okuluna göndereyim," demişti. "Hayır, artist değil, palyaço. Tiyatro okulunun yararı olmaz bana," deyince, babam daha da sinirlenmişti: "Bana bak, senin niyetin nedir?" "Hiçbir şey," yanıtını vermiştim. "Zamanı gelince kaçıp gideceğim..." Bu konuşmamızın üzerinden geçen iki ay, benim için ıstırap verici oldu. Kaçıp gitmeye bir türlü cesaret edemiyordum. Yemekte ağzıma attığım her lokmaya annem bakıyordu, sanki ben bir katildim. Yıllarca eve gelen giden bütün asalakları ise beslemişti. Bunların çoğu "sanatkâr ve yazar"dı. İçlerinden biri de Schnitzler'di. O değersiz adam, mezar kazıcısı! Şişko, sessiz ve pis bir yazardı Schnitzler. Altı ay bizde yattı kalktı ve bir tek satır yazmadı. Sabahları kahvaltıya inerken ona annem bir tuhaf bakar, gece şeytanla savaşarak bir şeyler karalayıp karalamadığını merak ederdi. Ve günün birinde ortadan kayboldu Schnitzler. Biz çocuklar buna çok şaşırdık. Gittik odasını karıştırdık ve okunmaktan yıpranmış bir sürü polisiye roman bulduk. Masasının üstünde duran kâğıtlarda sadece "Hiçbir şey" yazılıydı. Birine ise arka arkaya "Hiçbir şey, hiçbir şey" yazmıştı. Böyle bir herif için annem kilere inip en iyi jambonları masaya getirmişti. Sanırım ben bir resim sehpası alıp kocaman tuval-

ler üzerine kocaman, saçma sapan şeyler çizseydim, annem, "Bizim Hans bir sanatkâr, geleceği ümit verici, şimdi çok çalışıyor," demeye başlardı. Fakat ben biraz geçkin bir lise öğrencisiydim ve annemin gözünde "sadece birkaç güzel şaklabanlık yapmasını bilen bir çocuk"tum. Günlerimin yarısı Marie'nin babasının –yaşlı Derkum– dükkânında geçerdi. Ona yardım ederdim. O da bana durumu iyi olmamasına karşın birkaç sigara verirdi. Böyle geçti evdeki iki ayım ve bu günler bana savaş yıllarından bile daha uzun geldi. Marie'yi pek görmüyordum. Kız arkadaşlarıyla sınavlara hazırlanıyordu. Yaşlı Derkum'la konuşurken ara sıra dalar, onu dinlemeyi unutur, kapıya bakar dururdum. O da bunu fark edince hemen sözünü keser, "Bugün geç gelecek," derdi ve benim yüzüm kızarırdı.

Günlerden cumaydı. Biliyordum, yaşlı Derkum cuma akşamları sinemaya giderdi. Fakat bilmediğim bir şey vardı, acaba Marie o akşam evde miydi veya arkadaşlarından biriyle ders mi çalışacaktı? Hiçbir şey düşünmemek istedim, fakat yine de düşündüm: Marie "sonra da" sınavlarını başaracak durumda olacak mıydı? Bonn'un yarısı ayağa kalkacak, hem "baştan çıkarmaya" öfkelenecekti hem de bunun "sınavlardan biraz önce" olmasına. Sınıfındaki kız arkadaşlarını da düşündüm. Olup biten onları da çok şaşırtacaktı. Yatılı okuldayken çocuklardan birinin bana tarif ettiği "vücuttaki bazı ayrıntılar" beni korkutuyor, "cinsel iktidar gücü" konusu da çok tedirgin ediyordu. Babasının dükkân için bana verdiği anahtarla içeri girip yukarıya, Marie'nin odasına çıkmanın da çok ayıp olacağını düşündüm. Marie'nin penceresi, sabahın ikisine kadar kalabalık olan caddeye bakıyordu. Pencereden içeri girmeye çalışmak karakolu boylamak demekti. Fakat Marie'yle yapmak istediğim şey de bu gece olup bitmeliydi. Bir eczaneye gittim önce. Erkek kardeşim

Leo'nun bana borç vermiş olduğu parayla "arzuları artıran hap"tan aldım; okulda duymuştum o ilacın erkeğin gücünü artırdığını. Daha eczaneden içeri girdiğimde kıpkırmızı oldu yüzüm. Şansıma tezgâhtar bir erkekti. Ağzımı açtım ve konuştum: Bir vızıltı gibi çıkmıştı sesim. "Yüksek sesle ve anlaşılır konuş," dedi adam; kükrüyordu sanki. Hapın adını söyledim, verdi. Kasaya parasını öderken, karısı başını iki yana salladı. Tanıyordu beni ve ertesi sabah olanları duyunca, kim bilir neler düşünecekti. Fakat yanılmışlardı bu düşüncelerinde. Çünkü hapları iki sokak ötede bir kanalizasyon deliğine atıvermiştim.

Saat yedide, sinemalar başlayınca, Gudenaug Sokağı'na gittim. Anahtar elimdeydi. Dükkân açıktı henüz. Doğru içeri girdim. Marie yukarıdan bağırdı: "Hey, kimsin?" "Benim," diye yanıt verdim ve koşarak merdivenleri çıktım. Hiçbir şey söylemedim, ona dokunmadım da. Marie çok şaşırmıştı. Geri geri yürüdü, odasına girdi. Birbirimizle konuşmadık, sadece bakıştık ve gülümsedik. Ona sen veya siz mi demek gerekirdi, bilemiyordum. Annesinden kalmış olan gri, eprimiş bornoz sırtındaydı. Siyah saçlarını yeşil bir kurdeleyle toplamıştı. Az sonra onları açarken, babasının balık misinasıyla bağlamış olduğunu gördüm. Tek kelime bile söylemeyişim şaşırtmıştı onu. Fakat amacımın ne olduğunu da pekâlâ biliyordu. "Git," dedi sadece. Söylemesi gerekiyordu o anda bu kelimeyi. Fakat "gidin," değil de "git," demiş olması, benim için yeter de artardı bile. Bu kısacık kelimede öylesine bir incelik vardı ki! Bir hayat olabilirdi bunun karşılığı ve ben o anda ağlayabilirdim. Sanki Marie gelmemi bekliyormuş gibiydi. Çok şaşırmamıştı. "Hayır," dedim, "gitmeyeceğim. Nereye gideyim?" Başını iki yana salladı. "Şimdi yirmi mark borç bulup Köln'e mi gideyim ve seninle de sonra mı evleneyim?" "Hayır," dedi, "gitme

Köln'e." Yüzüne baktım. Korkum kalmamıştı artık. Ben çocuk değildim, o da kadındı. Bornozunu kapatan ellerine baktım. Pencere kenarındaki masada defter kitap durmadığını gördüm, sevindim. İğne, iplik ve biçki örnekleri vardı etrafta. Aşağı inip dükkânı kapadım ve anahtarı, elli yıldır konulduğu yere bıraktım. İpek yastıklar ile yazı defterleri arasına. Tekrar yukarı çıktığımda, Marie yatağa oturmuş ağlıyordu. Yanına oturdum. Bir sigara yakıp verdim. Hayatındaki ilk sigaraydı, acemi hareketlerle içmeye çalıştı. Dumanlar ağzından çıkarken ikimiz de güldük. Bir ara burnundan da çıktı, çok komikti. Gülmeden edemedim. Sonra konuştuk, uzun uzun. Köln'de "bu işi" para karşılığı yapan kadınları düşündüğünü söyledi. "O kadınlar bunun ancak parayla ödeneceğine inanır, fakat çok yanlış bir inanç bu," dedi Marie. "Kabahat, o evlere giden erkeklerin karılarındadır." Sonra ben konuştum, bedensel aşk ve diğer aşklar üzerine okuduğum her şeyi saçma bulduğumu söyledim. Bence hepsi de aynı şeydi. Sonra sordu, onu güzel buluyor muydum, onu seviyor muydum? Ben de, "bu işi" yapabileceğim tek kızın kendisi olduğunu söyledim. Marie'yi düşündüğüm her zaman, "bu işi" de düşünmüştüm. Marie'yi en çok yatılı okulda hayalimden geçirmiştim. Sonunda Marie kalktı ve banyoya geçti. Ben ise yatakta oturmaya ve sigaramı içmeye devam ettim. Aklıma o berbat haplar geldi. Kanalizasyona atmıştım onları. Ürperdim. Kalkıp banyoya gittim, kapıyı tıklattım. Marie "gel," demeden önce biraz düşündü galiba. Kapıyı açıp içeri girdim. Onu tekrar görünce ürkekliğim geçiverdi. Bir yandan saçına losyon sürüyor, bir yandan da ağlıyordu. Sonra yüzüne pudra sürdü. "Ne yapıyorsun sen?" diye sordum. "Güzelleşiyorum," dedi. Gözyaşları, yüzüne iyice bulamış olduğu pudrayı dağıtıyordu. Sordu: "Hâlâ gitmek istiyor musun?" "Hayır," dedim. Marie kolonya da sürdü. Banyonun kenarına otur-

dum. Acaba iki saat yetecek miydi? Yarım saat zaten gevezelikle geçmişti. Bu gibi şeylerde uzman arkadaşlarım vardı okulda. Bir kızı kadın yapmanın ne kadar zor olduğunu anlatırlardı. Kendinden önce Siegfried'i göndermiş olan Gunther aklıma geldi. Nibelunglar[1] katliamı ne korkunç bir şeydi. Rahip Wunibald okulda Nibelunglar destanını anlatırken, ben ayağa kalkmış ve, "Brunhild'in Siegfried'in karısı olması gerekir öyleyse," demiştim. Gülmüştü rahip benim bu sözüme: "Fakat oğlum, Siegfried, Kriemhild'le evliydi." Ben bu yanıta sinirlenmiş ve bunun papazca bir görüş olduğunu söylemiştim. Rahip Wunibald da sinirlenip parmağıyla kürsüye vurmuş ve "böyle hakaretleri" men etmişti.

Ayağa kalktım. "Ağlama," dedim Marie'ye. Sustu. Yüzündeki pudrayı eliyle biraz dağıttı. Odaya dönmeden önce koridorda durup pencereden dışarıyı seyrettik. Aylardan ocaktı. Yerler ıslak, asfalta vuran ışıklar sarı, manavın üstündeki reklam yeşildi: Emil Schmitz. Adını neonla yazdırmış olan bu Schmitz'i tanırdım, fakat ön adının Emil olduğunu şimdi öğreniyordum. Emil ile Schmitz yan yana uymuyor, diye düşündüm. Marie'nin odasına girmeden önce kapıyı araladım ve elimi uzatıp elektriği yaktım.

Babası eve geldiğinde daha uyumamıştık. Saat on bir olmuştu. Sigara almak için dükkâna indiğini ve sonra yukarı çıkarken odanın kapısında bir an için durduğunu duyduk. Acaba bir şeyler sezecek mi, diye düşünürken, yoluna devam edip odasına gitti. Ayakkabılarını çıkarıp attığını duyduk. Birkaç kez öksürdü. Olanlar karşısında

1. Ünlü Ortaçağ Alman destanı *Nibelungenlied*.

nasıl bir tepki göstereceğini düşündüm. Katolik değildi Marie'nin babası. Kiliseden ayrılalı yıllar oluyordu. Benim yanımda "Burjuva toplumunun cinsel ahlakı ikiyüzlü," diye söylenir durur, rahiplerin evlilik için söylediği palavralara da kızardı. Fakat yine de Marie'yle aramızda geçenleri kavgasız patırtısız kabul edeceğini bekleyemezdim. Düşündüm, beni sever bu adam. Kalkıp gecenin şu saatinde odasına gitsem ve ona her şeyi anlatsam, diye aklımdan geçirdim. Hayır, Marie ve ben büyük sayılırdık. O on dokuz, ben yirmi bir. Erkeğe özgü dürüstlüğün belli biçimleri susmaktan daha utanç vericiydi. Ayrıca, bunun onu hiç de düşündüğüm kadar ilgilendirmediği kanısına vardım. Öğleden sonra ona gidip, "Herr Derkum, bu gece kızınızla yatmak istiyorum," diyebilirdim ve olan biteni öğrenirdi.

Biraz sonra Marie kalktı. Karanlıkta beni öptü. Çarşafı topladı. Kalın perdeleri kapattığımız için caddeden hiç ışık gelmiyordu, bütün oda karanlıktı. Bir an düşündüm, şimdi ne yapması gerektiğini nereden biliyordu? Çarşafı toplamayı, pencereyi açıp odayı havalandırmayı... Usul sesle konuştu: "Ben banyoya gidip yıkanacağım, sen de burada yıkan," dedi. Sonra elimden tutup beni yataktan çıkardı ve portatif banyo küvetinin olduğu köşeye götürdü. Kendi de, elinde çarşaf, banyoya geçti. Yıkandım ve tekrar yatağa girdim. Yorgundum, mutluydum, korkmuyordum. Bir süre öyle yattım. Yeni çarşafı Marie hâlâ getirmemişti. Ne yapıyordu, niçin gelmemişti? Çarşafsız yatakta yatıyordum. Böyle yatmanın bazı tehlikeleri olduğunu yatakhanede anlatmışlardı. Bir an için korktum. Yatağın şiltesi çok eskiydi, çökmüştü. Benim de üzerimde iç çamaşırlarımdan başka bir şey yoktu ve üşüyordum. Sonra yine Marie'nin babasını düşündüm. Herkes ona "komünist" diyordu. Fakat savaştan sonra belediye başkanı olmak için adaylığını koyduğun-

da, komünistler onun aleyhinde çalışmışlardı. Sohbetlerimizde Naziler ile komünistleri birbirlerine benzettiğimde, yaşlı Derkum hep kızardı: "Bana bak, oğlum, arapsabunu imal eden bir fabrikatörün savaşta ölmesi ile inancı uğruna ölen bir kişi arasında fark vardır." Onun nasıl bir adam olduğunu bugüne kadar iyice anlayabilmiş değilimdir. Bir defasında Kinkel benim de bulunduğum bir toplulukta ona "çok akıllı bir tarikat yanlısı" diyerek sözde alay etmek isteyince, ayağa fırlayıp suratına tüküreyim, diye düşünmüştüm. Yaşlı Derkum bende saygı uyandıran ender insanlardan biriydi. Zayıftı. Gösterdiğinden daha gençti. Çok sigara içtiğinden nefes darlığı çekerdi. Yatakta Marie'yi beklerken onun sık sık öksürdüğünü duyuyordum. Şöyle demişti bir gün bana: "Sizler gibi soylu kişilerin oturduğu köşklerde, hizmetçi odasının evin yetişme çağındaki oğlunun odasına niçin yakın olduğunu bilir misin? Ben söyleyeyim sana. Doğaya ve merhamete yapılan çok eski bir dalaveredir bu." Şimdi odaya gelip beni Marie'nin yatağında yakalamasını isterdim. Odasına gitmek ve durumu anlatmak ise işime gelmezdi.

Sabah oluyordu. Hâlâ üşüyordum ve Marie'nin odasının acınacak halde olması beni rahatsız ediyordu. Fakirdiler. Derkum'ların durumu çoktandır iyi değildi. Bu düşüşün tek nedeni olarak Marie'nin babasının "politik aşırılığını" gösteriyorlardı. Bir zamanlar küçük bir matbaaları ve yayınevleri vardı. Bugün ise ellerinde sadece bu dükkân kalmıştı. Okul çocuklarına defter, kalem ve şekerlemeler satıyorlardı. Babam bir gün bana, "Aşırılığın bir insanı ne durumlara düşürdüğünü görüyorsun. Savaş yıllarında hep izlenmiş politik görüşlü biri olarak, isteseydi Derkum savaştan sonra gazete bile kurabilirdi," demişti. Fakat bence yaşlı Derkum hiç de aşırı biri değildi. Galiba babam aşırılık ile tutarlılığı birbirine karıştırı-

yordu. Marie'nin babası dua kitapları satmıyordu, dinî bayramlar öncesi bu kitapları satsa iyi para kazanacağını bildiği halde.

Sabaha karşı oda aydınlandığında, ne kadar fakir olduklarını daha iyi gördüm. Marie'nin dolabında üç elbise asılıydı. Sırtında görmüş olduğum, sanki yüz yıldır giydiği koyu yeşil elbise, biraz sararmış, oldukça eskimiş sarı bir elbise ve dinî alaylarda giydiği koyu mavi elbise. Ayrıca camgöbeği yeşili eski bir mantoyla üç çift de ayakkabısı duruyordu dolapta. Yataktan kalkıp çekmeceleri karıştırmayı ve Marie'nin çamaşırlarına bakmayı bir an aklımdan geçirdim. Fakat sonra vazgeçtim. Gerçekten evli olduğum bir kadının bile çamaşırlarına bakmazdım. Babasının öksürüğü çoktan kesilmişti. Marie banyodan geldiğinde saat sabahın altısını geçmişti. Mutluydum. Onunla yatmayı her zaman arzulamış ve bu gece yatmıştım. Kendime çekip öptüm. Gülümsedi. Boynuma doladığı kolları buz gibiydi. "Ne yaptın?" diye sordum usulca. "Ne yapabilirdim!" yanıtını verdi. "Çarşafı yıkadım, sadece dört çarşafımız var da. İkisi yatakta, ikisi de kirlide." İyice çektim kendime. Elleri de buz gibiydi. Koltuk altlarıma soktum onları. Marie "sıcak yuvalarında oturan yavru kuşlara" benzetti ellerini. "Çarşafları Frau Huber'e veremezdim herhalde," dedi. "Çamaşırlarımızı her zaman o yıkar. Yaptığımız şeyden bütün kentin haberi olurdu böylece. Bir an çarşafları atmayı da düşündüm, fakat yazık değil mi!" "Peki, niçin sıcak suyla yıkamadın?" diye sordum. "Şofben çoktandır bozuk da onun için," dedi. Sonra birden ağlamaya başladı. Niçin ağladığını merak ettim. "Katoliğim ben. Biliyorsun bunu," dedi. Ben de, "İster Protestan ister dinsiz olsun, her kız ağlardı bu durumda," dedim. Niçin, der gibi yüzüme baktı. "Bekâret denen bir şey vardır da onun için," diye konuştum. Ağlamaya devam etti. Ben sustum. Birkaç yıldır araları-

nın iyi olduğu kız arkadaşları vardı. Dinî alaylarda yan yana yürürlerdi. Herhalde sık sık da Azize Meryem Ana'dan konuşurlardı. Ve Marie şimdi kendini o gruba ihanet etmiş sayıyordu, o sanki bir yalancı, bir haindi aralarında. Durumun Marie için ne kadar kötü olduğunu anlıyordum. Fakat ben de daha fazla bekleyemezdim, onunla yatmak için! Kızlarla konuşacağımı söyledim. Heyecanla fırladı ayağa: "Ne? Kimle?" "Arkadaşların kızlarla," yanıtını verdim. "Biliyorum, durumun kötü. İstersen, benim zor kullandığımı söyle." Güldü ve, "Hayır, saçma bu!" dedi. "Peki, bir şey söylemem," dedim. "Sadece karşılarına çıkar, birkaç numara ve taklit sunarım. Onlar da, Marie'yle o işi yapan Schnier dedikleri bu herhalde; hiç de fena bir çocuğa benzemiyor, diye düşünürler." Yine güldü: "Sen hiç de aptal değilsin," dedi. Sonra tekrar ağlamaya başladı. "Ben artık ortalarda görünemem." Sordum: "Niçin?" Yanıt vermedi, başını iki yana salladı ve ağlamaya devam etti.

Koltuk altlarıma koyduğu elleri ısınmıştı. Onlar ısındıkça, ben gevşiyordum. Biraz sonra beni ısıtan onun elleri oldu. Onu sevip sevmediğimi, güzel bulup bulmadığımı sordu. "Bundan emin olmalısın, Marie," dedim. Bu sözleri her zaman duymanın hoşuna gideceğini söyledi. Ben de usul sesle, "Evet, evet," dedim. Onu sevdiğimi söyledim. Gözlerim kapanıyordu.

Fakat Marie birden ayağa kalkıp yıkanmaya başlayınca yine kendime geldim. Benden utanmıyordu. Onu seyretmek hoşuma gidiyordu. Giyinirken, nasıl fakir olduğunu daha iyi gördüm. Param olunca ona alacağım pahalı ve güzel şeyleri gözümün önüne getirdim. Daha önce sık sık vitrinlerdeki elbiselere, kazaklara, ayakkabılara ve çantalara bakmış, bunların Marie'nin üstünde nasıl duracağını hayal etmiştim. Fakat babasının para üzerine öyle görüşleri vardı ki, kızına bir şeyler alıp götür-

meye cesaret edememiştim. "Fakir olmak berbat," demişti bir gün bana, yaşlı Derkum. "Ya peki, zengin olmak?" diye sormuştum. "O nasıldır?" Bunları sorarken yüzüm kıpkırmızı olmuştu. Bana dik dik bakmış ve, "Bak oğlum, böyle düşünmekten vazgeçmezsen sonun iyi olmaz," demişti. Sonra, yüzü kıpkırmızı, devam etmişti: "Bu dünyada doğru dürüst bir şeyler yapabilmek için hâlâ cesaret ve inancım olsaydı, ne yapardım biliyor musun?" "Hayır," demiştim. "Zengin ailelerin çocuklarına bakacak bir cemiyet kurardım," diye konuşmasına devam etmişti. Yüzü yine kızarmıştı. "O aptallar 'toplumun dışındakiler' deyimini hep fakirler için kullanırlar."

Marie'nin karşımda giyinmesini seyrederken kafamdan bir sürü şey geçiyordu. Vücudunu çok olağan bulması beni hem mutlu ediyor hem de üzüyordu. Sonraları, otelden otele dolaştığımız günlerde, sabah uyanınca ben yataktan kalkmaz, onun yıkanmasını ve giyinmesini seyrederdim. Banyolu oda tuttuğumuzda ise onu yataktan göremezsem, gider banyo küvetinin içine yatardım. Ve bu sabah yatakta daha uzun süre kalmayı, onun giyinmesinin daha uzun sürmesini ne kadar istedim. Boynunu, kollarını, göğüslerini bir güzel yıkadı, dişlerini uzun uzun fırçaladı. Ben ise sabahları yıkanmaktan hep kaçınmışımdır. Diş fırçalamak da işkenceydi benim için. Küvetin içine uzanmayı yeğlerim. Marie ise yıkanıp silinirken, diş macunu tüpünü açıp kapatırken hareketlerinde çok rahattı. Sonra erkek kardeşim Leo'yu düşündüm. Çok dindar, imanlı, doğrucuydu ve hep bana inandığını söylerdi. Bitirme sınavlarına hazırlanıyordu ve buna pek sevinmiyordu. Çünkü o on dokuz yaşında bu sınavları vermeye hazırlanırken, yirmi birindeki ben hâlâ Nibelunglar destanının o saçma yorumuyla uğraşıyordum. Leo, Marie'yi bazı çalışma gruplarından tanıyordu. Katolik ve Protestan gençler orada demokrasi ve dinî

hoşgörü üzerine konuşurlardı. Biz ikimiz, Leo ile ben, annemizle babamızı yurt müdürü olan bir çift gibi görürdük. Babamın on yıldır bir sevgilisi olduğunu duyduğumuzda, en büyük şoku Leo geçirdi. Ben de çok şaşırdım, fakat ahlaki bakımdan değil. Belki de babam haklıydı. Merhameti bile gerçek olmayan bir kadınla evlilik zordu. Annemin konuşması da bir tuhaftı. Kelimelerinde A, O ve U harfleri hep eksikti. Leo'ya "Le" derdi. Sık sık da şu cümleyi kullanırdı: "Biz bazı konulara başka gözle bakarız," veya, "Prensip olarak ben haklıyım, fakat bazı şeyleri tartışmaya da hazırım," diye konuşurdu. Babamın bir sevgilisi olması, beni daha çok estetik bakımdan şaşırtmıştı. Bu ona pek uygun bir şey değildi. Babam ne merhametli ne de neşelidir. Bir hastabakıcı veya ruhiyatçı da olsa, sevgiliyi (o heyecan verici "sevgili" deyimi de uygun değil ya) babama yine uygun bulamıyordum. Kadın, sevimli, hoş, fakat pek akıllı olmayan bir şarkıcıydı. Babam yine o fazla namusluluğunu göstermiş ve ona konser için bağlantılar temin etmesi mümkünken, bunu yapmamıştı. Bana her şey biraz karmaşık gelmişti, Leo içinse çok dokunaklı, hüzün verici bir şeydi. Onun inançları altüst olmuştu. Annem de Leo'ya, "Sen bir kriz geçiriyorsun," demişti. Kardeşim yazılı sınavlarından birinde beş alınca, onu ruh doktoruna götürmek istemişti. Ben bunu önlemeyi başarmıştım. Erkek ile kadın arasında geçen her şeyi ona anlatmış, sınavlarına yardım etmiştim. Kısa süre sonra da Leo'nun yazılı notları düzelmiş, yine üç ve iki olmuş, annem de "ruh doktoru" sözünü bir daha ağzına almamıştı.

Marie koyu yeşil elbisesini giydi. Fermuarını kapatamıyordu bir türlü. Fakat ben kalkıp yardım etmedim. Onu seyretmek daha güzeldi: sırtına götürdüğü elleri, fermuar aralığından görünen beyaz teni, siyah saçları ve koyu yeşil elbisesi. Kapatamadığı için sinirlenmedi bile;

yatağın kenarına geldi. Yerimden doğruldum ve fermuarı yukarı çektim. Niçin bu kadar erken kalktığını sordum. Babasının ancak sabaha karşı uyuduğunu ve geç kalkacağını söyledi. Dükkânı açmak, gazeteleri içeri almak onun göreviydi. Defter, kalem, şekerleme isteyen öğrenciler de okula giderken uğrarlarmış. "Sen de," dedi, "en geç yedi buçukta gitsen iyi olur. Ben kahve yapmaya iniyorum, beş dakika sonra sessizce mutfağa gelirsin."

Az sonra mutfakta Marie kahveyi önüme koyarken, kendimi gerçekten evli sandım. Sandviç de hazırlamıştı. Başını iki yana salladı: "Yıkamadın yüzünü, saçlarını taramadın. Sen kahvaltı sofrasına hep böyle mi oturursun?" Yanıtım "evet" oldu. Yatılı okulda bile alıştıramamışlardı beni bunlara.

"Peki, ne yapıyorsun?" diye sordu. "Herhangi bir şekilde temizlenmelisin."

"Kolonyayla temizlenirim," dedim.

"Fakat böylesi de pahalı olur," diye konuştu ve hemen yüzü kızardı.

"Evet," yanıtını verdim, "fakat amcalarımdan biri bu kolonyanın genel mümessilliğini yapıyor ve bana hep hediye ediyor." Çok iyi tanıdığım mutfağa tekrar şöyle bir baktım. Küçük ve karanlıktı. Dükkânın bir arka odasıydı. Bir köşede ocak vardı. Her ev kadınının yaptığı gibi Marie de geceden kömürlerin üstünü ıslak gazete kâğıtlarıyla örtmüş, sabah da biraz eşeleyip içine kömür ve tahta parçaları atarak yeniden canlandırmıştı. Maden kömürünün, sabahları sokaklara çöken o berbat kokusundan nefret ederdim. Şimdi de bu küçük mutfağı kaplamıştı. Mutfak o kadar dardı ki, Marie kahvedanlığı ocaktan almak için kalktığında, iskemleyi çekmesi gerekiyordu. Herhalde anneannesi ve annesi de böyle yapmıştı. Daha önce sık sık oturmuş olduğum bu mutfak, o sabah bana o kadar yakın gelmişti ki! Belki de şimdi bu

yaşadığım, günlük yaşamın ta kendisiydi. O anda canım bu dar odaları hiç terk etmek istemedi. Dışarıdaki yaşamın içine girip Marie'yle yapmış olduğum şeyin sorumluluğunu, arkadaşları, Leo ve bu meselenin kulaklarına gideceğinden hiç şüphem olmadığı annem ve babamın karşısında üstlenmek zordu. Burada kalmayı, hayatımın sonuna kadar öğrencilere şekerlemeler ve defter satıp geceleri de Marie'yle yatağa girip elleri koltuk altlarımda, uyumayı ne kadar isterdim. Kahvedanlığı, sandviçler, Marie'nin yeşil elbisenin üzerine taktığı soluk mavi önlüğüyle geçecek bir yaşam! Marie benim karım olduğu için gururluydum. Fakat kendime bundan sonra yaşamayı arzuladığım yaşam için yeterince deneyimli biri gözüyle bakmıyordum. Ayağa kalktım. Yanına gidip kollarımın arasına aldım. "Gece kalktın, çarşafları yıkadın." Başını salladı: "Sen de soğuk ellerimi koltuk altlarına koyup ısıttın," dedi. "Neyse, artık gitme zamanın geldi. Saat yedi buçuk oluyor, öğrenciler uğramaya başlar."

Gazete paketini almak için kapıya çıktık. Schmitz de kamyonuyla sebze halinden geliyordu. Bir adım atıp içeri çekilmeme karşın gördü beni. Şeytanın bile komşular kadar keskin gözleri yoktur. O günün gazetelerini heyecanla bekleyen erkekler gibi, önümde duran gazetelere baktım. Benim için ilginç gazeteler akşam çıkanlar ve banyoda okunanlardır. Ve banyoda okunan en ciddi sabah gazetesi bile benim için en gayri ciddi akşam gazetesinden farklı değildir. O sabah bütün gazetelerde hemen hemen aynı başlık vardı: "Strauss sonucuna katlanacak!" Başyazının ya da manşetlerin yazımını sibernetik bir makineye bırakmak daha iyi olurdu belki. Bir yerden sonra akılsızlığı önlemek gerekiyor. Dükkân kapısının çıngırağı çaldı. Küçük bir kız içeri girdi. Sekiz-dokuz yaşlarında, kırmızı yanaklı, siyah saçlı, yüzünü yeni yıkamış, dua kitabı kolunun altında. "Şekerleme," dedi, "on feniklik." On

feniğe şekerleme verildiğini bilmiyordum. Kavanozu açtım ve külaha yirmi tane koydum. Ellerim kirliydi ve kavanoz camının arkasından daha büyük görünüyordu. Utandım ilk defa, ellerimin kirinden. Külahı kıza uzattım, şaşırdı. "Tamam, haydi git bakalım," dedim. Tezgâha bıraktığı on feniği de alıp çekmeceye attım.

Marie gelince, aldığım parayı gösterdim ona gururla. Güldü. "Fakat gitmelisin artık," dedi.

"Niçin? Baban gelene kadar bekleyemez miyim?"

"Saat dokuzda iner aşağı. Sen de o zaman yine gelirsin. Haydi git," dedi. "İstersen başkalarından öğrenmeden kardeşin Leo'ya sen anlat durumu."

"Evet," dedim. "Evet, haklısın." Yine kızardım. "Okula gitmeyecek misin?"

"Gitmeyeceğim bugün," dedi, "bundan sonra da hiç gitmeyeceğim. Çabuk dön."

Ondan ayrılmak zor geliyordu. Benimle kapıya geldi. Öpüştük, hem de karşıdan Schmitz'le karısının bizi görmesine karşın. Zokayı yuttuklarını daha yeni fark edip de gözleri yuvalarından dışarı uğramış balıklar gibi bakıyorlardı.

Dükkândan çıktım ve arkama bakmadan yürüdüm. Hava soğuktu, ceketimin yakasını kaldırdım. Bir sigara yaktım. Pazardan geçip Franziskaner Caddesi'ne girdim. Koblenz Caddesi'nin köşesinde o anda geçen otobüse atladım. Biletçi kadın kapıyı açtı. Bilet almak için parayı uzattığımda, ağzımdaki sigarayı gösterdi. Ateşini attım, geri kalan kısmını da cebime soktum. Otobüsün ortasına doğru yürüdüm. Pencereden Koblenz Caddesi'ne baktım boş gözlerle. Marie'yi düşündüm. Yanında durduğum adam suratımda bir şeyi pek beğenmemiş olacaktı, dönüp dönüp bana bakıyordu. Gazetesindeki "Strauss sonucuna katlanacak!" yazısını bile okumayı bıraktı. Gözlüğünü burnuna düşürdü, başını iki yana salladı ve,

"Tuhaf," diye mırıldandı. Onun arkasında oturan kadın da –az kalsın yanında duran havuç çuvalına çarpıyordum– başını salladı, bir şey söylermiş gibi dudaklarını oynattı.

Saçlarımı Marie'nin aynasına bakarak vermiş olduğu tarağıyla güzelce taramıştım. Sırtımda temiz, gri ceketim vardı, sakalım da pek uzamamıştı. "Tuhaf," demelerine bir neden yoktu. Ne fazla uzun boyluydum ne de fazla kısa boylu. Burnum da çirkin değildi. Dış görünüş bakımından öyle belirli bir özelliğim yoktur. Pasaportumda "eşkâl" sütunu boştur. Üstüm başım temizdi, sarhoş değildim. Ve buna rağmen havuç çuvallı kadın bana gözlüklü adamdan çok bakıyordu. Adam ise gözlüğünü tekrar düzeltmiş, "Strauss sonucuna katlanacak!" yazısını okumaya devam etmişti. Kadın kendi kendine konuşuyor, başını sallıyordu. Sanki diğer yolcular da beni görsünler istiyordu. Yahudilerin dış görünümü nasıldır pek bilmem. Yoksa beni onlardan biri mi sanıyordu? Fakat yavaş yavaş durumu anlıyordum. Marie'yi kafamdan geçirip otobüsten boş bakışlarla caddeyi seyredişim ona tuhaf görünmüş olabilirdi. Kadının bakışlarındaki kin beni sinirlendirmeye başladı. Bir durak önce indim otobüsten. Ebert Bulvarı'nda yürüdüm ve az sonra Rhein'e uzanan yola saptım.

Bahçemizdeki kayın ağaçlarının gövdeleri kahverengi ve ıslaktı. Tenis kortunun kırmızı toprağı silindirle düzeltilmişti. Nehir yönünden çatanaların sesi geliyordu. Eve girdim. Mutfakta Anna bir şeyler mırıldanıyordu, küfür gibi geldi bana. "... sonu iyi değil, değil," kelimelerini duydum. Açık mutfak kapısından içeri seslendim: "Anna, bana kahvaltı hazırlama." Doğru oturma odasına geçtim. Duvarların meşe kaplaması ve av ganimetleri bana hiç bu kadar yabancı gelmemişti. Yandaki müzik odasında Leo, Chopin'in mazurkasını çalıyordu.

Kardeşim ileride müzik öğrenimi görmek istiyordu. Sabahları beş buçukta kalkar, piyano çalardı. Çalanın Leo olduğunu bir an için unuttum. Bence Leo ile Chopin birbirine pek uymazdı ya! Ünlü piyanistlerden Chopin'i ve Schubert'i severim. Mozart'ı ilahi, Beethoven'ı muhteşem, Gluck'u emsalsiz ve Bach'ı güçlü kabul eden müzik öğretmenimizi haklı bulurdum. Bach'a, beni hayrete düşüren otuz ciltlik bir dogma gözüyle bakarım. Fakat Schubert ve Chopin bence çok dünyevidir. Onları daha çok dinlerim. Pencereden, büyükbabamın parkın Rhein Nehri tarafındaki nişangâhlarını gördüm. Kâhya onları herhalde daha yeni yağlamıştı ki, sallanıyorlardı. Büyükbabam ara sıra bazı "yaşlı gençleri" bir araya toplardı. On beş dev otomobil bahçeye park eder, on beş de şoför soğuktan titreyerek ağaçların ve çalılıkların arasında durur veya mermer bankların üzerinde *skat*[1] oynardı. "Yaşlı gençler"den biri on ikiyi vurdu mu, şampanyalar patlardı. Kimi gün büyükbabam beni yanına çağırır, dostlarını eğlendirmemi isterdi. Ben de onlara şaklabanlıklar yapardım: Adenauer ve –çok kolay olan– Erhard taklitlerimi veya birkaç başka numaramı sunardım. Kötü yapmaya ne kadar gayret etsem de, onlar bu numaralardan çok hoşlanır, kahkahalar atarlardı. Elimde boş bir fişek kartonu veya tepsiyle dolaşır, banknotlarını alırdım. Bu yaşlı ve biraz da küstah atıcılarla iyi anlaşırdım. Çinli bir yüksek devlet memuruyla iyi anlaşabileceğim gibi. Hareketlerim karşısında "olağanüstü", "dehşet" derlerdi. Hatta bazıları tek bir kelimeden fazla da söylerdi: "Çocuğun ruhunda var," veya "Bundan bir şey olur."

O gün Chopin'i dinlerken, bazı bağlantılar kurup artık biraz para kazanmanın doğru olacağını düşündüm.

1. Üç kişi oynanan bir iskambil oyunu.

Büyükbabama rica etsem, beni kapitalistlerin toplantılarına "eğlendirici" olarak önerebilirdi. Devlet müfettişlerinin toplantılarında da bazı numaralarımı sunabilirdim. "Müfettiş" diye bir numaram vardı zaten.

Leo çalmayı bıraktı ve yanıma geldi. O anda Chopin kafamdan çıkıp gitti. Leo çok uzun boylu ve sarışındır. Kenarsız gözlüğüyle onu bir tiyatro genel müdürüne veya İsveçli bir Cizvit papazına benzetirdim. Leo'yu o gün üzerindeki mükemmel ütülü siyah pantalonuyla görünce, benim için Chopin ânında uçup gitmişti. Beyaz ve bol bir kazak ve yakası gözüken kırmızı bir gömlek de hiçbirbirine uymuyordu. Böyle bir kıyafet –sanki rahat biriymiş gibi görünmek istiyordu– beni her zaman derin bir melankoliye sürükler, iddialı isimler gibi, Aethelberth, Gerentrud. Leo biraz Henriette'ye de benzerdi. Hafif kalkık bir burun, mavi gözler ve sarı saçlar... Ağzı ise Henriette'ye benzemezdi. Leo'ya soğukluk veren ağız, Henriette'de zarif dururdu. Beden eğitiminde sınıf birincisi olduğu hemen görülmüyordu. Leo'yla ilk karşılaşan, onu beden eğitimi dersine girmeyen bir öğrenci sanırdı. Fakat odasında beş-altı tane spor diploması asılıydı.

Hızla yanıma geldiğinde biraz sinirli gibiydi. "Hans, ne var?" diye sordu. Konuşurken ellerini koyacak yer bulamıyordu. Yüzüme baktı, sonra başını önüne eğdi. Ağlamıştım. Chopin veya Schubert'i dinlediğimde hep ağlardım. Elimi gözlerime götürdüm ve yaşları sildim. "Chopin'i bu kadar güzel çaldığını bilmiyordum," dedim. "Mazurkayı bir daha çal."

"Çalamam," diye konuştu. "Okula gideceğim. Bugün Almanca bitirme sınavı konusunu açıklayacaklar."

"Annemin arabasıyla bırakırım ben seni," dedim.

"Bu tuhaf arabaya binmek hoşuma gitmiyor," diye konuştu. "Biliyorsun, ondan nefret ederim. Annem bir

zamanlar bu spor otomobili 'neredeyse bedavaya' bir arkadaşından almıştı." Leo çok hassastı, böyle gösterişleri sevmezdi. Birisinin, annen baban zengin diyerek takılması veya onunla alay etmesi de Leo'yu çok öfkelendirirdi. Hemen kıpkırmızı olur, yumruklarıyla boşluğu döverdi.

"Hoşuna gitmese bile, bir istisna yap bugün," dedim. "Haydi, geç piyanonun başına. Hem sonra, geceyi nerede geçirdiğimi merak etmiyor musun?"

Kızardı, yere baktı ve sonra konuştu: "Hayır. Bilmek de istemiyorum."

"Bir kızla beraberdim," dedim. "Hayır, bir kadınla, karımla."

"Öyle mi?" diye sordu, başını kaldırmadan. "Evlenme töreni ne zaman oldu ki?" Ellerini nereye koyacağını hâlâ bilemiyordu. Gitmek istedi. Kolundan tutup durdurdum.

"Marie Derkum'la beraberdim," dedim usulca.

Dirseğini çekti, bir adım geri çekildi ve, "Aman Tanrım, olamaz," dedi.

Öfkeyle baktı bana ve bir şeyler mırıldandı ağzının içinde.

"Ne," diye sordum, "ne dedin?"

"Otomobille gelebilirim, dedim. Götürecek misin beni?"

"Olur," dedim. Kolumu omzuna koyup onunla oturma odasına geçtim. "Git de arabanın anahtarlarını al. Annem sana verir onları. Bana para da lazım, Leo. Var mı sende?"

"Çekmecede var," yanıtını verdi. "Kendin al."

"Alamam," dedim. "Bana göndersen daha iyi edersin."

"Göndermek mi?" diye sordu hayretle. "Gidiyor musun ki?"

"Evet," dedim. Başını salladı ve yukarı çıktı.

Bana sorduğunda aklıma gelmişti gitmek. Mutfağa geçtim. Anna hâlâ söyleniyordu.

"Artık kahvaltı istemediğini sanıyordum," dedi kızgın kızgın.

"Kahvaltı istemem," dedim. "Fakat bir kahve içerim." Temizlenmiş masaya oturdum. Anna, ocakta duran kahvedanlıktan süzgeci aldı, damlaması için bir fincanın üstüne koydu. Leo ve ben kahvaltıyı mutfakta yapardık. Yemek odasında, merasimle servis yapılmayı beklemek canımızı sıkardı. Anna mutfaktayken, öbür kız, Norette, yatak odasına annemin kahvaltısını götürür, onunla o günkü giyim ve makyajını da konuşurdu. Sonra annem yüzünde bazı kremlerle kahvaltısını ederken, Norette ona sabah gazetelerindeki haberleri okurdu. Kahvaltısı bitince dua ederdi. Norette duanın ardından anneme müshil ilaçlarının prospektüslerini de okurdu. Bir dosya dolusu ilaç prospektüsü vardır annemin. Bunlar "hazım", "kalp", "sinir" diye ayrılmıştır. Doktora gereksinimi olduğu zaman onları okur ve muayene ücretinden kurtulurdu. Tanıdık doktorlarından biri numune ilaçlar gönderince de çok mutlu olurdu.

Anna, arkası dönük iş görüyordu. Benimle konuşmaktan çekinir gibiydi. Aramız iyiydi. On beş yıldır yanımızda çalışan Anna beni terbiye etme eğiliminden hiç vazgeçmemişti. Protestan bir rahip olan amcamızın yanında çalışırken bize gelmişti. Anna, Potsdamlıydı. Protestan oluşumuza, Rhein şivesiyle konuşmamıza alışamamıştı pek. Sanırım Bavyera şivesiyle konuşan bir Protestan'ı yeğlerdi. Anna uzun boylu ve sarışındı. Bu evde bir hanımefendi gibi hareket etmekten gurur duyardı. Babası, adının sadece "I.R.9" olduğunu bildiğim bir yerde veznedardı. Çocuk bakımıyla ilgili ne olsa, "I.R.9'da bu böyle olmaz," derdi Anna. Bu evin I.R.9 olmadığını ona söylemek pek işe yaramazdı. I.R.9'un ne

anlama geldiğini pek araştırmadım, fakat sanırım bir eğitim enstitüsüydü ve beni oraya hela temizleyici olarak bile kabul etmezlerdi. Ben yıkanmaya karşı tepki gösterdikçe, Anna hep I.R.9'dan söz ederdi. Hele "yatakta mümkün olduğu kadar fazla kalma alışkanlığım" onu çileden çıkarırdı, bana cüzam hastası gibi bakardı. Kahvedanlığı masaya getirdi. Başı önünde, tıpkı öfkeli bir piskoposa hizmet eden rahibeyi andırıyordu. O anda Marie'nin arkadaşları olan kızlar gibi Anna'ya da acıdım. Ve çok eminim ki, Anna o rahibe içgüdüsüyle bu sabah nereden geldiğimi anlamıştı. Annem ise böyle değildi; bir kadınla yıllarca gizli nikâhla yaşasam, ruhu bile duymazdı. Anna'nın elinden kahvedanlığı aldım, fincana boşalttım. Sonra kolunu tuttum. Başını kaldırıp bana baktığında gözkapakları titriyordu; mavi gözleri de yaşlıydı. Ağlıyordu. "Bak bana, Anna," dedim, "herhalde senin o I.R.9'da insanlar birbirlerine erkekçe bakarlar."

"Ben erkek değilim," diye konuştu. Bıraktım kolunu. Yine ocağa döndü. Bir şeyler mırıldanıyordu. Günah, ayıp, Sodom ve Gomorra sözlerini duydum. "Anna, Sodom ve Gomorra'da neler olduğunu düşün bir kere," dedim. Omzundaki elimi itti. Mutfaktan çıktım. Bu evden ayrılacağımı söylememiştim ona. Evde ara sıra Henriette'den söz ettiğim tek insandı Anna.

Leo garajın kapısında durmuş, endişeyle saatine bakıyordu. "Gece eve gelmediğimi annem fark etmiş mi?" diye sordum. "Hayır," dedi ve anahtarları uzattı. Sonra bahçe kapısını açtı. Otomobile binip motoru çalıştırdım. Leo da bindi. Oturdu. Tırnaklarına bakıyordu. "Banka cüzdanım yanımda," dedi. "İki ders arasında bankadan para çekerim. Nereye göndereyim?" dedi. "Yaşlı Derkum'a," yanıtını verdim. "Haydi, hareket et, geç kalıyorum," dedi. Yola koyulduk. Bahçeyi hızla geçip caddeye çıktım. Az sonra, uçaksavara giderken Henriette'nin

tramvaya binmiş olduğu durakta durdum. Onun yaşında birkaç kız tramvaya biniyordu. Tramvayın yanından geçerken Henriette gibi başka kızlar da gördüm. Gülüp konuşuyorlardı. Şapkaları mavi, mantolarının yakası kürklüydü. Yine bir savaş olsaydı, herhalde bizimkilerin Heinriette'yi gönderdiği gibi onların anne babaları da kızlarını göreve gönderirlerdi. Ceplerine biraz para, çantalarına birkaç sandviç koyar, sırtlarını sıvazlayıp, "Başarılar," derlerdi. Kızlara el sallamak geldi içimden. Yapmadım. Bu tuhaf otomobile binince bir kıza el sallanmaz. Çocuk bahçesinde bir gün ağlayan bir çocuğa çikolata vermiş, sarı saçlarını okşayarak teselli etmek istemiştim. Bunu gören iki kadın bağırıp çağırmış, polis çağırmaya bile kalkışmışlardı. Kadınlardan biri, "Pis herif, pis herif!" diye bağırmıştı. Kendimi sapık birisine benzetmiştim.

Hızla Koblenz Caddesi'nden aşağı inerken, sürtünerek çizebileceğim bir bakan otomobili aradım. Annemin otomobilinin büyük tekerlek göbeğiyle başka bir otomobili kolayca çizebilirdim. Fakat sabahın bu erken saatinde hangi bakan evinden çıkardı? "Askerliğin ne olacak?" diye sordum Leo'ya. "Gerçekten gidecek misin?" Kızardı Leo. Başını önüne eğdi. "Arkadaşlar arasında görüştük," dedi, "ve bunun bir demokrasi görevi olduğu sonucuna vardık." "Peki," diye konuştum, "git ve bu çılgınlığa sen de katıl bakalım. Benim askerlik yükümlülüğüm olmamasına bazen çok üzülüyorum!" Soran gözlerle bana baktı Leo; sonra başını başka yöne çevirdi ve, "Niçin?" diye sordu. "Bir zamanlar bizde kalmış olan binbaşıyı yine görmek isterim. Anımsar mısın, Frau Wieneken'i vurdurtmak gelirdi içinden. Şimdi o ya albay ya da general olmuştur." Beethoven Lisesi'nin önünde durdum. İnmesini bekledim. "İleride sağda dinî eğitim yurdunun önüne park et otomobili," dedi. Yola devam ettim ve dediği yerde durdum. Leo'ya elimi uzattım, fakat o acı bir

gülümsemeyle bana baktı; sıkmadı elimi. Leo'nun bu hareketi ve ikide bir saatine bakması sinirimi bozmuştu. Saat henüz sekize beş vardı. "Sen de askere gitmek istemiyorsun, öyle değil mi?" dedim. "Niçin istemeyecekmişim?" diye sordu biraz sinirli. "Ver otomobilin anahtarlarını." Uzattım ve başımı şöyle bir sallayıp yürüdüm. Yol boyunca Henriette'yi düşündüm ve Leo'nun asker olmasını da saçma buldum. Büyük parkı geçtim, üniversitenin önünden pazar yerine doğru yürüdüm. Üşüyordum ve Marie'nin yanında olmak istiyordum.

Vardığımda, yaşlı Derkum'un dükkânı çocuklarla doluydu. Şekerlemeler, silgiler, kalemler alıyor ve parasını tezgâha bırakıp çıkıyorlardı. Dükkânı geçip arka odaya girmek için yürüdüm. Yaşlı adam başını kaldırıp bakmadı bile. Ocağın yanına gittim. Kahvedanlığa ellerimi dokundurdum, ısınsınlar diye. Marie her an gelebilirdi. Sigaram kalmamıştı. Düşündüm, raftan parasını vermeden mi, yoksa vererek mi alsaydım? Fincana kahve koydum. Masada üç fincan durduğunu gördüm. Marie'nin yanımda olmasını arzuluyordum. Ayağa kalkıp ocağın yanındaki muslukta ellerimi ve yüzümü yıkadım, sabunlukta duran tırnak fırçasıyla da saçlarımı taradım. Gömleğimin yakasını düzelttim, kravatı yukarı çektim ve tırnaklarıma baktım, temizdiler. Şimdiye kadar yapmamış olduğum her şeyi artık yapmak zorundaydım. Bu gerçeği o anda kavradım.

Babası içeri geldiğinde henüz oturmuştum. Hemen ayağa kalktım. O da benim gibi tutuk ve ürkekti. Sinirli gözükmüyordu; ciddiydi. Kahvedanlığa almak için uzandığında ürperdim; fark etti. Başını iki yana salladı; fincanına kahve doldurdu, sonra demliği bana da uzattı. Teşekkür ettim. Hâlâ yüzüme bakmıyordu. Gece yukarıda, Marie'nin yatağında düşüncelere dalmış yatarken kendimden çok emindim. Canım sigara çekti yine, fakat ma-

sada duran kutudan almaya da cesaret edemiyordum. Başka zaman olsa bunu yapabilirdim. Masaya eğildi. Saçları dökülmeye başlamıştı, başında açık yerler vardı. Taranmamış kırçıl saçlarıyla Derkum, olduğundan daha yaşlı görünüyordu. "Herr Derkum," dedim, "hakkınız var." Sesim kısık çıkmıştı. Elini öfkeyle vurdu masaya. Gözlüğünün üzerinden bana baktı. "Lanet olsun! Olmalı mıydı bu, hem de bütün komşuların bileceği bir şekilde?" diye bağırdı. Hayal kırıklığına uğramış olmasından değil, sadece onurdan söz etmesine memnun oldum. "Olmalı mıydı bu?" dedi yine. "Sınavları başarmak için neler yapmamıştı ki... Şimdi ise..." Elini kapattı, sonra bir kuşu salıverir gibi yine açtı, "... her şey boş." "Marie nerede?" diye sordum. "Gitti," dedi, "Köln'e gitti." "Nerede?" diye bağırdım. "Orada nerede?" "Sakin ol bakalım," dedi. "Onu da söyleyeceğim. Hemen aşktan, evlilikten ve birtakım şeylerden konuşmaya başlama; kendine sakla onları. Git peşinden. Ne olacağını merak ediyorum. Haydi git." "Peki, adresi?" dedim. "İşte, al," yanıtını verdi ve bir kâğıt attı önüme. Alıp cebime soktum. "Başka bir şey istiyor musun?" diye bağırdı. "Başka? Daha ne bekliyorsun?" "Param yok," dedim. Güldü. Sevindim. Kaba ve sinirli bir gülmeydi bu. Bir gün babamdan söz ederken de böyle gülmüştü. "Para," dedi, "bir şakadır. Fakat yine de gel bakayım." Kolumdan tutup beni dükkâna götürdü. Tezgâhın arkasına geçti, kasayı açtı ve bir sürü bozuk parayı önüme fırlattı: on, beş ve bir fenikler. Defterlerin, gazetelerin üstüne saçıldı paralar. Önce çekindim, fakat sonra toplamaya başladım, teker teker. Avucuma toplanan paraları saydım. Derkum beni seyrediyordu. Sonra başını salladı, cüzdanını açıp içinden beş marklık bir madenî para çıkardı ve önüme koydu. Her ikimiz de kızardık. "Affet," dedi alçak sesle, "affet, Tanrım affet!" Anlıyordum onu. "Bana bir paket de sigara verir misiniz?"

dedim. Arkasındaki rafa uzandı, iki paket sigara aldı. Ağlıyordu. Tezgâhın üzerinden ona doğru uzandım ve yanaklarından öptüm. Hayatta öptüğüm tek adamdı, yaşlı Derkum.

8

Züpfner'in, Marie'yi giyinirken veya diş macunu tüpünü kaparken seyretmesi düşüncesi beni deli ediyordu. Ayağımın ağrısı geçmiyordu. Oradan oraya gidip 30-50 mark arasında çalışıp çalışamayacağımdan pek emin değildim. Züpfner'in, Marie diş macunu tüpünü kaparken ona bakmaya bile hakkı yoktu. Bildiğim kadarıyla Katolikler böyle küçük ayrıntılara pek kafa yormazlardı. Züpfner'in telefon numarası cebimdeki kâğıtta yazılıydı. Fakat telefon etmek için kendimi henüz hazır hissetmiyordum. Belki de Züpfner'le gerçekten evlenmişti Marie ve karşıma, "Buyurun, ben Frau Züpfner," diyen birisi çıkacaktı. Böyle bir şeyi değil kabul etmek, düşünemezdim bile. Leo'ya telefon etmek için "rahip okulları" bölümüne baktım rehberin. Biliyordum, bir Leoninum, bir de Albertinum vardı. Fakat numaralarını bulamadım. Ahizeyi kaldırıp danışmayı çevirdim. Karşıma çıkan kız Rhein şivesiyle konuşuyordu. Turnede olduğum zamanlar bu Rhein şivesini öylesine arzulardım ki! Kaldığım otelden Bonn telefon danışmasını arardım. R'leri kullanmazlardı pek, askerî disiplin tonuyla konuşurlardı.

"Lütfen bekleyiniz," sözünü beş kez dinledikten sonra da karşıma bir başka kız çıktı. Katolik rahiplerin yetiştirildiği kurumların telefon numaralarını sordum ona. "Rahip okulları" bölümünde aradığımı, fakat bulamadığı-

mı da ekledim. Güldü ve "o yerler" için "dinî eğitim yurtları" bölümüne bakmam gerektiğini söyleyip telefon numarasını verdi. Kızın sesi beni teselli eder gibi olmuştu. O kadar tabii bir Rhein şivesiyle konuşuyordu ki! Sesi ne ürkek ne cilveli ne de soğuktu. Sonra telefon aracılığıyla Karl Emonds'a bir telgraf yollamayı da başardım.

Bonn'un her zaman için kimi "uyuşuk çekicilikleri" vardır. Bazı kadınların uyuşukluklarının çekici olduğunu gözümün önüne getirebilirim. Bonn hiçbir abartmayı kabul etmez, fakat bu kenti her zaman abartmışlardır. Çocuklar bile bilir ki, Bonn'da bir emekliler havası eser. Burada hava basıncı ile tansiyon arasında bir bağlantı vardır. Evimize gelen –annem Parti'ye kayıtlıydı– bakanlık memurları, vekiller, generallerle konuşurdum. Konuşmalarında çoğu zaman kendilerini korurlardı. Ağlanacak bir durumdu bence bu. Bonn'la biraz alay ederken bile gülümsemelerinde bir hüzün vardı. Bense böyle yapmacık davranışlardan hiç hoşlanmam. Çekiciliği uyuşukluğu olan bir kadın, aniden ortaya fırlayıp kankan dansı yaparsa, doping yaptırmış olduğu düşünülür. Fakat uyuşuk bir kente doping yapmak olanak dışıdır. Yaşlı bir teyzeden ancak nasıl kazak örüldüğü, örtülerin nasıl işlendiği veya misafire nasıl *sherry* ikram edildiği öğrenilir. Fakat ondan iki saat boyunca homoseksüellik üzerine bir konuşma yapması veya konuşmasını birdenbire –Bonn' da herkesin hasretini çektiği– "orospu ağzı"yla sürdürmesi tabii ki beklenemez. Bunlar, doğal olmayandan yanlış şeyler beklemeye benzer. Günün birinde Papa'nın çevresindeki kişiler "sokak kadını azlığından" şikâyet ederlerse hiç şaşırmayacağım. Evdeki toplantıların birinde Fuhuşla Mücadele Komitesi'ne üye bir Partiliyle tanışmıştım. Kulağıma eğilip Bonn'daki "sokak kadını azlığından" şikâyet etmişti. Dar sokaklarıyla, kitapçı dükkânlarıyla, üniversite öğrencisi dernekleriyle ve arka

odalarında kahve içilen küçük pastaneleriyle eski Bonn hiç de fena bir kent değildir.

Leo'ya telefon etmeden önce, doğmuş olduğum kente yukarıdan şöyle bir bakmak için ayağımı sürüyerek balkona çıktım. Bu kent gerçekten güzeldi: katedral, prensler sarayının damları, Beethoven heykeli, küçük pazar alanı ve park. Bonn'un alın yazısı, kimsenin onun alın yazısına inanmamasıdır. Bu güzel kentin havasını ciğerlerime çektim ve birden rahatladığımı hissettim. Hava değişimi yapmak isteyenlere Bonn'un havası yarar.

Sonra içeri girdim ve hemen Leo'nun kaldığı o yerin telefon numarasını çevirdim. Biraz çekinmiyor değildim. Katolik olduğundan bu yana görmemiştim onu. Mezhep değiştirmesini o çocukça üslubuyla yazmıştı bana bir mektubunda:

Sevgili kardeşim,

Olgun bir insan gibi iyice üzerinde düşündükten sonra, Katolik Kilisesi'ne geçip papazlık mesleği için kendimi hazırlamaya karar verdiğimi sana bildirmek isterim. Çok yakında, hayatıma yeni bir yön verecek olan bu değişim üzerine uzun uzun konuşma fırsatı bulacağımıza eminim.

Seni seven kardeşin Leo

Mektubuna, "Ben sana bildirmek isterim," diye değil, "Sana bildirmek isterim," diye başlamıştı. "Ben" kelimesini kullanmamıştı. Leo'ya özgüydü bu. Kendi kişiliğini hiçbir zaman ön plana çıkarmazdı. Fakat yine de piyano çalışındaki zarafet, mektuplarında yoktur. Leo ileride soylu ve ak saçlı bir ruhani reis olabilir. Mektup yazmayı ne babam ne de Leo becerebilir. Her şeyden sanki linyit kömüründen söz eder gibi söz ederler.

Karşı tarafta telefonun zili hâlâ çalıyordu. Birinin

rahatını bozup da açmaya gelmesi epey sürdü. Böyle geç açmaları beni çileden çıkarmıştı. Tam bu kilise düzensizliğine güzel bir küfür edecektim ki, telefon açıldı. Açan kişi, "Buyurun!" dedi kısık sesiyle. Şaşırdım. Yumuşak sesinde kahve ve kurabiye kokusu duyabileceğim bir rahibe beklemiştim karşımda. Fakat kısık sesli bir adamdı. Pipo tütünü ve lahana kokuyordu. O kadar keskindi ki bu koku, öksürmeye başladım.

"Affedersiniz," dedim, "teoloji öğrencisi Leo Schnier' le konuşmak istiyorum."

"Kimle görüşüyorum?"

"Schnier," dedim. Anlamamıştı galiba. Bir süre sustu. Yine öksürdüm. Sonra, "İsterseniz kodlayayım: sabun, cam, hırka, nane, iğne, elma, raf," dedim.

"Nedir bunlar?" diye sordu karşımdaki adam. Şaşkınlığı sesinden belliydi. Bekliyordum bunu. Karşımdaki yaşlı adam belki de, pipo içen cana yakın bir profesördü. Aklıma gelen Latince kelimeleri aceleyle sıraladım: "*Sum frater leonis*."[1] Acaba doğru muydu söylediklerim ve o bunları anlayacak mıydı? Düşündüm, tek kelime Latince bilmeyenler oraya telefon ettiklerinde karşılarına çıkanla acaba nasıl anlaşıyorlardı?

Karşımdaki tuhaf bir biçimde kıkır kıkır güldü ve, "*Frater tuus est in refectorio*; yemekteler," dedi ve devam etti: "Beyler yemekteler ve yemek sırasında rahatsız edilemezler."

"Fakat durum önemli," dedim.

"Bir ölüm olayı mı?" diye sordu.

"Hayır," yanıtını verdim. "Fakat onun gibi bir şey."

"Öyleyse ağır bir kaza."

"Hayır," dedim, "içimdeki bir kaza."

1. (Lat.) Ben Leo'nun kardeşiyim.

"Ah, bir iç kanama," diye konuştu yumuşak sesiyle.

"Hayır," dedim yine, "ruhsal bir kanama. Tamamen ruhsal bir durum." Böyle bir şey ona yabancı olacak ki, bir süre sustu.

"Fakat siz de bilirsiniz ki, insan ruh ve bedenden yaratılmıştır," dedim.

Homurdandı. Benimle aynı görüşte olmadığı belliydi. Ağzında pipo varmış gibi konuştu: "Augustinus... Bonaventura... Cusanus... Yanlış yoldasınız."

"Ruh," dedim inatla. "Lütfen Herr Schnier'e deyin ki, ağabeyinin ruhu tehlikede. Yemeğini bitirince hemen telefon etsin."

"Ruh," dedi soğuk bir sesle, "kardeş, tehlike." Aynı şekilde; çöplük, pislik, süt sağma kovası da diyebilirdi. Durumu komik buluyordum: Talebeler orada, gelecekte insanların ruhsal sorunlarını dinlemeleri için yetiştiriliyorlardı ve bu yaşlı adam "ruh" kelimesini bir kez olsun duymuş olmalıydı. "Konu çok, çok önemli," dedim.

Sadece, "Hı, hı," diye mırıldandı. Ruhla ilgili bir şeyin bu kadar önemli olabileceğini kavrayamamış gibiydi.

Sonra başka bir konuya geçti nedense. Okul konusu çok sevdiği bir konuydu galiba. "Bugünkü eğitim yöntemleri çok hafif," diye sesini yükseltti. "Yöntemler çok yetersiz."

Ben de "Haklısınız," dedim. "Daha çok dayak atmalı okullarda."

"Öyle değil mi?" diye bağırdı.

"Evet, dayak atmalı," diye tekrarladım. "Özellikle de öğretmenlere atmalı dayağı. Neyse, kardeşimi durumdan haberdar etmeyi de unutmazsınız, öyle değil mi?"

"Evet, not ettim," dedi. "Önemli bir durum, ruhsal bir durum. Dinleyin beni, genç dost. Yaşlı biri olarak size iyi niyetli bir öğütte bulunabilir miyim?"

"Ah, tabii, buyrun," dedim.

"Augustinus'tan vazgeçin: Akıllıca ifade edilmiş öznellik henüz teoloji sayılmaz ve genç ruhlarda zararlar yaratır. Birkaç diyalektik unsur içeren gazetecilikten başka bir şey değildir. Bu öğüdümü lütfen yanlış anlamayın."

"Hayır," diye konuştum. "Augustinus kitabımı ateşe atacağım."

"Çok güzel," dedi sevinçle. "Tanrı sizinle olsun!" Teşekkür edecektim, fakat yeri değildi, vazgeçtim ve telefonu kapadım. Terlemiştim. Kuvvetli lahana kokusu, uyuşuk olan sinir sistemimi harekete geçirmişti. Kilise makamlarının çalışma yöntemlerini düşündüm. Yaşlı bir adama, hâlâ işe yaradığı hissini vermeleri gerçekten güzeldi. Kulağı ağır işiten bu "yaşlı çocuğa" telefon santralında görev vermelerini ise doğru bulmadım. Lahana kokusunu yatılı okuldan anımsarım. Orada bir rahip, lahananın duyguları uyuşturan bir bitki olduğunu söylemişti. Benim veya başka birinin duygularını uyuşturmaya çalışmalarından tiksinirim. Herhalde Leo'nun okulundaki idarecilerin kafasından çocukların "et arzusu"ndan başka bir şey geçmiyordu. Mutlaka mutfakta çalışan rahibelerden biri yemek listesini hazırlıyor, sonra da müdüre götürüp gösteriyordu. Sonra da konuşmadan karşılıklı oturup listedeki yemekleri okuyor ve düşünüyorlardı: Bu yemek duyguları frenler, bu yemek ise duyguları coşturur... İşte bütün bunlar bence edepsizliğin ta kendisidir! Tıpkı yatılı okulda saatlerce futbol oynatmaları gibi. Yorulalım da, kızları düşünmeyelim diye. Bu yüzden ben futboldan soğumuştum. Duyguları uyuşsun diye kardeşim Leo'ya lahana yedirdikleri aklıma gelince, oraya gidip bütün lahanaların üstüne asit dökmek istedim. Bütün gün kulaklarına sokmaya çalıştıkları şeyler yeterli değil miydi? Yeniden dirilme ve ahiret! Tanrı'nın bağında çalışmak ve sonunda gözle görülebilir hiçbir şey

elde edilmediğini görüp kavramak... Marie çocuk düşürdüğünde bize çok yakınlık göstermiş olan Heinrich Behlen bütün bunları açıklamıştı. Kendini "Tanrı'nın bağında acemi bir işçi" kabul ederdi.

Sabaha karşı beşte çıktık hastaneden. Onu evine kadar götürdüm. Tramvaya binecek paramız olmadığı için yürüdük. Evinin önüne geldiğimizde cebinden bir tomar anahtar çıkardı. Uzamış sakalı, yorgun yüzüyle, gece vardiyasından dönen bir işçiden farkı yoktu. Bu halde bir de dua etmek kim bilir ne kadar zordu. Dualarda saklı olanları Marie bana hep anlatırdı. Heinrich kapıyı açtı. Karşımızda asık suratlı, ayağında terlikler, yaşlı bir kadın duruyordu. Çıplak bacaklarının sarı derisi dikkatimi çekti. Bir rahibe değildi, annesi veya kız kardeşi de değildi. Tıslar gibi konuştu: "Bu da ne demek oluyor? Bu saatte mi geliyorsunuz?" Böyle asık suratla karşılanan bir bekâr papaza bazı anne babaların kızlarını emanet etmekten korkmasına ve zavallı adamların da bazen budalaca şeyler yapmasına hiç şaşmam.

O anda Leo'nun okulundaki, kulağı ağır işiten, pipo içen yaşlı adama bir daha telefon etmeyi nasıl da istedim. Onunla "et arzusu" üzerine konuşmak hoşuma gidecekti. Tanıdıklarımdan biriyle bu konudan söz etmeye pek cesaretim yoktu. Yüzünü bile görmemiş olduğum bu yaşlı muhtemelen beni daha iyi anlardı. Katolikliği kavrayışımın doğru olup olmadığını da sorabilirdim ona. Dünya yüzünde benim için sadece dört Katolik vardı: Papa Johannes, Alec Guinness, Marie ve Gregory; bir zamanlar az kalsın dünya şampiyonu olacak, artık yaşlanmış bir Zenci boksör. Şimdi acınacak durumdaydı, varyetelerde "kuvvetli adam" olarak gösteriler yapıyordu. Turnelerde sık sık karşılaşmıştım. Çok dindardı, bir tarikata bağlıydı. Üzerine hep bir pelerin atardı. Onu tanıyanların çoğu, Gregory'yi, konuşmayı sevmediği ve sala-

talıkla ekmekten başka bir şey yemediği için aptalın biri sanırdı. Fakat o buna rağmen kuvvetliydi. Marie'yi bir koluna, beni de öteki koluna alıp bebek taşır gibi evin içinde gezdirirdi. Gerçek Katolik diyebileceğim başka tanıdıklarım da vardır: Karl Emonds, Heinrich Behlen ve Züpfner. Marie'de biraz şüpheye düşerim. "Metafizik korku"sunu ben pek kabul edemem. Beni terk edip aramızda geçen şeyleri Züpfner'le de yapmasına, onun kitapları "zina ve iffetsizlik"ten başka bir şey demiyor. Marie'nin metafizik korkusu doğrudan doğruya, resmî nikâha ve doğacak çocukların Katolik terbiyesiyle yetişmesine pek yanaşmayışımdandır. Daha çocuğumuz olmadan, onları nasıl yetiştireceğimizi, onlarla nasıl konuşacağımızı, onları nasıl giydireceğimizi düşünürdük. Ve görüşlerimiz her konuda aynıydı. Sadece Katolik terbiyesi konusunda aynı düşüncede değildik. Vaftiz etmeyi ise kabul etmiştim. Bunu benden yazılı istemişti. Kilisede dinî nikâhla evlenmeye de razı olmuştum. Fakat sonra resmî nikâhın da gerekli olduğunu söyledi Marie. Ve sonunda sabrım taştı, "Bir yıl daha bekleyelim," dedim. Ağlamaya başladı. Bu durumda ve hele çocukların Katolik terbiyeyle yetişmesinin hiçbir şekilde mümkün olamayacağını düşünerek yaşamak onun için çok zordu. Benim bunu anlamadığımı da söyledi. Beş yıl boyunca bu konunun üzerinde doğru dürüst hiç durmamıştık. Ben dinî nikâhtan önce resmî nikâhın gerekli olduğunu gerçekten bilmiyordum. Yetişkin bir vatandaş ve "tam sorumlu bir erkek" olarak bilmem lazımdı ya. Fakat bilmiyordum. Beyaz şarabın soğutularak, kırmızı şarabın ise sıcak içildiğini bile daha yeni öğrenmiştim. Evlendirme daireleri olduğunu, orada bazı evlenme törenleri yapıldığını ve gerekli evrakların hazırlandığını biliyordum. Fakat ben bunları, kilise nikâhı yapmayanların devleti memnun etmek amacıyla yaptığını sanıyordum. Kilisede

dinî nikâhtan önce mutlaka evlendirme dairesine gitmenin gerektiğini öğrenince, gerçekten sinirlendim. Bir de Marie, çocuklarımızı Katolik terbiyeyle yetiştireceğimi benden yazılı isteyince kavga başladı. Bütün bunlar bana yapılan baskıydı. Marie'nin bunu yazılı olarak talep etmesi hiç hoşuma gitmiyordu. Bence çocukları vaftiz ettirebilir, yetiştirilmelerini de kendi doğru bulduğu şekilde yapabilirdi.

O gece Marie biraz rahatsızlandı. Yüzü soluk, yorgundu. Benimle bağıra bağıra konuşuyordu. Sonunda her şeyi kabul ettiğimi, hatta imzalı kâğıdı da vereceğimi söyleyince, Marie nedense daha çok öfkelendi: "Bunu sadece tembellikten yapacaksın, yaşadığın düzenin soyut ilkelerine inandığın için değil," dedi. Ben de "evet" yanıtını verdim. Doğru, sadece tembellikti böyle karar vermemin nedeni. Bütün yaşamım boyunca o yanımda kalsın istiyordum. "Yalnız şunu bil ki, düzenin ilkeleri benim için işkencedir," dedim. *O hep yanımda kalsın diye* Katolik mezhebini bile kabul edeceğimi söylememi Marie hakaret saydı. Ben ise bu önerimden memnun olacağını ummuştum.

Akşamdı. Hannover'de pahalı otellerden birindeydik. Bu otellerde, bir fincan kahve istediniz mi gelen fincan dörtte üç doludur. O kadar nazik insanlardır ki, kahve fincanının tam dolu olmasını basitlik kabul ederler! Ve garsonlar, "nazik insan" rolü yapan müşterilerden daha iyi bilirler, nezaketin ne olduğunu. *Bu otellerde ben* kendimi çok pahalı ve sıkıcı bir yatılı okulda sanırdım. Ve o akşam çok yorgundum. Arka arkaya üç ayrı yerde sahneye çıkmıştım. Öğleye doğru bir çelik fabrikasının hissedarlarının toplantısında, akşamüstü öğretmen adaylarının toplantısında ve akşam da bir varyetede. Üçüncüde alkış o kadar cansızdı ki, geleceğim için şüpheye bile düşmüştüm. Otele geldiğimde, şef garsona telefonla bira

ısmarlamıştım. "Başüstüne, efendim," demişti çok soğuk bir sesle. Sanki gübre suyu istemiştim. Ve bira gümüş kupayla gelmişti. Yorgundum. Bira içmek, kızmabirader oynamak, banyo yapmak, akşam gazetelerini okumak ve Marie'nin yanında, sağ elim göğsünde uyumak istiyordum. Yüzümü başına dayayıp saçının kokusunu uykuma beraberimde götürmeliydim. O cansız alkış hâlâ kulağımdaydı. Başparmaklarını yere çevirip beğenmediklerini bana gösterseler daha insanca hareket etmiş olurlardı. Numaralarımın böyle hor görülmesi ile gümüş kupayla gelen bira arasında ne fark vardı! Her ikisi de yavandı. Ve içinde bulunduğum bu durumda Marie'yle ideolojik bir konuşma yapamazdım.

"Konu işte bu, Hans," diye devam etti Marie. O kadar bağırmıyordu şimdi. "Konu" sözünün ikimiz için bir şeyler ifade ettiğini anlamıyordu bile, unutmuştu herhalde. İki kişilik yatağın ayak ucunda bir aşağı bir yukarı yürüyor, elini kolunu sallayarak konuşuyor ve ara sıra sigarasıyla boşluğa vuruyor, havada halkalar oluşuyordu. Aradan geçen yıllar, ona sigara içmeyi de öğretmişti. Açık yeşil kazağıyla güzel buldum onu. Teni beyazdı, saçları eskisinden koyuydu. Boynunda damarlar oluşmuştu, ilk defa görüyordum. "Lütfen biraz insaflı ol, Marie. Şimdi uyuyalım, sabah kahvaltıda her şeyden tekrar söz ederiz, özellikle de konumuzdan," dedim. Ne söylediğimi anlamamış gibi döndü ve yatağın önünde durdu. Sigarasından bir nefes çekti. Ağzının kenarında bazı kırışıklar gördüm, daha önce görmediğim. Başını iki yana salladı, bana baktı, iç çekti ve dolaşmasına devam etti.

"Pek anlayamıyorum," dedim. Yorgundum. "Önce, imzalamamı istediğin o kâğıt için, sonra da resmî nikâh için kavga ettik. Sonunda ben ikisine de 'peki' dedim, sense hâlâ öfkelisin, hatta eskisinden daha çok."

"Evet," dedi, "tartışmaktan çekindiğini hissediyorum. Nedir gerçekten istediğin?"

"Seni," diye konuştum. Bir kadına bundan daha güzel bir şey söylenebilir mi, bilemem!

"Gel," dedim, "yat yanıma, sigara tablasını da getir. Daha rahat konuşuruz." "Konu" kelimesini onun yanında söyleyemiyordum artık. Başını iki yana salladı. Tablayı getirip yatağa koydu, fakat kendi gidip pencerede durdu. Dışarı bakmaya başladı. Korkuyordum. "Bu konuşmanın hoşuma gitmeyen bir tarafı var; sen eski Marie gibi konuşmuyorsun!" dedim.

"Ya nasıl konuşuyorum?" diye sordu. Sesi birden yumuşak çıkmıştı.

"Söylediklerin Bonn kokuyor," dedim. "O topluluğu, Sommerwild'i, Züpfner'i ve adlarını bilmediğim diğerlerini anımsatıyor bana."

"Belki," dedi arkasını dönmeden, "gözlerinin gördüğünü kulakların duydu sanıyor."

"Anlayamıyorum," dedim, "ne demek istiyorsun?"

"Ah," diye konuştu. "Sanki burada Katolikler Günü düzenlendiğini bilmiyorsun."

"Duvar ilanlarını gördüm," dedim.

"Heribert ile Sommerwild'in de burada olabilecekleri aklına gelmedi mi?"

Züpfner'in ön adının Heribert olduğunu daha yeni öğreniyordum. Yine o el ele gezmeleri aklıma geldi. Kentte her zamankinden çok Katolik rahip ve rahibe görmüş olduğumu anımsadım. Fakat Marie'nin burada olanlardan biriyle buluşacağını düşünmemiştim. Çünkü çalışmadığım bazı günlerde Bonn'a gitmiştik; o da topluluktaki dostlarıyla görüşmüştü.

"Bu otelde mi kalıyorlar?" diye sordum bıkkın halde.

"Evet," dedi.

"Peki, beni onlarla niçin görüştürmedin?"

"Sen burada pek yoktun ki," dedi, "bütün hafta yollardaydın; Braunschweig, Hildesheim, Celle'de..."

"Fakat şimdi buradayım ve zamanım var," dedim. "Çağır onları, beraberce aşağıda barda bir şeyler içelim."

"Gittiler," diye konuştu, "bu akşamüstü."

"Senin bu kadar uzun süre 'Katolik havası' teneffüs etmene, ithal de olsa sevindim," dedim. Bu benim sözüm değildir. Yine Katolik havası teneffüs etmek istiyorum, derdi ara sıra Marie.

"Niçin sinirleniyorsun?" diye sordu. Hâlâ pencerenin önünde durmuş, caddeye bakıyordu. Yine sigara içiyordu, bunu da yadırgamıştım. Marie'nin böyle çabuk çabuk sigara içmesi tuhaftı. O geceki konuşması gibi, sigara içmesi de bana yabancı geliyordu. O anda başka biri de olabilirdi. Güzel, fakat fazla zeki olmayan ve çekip gitmek için her an neden arayan kadının biri...

"Sinirlenmedim," dedim, "biliyorsun bunu. Söyle, biliyorsun, değil mi?"

Sesini çıkarmadı, başını eğdi. Görebiliyordum şimdi yüzünü. Ağlamamak için tutuyordu kendini. Niçin? Ağlamalıydı, hıçkıra hıçkıra, sabaha kadar. O zaman ben de ayağa kalkar, onu kollarıma alır ve öperdim. Yapmadım. Canım istemiyor, içimden gelmiyordu. Yatmaya devam ettim. Züpfner'i ve Sommerwild'i düşündüm. Onlarla üç gün beraber olmuş, konuşup gezmişti. Bana ise hiçbir şey söylememişti. Herhalde benden de söz etmişlerdi. Züpfner deneyimsiz Katoliklerdendi. Bir süre düşündüm. Bir dakika, belki de yarım, iki dakika da olabilirdi. Bilmiyorum. Sonra ayağa kalkıp yanına gittim. Fakat başını iki yana salladı, elimi omzundan itti. Konuştu, bana bir şeyler söyledi. Metafizik korkusundan ve düzenin prensiplerinden söz etti. Sanki onunla yirmi yıldır evliymişim gibi geldi. Otoriter bir öğretmen havası vardı sesinde. Dediklerini kavrayamayacak kadar yorgundum.

Konuşmasını yarıda kestim. O gün varyetede olanı anlattım. Üç yıl sonra ilk kez başıma gelmişti böyle bir şey. Yan yana duruyorduk pencerenin önünde. Caddede, Katolik komite üyelerini tren istasyonuna götüren taksiler gelip gidiyordu. Rahibeler, rahipler ve deneyimsiz Katolikler. Kalabalık arasında Schnitzler'i gördüm. İyi giyimli, yaşlı bir rahibeye binmesi için taksinin kapısını açmış, bekliyordu. Bonn'da bizde kaldığında Protestan'dı. Ya mezhep değiştirmişti ya da Protestan gözlemci olarak Hannover'de bulunuyordu. Her şey beklenirdi bu Schnitzler'den! Aşağıda lobide bavullar oradan oraya taşınıyor, bahşişler veriliyordu. Yorgundum, kafam karmakarışıktı. Taksiler, rahibeler, bavullar, ışıklar... Varyetedeki o zoraki alkış da kafamdan çıkmıyordu.

Marie artık düzenin prensiplerinden söz etmiyordu. Sigarasını da söndürmüştü. Pencerenin yanından ayrılıp yatağa doğru yürüdüm. Peşimden geldi, yanıma sokuldu ve kollarını boynuma dolayıp gözlerimden öptü. "Sen o kadar sevimlisin ki," dedi. "Sevimli ve yorgun." Ben de ona sarılmak isteyince, "Lütfen, lütfen, hayır," dedi usulca. Kollarımı ondan çekmekle hata ettim. Elbiselerimle yatağa attım kendimi ve hemen uyudum. Sabah uyandığımda Marie gitmişti. Şaşırmadım. "Gitmem gereken yolda gidiyorum," yazmıştı masaya bıraktığı kâğıda. Yirmi beş yaşındaydı, daha iyi bir karar verebilirdi. Kızmadım ona. Hemen oturup uzun bir mektup yazdım. Kahvaltıdan sonra bir mektup daha. Her gün mektup yazdım. Onları Bonn'a, Fredebeul'un adresine gönderiyordum. Hiçbir zaman yanıt alamadım.

9

Fredebeul'un telefonu da uzun uzun çaldı, açılana kadar. Telefonun böyle uzun çalması beni sinirlendirdi. Herhalde Frau Fredebeul telefonun ziliyle uyanmış, tekrar dalmış, sonra yine uyanmıştı. Telefon ziliyle uyandırılmanın onun için ne kadar ıstırap verici olduğunu gözümün önüne getirdim. Ahizeyi yerine koymalıydım, yapmadım. Zil çalmalı, telefon açılmalıydı, çünkü gereksinim vardı onlara. Fredebeul'u derin uykusundan uyandırmak beni hiç üzmezdi. Bu adam rahat bir uykuyu hak etmiş biri değildir. Hastalık derecesinde hırslıdır. Eli hep telefondadır Tanrı bilir, sağa sola telefon eder veya telefon bekler. Bakanlık müdürlerinden, gazetecilerden, Merkez Komitesi'nden ve de Parti'den. Karısını severim. İyi bir insandır. Fredebeul onu Katolikler toplantısına ilk getirdiğinde, henüz bir öğrenciydi. Oturuşu, o güzel gözleriyle teoloji-sosyoloji tartışmalarını takip edişi beni üzmüştü. Fark etmiştim, buraya gelmek yerine sinemaya veya dansa gitmek istediği yüzünden belliydi. Toplantının evinde yapıldığı Sommerwild de ikide bir, "Acaba oda sizin için sıcak mı, Schnier?" diye sormuştu. Ben de, "Hayır, efendim," yanıtını verip durmuştum, alnımdan ve yanaklarımdan terler akmasına rağmen. Sıcaktan değil, konuşmalardan usandığım için terlemiştim. Sonunda da konuşulanlara dayanamamış, kendimi balkona atmıştım. Bütün bu palavralara ise kızcağız neden olmuştu. Bir ara taşralılığın sınırları üzerine konuşulurken, konuyla pek ilgisi olmamasına karşın düşüncesini açıklamış ve Benn'in bazı yazdıklarını çok beğendiğini söylemişti. Nişanlısı olarak kabul edilen Fredebeul da Kinkel'in ona sanki, "Ne, sen bu kızı hâlâ adam edemedin mi?" demek ister gibi bakması üzerine kızarmıştı. Adam etmişti o

kızı sonunda Kinkel, hem de sert yöntemlerle. O cici kızdan bir şey kalmayana, kanatları kopana kadar. Ve ben Fredebeul denilen o alçak adamdan nefret etmiştim. Çünkü Kinkel'le beraber ideolojik bir yolda, sağda mı yoksa solda mı bilemiyorum, yürümek için yemin etmiş gibiydi. Ve Kinkel'in Fredebeul'un kızına karışıp onu yola sokmaya hakkı var gibiydi. Kinkel, Fredebeul'a sertçe baktığında, onlardan başka bir yolda yürüdüğünü bildiğim Sommerwild kılını bile kıpırdatmamıştı. Kinkel ve Fredebeul sağdan ise, o, soldan yürüyordu. Ya da tam aksi yoldan... Marie'nin de biraz yüzü sararmıştı. Fakat o iyi bir öğretiye hep yakındı. Kinkel'in sözlerinden ileride Frau Fredebeul olacak o cici kız da etkilenmişti. O gece heyecan dolu, kimi fırtınayı andıran konuşmaları iç geçirerek dinlemişti, kilise büyüklerinden Brecht'e kadar. Ben biraz kendime gelmiş halde balkondan odaya döndüğümde, konuşmalar bitmişti. Herkes bitkin bir halde oturmuş, punç içiyordu. Bütün o laflar, sırf zavallı kız Benn'in yazmış olduğu bazı şeyleri çok beğendiğini söylediği için edilmişti.

Şimdi Fredebeul'dan iki çocuğu var ve henüz yirmi iki yaşında. Telefonun zili uzun uzun çalarken, bu genç annenin günlük yaşamı geldi gözümün önüne. Etrafta biberonlar, pudra kutuları, çocuk bezleri ve kremler. Ve çaresizce oradan oraya koşuşan zavallı kız. Banyoda dağlar gibi kirli çocuk bezleri, mutfakta yıkanmamış, yağlı tabaklar. Bir gece de onlarda toplanılmıştı. Konuşulanlar bana yine baş ağrıları vermeye başlayınca, mutfağa gitmiş, misafirlere kızarmış ekmek, kanepe ve kahve hazırlamasına yardım etmiştim. Gerçekte ben böyle şeyleri yapmasını sevmem, fakat o konuşmaları dinlemekten yine de daha iyiydi.

Sonunda telefon açıldı. Ürkek bir ses, "Buyurun," dedi. Bu ses, mutfağın, banyonun ve yatak odasının şim-

di eskisinden daha da berbat bir durumda olduğunu anlamama yetmişti. Pek koku almadım. Fakat elinde bir sigara vardı galiba.

"Schnier," dedim ve bir sevinç çığlığı atmasını bekledim, her telefon ettiğimde yaptığı gibi. "Ah, Bonn'da mısınız? Ne güzel," veya buna benzer bir şey. Fakat bu kez bir süre sustu. Sonra konuştu, zorla: "Ah, güzel." Söze nasıl devam etmeliydim, bilemiyordum. Eskiden olsa hemen konuşmaya başlardı: "Ne zaman geleceksiniz bize? Yeni birkaç numaranızı görmek isteriz!" Fakat ağzını açmıyordu bu kez. İşkenceydi böylesi, benden çok onun için. "Mektuplar," diye konuştum, "Marie için size göndermiş olduğum mektuplar ne oldu?"

"Duruyorlar burada," dedi. "Marie açmadan geri yollamış."

"Hangi adrese gönderdiniz ki onları?"

"Bilmiyorum," dedi. "Kocam yollamıştı."

"Fakat geri gelen mektupların üzerinde yazılıdır, hangi adrese gönderilmiş oldukları."

"Sorguya mı çekiyorsunuz beni?"

"Ah, hayır," dedim yumuşak bir sesle. "Hayır, hayır. Fakat haddim olmayarak şunu söylemek isterdim: Sanırım mektuplarıma ne olduğunu öğrenmek hakkımdır!"

"Bize sormadan, buraya gönderdiğiniz mektuplara mı?"

"Sevgili Frau Fredebeul," dedim, "lütfen biraz insani olun."

Güldü, donuk bir sesle. Fakat konuşmadı.

"Demek istiyorum ki," diye devam ettim, "ideolojik nedenler yüzünden de olsa, insanlar bir yerde insani davranmalıdır."

"Bugüne kadarki davranışlarımda insani değildim mi demek istiyorsunuz?"

"Evet," dedim. Yine güldü, buz gibi bir sesle.

"Olanlara üzüldüm," diye konuştu. "Ama daha fazla bir şey söyleyemem. Bizleri hayal kırıklığına uğrattınız."

"Palyaço olarak mı?"

"Evet," dedi, "fakat yalnız palyaço olarak değil."

"Kocanız evde yok galiba?"

"Yok," yanıtını verdi. "Birkaç gün sonra gelecek. Seçim konuşmaları için Eifel yöresinde."

"Ne?" diye bağırdım. Bu gerçekten bir sürprizdi. "CDU[1] için değildir umarım?"

"Niçin olmasın?" dedi. Sesinin tonundan, telefonu artık kapatmak istediği belliydi.

"Peki, güzel," diye konuştum. "Mektuplarımı tekrar bana yollamanızı rica etsem, çok şey mi istemiş olurum acaba?"

"Hangi adrese?"

"Bonn'daki adresime."

"Bonn'dasınız demek," diye konuştu. "Aman Tanrım" da dememek için kendini zor tuttu galiba.

"Hoşça kalın," dedim. "Bu kadar insaniyet için de teşekkürler." Onunla böyle konuşmak istemezdim, fakat sabrım taşmıştı. Mutfağa gittim. Buzdolabından konyak şişesini çıkarıp tepeme diktim. Sonra bir daha. Hiç etkilememişti. Fredebeul'un karısının meseleyi böyle kestirip atacağını ummamıştım. Evlilik üzerine uzun bir vaaz vermesini, Marie'ye karşı olan davranışlarımdan dolayı beni tenkit etmesini bekliyordum. Sanırım daha iyi, daha anlayışlı davranabilirdi bana. Bonn'a her gelişimde onları arardım eskiden. Benimle şakalaşır, mutfak ve ev işlerinde yine yardım etmemi isterdi. Yanılmıştım, onunla ilgili düşüncelerimde. Fakat belki de yine gebeydi ve keyfi yoktu. Tekrar telefon etmek ve bana böyle davranması-

1. Christlich Demokratische Union: Hıristiyan Demokrat Birliği.

nın nedenini öğrenmek isterdim. Ancak cesaret edemedim. Eskiden bana öyle iyi davranırdı ki! Fredebeul ona "iyi bir öğüt" vermiş, beni başından savmasını söylemiştir. Bu davranışına başka bir açıklama bulamadım. Çoğu evli kadının kocasına aptallık derecesinde bağlı olduğu bazen dikkatimi çekmiştir. Frau Fredebeul henüz çok gençti, davranışındaki bu tuhaf soğukluktan ne kadar etkilenmiş olduğumu belki de anlayamıyordu. Fredebeul ise hiç anlamazdı. Kimin arabasına binerse onun düdüğünü çalan geveze herifin biriydi o. Her tarakta bezi vardı. Kariyer peşindeydi. Ona engel olmaya kalkan büyükannesi bile olsa, iter geçerdi. "Schnier'le ilgimiz yok artık," demişti mutlaka karısına. O da bunu uygulamıştı. Adamın esiriydi bu kadın. Kocası benim için, "Schnier faydalı bir insandır," dediği sürece iyi davranmıştı bana. Şimdi ise başka şey söylemiş olacaktı kocası. Gerçekte iyi huylu olan kız da, karakterinin aksine de olsa, böyle davranmak zorundaydı. Fakat belki de ben onlara haksızlık ediyordum. Onlar sadece vicdanlarının yolunda yürüyor olabilirlerdi. Marie, Züpfner'le beraber yaşıyordu. Benimle buluştursalar, büyük günah işlemiş olacaklardı. Züpfner yüksek bir mevkideydi ve Fredebeul'un kullanabileceği birisiydi. Vicdanları ancak bu yönden haklı olabilirdi! İyi ve doğru olanı sanırım, kendilerine de bir yarar sağladığı zaman yapacaklardı. Ben Fredebeul'dan çok karısına şaşırmıştım. Fredebeul'un CDU için seçim konuşmalarına gitmiş olması da olağandı.

Konyak şişesini tekrar buzdolabına koydum.

Hepsine peş peşe telefon etmeliydim! Katoliklerle işim bitmeliydi! Aklım başıma gelir gibi oldu. Mutfaktan salona dönerken fark ettim, topallamıyordum da artık.

Gardırop ve koridordaki süpürge dolabının kapısı bile pas rengiydi.

Sıra Kinkel'e gelmişti. Onunla konuşacak pek bir

şey yoktu, fakat yine de numarasını çevirdim. Sanatıma hayran olduğunu söylerdi hep. Ve bizim meslekten olan herkes bilir ki, bir sahne işçisinin bile en ufak övgüsü göğsümüzü kabartır. Kinkel'i bu akşamki dinî huzur ânında rahatsız etmek istiyordum! Bu arada belki Marie'nin adresini de ağzından kaçırabilirdi. Katolik çevrenin şefiydi. Teoloji öğrenimine başlamış, fakat sonra cici bir kız nedeniyle yarıda bırakmış, hukuktan mezun olup avukat çıkmıştı. Yedi çocuğu vardı. "Sosyal politikadan en iyi anlayan uzmanlardan biridir," deniyordu onun için. Belki gerçekten de öyleydi, fakat ben bunu bilemem. Onu tanımadan önceydi, Marie bana bir gün, onun kaleme almış olduğu bir kitapçığı getirmişti. Ben de *Yeni Bir Düzene Giden Yollar* adını taşıyan bu kitapçığı okumuş ve beğenmiştim. Böyle bir şey yazan, ince, uzun boylu, sarışın ve nazik bir insan olabilir, diye gözümün önüne getirmiştim. Onu günün birinde gördüğümde ise, karşımda şişman, kısa boylu bir adam duruyordu. Gür ve siyah saçlar, "hayat fışkıran" bir vücut. İnanamamıştım, yazıyı yazanın o olduğuna. Gözümün önünde canlandırdığım insan olmayışı, belki de ona karşı insafsız davranmamın nedenidir. Marie ne zaman Kinkel'i övmeye kalksa, yaşlı Derkum, Kinkel kokteylini tarif ederdi: Marx ve Guardini veya Bloy ve Tolstoy karışımı!

Evine ilk gittiğimiz akşam tatsız geçmişti. Biraz erken gelmiştik. Arka odadan çocuk kavgaları ve onu susturmak isteyen birinin sesleri duyuluyordu. Gürültünün tek nedeni, o akşam sofrayı kimin toplayacağıydı. Sonra Kinkel geldi, sırıtarak ve ağzında lokmasıyla. Belli etmemeye çalışsa da, erken gelişimize kızdığı belliydi. Arkasından Sommerwild girdi içeri, ağzında lokma yoktu. Sırıtıyor ve ellerini ovuşturuyordu. İçerde tokat sesleri ve çocukların yaygarası ise devam ediyordu. Kinkel'in gülümsemesine ve Sommerwild'in sırıtmasına acı bir karşı-

lıktı bu sesler. Kapılar kapalı olmasına karşın bağrışmaların arttığını fark ettim. Marie'nin yanında oturuyordum. İçerdeki bağırıp çağrışmalarla iyice huzursuzlaşmıştım, sigara üstüne sigara yakıyordum. Sommerwild ise, suratında sürekli o "hoşgörülü ve cömert insan" gülümsemesi, Marie'yle konuşup duruyordu. Beraber kaçtığımızdan bu yana ilk defa geliyorduk Bonn'a. Marie heyecanlıydı, yüzü sapsarıydı, fakat gururluydu. Ben onu çok iyi anlıyordum. Kilise ile arasının tekrar iyi olmasını istiyordu. Sommerwild de iyi davranıyordu ona. Kinkel ve Sommerwild, Marie'nin saygı duyduğu kişilerdi. Beni Sommerwild'e takdim etti. Sonra yerimize otururken, "Linyit kömürü hissedarları Schnier ailesiyle bir akrabalığınız var mı?" diye sordu. Kızdım bu soruya. O aileden olduğumu pekâlâ biliyordu. Bonn'da hemen hemen herkes, Marie Derkum'un linyit kömürü hissedarı Schnier'lerden biriyle kaçtığını bilmekteydi. "Bitirme sınavlarından kısa bir süre önce... hem de onun gibi dindar bir kızcağız," demişlerdi. Sommerwild'in sorusunu yanıtsız bıraktım. Güldü, "Saygıdeğer büyükbabanızla bazen ava gideriz," dedi. "Babanızla da Bonn Erkekler Kulübü'nde buluşur, *skat* oynarız." Buna da kızdım. Böyle aptalca şeylerle beni etkileyeceğini sanıyordu. Bir şey söylemeliydim. "Siz ava mı çıkıyorsunuz?" diye konuştum. "Katolik din adamlarının av partilerine katılmaları yasak sanıyordum." Sıkıntılı bir sessizlik oldu. Marie'nin yüzü kızardı. Kinkel ayağa kalkıp sinirli hareketlerle odada tirbuşonu aradı. Aynı anda odaya giren karısı, içinde zeytinlerin bulunduğu cam bir tabağa tuzlu bademler döktü. Sommerwild'in de yüzü kızarmıştı. Fakat onun yüzü hep kırmızıydı. Konuşan yine o oldu: "Bir Protestan olarak epey bilgi sahibisiniz." Biraz kırgındı sesi. "Protestan değilim ben," dedim. "Fakat bazı şeylerle ilgileniyorum, Marie de ilgilendiği için." Kinkel kadehlere şarap doldururken, Sommerwild

konuşmasına devam etti, "Bazı kurallar vardır, fakat kural dışı şeyler de, Herr Schnier," dedi. "Bizim sülalede yüksek orman koruculuğu babadan oğula geçer." Sadece orman koruculuğu deseydi anlardım. Fakat yüksek orman koruculuğu sözü beni yine sinirlendirdi. Bu defa sesimi çıkarmadım, sadece yüzümü ekşittim. Sonra gözleriyle konuşmaya başladılar. Frau Kinkel, Sommerwild'e gözleriyle, boş verin onu, daha çok genç, diyordu. Sommerwild de, evet, genç ve küstah, yanıtını veriyordu. Şarabı en son benim kadehime dolduran Kinkel'in bakışları da, Tanrım, siz ne kadar gençsiniz, diyordu. Sonra Marie'ye bakarak yüksek sesle, "Babanız nasıl? Hâlâ eski Derkum mu?" dedi. Zavallı Marie'nin yüzü yine sarardı ve başını önüne eğip sustu. "Eski, güzel ve dindar kentimiz Herr Derkum'suz olamaz," diye konuştu Sommerwild. Yine sinirlenmiştim. Yaşlı Derkum bana, Sommerwild'in, Katolik okulu öğrencilerine dükkânından kalem ve şekerleme almalarını yasaklamak istediğini anlatmıştı. Ben de konuştum: "Eski, güzel ve dindar kentimiz Herr Derkum' suz daha da berbat bir yer olurdu. Hiç olmazsa o adam ikiyüzlünün biri değildir." Kinkel başını çevirip bana baktı. Şaşırmıştı. Kadehini kaldırdı: "Teşekkürler, Herr Schnier," dedi. "Kadehlerimizi tokuşturalım ve Martin Derkum'un sağlığına içelim!" "*Onun* sağlığına, memnuniyetle!" Frau Kinkel yine gözleriyle konuştu kocasıyla, evet, o sadece genç ve şımarık değil, küstah da... İlerde Kinkel'in bana, "Sizinle geçirdiğimiz o ilk akşam çok güzeldi," demesini hiç anlamamışımdır. Fredebeul, nişanlısı ve Monika Silvs'ten başka von Severn diye biri de gelmişti o akşam. Von Severn gelmeden önce, onun Katolik mezhebine geçtiğini, fakat SPD'ye[1] de yakın olduğunu söylemiş-

1. Sozialdemokratische Partei Deutschlands: Alman Sosyal Demokrat Partisi.

lerdi. Bu çok heyecan verici bir şeydi. Fredebeul'la da o akşam tanıştım. Onun da diğerlerinden farkı yoktu bence. Onlar beni her şeye karşın sempatik bulmuşlardı. Benim için ise o topluluk hiç de sempatik değildi, Fredebeul'un nişanlısı ve Monika Silvs'in dışında. Von Severn'i ise pek anlayamamıştım. Sıkıcı bir insana benziyordu. Mezhep değiştirmesine karşın SPD'nin üyesi kalmaya da niyetli gibiydi. Gülümsüyor, cana yakın olmaya çalışıyordu. Biraz patlak gözleriyle, "Herkes bana baksın!" diyordu sanki. Sanırım pek de kötü bir adam değildi. Fredebeul iyi davranıyordu bana. Neşeliydi, bir saate yakın durmadan konuştu. Beckett ve Ionesco'dan söz etti. Onun bu söyledikleri bana yabancı değildi, bir yerlerde okumuşa benziyordu. Az sonra benim de Beckett'ı okumuş olduğumu, söylediklerinin bana hiç yabancı gelmediğini söyledim. Güzel yüzündeki geniş ağzını sonuna kadar açarak gülümsedi. Kinkel ona hayranlıkla baktı. Sommerwild de başını odadakilere çevirdi. Gözleri sanki, bakın biz Katolikler neler biliriz, diyordu. Bütün bunlar duadan önce olmuştu. Az sonra Kinkel'in karısı, "Artık duaya başlayabiliriz, Odilo, herhalde Heribert gelmeyecek," dedi. Hepsi Marie'ye baktı, sonra birden başlarını çevirdiler ve sustular. Niçin aniden sustuklarını anlayamadım. Züpfner'in ön adının Heribert olduğunu sonra Hannover'deki otel odasında öğrendim. Geldi, fakat dua bittikten sonra. Biz yine konuşmaya başlamıştık. Marie ayağa kalkıp ona doğru yürüdü. Bakıştılar, fakat konuşmadılar. Züpfner omuz silkti, odadakileri selamladı ve gelip gülümseyerek yanıma oturdu. Sommerwild, uzun süre dul bir kadınla yaşamış olan Katolik yazar Besewitz'in hikâyesini anlattı. Adam bir zaman sonra bu kadınla evlenmişti. Fakat yüksek rütbeli bir din adamı şöyle demişti ona: "Metresin olarak kalamaz mıydı?" Odada herkes güldü, yüksek sesle, hatta Kinkel'in karısı arsızca. Gülme-

yen tek kişi Züpfner'di, hoşuma gitti bu hareketi. Marie de gülmedi. Sommerwild'in bu hikâyeyi anlatmaktaki amacı mutlaka, Katolik Kilisesi'nin ne kadar sıcak, esprili ve renkli olduğunu bana göstermekti. Marie'nin benimle metres hayatı yaşadığını ise o anda akıllarından geçirmemiş olacaklardı. Ben de onlara, bir zamanlar evimizin yakınında oturmuş olan işçinin hikâyesini anlattım. Frehlingen'di adı. Küçük bir evde, dul bir kadınla yaşıyordu. Kadının üç çocuğuna da o bakıyordu. Günün birinde Frehlingen'e bir rahip gelmiş ve yaşadığı bu ahlakdışı hayata son vermesini istemiş, onun gözünü korkutmuştu. Koyu dindar olan Frehlingen de gerçekten kadınla üç çocuğunu evden atmıştı. Hikâye burada bitmiyordu. Kadın, çocuklarının karnını doyurabilmek için fahişeliğe başlamış, onu gerçekten sevmiş olan Frehlingen de içki bağımlısı olmuştu. Benim her söylediğimin ardından olduğu gibi bu kez de işkence verici bir sessizlik odaya yayıldı. Fakat çok geçmeden Sommerwild güldü ve, "Ama Herr Schnier, iki durumu birbiriyle kıyaslamak istemiyorsunuz herhalde?" diye konuştu. "Niçin kıyaslamayayım?" dedim. Öfkelendi. "Siz Besewitz'i tanımadığınız için böyle söylüyorsunuz," dedi. "O bir Hıristiyan'dır ve en ince ruhlu yazarlarımızdandır." Ben de öfkelendim: "Frehlingen'in de ne ince ruhlu ve dinine ne derece bağlı bir Hıristiyan işçi olduğunu bilir misiniz?" Bana bakıp başını iki yana salladı, ellerini çaresizce havaya kaldırdı. Bir süre hiç konuşan olmadı. Monika Silvs öksürdü hafifçe. Sessizliği bozan Fredebeul oldu sonunda. Onun olduğu bir oda uzun süre sessiz kalmazdı. Konuya hemen girdi ve yoksulluk kavramının göreceliği üzerine tam bir buçuk saat konuştu. Onun bıkkınlık veren sözleri tam bitmişti ki, bu kez Kinkel konuşmaya başladı. O da, ayda beş yüz ile üç bin mark kazanç arasında gerçek sefaleti yaşamış olan adamın hikâyesini anlattı. Züpfner benden

bir sigara istedi, utançtan kızaran yüzünü dumanların arkasına gizlemek için.

O gece son trenle Köln'e dönerken Marie ile ben kendimizi çok kötü hissediyorduk. Marie, Bonn'daki davete ne olursa olsun katılmak istediği için tren parasını zar zor bulmuştuk. Orada az yediğimiz ve alışık olduğumuzdan çok içtiğimiz için midemiz de pek iyi değildi. Tren yolculuğu bize çok uzun geldi. Batı Köln İstasyonu'nda trenden indik ve tramvaya verecek paramız olmadığı için eve kadar bütün yolu yürüdük.

Kinkel'in evinde telefon hemen açıldı. "Buyrun, ben Alfred Kinkel'im," dedi kendini beğenmiş bir çocuk.

"Ben Schnier," dedim. "Babanızla konuşabilir miyim?"

"Schnier... Teolog mu, yoksa palyaço Schnier mi?"

"Palyaço," dedim.

"Ah," diye konuştu, "umarım kızmamışsınızdır."

"Kızmak mı?" diye sordum. "Niçin kızacakmışım?"

"Nasıl? Gazeteyi okumadınız mı?"

"Hangisini?" dedim.

"*Die Stimme Bonns* gazetesini."

"Çok kötü bir şey mi var?" dedim.

"Bir ölüm ilanı sayılabilir," yanıtını verdi. "İsterseniz hemen içerden gazeteyi alıp size okuyayım."

"Hayır, teşekkür ederim," dedim. Sesinde sadistlik vardı bu çocuğun.

"Fakat o yazıyı mutlaka okumalısınız," diye konuşmasına devam etti, "faydası olur." Tanrım, pedagojik özentileri de vardı.

"Peki, bu yazıyı yazan kim?" dedim.

"Kostert diye biri. Gazetenin Ruhr havzasının muhabirlerinden... Güzel yazılmış, fakat oldukça vicdansız bir yazı."

"Olabilir," dedim. "O da bir Hıristiyan alt tarafı."

"Siz değil misiniz ki?"

"Hayır," diye konuştum. "Galiba babanızla görüşemeyeceğim."

"Rahatsız edilmek istemiyor. Fakat sizin için severek rahatsız ederim."

Sadistliğin ilk kez bana faydası olacaktı. "Teşekkür ederim," dedim.

Ahizeyi masaya bıraktığını ve odadan çıktığını duydum. Uzaklardan bir yerden yine bazı sesler geliyordu. Sanki bütün bir yılan ailesi kavgaya tutuşmuştu. İki erkek, bir de dişi yılan. Kulağımla duymamam veya gözümle görmemem gerektiği halde bazı olaylara kulak misafiri veya görgü tanığı olmak acı verir bana. Telefonda koku almaya yarayan mistik yeteneğim de faydalı değil, zararlı bir şeydir. Kinkel'in evi et suyu kokuyordu, sanki bütün bir sığırı haşlamışlardı. Arka odadan gelen sesler hoşuma gitmemeye başladı. Ya oğlan babasını ya da anne oğlunu öldürecekti. Bir an için Laokoon'u[1] düşündüm. Bağırıp çağırmaların arasından tokat sesleri, "Seni gidi iğrenç herif," ve "Pis domuz," küfürleri de duyuldu. "Alman Katolikliğinin kardinali" olarak kabul edilen adamın evinde bu duyduklarım beni hiç de neşelendirmedi. Bochum'daki o pis Kostert'i düşündüm. Dün gece hemen telefona sarılıp hakkımdaki yazısını geçmiş olacaktı. Bu sabah ise oda kapımı uysal bir köpek gibi tırmalamıştı. İyi kalpli Hıristiyan!

Kinkel bağırırken elini kolunu sallıyor, telefona gelmemek için direniyor olacaktı. Arka odadan duyulan gürültülerden, kadının bu telefon görüşmesine kocasından

1. Yunan mitolojisinde, Tanrı Apollon'un rahibi ve kâhini. Bekârlık andını bozarak çocuk sahibi olunca Apollon'u kızdırır. İkiz oğullarıyla birlikte, iki dev deniz yılanı tarafından ezilerek öldürülür.

daha çok karşı olduğu anlaşılıyordu. Oğlan da telefona gelip, "Affedersiniz, ben yanılmışım, babam evde yokmuş," demeye yanaşmıyordu galiba. Ve birden ses kesildi. Istırap verici bir sessizlikti. Sanki her şey bitmiş, biri kan kaybetmeye başlamıştı. Sonra ayak sesleri... Biri telefona geldi ve ahizeyi eline aldı. Kapatmasını bekliyordum. Kinkel'in evinde telefonun nerede durduğunu biliyordum; üç barok Meryem Ana tablosunun altındaydı. "Çok değerli değillerdir," derdi Kinkel onlar için. Eğer telefonu kapatsaydı üzülmezdim. Şimdi benimle konuşmak ona ıstırap verecekti. Acıdım. Bu konuşmadan hiçbir beklentim yoktu. Ne para ne de iyi bir öğüt. Cansız çıksaydı sesi, "Acımakta haklıymışım," derdim. Fakat o her zamanki gibi yüksek sesle ve canlı konuştu. Birisi onun sesini trompet orkestrasına benzetmişti.

"Alo, Schnier," diye gürledi, "telefon etmenize memnun oldum."

"Alo, Doktor Bey," dedim, "çok sıkıntıdayım ben."

Kullandığım kelimelerin içinde hoşuna gitmeyecek tek kelime "doktor" olmuştu mutlaka. Çünkü babam gibi o da fahri doktordu.

"Schnier," dedi, "bana Doktor Bey diyeceğiniz kadar resmî mi aramız?"

"Aramızdaki yakınlığın derecesini bilmiyorum," diye konuştum.

Güldü. Daha yüksek sesle: canlı, neşeli, Katolik, berrak. "Size olan sempatim her zaman aynıdır." Bu söylediğine inanmak güçtü. Sanırım ona göre ben o kadar derine düşmüştüm ki, daha fazla derine düşürmelerine gerek yoktu.

"Bir kriz geçiriyorsunuz," diye devam etti. "Daha gençsiniz, kendinizi toparlayın, tekrar başarıya ulaşırsınız." Kendini toparlamak... Bu söz bana Anna'nın I.R.9'unu anımsattı.

"Siz neden söz ediyorsunuz?" diye sordum yumuşak bir sesle.

"Neden olacak," dedi, "sanatınızdan, mesleğinizden."

"Fakat ben başka bir şey için telefon ettim. Bilirsiniz ki, sanat ve özellikle mesleğim üzerine pek konuşmam. Demek istediğim... ben... ben Marie'yi arıyorum."

Hırıltı ile geğirme arası bir ses çıkardı. Diğer odada gürültünün yine başladığını, Kinkel'in ahizeyi masaya bıraktığını, sonra tekrar eline aldığını duydum. Konuştu. Sesi şimdi derinden gelir gibiydi. Bu arada bir puro yakmış olacaktı.

"Schnier," dedi, "geçmişi unutun. Şimdi sizin için önemli olan tek şey sanatınız."

"Geçmişi unutmak mı?" diye sordum. "Karınızın aniden bir başkasına kaçtığını düşünmeye çalışın!"

Sustu. Bana öyle geldi ki, keşke yapsa, diye düşünüyordu. Sonra, ağzında puro, tekrar konuştu: "Marie karınız değildi ve ondan yedi çocuğunuz da yok."

"Nasıl," dedim, "benim karım değil miydi?"

"Ah," diye konuştu, "bırakın bu romantik anarşiyi. Bir erkek gibi düşünün."

"Lanet olsun," dedim. "Erkek gibi düşündüğüm için bu konu beni üzüyor ya. Yedi çocuk da yapabiliriz. Marie henüz yirmi beş yaşında."

"Ben aklıyla hareket edene erkek derim."

"Tam Hıristiyanca bir söz bu," dedim.

"Neyin Hıristiyanca olduğunu siz mi söylemek istiyorsunuz bana?"

"Evet," yanıtını verdim, "bildiğim kadarıyla Katolik görüşe göre karıkoca birbirini kutsar."

"Tabii," dedi.

"İsterseniz üç resmî nikâh yaptırın, üç de dinî nikâh, bu kutsama olmadıktan sonra hiçbir evlilik geçerli değildir!"

"Anlıyorum..."

"Bana bakın, Doktor Bey," dedim, "ağzınızdan puroyu çıkarıp da konuşsanız nasıl olur! Sanki borsanın durumundan söz ediyoruz. Ağzınızın şapırtıları sinirlendiriyor beni."

"Neyse, şimdi dinleyin," dedi, fakat puroyu çıkardı ağzından. "Bu konu üzerine istediğiniz gibi düşünebilirsiniz. Sizin bileceğiniz bir şey bu. Fräulein Derkum'un düşünceleri ise herhalde başkaydı, onun için vicdanının söylediğini yaptı. Bence de çok doğru yaptı."

"Siz iğrenç Katolikler, Marie'nin adresini bana niçin vermiyorsunuz? Nerede o? Siz onu benden saklıyorsunuz."

"Gülünç oluyorsunuz, Schnier," dedi, "biz artık Ortaçağ'da yaşamıyoruz."

"Ortaçağ'da yaşamayı ne kadar da isterdim," diye konuştum. "O zaman serbestçe metresim olurdu Marie. Kimse de beni böyle bir kıskaca alamazdı. Her neyse, o bana geri gelecek!"

"Ben sizin yerinizde olsam, o kadar emin olmazdım," dedi Kinkel. "Metafizik yanınız yok sizin. Yazık."

"Marie'yle gül gibi geçinip gidiyorduk, benim duygularımla ilgilendiği sürece. Fakat siz her şeye karıştınız, sadece kendi kendisiyle ilgilenmesi gerektiğini kafasına soktunuz. Şimdi de 'metafizik yanı olmayan ben' Marie'nin duyguları için endişeleniyorum. Eğer Züpfner'le evlenirse, tam bir günah işlemiş olur. Sizin metafiziğinizden anlarım biraz. Marie'nin yaptığı iffetsizlik ve zinadır! 'Şef' Sommerwild de muhabbet tellallığını yapıyor bu işin."

Bu sözlerime, zor da olsa gülebildi. "Çok komik söylediklerniz. Düşünün ki, Heribert, Alman Katolikliğinin dünyevi, Sommerwild de ruhani kardinalidir."

"Siz de onun vicdanısınız!" dedim öfkeyle. "Ve haklı olduğumu çok iyi biliyorsunuz."

Birkaç kez derin derin nefes aldı, Venusberg'de villasında asılı, değersiz üç Meryem Ana tablosunun altında. "Siz henüz çok gençsiniz. Herkes size gıpta eder."

"Bırakın bunları, Doktor," dedim. "Gıpta etmeyin bana. Eğer Marie'yi geri alamazsam, o gösterişli şefinizi öldürürüm. Evet, öldürürüm onu. Yitirecek hiçbir şeyim kalmadı!"

Sesini çıkarmadı. Purosunu tekrar ağzına soktu.

"Biliyorum," dedim, "vicdanınız harekete geçti şu anda. Züpfner'i öldürsem belki de hoşunuza gider: Ne de olsa o sizi sevmez, size göre fazla sağdadır. Sommerwild'e gelince, o, Roma'da sizin için iyi bir dayanaktır. Sizi ise solcu kaçığın biri –benim mütevazı görüşüme göre bu çok haksızca bir iddia– sanıyorlar."

"Bırakın bu palavraları, Schnier. Neyiniz var?"

"Katolikler sinirimi bozuyor," dedim. "Onlar insafsızdır."

"Peki ya Protestanlar?" diye sordu gülerek.

"Vicdan üzerine attıkları palavralarla," dedim, "onlar da beni hasta eder."

"Ya dinsizler?" Hâlâ gülüyordu.

"Sıkıntı verirler, çünkü hep Tanrı'dan söz edip dururlar."

"Peki, ya siz nesiniz?"

"Palyaçoyum ben," dedim. "Şu an beklenenden iyi durumdayım. Ve bana çok gereken bir Katolik var: Marie. Fakat sizler onu benden aldınız!"

"Saçmalıyorsunuz, Schnier," dedi. "Bu kaçırma hayallerini artık kafanızdan çıkarın. Yirminci yüzyılda yaşıyoruz."

"Biliyorum," dedim. "On üçüncü yüzyılda yaşasaydım, iyi bir saray soytarısı olurdum. O zaman kardinaller bile evli olup olmadığıma karışmazlardı. Şimdi ise önüne gelen her Katolik her meseleye karışıyor, insanları çok

saçma bir kâğıt parçası yüzünden ahlaksız bir yaşama sürüklüyor. Sizin gibileri on üçüncü yüzyılda evinizdeki o Meryem Ana resimleri yüzünden aforoz ederlerdi. Bavyera'da ve Tirol'de onların kiliselerden çalındığını siz benden daha iyi bilirsiniz. Kilise yağmacılığının bugün de çok büyük bir suç olduğunu size söylememe hiç gerek yok."

"Bana bakın, Schnier," dedi. "Bu kadar kişisel olmayın. Böyle davranmanız beni şaşırtıyor."

"Siz yıllardır benim kişisel işlerime karışıp duruyorsunuz. Fakat şimdi biraz görüşlerimi açıklayıp sizi rahatsız edecek gerçekleri yüzünüze vurduğumda, hemen öfkeleniyorsunuz. Tekrar para kazanmaya başlarsam, bir özel dedektif tutacağım, Meryem Ana tablolarının size nereden geldiğini araştırsın diye."

Artık gülmüyordu. Kısık kısık öksürdü. Söylediklerimde çok ciddi olduğumu pek kavramadığını sezdim. "Kapatın telefonu, Kinkel," dedim. "Yoksa asgari geçim düzeyinden filan da söz etmeye başlarım. Size ve vicdanınıza iyi akşamlar dilerim." Ama dediklerimi hâlâ kavramamıştı. Telefonu ilk kapatan da ben oldum.

10

Kinkel'in bana o gün her zamankinden daha nazik davranmış olduğunu biliyordum. Hatta rica etseydim, para bile vereceğine emindim. Fakat ağzında puro, metafizikten söz etmeye başlaması ve Meryem Ana'larını anımsatınca alınması, beni tiksindirmişti. Onunla ilgim kalmadı artık. Fredebeul'un karısıyla da. Fredebeul'u bir karşılaştığımda tokatlamak isterim. Onunla düşünsel si-

lahlarla savaşmak mümkün değildir. Düellonun artık yasaklanmış olmasına bazen üzülürüm. Marie nedeniyle Züpfner'le aramdaki sorunu düelloyla çözmeye hazırım. Hannover'deki bir otelde düzenin ilkeleri, yazılı yorumlar ve gizli görüşmelerle Marie'nin beyninin yıkanmış olması iğrençti. İkinci çocuğunu da düşürdükten sonra, çok bozulmuştu Marie. Sinirliydi, her gün kiliseye gidiyordu. Çalışmadığım geceler onunla tiyatroya, konsere veya bir konferansa gitmezsem, öfkeleniyordu. Ben eskisi gibi çay içip kızmabirader oynamayı, sonra da yüzükoyun uyumayı teklif edince, daha çok kızardı. Ardından, sadece beni memnun etmek veya kızdırmamak için ara sıra kızmabirader oynamaya başladı. Bir zaman sonra, benim görmek istediğim filmlere (altı yaşındakilerin girebildiği) gitmekten vazgeçti. İşte her şey böyle başlamıştı.

Bence bu dünyada hiç kimse bir palyaçoyu anlamaz; bir palyaço bile öteki palyaçoyu pek anlamaz. Onların da arasında hep kıskançlık ve çekememezlik vardır. Her zaman olmasa bile Marie beni anlardı. Ona göre ben "yaratıcı bir insan" olduğum için kültüre daha çok ilgi duymalıydım. Fakat yanılıyordu. Çalışmadığım bir akşam tiyatroda Beckett oynandığını duysam, tabii ki hemen taksiye atlayıp oraya koşabilirdim. Sinemaya da giderim, hem de oldukça sık. Çoğu zaman altı yaşındaki çocukların da girebildiği filmleri yeğlerim. Fakat Marie bunu pek anlamazdı. Çünkü o, Katolik olarak eğitilmiştir. Psikolojiye ve mistisizmle süslenmiş akılcılığa dayanır bilgileri. "Okulda top oynasınlar ki kızları düşünmesinler," kafasıyla hareket edenler yetiştirmiştir onu. Ben ise hem top oynar, hem de kızları düşünürdüm. Sonra da hep Marie'yi... Kendime kimi zaman bir ırz düşmanı gözüyle bakarım. Altı yaşındaki çocukların da girebildiği filmlerden hoşlanmamın nedeni, zina ve boşanma gibi

yetişkin bayağılıklarının onlarda olmamasıdır. Zina ve boşanma filmlerinde hep birinin mutluluğu ön plana çıkarılır. "Sevgilim, mutlu et beni," veya "Mutluluğuma engel mi olmak istiyorsun?" gibi laflar edilir. Bir, belki de iki-üç saniye süren mutluluktan bir şey anlamam ben. Hoşlanarak seyrettiğim başka filmler de vardır, "o biçim" filmler. Fakat onlar da o kadar az ki! Bazıları güzeldir, insan "o biçim" olduklarını anlamaz bile. Orospu ve evli kadınlardan başka, iyi kalpli kadınlar da vardır. Fakat onları pek göstermezler filmlerde. "Altı yaşındaki çocukların görebileceği" filmlerdeki kadınlar hep kötüdür. Böyle filmleri çocukların da görmesine izin veren komisyon üyeleri ne düşünürler, bilemem. Oynayan kadınların çoğu doğuştan "kötü kadın"dır. Çok azı şefkat doludur. Bir kovboy filminde, kankan dansı yapan sarışın kadınlar, kovboylar, altın arayıcıları veya iki yıl boyunca orada burada kokarca peşinde at koşturmuş tuzakçılar vardır. Sahnede kankan yapan tatlı sarışınları seyrettikten sonra bu kovboylar, altın arayıcıları ve tuzakçılar onların peşinden giderler, zorla odalarına girmek isterler, fakat kapı suratlarına çarpılır veya ayı gibi bir heriften acımasız bir dayak yerler. Anlatmak istedikleri erdem midir, nedir? İyi kalpliliğin insancıl olacağı yerde kötü kalplilik hüküm sürer. Zavallı adamların birbirlerini dövmelerine, birbirlerine ateş etmelerine hiç şaşmamak gerek. Yatılı okuldaki top oyunundan hiç farkı yok. Sadece, filmlerdekiler yetişkin erkekler olduklarından, daha acımasızdırlar. Ben Amerikalıların ahlak anlayışını hiçbir zaman kavrayamamışımdır. Bana öyle geliyor ki, para kazanmak istediği veya ihtiraslı olduğu için değil de, sadece erkeğe merhamet beslediği için onunla bir arada olan kadını Amerika'da cadı diye yakarlar.

Sanatçıların hayatını anlatan filmler işkence verir bana. Böyle filmleri yapanlar, o dönemde yaşasalardı van

Gogh'a bir tablosu için yarım paket sigara verip sonra da, "Bir pipoluk tütün de verseydik bize bunu yine çizerdi," diye üzülen insanlardır. O filmlerde, sanatçı ruhunun ıstırapları, sefaletleri ve Şeytan'la mücadeleleri anlatılır, fakat her şey geçmişte olmuş kabul edilir. Sigarası olmayan, karısına ayakkabı alamayan bir günümüz sanatçısı ise film yapımcıları için ilginç değildir. Bazı boşboğazların onun bir dâhi olduğunu kavraması için daha üç nesil geçmesi gerekir. "Sanatçı ruhunun coşkuyla aranması..." Marie de buna inanıyordu. Belki üzücü, fakat böyle bir şey gerçekten var. Ancak bana kalırsa ona başka bir ad vermeli. Huzur, bir palyaço için çok önemlidir. Başkaları buna "dinlenme" der. Palyaço o anda sanatını tamamen unutur. Başkaları ise ancak bu dinlenme saatlerinde sanatla ilgilenir. Sanattan başka bir şey düşünmeyen sanatkâr insanlar ise ayrı bir konudur. Çalışmadıkları için onların dinlenmeye gereksinimi yoktur. Sanatkâr ruhlu bu insanlara sanatçı demek büyük yanlış anlamalara neden olabilir. Bu insanlar, sanatçı tam dinlenmeye niyetlendiği zaman sanat üzerine konuşmak isterler. Sanatçının kendine zorlukla ayırabildiği ve sanatı kafasından atmak istediği bu üç-beş dakikalık zamanda, sanata ilgi duyanlar van Gogh'dan, Kafka'dan, Chaplin'den veya Beckett'tan söz eder, sinirinizi bozarlar. Böyle anlarda intihar etmek isterim. Düşüncelerim Marie'yle yaptığım o şeyde veya bir bardak birada; sonbaharda dökülen yapraklarda, kızmabiraderde veya çok önemsiz bir şeyde olduğunda, romantik düşlerin kafamı doldurduğu bir anda, Fredebeul veya Sommerwild tipli adamın biri kalkıp sanattan söz etmeye başlar, Claudel veya Ionesco üzerine bildiklerini anlatır durur. Marie de böyledir. Eskiden bu gibi şeylerden daha az söz ederdi, şimdi ise daha çok onlara benzemeye başladı. Bir gün gitar çalıp şarkı söylemeye niyetlendiğimi Marie'ye anlattığımda,

estetik içgüdüsünün zedeleneceğini söylemişti. Sanatçı olmayanın dinlenme zamanı palyaçonun çalışma saatidir. İster bira içsin, ister Alaska'da ayı avlasın, ister pul biriktirsin (sanat *toplayan* sanatkâr olamaz), ekspresyonist veya empresyonist olsun, zengin bir menajer de, basit bir işçi de dinlenme zamanının ne olduğunu bilir. Böyle anlarda içtikleri sigarayı yakışları ve suratlarındaki ifade çılgına çevirir beni. Çünkü ben bu duyguları çok iyi tanırım ve o andaki duyguları nedeniyle onları kıskanırım. Palyaço dinlenirken ayaklarını uzatmayı ve sigara içtiği sürece bu dinlenmenin tam tadına varmayı ister. Tatil denilen şey korkunçtur! Başkaları için bu tatil üç, dört veya altı hafta sürebilir. Marie birkaç defa bana da tatil yaptırmayı denemişti. Göl kıyısına, köylük yerlere, kaplıcalara ve dağlara gitmiştik. Fakat ben hep tatilin ikinci gününde hastalanmıştım, yüzüm gözüm sivilceyle kaplanmıştı ve ruhum cinayet düşünceleriyle dolmuştu. Sanırım ben kıskançlığımla kendi kendimi yemiştim. Başka bir zaman Marie, bir tatilimizi de sanatçıların bulunduğu bir yörede geçirmemizi istemişti. Tabii buradakiler bir sürü sanatçı ruhlu insandı! Daha ilk gece, sinema endüstrisinde önemli bir yeri olduğunu sonra öğrendiğim ahmağın biri bile Grock, Chaplin ve Shakespeare oyunlarındaki soytarılar üzerine konuşmuştu. Ben sonunda onunla kavga etmiştim. Sadece güzel bir dayak yemekle kalmamış (sanata benzer mesleklerden yaşamasını beceren bu sanatçı ruhlu insanlar pek çalışmadıkları için güçlüdür), kısa süre de sarılığa tutulmuştum. O berbat yerden uzaklaşır uzaklaşmaz da yine eski sağlığıma kavuşmuştum.

Kendimi frenleyememem veya menajerim Zohnerer'in dediği gibi düşüncelerimi belli bir yerde toplayamamam beni huzursuz eder. Sunduğum numaralar pantomim, cambazlık ve palyaçoluk karışımıdır. İyi bir Pier-

rot[1] veya iyi bir palyaço da olabilirdim. Sunduğum numaraları sık sık değiştiririm. "Katolik ve Protestan Vaazları", "Denetleme Kurulu Toplantısı", "Trafik" ve birkaç başka numaramla yıllarca geçinebilirim. Fakat bir numaramı on veya yirmi kez tekrarlayınca bana sıkıntı gelir. Bu yüzden oyun sırasında esnediğim bile olmuştur. Otuz yıldır hep aynı numaraları tekrarlayan palyaçolar olduğunu düşündükçe, kalbime sancılar giriyor. Sanki bir çuval unu kaşık kaşık yemeye mahkûm edilmişim gibi oluyorum. Sunduğum numaralardan önce ben hoşlanmalıyım, yoksa hasta olurum. Jonglörlüğe ve şarkıcılığa da yeteneğim olduğunu anladım bir gün. Fakat bunlar günlük provalardan kaçmak için bahanelerden başka bir şey değildi. Günde dört-beş saat, hatta mümkünse altı saat prova yapmak hiç de fena değildi. Fakat son bir buçuk aydır bundan da iyice vazgeçtim. Sadece ellerimin ve başımın üstünde durmayı denedim, takla attım, her yere beraberimde taşıdığım kauçuk minderde jimnastik yaptım. Birkaç gün önce dizimden yaralanmam, yan gelip yatmam ve sigara içip kendime acımam için yeterli bahane oldu. Yeni pantomimim "Bakan Konuşması" gerçekten çok başarılıydı. Ancak belli bir zaman sonra karikatürize etmekten usandığım için belli bir ölçüyü tuttu-ramamıştım. Bütün şarkı denemelerimde ise başarısızlığa uğramıştım. İnsanın insancıl yanını bayağılığa kaçmadan sunmayı hiçbir zaman başaramamışımdır. "Dans Eden Çift", "Okula Gidiş ve Okuldan Dönüş" numaralarımın hiç olmazsa artistik bir yanı vardı. Fakat "Bir Erkeğin Yaşamöyküsü"nü canlandırmak istediğimde, yine karikatüre kaçmıştım. Gitar çalıp şarkı söylemek istememe Marie "firara teşebbüs" demekte haklıydı. En iyi can-

1. *Commedia dell'arte* geleneğinin başlıca tiplerinden Pedrolino'nun Fransız tiyatrosundaki uzantısı olan pantomim karakteri.

landırdığım şeyler, günlük yaşamın komik ve anlamsız anlarıdır. Önce gözlemlerim, sonra bu gözlemleri toplar, çarpar ve kökünü alırım, fakat onları çarptığımdan başka bir rakamla. Trenler sabahları her büyük kent istasyonuna, çalışmaya gelen binlerce insanı getirir. Binlercesi de çalışmak için kent dışına gider. Peki, bu insanlar işyerlerini niçin değiştirmezler? Ve günün belli saatlerinde yollarda oluşan uzun otomobil kuyrukları... İşyerleri veya evler değişilse, yollar pis benzin kokmaz, dörtyol ağızlarında el-kol sallayan trafik polislerinin de o komik hareketleri yapmaları gerekmezdi. Her taraf o kadar sessiz olurdu ki, boş caddelerde kızmabirader bile oynanırdı. İşte ben bütün bunları bir pantomim şeklinde sunarım. Sadece el ve ayaklarım hareket eder, bembeyaz pudralı yüzüm ise donuk bir ifadeyle öylece durur. Bu dört uzvumla olağanüstü bir program yaratmayı başarırım. Hedefim, program sırasında mümkün olduğu kadar az gereç kullanmaktır. "Okula Gidiş ve Okuldan Dönüş" numaramda bir sırt çantası bile yoktur. Onu tutan el yeter bana. Hızla giden tramvayların önünden koşar, son anda kendimi kaldırıma atar, otobüse biner, aşağı atlar, vitrinlere takılırım, ev duvarlarına tebeşirle yazım hatalı şeyler karalarım, derse geç kaldığım için öğretmen tarafından azarlanır, çantamı sırtımdan alır ve usulca sırama otururum. Çocuk ruhunun duygulu yanlarını oldukça iyi canlandırırım. Onun yaşamında sıradan şeylerin kendine göre bir büyüklüğü vardır. O, yabancıdır, düzensizdir ve her zaman için trajiktir. Bir çocuğun da dinlenme saati yoktur. Ancak "düzenin koşulları"na uygun davranmaya başladığı zaman, dinlenmeyi de düşünür. Değişik insanlar değişik şekillerde dinlenirler. Ben hepsini aşırı bir heyecanla izlerim: işçi para zarfını nasıl cebine sokar ve nasıl motosikletine biner; borsa spekülatörü telefonun ahizesini elinden nasıl bırakır, not defterini masanın

çekmecesine nasıl kaldırır; tezgâhtar kız önlüğünü nasıl çıkarır, ellerini nasıl yıkar, aynada saçlarını nasıl düzeltir, nasıl rujunu sürüp çantasını alır ve çıkar. Hepsinin de hareketleri olağandır. Ben ise "Paydos" adlı numaramı yaparken olağan değilimdir. Bir hayvanın da paydos edip etmediği üzerine Marie'yle konuşmuşuzdur. Örneğin, geviş getiren bir inek veya çitin kenarında uyuklayan bir eşek. Ona göre hayvanların da yaptıkları işi paydos ettiklerine inanmak doğru değildi. Ancak uyku bir paydos olduğu için, insan ile hayvan arasındaki tek ortak yandı. Marie, paydos eden kişi onu bilerek yaşamalıdır, diye düşünüyordu. Doktorlar da paydos ederler. Hatta son zamanlarda rahipler de belli bir çalışmanın ardından paydos ediyorlar. Bu beni kızdırıyor, onların buna hakkı yoktur. Onlar sanatçıyı anlamak zorundadır; sanattan anlamaları ise hiç de gerekli değildir, sanatçının ruhunu anlasınlar yeter. Bir gün Marie'yle yine bu konuyu tartışırken, "Paydos senin inandığın Tanrı için de geçerli mi?" diye sordum. O buna inandığını söyledi ve hemen Eski Ahit'i getirip bana "Yaratılış"ı okudu: Yedinci güne gelindiğinde Tanrı yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığı işten o gün dinlendi.[1] Ben ise, Eski Ahit'e göre Tanrı'nın paydos etmiş olabileceğini, İncil'de ise bunun böyle olmadığını söyledim. Paydos eden bir İsa'yı ben düşünemezdim. Marie bunu duyunca sarardı, paydos eden bir İsa düşüncesinin ona kâfirce geldiğini itiraf etti.

Bir hayvan gibi uyurum. Pek düş de görmem. Çoğu zaman uykum kısa sürse de, bana çok uzunmuş gibi gelir. Sanki kafamı, arkasında karanlık sonsuzluğun olduğu bir duvara sokmuşumdur. Orada her şey unutulmuştur, her şey dinlenmektedir. Henriette geldi aklıma. Bilmek

1. Eski Ahit, "Yaratılış", 2:2.

istedim, tenis raketini yere fırlattığında, kaşığını çorbaya düşürdüğünde veya iskambil kâğıtlarını ateşe fırlattığında neler geçirmişti kafasından? Sormuştum ona, bunları yaparken neler düşünmüştü? "Gerçekten bilmiyor musun?" demişti. "Hayır," yanıtını vermiştim. Fısıldamıştı adeta: "Hiçbir şey, evet, hiçbir şey düşünmüyorum." Fakat hiçbir şey düşünmemenin imkânsız olduğunu söylemiştim. "Hayır, hayır, mümkün böyle bir şey," demişti. "Birdenbire boşalıyorum, sarhoş gibi oluyorum. O anda ayakkabılarımı, elbiselerimi fırlatıp atmak, üzerimdeki bütün ağırlıklardan kurtulmak istiyorum." Böyle bir şeyi her zaman hissetmek istiyordu, fakat nedense hep beklemediği bir anda birdenbire o boşluğa düşüyordu. Aynı durumu okulda da yaşamıştı birkaç kez. Annemin, sınıf öğretmeniyle telefonda çok heyecanlı konuşmuş olduğunu anımsıyorum. "Evet, evet, isteri, tam anlamıyla. Sert bir ceza verin," demişti.

Benzer bir boşluğu, üç-dört saat süren kızmabirader oyununda hissederim bazen. Zarların takırtısı, yer değiştiren veya dışarı atılırken vurulan piyonların sesi yeterdi. Daha çok satranç oyununu seven Marie'nin bile zamanla kızmabirader düşkünü olmasını başardım. Bu oyun bizim için bir uyuşturucuydu. Bazen dört-beş saat aralıksız oynardık. Çay veya kahve getiren garson ve oda hizmetçileri, suratlarında korku ve öfke karışımı bir ifadeyle bakarlardı bize. Henriette söz konusu olduğunda annemin, Marie'den eve döndüğüm o sabah otobüste "tuhaf" diyen kadının suratında da aynı ifade vardı. Marie puanları yazmada çok karmaşık bir sistem keşfetmişti: Dışarı atılan veya dışarı atan, duruma göre puan alıyordu. Onun buluşuna göre dışarı atılana (–), dışarı atana da (+) puan veriliyordu. (–) ve (+) işaretlemesi için Marie'ye dört renkli bir tükenmezkalem de almıştım. Saatlerce süren tren yolculuklarında da ciddi suratlı yol-

culann şaşkın bakışları altında oynardık bu oyunu. Ve günün birinde Marie'nin kızmabiraderi sadece beni memnun etmek, benim "sanatçı ruhumu" dinlendirmek için oynadığını fark ettim. Birkaç ay önceydi, arka arkaya beş gün çalışmamama karşın onunla Bonn'a gitmeye yanaşmayınca, o da artık kızmabirader oynamadı. Bonn'a gitmek istemiyordum. O topluluktan korkuyordum. Leo'yla karşılaşmaktan korkuyordum. Fakat Marie itiraz etti, "Ciğerlerim yine Katolik havasıyla dolsun istiyorum," dedi. Yorgun, üzgün ve moralimiz çökmüş bir vaziyette Bonn'daki o toplantıdan Köln'e döndüğümüz geceyi anımsattım Marie'ye. "O kadar tatlısın ki," deyip durmuştu trende bana. Sonra da başını omzuma dayayıp uyumuştu. Koridordaki memur geçtiğimiz istasyonların adını seslendiğinde, ürkerek uyanmıştı: Sechtem, Walberberg, Brühl, Kalscheuren... Batı Köln İstasyonu'nda trenden indiğimizde, "Keşke sinemaya gitseydik," demişti. O gece yine Katolik havasından söz ettiğinde, ona bu sözünü anımsattım, sinemaya gitmemizi, dans edip kızmabirader oynamamızı önerdim. O ise başını iki yana salladı ve tek başına Bonn'a gitti. Ben Katolik havasının ne olduğunu pek bilmiyorum. Hem o sıralar Osnabrück'teydik ve hava orada niçin Katolik olmasındı!?

11

Banyoya gittim. Monika Silvs'in buraya koymuş olduğu banyo sabunundan biraz damlattım küvetin içine, sonra da sıcak su musluğunu açtım. Banyo yapmak uyku kadar güzeldir. Uyku da "o şeyi" yapmak kadar güzeldir. Marie böyle demişti; ben onun bu sözlerini sık sık düşü-

nürüm. Onun Züpfner'le beraber "o şeyi" yapacağını gözümün önüne bile getiremiyorum. Böyle düşünceler için kafamda yer yoktur, Marie'nin çamaşır dolabını karıştırmayı da hiç düşünmedim. Züpfner'le kızmabirader oynayabileceğini ise düşünürüm ve bu bile beni çileden çıkarmaya yeter. Benimle yaptığı her şeyi onunla da yapamaz. Buna hainlik denir, hatta orospuluk da. Kahvaltı masasında o adamın ekmeğine yağ bile süremez. Tablada duran sigarasını alıp içmeye devam edeceğini düşünmek de beni deli ediyor. Fakat Züpfner'in sigara içmediği aklıma geldiğinde ve kızmabirader değil de satranç oynayabileceklerini düşündüğümde de teselli bulamıyorum. Fakat onunla bir şeyler yapacaktı. Belki Züpfner'le dansa gidecek, iskambil oynayacak ya da birbirlerine kitap okuyacaklardı. Onunla konuşacaktı, havadan veya paradan söz edecekti. Beni hiç aklına getirmeden onun için yemek pişirecekti, çünkü bana çok az yemek pişirmişti. O nedenle de bu yaptığına hainlik veya orospuluk denemezdi. En iyisi Sommerwild'e hemen telefon etmekti. Fakat henüz çok erkendi. Onu sabaha karşı iki buçukta arayıp tatlı uykusundan uyandırmayı ve sanat üzerine bir güzel sohbet etmeyi kafama koymuştum. Akşamın sekizinde telefon etmek ise çok insancıl olurdu! Bu telefon konuşmasında ona, Marie'nin kafasını ne kadar "düzen kuralı"yla doldurduğunu ve Züpfner'den ne komisyon alacağını sorabilirdim. On üçüncü yüzyıldan bir rahip haçı veya Rhein bölgesinde on dördüncü yüzyılda yapılmış bir Meryem Ana tablosu mu? Onu nasıl öldürebileceğimi de düşündüm. Estetiği sevenleri değerli sanat eserlerini kafalarına vurarak öldürmeliydi ki, öteki dünyada hep o sanat suçlusunu düşünüp dursunlar. Meryem Ana tablosu bu iş için o kadar değerli ve onu öldürecek kadar da ağır değildi. Çerçevesi işe yarardı biraz. O da ölürken, "Hiç olmazsa tabloya zarar vermedi,"

diye düşünürdü. Evindeki değerli bir tablonun boyasını kazıdıktan sonra tuali ağzına tıkayarak veya boynuna dolayarak da boğabilirdim onu. Böylesi kolay bir ölüm olmazdı, fakat estetik bir ölüm olurdu. Ancak sağlık fışkıran bu herifi öbür tarafa yollamak pek kolay değildi. Sommerwild, zayıf uzun boylu, saçları beyazlamış, "değerli bir insan" sanabileceğiniz tipteydi. Dağ sporu yapardı. Her iki dünya savaşına da katıldığı, gümüş spor madalyasına sahip olduğu için çok gurur duyardı. Çok dayanıklı bir rakipti benim için. Bu nedenle mutlaka oldukça değerli, bronz, altın veya mermerden bir sanat eseri bulmalıydım. Fakat bunun için de önce Roma'ya gidip Vatikan'daki müzelerden bir şeyler aşıramazdım ki!

Küvete su dolarken aklıma Blothert geldi. Önemli bir yeri vardı toplulukta. Sadece iki defa görmüştüm onu. Kinkel'le arası pek iyi değildi, onun karşıtı sayılırdı. Kinkel, Fredebeul için ne ise, Züpfner de onun için öyle biriydi. Blothert'in başka bir tabanı vardı, değişik bir yöreden geliyordu; Züpfner için onun yardımcısı denebilirdi. Şimdi Blothert'e telefon etmenin pek anlamı yoktu. Evimin duvarlarına badana yapmak için ondan yardım ricasında bulunsam belki daha anlamlı olurdu! Blothert'te de Meryem Ana tabloları vardı ve onları Kinkel'inkilerle mukayese ederdi. Her ikisi de birbirini hiç çekemezdi. Bir yerde başkandı Blothert. Orada başkan olmayı Kinkel de istiyordu. Okul yıllarından bu yana birbirlerine sen diye hitap ediyorlardı. Blothert'i iki kez görmüştüm, ikisinde de şaşırmıştım. Orta boylu, sarışındı ve yirmi beş yaşlarında gösteriyordu. Yüzüne bakılınca sırıtırdı. Bir şey söylemeden önce dişlerini gıcırdatır ve ağzından çıkan dört kelimeden ikisi "başbakan" ve "Katolik" olurdu. Ve konuşması bitince, ellinin üstünde olduğunu fark ederdiniz. Bilinmeyen nedenlerle çökmüş bir

lise öğrencisini andırırdı. Tuhaf bir görünümü vardı. Bazı konuşmalarında da heyecanlanır, "Baş... baş... baş" diye başlar, geri kalan "bakan" kelimesi ağzından çıkana kadar kekelerdi ve bu bana üzüntü verirdi. Marie onun için "çok zeki" derdi. Fakat bu savını kanıtlayacak hiçbir örneği görememiştim. Blothert her iki karşılaşmamızda da çok konuşmamıştı. Toplulukta saatlerce ölüm cezasından söz edilirken, onun ağzından en çok yirmi kelime çıkmıştı. O, kayıtsız şartsız böyle bir cezaya taraftardı. Konuşurken yüzünde büyük bir memnuniyet ifadesi vardı. Bazı kelimelerde yine kekelemişti, sanki makarası boşalmış gibi. Bana öyle gelmişti ki, tekrarladığı her "baş... baş... baş..."ta birisinin kafasını koparıyordu. Birkaç kez de bana bakmıştı, hayretle. Sanki "tuhaf" demememek için de kendini zor tutmuştu. Bana kalırsa onun için Katolik olmayan birinin bu dünyada yeri yoktur. Ölüm cezası tekrar konulduğunda, Katolik olmayanları asmalı, diye ilk yaygarayı o basar. Onun da karısı, çocukları ve telefonu vardı. Yoksa tekrar anneme mi telefon etseydim? Marie'yi düşünürken aklıma gelmişti Blothert. Evlerine gidip gelen misafirlerden biri olabileceği düşüncesi beni yine sinirlendirdi. Marie'yi seviyorum. Otel odasına bıraktığı kâğıttaki "Gitmem gereken yolda gidiyorum," sözleri, bir zamanlar vahşi hayvanların önüne atılan bir Hıristiyan kadının da son sözleri olmuştu belki. Monika Silvs'i de düşündüm. Bana gösterdiği iyi kalpliliği günün birinde kabul edebileceğimi düşündüm. O kadar iyi ve sevimliydi ki. Bana kalırsa Monika topluluğa Marie'den de az yakışan biriydi. Mutfakta çalışırken –bir keresinde kanepe hazırlamada ona yardım etmiştim– gülerken, dans ederken veya resim yaparken hareketleri o kadar olağandı ki... Evet, resim de yapardı Monika, fakat ben onları pek beğenmezdim. Sommerwild'in açıklamalarının çok etkisi altında kalıyordu. Yaptıkları hep

Meryem Ana resimleriydi. Günün birinde bunu ona söylemek isterdim. Dinine istediği kadar inansın, fakat dinî resimler yapmak başka bir beceridir. Bu Meryem Ana resimlerini ancak çocuklar veya kendilerine sanatçı gözüyle bakmayan koyu dindar papazlar yapmalıdır. Monika'yla konuşup onu bu Meryem Ana'lardan vazgeçirmeyi denemeliydim. İyi resim yapması, dinine çok bağlı olması başarılı Meryem Ana tabloları yapmak anlamına gelmezdi ki... Monika henüz bir amatördü, yirmi iki veya yirmi üç yaşındaydı ve mutlaka "el değmemiş" biriydi. Bunu düşünmek bile bana korku veriyordu. Sonra gözümün önüne çok dehşetli bir şeyi getirdim: Katolikler, onun yanında Siegfried rolünü oynamam için beni düşünebilirlerdi. Önce benimle birkaç yıl beraber yaşayacak, sonra da "düzenin ilkeleri" kafasına sokulmaya başlanacaktı. Onlar etkili olduğunda da Bonn'a geri dönüp von Severn'le evlenecekti. Bunları düşünmek bile yüzümün kızarmasına yetmişti. Sevimli ve iyi bir kızdı Monika. Onu çirkin düşüncelere alet edemezdim. Monika'yı şu Sommerwild denen adamdan vazgeçirmek zorundaydım. O, salon toplantılarının aranan kişisi babama benziyordu. Fakat babam onun gibi sömürücünün biri değildi. Sommerwild, bir kaplıca müdürü, orkestra yöneticisi, bir ayakkabı fabrikasında tanıtım müdürü, iyi bir şarkıcı veya başarılı bir moda dergisinde yazılışleri müdürü de olabilirdi. Her pazar akşamı St. Korbinian Kilisesi'nde vaaz verirdi. Marie beni iki defa sürüklemişti oraya. Sommerwild'in vaazı çekilecek gibi değildi. İlgililer böylesine nasıl izin verirler, anlamam. Onu dinleyeceğime, Rilke, Hofmannsthal, Newman'ı okumayı tercih ederdim. Sommerwild konuşurken alnımdan terler boşanmıştı. Uyuşuk sinir sistemim böyle çok tuhaf şeylere dayanamaz. "Olan olur ve süzülen süzülür," diyordu Sommerwild. Bu sözleri duymak bana korku veriyordu.

Bu dinin anlaşılmayan yanlarını birtakım havalar atarak değil de eveleyip geveleyerek anlatan şişmanca bir papazı dinlemek daha çok hoşuma giderdi. Sommerwild'in vaazının bir kelimesinin bile beni etkilememesi, Marie'yi üzmüştü. St. Korbinian Kilisesi'nden çıkınca yakındaki bir kafeye gitmiştik. Sommerwild'in vaazına katılmış bütün sanatkâr insanlar da oradaydı ve bu durum benim için çok çekilmez olmuştu. Az sonra Sommerwild de gelmişti. Hemen çevresine birtakım insanlar toplanmıştı. Bizi de aralarına almışlardı. Vaaz verirken kürsüden söylediği ipe sapa gelmez şeyleri orada da geviş getirir gibi defalarca tekrarlamıştı. Melek yüzlü, çok güzel, genç, altın gibi uzun saçları olan bir tiyatro aktrisi de oradaydı. Onun hemen hemen mezhep değiştirmek üzere olduğunu Marie kulağıma fısıldamıştı. Kız neredeyse Sommerwild'in ayaklarına kapanıp öpecekti. Sanırım, o karşı çıkmazdı bunu yapmasına.

Küvete su dolmuştu. Musluğu kapattım, üzerimdekileri çıkarıp bir köşeye fırlattım. Ayağımı tam suya sokmuştum ki, telefon çaldı. Telefonu bu kadar canlı ve gürültülü çaldıracak bir kişi tanıyordum: Zohnerer, menajerim! Konuşurken ağzını ahizeye o kadar dayardı ki, tükürükleri suratıma sıçrayacak, diye korkardım. Eğer iyi bir şey söylemek için telefon etmişse, "Mükemmeldiniz dün," diye başlardı söze. Bunu öylesine söylerdi, çünkü mükemmel olup olmadığımı pek anlamazdı. Kötü bir haber vermek istediğinde ise, "Bana bakın, Schnier, siz bir Chaplin değilsiniz," derdi. Bu sözüyle de Chaplin kadar iyi bir palyaço olmadığımı söylemek istemez, sadece her şeye cesaret etmeye kalkışacak kadar ünlü olmadığımı ifade ederdi. Sanırım bugün ne kötü bir şeyden söz edecek ne de bir gösteriyi reddetmemin ardından söylediği gibi, "Dünyanın sonu yakın," diyecekti. Galiba Offenbach, Bamberg ve Nürnberg de istemiyordu beni.

Şimdi bana telefonda, ne kadar zarara girmiş olduğumuzu anlatacaktı. Telefon çalmaya devam ediyordu. Güçlü, canlı ve erkekçe! Bir yastık fırlatmak geldi içimden. Fakat bornozu giyip oturma odasına geçtim. Çalan telefonun önünde durdum. Menajerler öyle kolay kolay sinirlenmezler, dayanıklıdırlar. "Sanatçı duyarlılığı" sözü ile "Dortmunder Aktien Birası" onlar için aynı anlama gelir. Onlarla sanat ve sanatçı üzerine konuşmayı denemek, boş yere nefes tüketmek demektir. Vicdansız bir sanatçının, bir menajerden bin kat daha vicdanlı olduğunu onlar da bilirler. Kimsenin karşı gelemeyeceği bir silaha sahiptirler. Bilirler ki, sanatçı, yeteneğinden fazlasını yapamaz. Resim yapar, palyaço olarak sağa sola gider, şarkı söyler, taş veya granitten "kalıcı" şeyler yapar. Sanatçı, sevmekten başka bir şey bilmeyen ve peşinden koşan her erkek eşeğin tuzağına düşen bir kadın gibidir! En kolay ve çok iyi istismar edilenler, kadınlarla sanatçılardır. Bir menajerin bir muhabbet tellalına benzerliği yüzde bir ile yüzde doksan dokuz arasında değişir. Telefonun çalması da, muhabbet tellalının telefonunu andırıyordu. Herhalde Bochum'dan ne zaman ayrıldığımı Kostert'ten öğrenmiş olacaktı. Ve şimdi evden başka bir yerde olamayacağımı biliyordu. Bornozun önünü kapadım ve telefonu açtım. Aynı anda bira kokusu çarptı yüzüme. "Lanet olsun, Schnier!" dedi. "Niçin bekletiyorsunuz beni telefonda bu kadar?"

"Biraz önce önemli bir karar vermiştim, banyo yapacaktım," diye konuştum. "Yoksa aramızdaki anlaşmaya aykırı mı bu?"

"Bu şakalarınızı darağacında yapın," dedi.

"Nerede ip?" diye sordum. "Sallanıyor mu?"

"Bu gibi simgeleri bırakalım da, konumuzdan söz edelim."

"Simgelerden söz eden ben olmadım," dedim.

"Kimin söz ettiği önemli değil," diye konuştu. "Sanatsal bir intihara karar vermiş gibisiniz."

"Sevgili Herr Zohnerer," dedim çok sakince, "acaba ağzınızı ahizeden biraz uzaklaştırmanızı rica etsem, nasıl olur? Bira kokunuz suratıma çarpıyor da..."

Basit bir küfür savurdu. Sonra güldü. "Hep aynı küstahlık. Neden söz ediyorduk?"

"Sanattan," dedim. "Fakat ben işten konuşmamızı rica edeceğim."

"O zaman konuşacak pek bir şeyimiz olmayacak," dedi. "Ancak şunu da bilin ki, sizden vazgeçmiyorum. Anladınız mı?"

Şaşkınlıktan yanıt veremedim.

"Altı ay hiç sahneye çıkmayacaksınız. Sizi bu arada hazırlayacağız. Umarım Bochum'daki o sümüklü herif sizi kızdırmamıştır."

"Nasıl kızdırmasın?" dedim. "O beni dolandırdı. Bir şişe konyakla Bonn'a ikinci mevki yerine birinci mevki bilet almaktan kaçındı."

"Ücretinizi düşürmeniz budalalıktı. Sözleşme sözleşmedir. Hem geçirdiğiniz kaza başarısızlığınızın apaçık nedeni."

"Zohnerer," dedim, "siz gerçekten iyi bir insan mısınız, yoksa..."

"Saçma," diye konuştu. "Severim sizi, hepsi o kadar. Eğer bunu şimdiye kadar daha anlamadıysanız, düşündüğümden de aptalmışınız. Şunu da bilin ki, siz yeteneklisiniz, sizinle iş yapılır. Fakat şu aptalca içmeyi bir bıraksanız."

Haklıydı. Aptalca hareket ediyordum.

"Fakat yararı oluyor bana," dedim.

"Nasıl bir yararı?"

"Ruhuma yararı oluyor."

"Saçma," dedi yine. "Şu ruh meselesini bir kenara

bırakın. Tabii sözleşmeyi bozduğu için Mainz'ı şikâyet edebiliriz ve eminim kazanırız da. Fakat ben bunu yapmayalım derim. Altı ay ara verin. Ben sizi tekrar ayağa kaldıracağım."

"Peki, nasıl geçineceğim?" diye sordum.

"Kolay," dedi. "Babanız yardım eder biraz."

"Ya yardım etmezse?"

"O zaman iyi yürekli bir hanım arkadaş bulun kendinize, sizi altı ay beslesin."

"Köyleri, kasabaları dolaşırım daha iyi," dedim. "Bisikletim de var."

"Bu yanlış bir düşünce," diye konuştu. "Kasaba ve köylerde de gazete okurlar. Ve ben şu anda sizi yirmi marka bile herhangi bir gençlik kulübünün gecesi için bağlayamam."

"Denediniz mi bunu?" diye sordum.

"Evet," dedi. "Sabahtan beri sizin için sağa sola telefon ediyorum. Yapacak hiçbir şey yok. İnsanların bir palyaçoya acımasından daha kötü bir şey olamaz. Bu neye benzer biliyor musunuz, tekerlekli iskemleye binmiş bir garsonun masalara bira götürmesine... Hayal kurmaktan vazgeçin."

"Sizinkiler hayal değil mi?" diye sordum. Sesini çıkarmadı. Devam ettim: "Altı ay sonra tekrar başarıya ulaşacağımdan emin olsam, bu söylediğinizi deneyeceğim."

"Fakat tek şansımız budur," dedi. "Hatta bir yıl sahneye çıkmamanız daha da iyi olurdu."

"Bir yıl mı?" diye sordum. "Siz bir yılın ne kadar uzun olduğunu biliyor musunuz?"

"Evet," diye konuştu. "Üç yüz altmış beş gün." Ağzını telefona yine yaklaştırmıştı. İğreniyordum bu bira kokan nefesinden.

"Bir başka adla sahneye çıksam," dedim. "Başka bir burunla başka numaralar sunsam. Gitar çalıp şarkı söylesem, jonglörlük yapsam..."

"Saçma," diye konuştu. "Şarkı söylemeniz bir uluma, jonglörlüğünüz de çok amatörce. Hepsi saçma. Siz çok iyi veya iyi bir palyaço olabilecek yeteneğe sahipsiniz. En az üç ay, günde sekiz saat çalışmadan beni bir daha aramayın. O zaman hemen gelir, yeni numaralarınıza bakarım. Tabii eskilerine de. Çalışın ve şu budalaca içmeyi de artık bırakın."

Sustum. Kesik kesik soluduğunu duydum. Sonra sigarasından bir nefes çekti.

"Kendinize yine sadık bir kız arayın," dedi. "Beraber seyahat ettiğiniz şu kız gibi birini."

"Sadık..." dedim.

"Evet," diye konuştu. "Başka her şey saçma. Şunu da unutmayın ki, ben olmazsam siz bitersiniz ve berbat yerlerde birkaç kuruş için çalışırsınız. Bu belki sizi üç hafta idare eder, Schnier. İtfaiyecilerin jübile toplantısında saçmalıklar yapar, elinizde şapka, masadan masaya dolaşırsınız. Eğer böyle bir şey duyarsam, sizinle bütün ilgimi keserim."

"Köpek!" dedim.

"Evet, bulabileceğiniz en iyi köpeğim ben," diye konuştu. "Kendi başınıza iş arayıp çalışmaya devam ederseniz, iki ay sonra bitersiniz! Ben bilirim bu işleri. Dinliyor musunuz beni?"

Yanıt vermedim. "Dinliyor musunuz?" dedi tekrar.

"Evet," dedim.

"Severim sizi, Schnier," diye konuştu. "Sizinle iyi çalıştık. Yoksa bu kadar uzun ve pahalı bir telefon görüşmesi yapmazdım."

"Doğru. Hem saat de yediyi geçti," dedim. "Şimdi bu telefon görüşmesi için en az iki mark elli fenik ödeyeceksiniz."

"Evet. Belki de üç mark. Fakat şu sıra benden başka hiçbir menajer size bu yatırımı yapmaz. Her neyse, üç ay

sonra ve en az altı mükemmel numarayla yine karşımdasınız. Sizin moruktan koparabildiğiniz kadar çok para koparmaya da çalışın! Hoşça kalın!"

Gerçekten kapattı telefonu. Ahize bir süre elimde kaldı. Düdük sesini dinledim. Sonra ahizeyi yerine bıraktım. Birkaç defa kandırmıştı beni bu Zohnerer, fakat hiç yalan söylememişti. İki yüz elli mark kazanabileceğim günlerde, gecesi yüz seksen marktan sözleşmeler yapmış, benden iyi para kazanmıştı. Aynı anda, Zohnerer'in telefonda daha uzun konuşabileceğim tek insan olduğunu fark ettim. Altı ay bekletmek yerine bana başka bir şans vermeliydi! Belki benim gibi birini arayan bir cambaz topluluğu vardı. Kilolu değilimdir, başım da dönmez ve birkaç provanın ardından çok güzel akrobasi yapabilirdim. Bir başka palyaçoyla da karşılıklı oynayabilirdik. "Karşında biri olsa, kendi numaralarından kendin sıkılmazsın," derdi Marie. Sanırım Zohnerer bütün bu olasılıkları düşünmemişti. Onunla sonra tekrar konuşmalıydım. Banyoya gittim. Bornozu çıkarıp attım ve suya girdim. Sıcak suyla yapılan banyo uyku kadar güzeldir. Marie'yle kent kent dolaştığımızda, paramız az olduğu zaman bile otellerde hep banyolu oda tutardık. Marie, böyle bir savurganlığa geçmişimin neden olduğunu söylerdi. Fakat bu doğru değildi. Bizim evdekiler her şeyde olduğu gibi sıcak su konusunda da cimri davranırlardı. Soğuk suyla duş her zaman yapabilirdik. Sıcak su ise savurganlık sayılırdı. Başka konularda iyi anlaştığım Anna bile bu konuda benimle aynı düşüncede değildi. Herhalde onun I.R.9'unda sıcak suyla banyo büyük bir günahtı.

Küvette bile Marie'nin eksikliğini düşündüm. Ben suyun içinde otururken, o, yattığı yerden kitap okurdu bana. Bir defasında Eski Ahit'ten Hazreti Süleyman ve Seba Melikesi'ni, bir başka defa da Makabilerin ayaklan-

masını okumuştu. Kimi akşamlar da ondan Thomas Wolfe'un *Bu Melek Satılık Değil* adlı romanından bölümler dinlemiştim. Şimdi ise yalnızdım bu pas rengi küvetin içinde. Duvarlar siyah fayans kaplıydı. Sabunluk, duş muslukları ve klozet de pas rengiydi. Marie'nin sesini duymak istiyordum. Bana göre şimdi kendini haine veya bir orospuya benzetmeden Züpfner'e İncil'den bölümler okuyamazdı. Böyle anlarda, bana Hazreti Süleyman ve Seba Melikesi'ni okuduğu, Düsseldorf'taki oteli düşünmeliydi. O gün bitkinlikten banyoda uyuyakalmıştım. Otel odasındaki yeşil halılar, Marie'nin siyah saçları ve sesi. Banyodan çıkınca, bir sigara yakıp vermişti bana. Ben de onu öpmüştüm.

Boğazıma kadar sabun köpüklü suyun içinde oturuyor, Marie'yi düşünüyordum. Beni aklına getirmeden, Züpfner'le veya Züpfner için hiçbir şey yapamazdı. Onun yanında diş macunu tüpünü bile kapatamazdı. Ne kadar çok kahvaltı etmiştik birlikte, üzgün ve neşeli, çabuk ve yavaş, sabah erken veya öğle üzeri, çok reçelli veya hiç reçelsiz... Züpfner arabasına binip Katolik bürosuna gitmeden önce hep aynı saatte karşılıklı kahvaltı ettiklerini düşünmek bile beni neredeyse dindarın biri yapıyordu. Böyle bir şeyin hiç gerçekleşmemesi için dua ettim: Züpfner'le kahvaltı! Gözümün önüne getirdim Züpfner'i: kahverengi saçlı ve açık renk tenli. Alman Katolikliğinin Alkibiades'i[1] olabilirdi; fakat onun kadar düşüncesiz değildi. Kinkel'in deyişine göre, "Ortada sayılır, fakat soldan çok sağa kayar." Bu sağ-sol konusundan Marie sık sık söz ederdi. Katolik olarak kabul ettiğim şu dört kişiye Züpfner'i de eklemeliyim: Papa Johannes, Alec Guinnes, Marie, Gregory. Marie'yi içinde bulunduğu gü-

1. MÖ 450-404 arasında yaşamış Atinalı siyasetçi ve komutan. Yetenekli olduğu kadar pervasız bir yöneticiydi.

nah dolu yaşamdan kurtarıp günahsız bir kadın yapmasının tek nedeni aşk değildi. Onunla el ele yürümeleri de ciddi bir nedene dayanmıyordu. Bunu söylemiştim Marie'ye bir gün. Kızarmıştı. "Bu arkadaşlığın birçok nedeni vardı," demişti. Her ikisinin de babasını Naziler izlemişti. Her ikisi de Katolik'ti. "Sonra bana davranışları da..." demişti.

Ilınmış olan suyun bir kısmını akıtıp yeniden sıcak su doldurdum. Banyo sabunundan da döktüm. Babam geldi aklıma. Bu banyo sabunu fabrikasına da ortaktı. Ne zaman sigara, sabun, mektup kâğıdı, çubuklu dondurma veya sosis alsam, hep babam gelirdi aklıma. Çünkü onlara da ortaktı. Belki kullandığım o iki buçuk santim boyundaki diş macununa da ortaktı. Fakat evimizde paradan söz etmek yasaktı. Anna hesap verirken, defterleri gösterirken, "Yine paradan mı konuşacağız, ne fena," derdi annem. Bize verdikleri cep harçlığı da çok azdı. Annemin cimriliği dillere destandı. Neyse ki akraba çevremiz genişti. Hepsini bir araya toplasam, elli-altmış amca ve halamız vardı. Annemin elinin ne kadar sıkı olduğunu bildikleri için, bazıları cebimize birkaç kuruş koyardı. Anneannem soylu bir kadındı, von Hohenbrode soylularındandı. Babamı sanki lütfen damatlığa kabul etmişlerdi. Almanlar bugün soyluluğa 1910'dan daha çok düşkündürler. Akıllı sandıklarım bile soylu sınıftan dostları olsun diye çırpınırlar. Annemin Merkez Komitesi'nin dikkatini çekmeliyim bu konuya. Bence bu bir ırk sorunu! Büyükbabam gibi aklı başında bir adam bile, Schnier ailesinin soyluluğunun 1918 yazında kabul edilecekken, unutulmuş olduğunu anlatır. Büyükbabamın dediğine göre, tam kararnameyi imzalayacağı günlerde başka sorunları olan (Acaba?) Kayser kaçıp gitmiş! Schnier ailesinin bu "yarım soyluluğu" yarım yüzyıl sonra bugün her fırsatta hâlâ anlatılır durur. "Kararnameyi majestelerinin

imza dosyasında bulmuşlar," derdi babam. Hiç kimsenin Doorn'a gidip de imzalanması için uğraşmamış olmasına şaşarım. Ben olsam, oraya atlı bir haberci yollar ve gerekeni yapmalarını isterdim.

Düşündüm, otele gelir gelmez ben banyoya girerdim, Marie de bavulları boşaltırdı. Sonra aynanın önüne geçer, eldivenlerini çıkartır, saçlarını tarayıp düzeltirdi. Dolaptan aldığı askılara elbiseleri asardı. Sonra ayakkabılarını dolaba koyardı. Ardından da sıra tuvalet malzemelerine gelirdi. Tüpleri, küçük şişeleri, kutuları aynanın önüne yan yana dizerdi. Büyük bir kutu krem, ince oje şişesi, pudra kutusu ve dik konulan rujun sert, metalik sesi...

Birden küvette ağlamaya başladığımı fark ettim. Aynı anda fiziksel bir şey keşfettim. Gözyaşlarım soğuktu. Başka zaman hep sıcak akardı. Örneğin son aylarda sarhoşken ağladığımda sıcak olduğunu anımsadım. Sonra Henriette'yi, babamı düşündüm. Ve mezhep değiştirmiş olan Leo'nun beni hâlâ aramamış olmasına da hayret ettim.

12

İlk defa Osnabrück'te Bonn'a gitmemek için ısrar ettiğimde söylemişti benden korktuğunu. O ise mutlaka gitmek istiyordu, "Katolik havası" teneffüs etmek için. Bu sözünü beğenmiyordum. Osnabrück'te de yeteri kadar Katolik olduğunu söyledim. O ise, "Beni anlamıyorsun ve anlamayacaksın da," dedi. Birkaç gündür Osnabrück'teydik. Aldığım iki iş arasında üç günüm boştu. Sabahın erken saatlerinden beri yağmur yağıyordu, sine-

malarda da hoşuma gidecek filmler yoktu. Kızmabirader oynamak için de teklifte bulunmamıştım, çünkü Marie sabahtan beri suratını ekişitip duruyordu, kendini zor tutan bir çocuk bakıcısı gibi.

Yatağa uzanmıştı, bir şey okuyordu. Ben ise elimde sigara, pencerede durmuş, Hamburg Caddesi'ne ve karşıdaki alana bakıyordum. İstasyondan çıkan insanlar tramvaylara koşuyorlardı. Marie'yle "o şeyi" de yapamıyorduk, hastaydı. Düşük yapmamıştı, fakat buna benzer bir şeydi. Ben pek anlamamıştım, hiç kimse de bana anlatmamıştı. Sabah hastaneye giderken hamile olduğunu sanmıştı. Orada sadece birkaç saat kalıp dönmüştü. Geldiğinde yorgun ve yüzü sapsarıydı, sinirliydi de. Bu durumda Bonn'a kadar uzun bir tren yolculuğunu yapmasının doğru olmayacağını söyledim. Bilmek isterdim, acaba bir yeri ağrıyor muydu? O ise hiçbir şey söylemedi, birkaç kez ağladı. Fakat alışkın olmadığım ve sinirli bir ağlamaydı bu.

Caddenin solundan istasyon alanına doğru küçük bir çocuğun geldiğini gördüm. Üstü başı sırılsıklam olmuştu. Okul çantasının kapağı açıktı. Yüzündeki ifade, yeni doğmuş İsa'ya tütsü, mür ve altın sunmaya gelen Müneccim Krallar'ın yüzünü anımsattı bana. Çantasındaki defter ve kitapların ıslanmış olduğunu pencereden görüyordum. Yüz ifadesi Henriette'ye benziyordu. Kendini bırakmış ve ümidini yitirmiş... Marie yattığı yerden sordu: "Ne düşünüyorsun?" "Hiçbir şey," yanıtını verdim. Çocuk yağmura karşın hızlı yürümüyordu. Alanı geçip istasyona girdi ve gözden kayboldu. Evde işiteceği azarı düşünüp korktum. Yaygaracı bir anne, endişeli bir baba. Yeni defter, kitap için paraları yok. "Ne düşünüyorsun?" diye sordu Marie tekrar. Tam yine, "Hiçbir şey," yanıtını verecekken vazgeçtim, aşağıda gördüklerimi ve kafamdan geçenleri anlattım. Herhalde kente yakın

banliyölerin birinde oturuyordu. Evde yalan söyleyecekti, çünkü kimse inanmayacaktı ona, yağmurda ağır ağır yürümüş olduğunu anlatsaydı. Ayağı kaymış, yere düşmüştü. Çantası da bir su birikintisine yuvarlanmıştı. Belki de başka bir yalan bulacaktı. Yorulduğu için yere bırakmıştı çantasını bir ara. Fakat çanta tesadüfen bir oluk ağzının altında durduğundan, aniden boşalan suyla içindeki her şey sırılsıklam olmuştu. Bütün bunları yavaş ve tekdüze bir sesle anlattım Marie'ye. O da yatttığı yerden, "Nedir bunlar? Niçin bana böyle saçmalıklar anlatıyorsun?" diye sordu. "Sen sorduğunda kafamdan geçenler bunlar olduğu için..." yanıtını verdim. O ise bu küçük çocuk hikâyesine inanmadı ve beni kızdırdı. Şimdiye kadar birbirimize hiç yalan söylememiştik ya da yalan söyledi diye ötekini suçlamamıştık. Bu söylediğime inanmamakla beni çok sinirlendirdi. Onu yataktan kalkmaya, ayakkabılarını giymeye ve benimle istasyona gelmeye zorladım. Acelemden şemsiye almayı unutmuştum. Sırılsıklam olduk. Çocuğu da bulamadık. Bekleme salonuna baktık, memurlara sorduk. Turnikede duran adam iki dakika önce Bohmte yönüne bir trenin hareket ettiğini söyledi. Sarışın, şu boyda, sıçan gibi ıslanmış bir çocuğun bu trene binip binmediğini sordum. Şüpheli bir tavırla, "Ne oldu ki?" dedi. "Bir şey mi çaldı?" "Hayır," yanıtını verdim. "Sadece trene binip binmediğini merak ettik de." Memur yine şüpheyle baktı ve Marie'yle beni tepeden tırnağa süzdükten sonra, "Rhein'li misiniz?" diye sordu. Sesi öyle çıkmıştı ki, sanki bana sabıkalı olup olmadığımı soruyordu. "Evet," dedim. "Böyle soruların yanıtını ancak üstlerimin emriyle verebilirim," diye konuştu. Askerde tanıdığı bir Rhein'li onda kötü etki bırakmıştı mutlaka. Bir sahne işçisi tanırdım, askerdeyken bir Berlinli onu aldatmıştı. O günden sonra da kadın erkek bütün Berlinlilerden nefret etme-

ye başlamıştı. Bir gün Berlinli bir aktris sahneye çıkarken ışığı söndürmüş ve tahtaya takılan kadın da düşüp bacağını kırmıştı. Işığı onun söndürmüş olduğunu kimse anlamamıştı. Sadece, "Herhalde sigorta attı," demişlerdi. Fakat o, bir zamanlar askerde bir Berlinli tarafından aldatıldığı ve aktris de Berlinli olduğu için söndürmüştü ışığı. Osnabrück Tren İstasyonu'nda turnikede duran memurun bakışından korktum. "Bu hanımla bir iddiaya girdik de," diye konuştum. "Sadece bir iddia, sormamızın nedeni." Bu bir yalandı tabii ve yalan söylediğim hemen yüzümden belli olurdu. "Öyle mi? Demek iddiaya girdiniz," dedi. "Bu Rhein'liler de hep iddiaya girerler." Daha fazla konuşmak gereksizdi. Bir taksi tutup Bohmte'ye gitmeyi, orada gelecek treni beklemeyi ve çocuk inerken de Marie'ye göstermeyi düşündüm bir an. Fakat Bohmte'den önce veya sonra başka bir istasyonda da inebilirdi. Otele döndüğümüzde sırılsıklamdık ve donuyorduk da. Marie'yi bara doğru ittim. Tezgâha dayandık. Kolumla onu sardım ve birer konyak ısmarladım. Tezgâhın arkasındaki adam –aynı zamanda otelin sahibiydi– bize öyle bir baktı ki, sanki o anda kafasından, polisi çağırsam daha iyi olur, diye geçiriyordu. Dün odamızdan hiç çıkmamış, saatlerce kızmabirader oynamış, yukarıya jambonlu ekmek ve çay getirtmiştik. Bu sabah da Marie hastaneye gidip sapsarı ve bitkin dönmüştü. Yüzümüze bakmadan konyak kadehlerini önümüze sürdü. Üstlerinden biraz döküldü. "İnanmıyor musun bana?" dedim Marie'ye. "O çocuk..." "İnanıyorum," dedi. "İnanıyorum sana." Gerçekten inandığı için değil, iyi kalpli olduğu için böyle konuşuyordu. Döktüğü konyak için adama bir şey söyleyecek cesareti bulamadım kendimde. Sadece öfkelendim. Yanımızda iriyarı bir herif duruyordu. Ağzını şapırdatarak birasını içiyor, her yudumdan sonra da dudaklarını yalıyordu. Arada

sırada da sanki bir şey söylemek istermiş gibi bana bakıyordu. Belli bir sınıfa mensup, yarı sarhoş Almanlarla konuşmaktan korkarım. Bu gibiler hep savaştan söz edip dururlar. "Güzeldi o günler," derler. İyice sarhoş olduklarında da, tam bir katil oldukları ve olup bitene pek üzülmedikleri ortaya çıkar. Marie hâlâ soğuktan titriyordu. Ben kadehlerimizi tekrar doldurması için bardaki adama uzatırken, Marie başını iki yana sallayarak bana baktı. Adam kadehlere konyak koyup bana doğru sürerken bu kez dikkat etti, dökmedi. Sakinleşmiştim. Kendimi korkak sanmanın verdiği baskıdan kurtulmuştum. İriyarı herif biranın yanındaki şnapsı bir dikişte bitirdi ve kendi kendine konuşmaya başladı. "Kırk dörtte," dedi, "konyakla şnaps içmiştik, kovalarla, kırk dörtte... geri kalanını da caddeye döküp ateşlemiştik... Kepçekulaklılara bir damla bile bırakmamıştık." Güldü. "Bir damla bile." Kanyağımız bitmişti. Kadehleri yine uzattım bardaki adama. Fakat sadece kadehlerden birini doldurdu. Sorar gibi bana bakıyordu. Marie'nin bu arada gitmiş olduğunu o zaman anladım. "Evet," dedim. İkinci kadehi de doldurdu. İkisini de arka arkaya mideye indirdim. Ve doğru odamıza çıktım. Marie yatağa uzanmış, ağlıyordu. Elimi alnına koydum. İtti. Yavaş ve yumuşakça, fakat itti. Yanına oturup elini avucuma aldım, çekmedi. Memnun oldum. Bir saat oturdum yanında. Hava kararmıştı. Konuşmam gerekiyordu. Tekrar o çocuktan söz ettim. Elimi sıktı. Sanki, evet, evet, inanıyorum sana, demek istiyordu. Hastanede neler olduğunu bana iyice anlatmasını rica ettim. "Bir kadın sorunuydu," dedi. "Zararsızdı, fakat berbat." "Kadın sorunu" sözü, o şeyler hakkında hiç bilgim olmadığından bana hep korku verirdi. Bu sözde sanki bir sır saklıydı. "Kadın sorunu" sözünü Marie'den ilk kez duyduğumda, üç yıldır onunla beraberdim. Kadınların nasıl çocuk doğurduğu-

nu tabii ki biliyordum, fakat ayrıntılardan haberim yoktu. Bunları ilk öğrendiğimde yirmi dört yaşındaydım ve Marie üç yıldır benim karımdı. Hiçbir şeyden haberim olmadığını anlayınca kahkahayı basmıştı. Başımı elleri arasına alıp göğsüne dayamış, "Sen çok sevimlisin, sen çok tatlısın," deyip durmuştu. Bana böyle şeylerden ikinci kez söz eden, okul arkadaşım Karl Emonds olmuştu. O, nasıl gebe kalınacağı üzerine çok şey bilirdi.

Konuşmamız bitince, eczaneye gidip Marie için uyku ilacı aldım ve gözleri kapanana kadar da yanında oturdum. Hastanede neler olduğunu, bu "kadın sorununun" nasıl bir komplikasyona yol açtığını bugün de anlamış değilimdir. Ertesi sabah kent kütüphanesine gittim ve bir ansiklopediyi açıp bu konuyu ayrıntılarıyla okudum. Rahatlamıştım oradan çıkarken. Marie öğleye doğru tek başına Bonn'a gitti. Yanına sadece bir çanta almıştı. Benim de gelmemi istediğinden hiç söz etmedi. "Ertesi gün Frankfurt'ta buluşuruz," dedi kapıdan çıkarken.

Öğleden sonra odamıza ahlak polisi geldiğinde, Marie'nin gidişine çok üzülmeme karşın, bir an için sevindim. Galiba otel sahibi şikâyet etmişti bizi. Her otelde Marie'yi karım olarak gösteriyordum. Şimdiye kadar sadece birkaç yerde zorluk çıkmıştı. Odamıza gelenler sivil giyimli bir kadınla bir erkek memurdu. Nazik ve iyi davrandılar bana. Herhalde böyle hareket etmeleri için kurs görmüşlerdi. Nazik davranmaya çalışan polisler beni hep rahatsız etmiştir. Kadın memur güzeldi, makyajı da fena değildi. Oturmasını rica ettim. Oturdu. Bir sigara uzattım. Erkek ise ayakta duruyor ve "belli etmeden" bakışlarını odada dolaştırıyordu. "Fräulein Derkum burada değil galiba?" "Hayır," dedim. "Gitti. İki gün sonra Frankfurt'ta buluşacağız." "Artist misiniz?" "Evet," dedim, pek doğru olmamasına karşın, ama evet demenin daha kolay olacağını düşündüm. "Herhalde anlıyorsu-

nuzdur bizi," diye konuştu kadın memur, "kentimizde geçici olarak bulunan hanımlar düşük yaptılar mı –öksürdü– rastgele bazılarını kontrol etmemiz gerekir." "Her şeyi anlıyorum," dedim. Erkek memura oturmasını rica ettim. İstemediğini söyledi nazikçe. Bakışlarını odada dolaştırmaya devam etti. "Adresiniz?" diye sordu kadın memur. Bonn'daki ev adresimizi verdim. Ayağa kalktı. Erkek, kapısı açık duran elbise dolabına baktı. "Fräulein Derkum'un elbiseleri mi?" diye sordu. "Evet," dedim. Kadına baktı, sanki gözleriyle bir şeyler söylemek istiyordu. İkisi de omuz silkti. Sonra erkek yere çömelip halıdaki bir lekeyi dikkatle inceledi. Galiba artık cinayeti itiraf etmemi bekliyordu. Sonra çıkıp gittiler. Odada kaldıkları sürece bana çok nazik davranmışlardı. Onlar gider gitmez hemen bavulları topladım, hesabı getirttim, istasyondan bir hamal yollamalarını istedim. O gecenin hesabını da ödemiştim otelciye. İlk trenle yola çıkmadan önce bavullarımı Frankfurt'a nakletmeleri için teslim ettim. Bu kentte daha fazla kalmaktan korkuyordum. Odamda eşya toplarken Marie'nin havlusunda kan lekesi görmüştüm. Frankfurt'a giden trene binmeden önce bir elin omzuma dokunmasını ve nazik bir sesin, "İtiraf ediyor musunuz?" demesini bekliyordum. Her şeyi itiraf ederdim. Gece yarısı Bonn'dan geçtik. İnmeyi düşünmedim.

Sabaha karşı saat dörtte Frankfurt'a vardım. Çok pahalı bir otele gittim ve Bonn'daki Marie'ye telefon ettim. Evde yoktur diye korkuyordum. Fakat telefonu hemen açtı. "İyi ki telefon ettin, Hans," diye konuştu. "Meraklanmaya başlamıştım." "Meraklanmak mı?" "Evet," dedi. "Bu akşam Osnabrück'e telefon ettim. Hesabı ödeyip ayrıldığını söylediler. Hemen geliyorum Frankfurt'a, hemen." Banyo yaptım, sonra da odama kahvaltı getirttim. Uyudum. Saat on bire doğru Marie beni uyandırdı.

Değişmiş gibiydi. Çok tatlı ve mutluydu. "İstediğin kadar Katolik hava teneffüs edebildin mi?" diye sordum. Güldü ve öptü beni. Ona polislerden söz etmedim.

13

Küvete yeniden su doldurmayı düşündüm. Fakat sıcak su kalmamıştı, çıksam daha iyi olurdu. Banyoda uzun süre kalmak dizime de yaramamıştı. Tekrar şişmiş ve sertleşmişti. Adımımı dışarı atar atmaz ayağım kaydı. Az kalsın güzel karolara yüzükoyun kapaklanıyordum. Zohnerer'e derhal telefon etmeli ve bana bir cambaz topluluğunda iş bulmasını söylemeliydim. Kurulandım. Bir sigara yaktım ve aynada kendimi seyrettim. Zayıflamıştım. Telefon çaldı. Marie'nin aradığını ümit ettim. Fakat sonra aklıma geldi, onun telefonu böyle çalmazdı. Leo olabilirdi. Topallayarak oturma odasına gittim. Ahizeyi elime alıp, "Alo," dedim.

"Ah," dedi Sommerwild'in sesi. "İnşallah sizi çifte takla hareketi sırasında rahatsız etmemişimdir."

"Cambaz değilim ben," diye konuştum öfkeyle, "palyaçoyum. Arada fark vardır, Cizvitler ile Dominikenler arasında olduğu gibi. Ve 'çifte' dediğiniz şey de olsa olsa çifte cinayet olurdu."

Güldü. "Schnier, Schnier," dedi, "sizin için cidden çok üzülüyorum. Bizlere olan düşmanlığınızı söylemek için Bonn'a geldiniz galiba?"

"Telefon eden ben miyim, yoksa siz mi?" diye sordum.

"Ah," dedi, "boş verin, hepsi aynı kapıya çıkar."

Sustum. "Benden hoşlanmadığınızı," diye konuştu, "çok iyi biliyorum. Fakat size şaşıracağınız bir şey söyle-

yeyim, ben sizden hoşlanıyorum. Şunu da kabul etmelisiniz ki, inandığım bir şey oldu mu onu hep gerçekleştirmek isterim."

"Gerektiğinde de güç kullanarak," dedim.

"Hayır," diye konuştu. Sesi berrak çıkıyordu. "Hayır, güç kullanarak değil. Karşımdaki kişinin benden beklediği gibi."

"Niçin 'kişi' diyorsunuz da, Marie demiyorsunuz?"

"Çünkü bu meseleye elimden geldiği kadar tarafsız bakmak istiyorum da ondan."

"İşte, Reis, en büyük hatanız da burada," dedim, "çünkü mesele öylesine tek yanlı ki!"

Bornozun içinde üşümeye başladım. Ağzımdaki sigara da ıslanmıştı, doğru dürüst yanmıyordu. "Eğer Marie yine bana dönmezse," diye devam ettim, "yalnız sizi değil, Züpfner'i de öldüreceğim."

"Ah Tanrım," dedi öfkeyle, "Heribert'i bu oyunun dışında bırakın."

"Şakacısınız," diye konuştum, "karımı elimden alan adamı oyun dışında bırakayım, öyle mi?"

"Fräulein Derkum karınız değildi ve onu sizin elinizden almadılar; o kendiliğinden gitti."

"Tamamen kendi isteğiyle, öyle mi?"

"Evet," dedi, "tamamen kendi isteğiyle; doğa ile doğaüstü arasında çatışma da yaşansa."

"Ah," dedim, "doğaüstü nerede ki burada?"

"Schnier," dedi öfkeyle, "her şeye rağmen sizin iyi bir palyaço olduğunuza inanıyorum, teolojiden ise hiçbir şey anlamıyorsunuz."

"Anlarım biraz bunlardan," dedim. "Siz Katolikler, benim gibi bir inançsıza, Yahudilerin Hıristiyanlara, Hıristiyanların da putperestlere davrandığı gibi sert ve acımasız davranırsınız. Sizler sadece yasalardan ve teolojiden söz edip duruyorsunuz. Ve bütün bunlar aslında

devletin, evet, devletin düzenlemek zorunda olduğu saçma bir parça kâğıt yüzünden, değil mi?"

"Siz neden ile gerekçeyi birbirine karıştırıyorsunuz," diye konuştu. "Anlıyorum sizi, Schnier, anlıyorum."

"Hiçbir şey anlamıyorsunuz," dedim. "Bunun sonucunda çifte zina gerçekleşecek! Marie önce beni bırakıp sizin Heribert'inize gitti, sonra günün birinde ondan ayrılıp yine bana gelecek. Ben belki ince ruhlu bir insan, iyi bir sanatçı ve her şeyden önemlisi bir Hıristiyan değilim. Fakat en yüksek rütbeli bir din adamı bile bana gelip evli olmadan birlikte yaşasaydınız, diyemez."

"Siz kendi durumunuz ile bir zamanlar münakaşasını yaptığımız konu arasındaki farkın teolojik açıdan önemini anlayamıyorsunuz."

"Hangi farkın?" diye sordum. "Besewitz'in çok duyarlı biri olmasının yanı sıra, topluluğunuz için önemli bir inanç lokomotifi olduğunu da mı belirtmek istiyorsunuz?"

"Hayır," diye güldü. "Hayır. Aradaki farka tamamen kilise hukuku açısından bakmak gerekir. O kişi, hiçbir zaman dinî nikâh yapamayacağı, boşanmış bir kadınla beraber yaşamıştı. Fräulein Derkum ise boşanmış değildi ve evlenmeniz için hiçbir engel yoktu."

"İmzalamaya hazırdım," dedim, "hatta mezhebinize geçmeye de."

"Fakat hiç de içten değildi bu isteğiniz."

"İnanmadığım halde ikiyüzlü davransam daha mı iyi olurdu? Hem siz benim duyarlı olmadığımdan niçin şüphe ediyorsunuz?"

"Ben hiçbir şeyden şüphe etmiyorum."

Sesimi çıkarmadım. Biraz da haklıydı galiba. O anda bunun doğruluğunu kabullenmek benim için hiç de güzel değildi. Marie gitmiş, onlar da tabii seve seve kollarını açmışlardı. Benim yanımda kalmak isteseydi, kimse onu çekip gitmesi için zorlayamazdı.

"Alo, Schnier," diye konuştu Sommerwild. "Orada mısınız?"

"Evet," dedim, "buradayım." Onunla telefon görüşmesini daha başka türlü düşünmüştüm. Sabaha karşı saat iki buçukta uykusundan kaldırmak, ona bağırıp çağırmak, küfretmek istiyordum.

"Sizin için ne yapabilirim?" diye sordu usulca.

"Hiçbir şey," dedim. "Fakat Hannover'deki otelde Marie'yle yaptığınız gizli görüşmenin sadece bana olan bağlılığını kuvvetlendirmek için olduğunu söylerseniz, ancak o zaman inanırım size."

"Fräulein Derkum'un sizinle olan ilişkisi," dedi, "krizdeydi. Bunu hiç anlamak istemiyorsunuz."

"Siz de hemen ona kancayı takıp benden ayrılabilmesi için yasal ve dinî haklardan söz ettiniz," diye konuştum. "Ben de hep sanıyordum ki, Katolik Kilisesi boşanmaya karşıdır."

"Tanrı aşkına, Schnier," dedi Sommerwild. "Benim gibi Katolik bir rahipten de, bir kadının metres yaşamını devam ettirmesine destek vermemi bekleyemezsiniz herhalde."

"Niçin olmasın?" dedim. "Onu iffetsizliğe ve zinaya sürükleyen sizsiniz. Bir rahip olarak bunları yapmaya hakkınız varsa, buyurun."

"Kiliseye bu kadar karşı olmanız şaşırtıyor beni."

"Yanlış düşünüyorsunuz, ben kiliseye karşı değilim. Ben sadece Sommerwild karşıtı biriyim. Dürüst olmayan ve ikiyüzlü bir adamsınız da ondan!"

"Tanrım!" dedi. "Fakat niçin?"

"Vaazlarınızı dinleyen, kalbinizin ön yelken kadar büyük olduğunu sanır. Fakat siz otel lobilerinde fısıldaşır, birtakım numaralar çevirirsiniz. Ben terleye terleye ekmek paramı çıkarmaya çalışırken, siz beni dinlemeden karımla görüşürsünüz. Bu hiç dürüst bir şey değil! Bu,

ikiyüzlülük! Fakat sizin gibi estetik meraklısı birinden başka ne beklenebilirdi ki?"

"Konuşun böyle," dedi, "haksız davranın bana. Şimdi sizi daha iyi anlıyorum."

"Siz hiçbir şey anlamıyorsunuz. Marie'nin de gözünü korkuttunuz, kafasına tuhaf şeyler soktunuz. Bense duru, berrak şeyleri yeğlerim. Halis patates şnapsını sahte bir kanyağa yeğlerim."

"Konuşmanıza devam edin," dedi, "içten inanmamanıza karşın."

"Ben her şeye içten inanıyorum, Reis, çünkü söz konusu olan kişi Marie."

"Bir gün gelecek, bana haksız davranmış olduğunuzu anlayacaksınız, Schnier. Hem bu konuda hem de başka şeylerde," dedi. Sesi titriyordu. "Şunu da bilmelisiniz ki, susadıkları zaman hiçbir şey içmemektense sahte kanyağı içmeye razı olanlar da vardır."

"Fakat sizin o Kutsal Kitabınızda kutsal temiz sudan da söz edilir. Niçin onu dağıtmıyorsunuz?"

"Belki de," dedi titrek sesle, "belki de ben, suyu kaynaktan getiren uzun borunun sonunda bulunduğum için. Sonlardayım, o boruyu oluşturan yüzlerce veya binlerce insandan sadece biriyim ben... Belki de su bana geldiğinde, çeşmeden ilk çıktığı kadar taze değil. Sonra bir şey daha var... Dinliyor musunuz beni, Schnier?"

"Evet, dinliyorum," yanıtını verdim.

"Siz bir kadını, onunla beraber yaşamasanız da sevebilirsiniz."

"Öyle mi?" diye sordum. "Şimdi de Meryem Ana' dan söz edeceksiniz galiba?"

"Şaka yapmayın, Schnier," dedi, "bu yakışmıyor size."

"Şaka filan yapmıyorum," diye konuştum. "Ben anlamadığım konulara da saygı göstermesini bilen biriyimdir. Fakat manastıra gitmek istemeyen bir kıza Meryem

Ana'yı örnek göstermek büyük bir hatadır. Hatta bu konuda konferans bile vermiştim."

"Öyle mi?" diye sordu. "Acaba nerede?"

"Burada, Bonn'da," yanıtını verdim. "Genç kızların karşısında. Marie'nin arkadaşlarına vermiştim o konferansı. Köln'den gelmiş, toplantılarına katılmıştım. Önce onlara bazı şaklabanlıklar yapmış, sonra da Meryem Ana'dan söz etmiştim. İsterseniz Monika Silvs'e sorun, Reis. Herhalde sizin 'et arzusu' dediğiniz şeyi konuşamazdım kızlarla! Dinliyor musunuz beni?"

"Dinliyorum," dedi, "ve şaşırıyorum. Gerçekten çok sertsiniz, Schnier."

"Lanet olsun, Reis," diye devam ettim. "Bir çocuğun doğumuna yol açan olay da sert bir şeydir. Eğer ilginizi çekerse, başka şeylerden de söz edebiliriz, örneğin leylekten. O sert olay üzerine söylenen, nasihat edilen ve öğretilen her şey büyük bir ikiyüzlülüktür. Sizin inancınıza göre bu, tabiata karşı evlilik yoluyla yasallaştırılmış bir alçaklıktan başka bir şey değildir. Ya da kendi kendinize hayal kuruyorsunuz, bedenî zevkleri bu sorunun dışında tutuyorsunuz. Kadın kocasının dırdırını çekiyorsa, bunun nedeni bedenî zevktir. Ayyaş bir herif orospuya gidiyorsa, nedeni yine aynıdır. Sizler bunu bir yılbaşı maytabı sanıyorsunuz, fakat bu bir dinamittir."

"Schnier," dedi donuk bir sesle, "çok şaştım; bu konu üzerine ne kadar da çok kafa yormuşsunuz!"

"Şaştınız mı?" diye sesimi yükselttim. "Siz, karılarını yasal malları gibi kabul eden o aptal köpeklere şaşmalısınız! Monika Silvs'e sorun, o kızlara neler anlattığımı. Erkek olduğumu bildiğim günden beri hiçbir şey üzerine bu kadar çok kafa patlatmamışımdır. Demek ki bu şaşırtıyor sizi?"

"*Hak* ve *yasa* üzerine en ufak bilginiz yok. Bu konular –ne kadar karışık da olsa– hale yola sokulmak zorunda."

"Evet," dedim, "yasalarınızın bazılarını biliyorum. Sizler doğayı zina denen bir raya sürüyorsunuz, sonra da bir şey oldu mu korkuyorsunuz. Günah çıkarma, affetme, günah işleme... Her şey kurallara, yasalara bağlı sizde."

Güldü. Sesinde vicdansızlık vardı. "Schnier," dedi, "size neler olduğunu anlıyorum. Belli ki bir eşek gibi tekeşlisiniz!"

"*Homo sapiens* şöyle dursun," diye konuştum, "siz zoolojiden bile anlamıyorsunuz. Eşekler, her ne kadar dindar görünseler de, tekeşli değildirler. Eşeklerde sık sık eş değiştirme vardır. Kargalar tekeşlidir, dikence balıkları, alakargalar, bazen de gergedanlar..."

"Fakat Marie değil belli ki," dedi. Bu sözünün bana ne kadar dokunduğunu anlamış olacaktı ki, alçak sesle konuşmasına devam etti. "Üzgünüm, Schnier, bu sözü söylemek istemezdim. Lütfen inanın bana."

Sesimi çıkarmadım. Yanmakta olan sigara izmaritini halının üzerine tükürdüm. Ateş parçasının nasıl yayıldığını, küçük siyah delikler açtığını seyrettim. "Schnier," diye sesini yükseltti yalvarırcasına, "inanın bana, söylemek istemezdim böyle bir şeyi."

"Bir şey fark etmez," dedim. "Fakat o kadar istiyorsanız inanayım."

"Doğadan çok söz ettiniz," diye konuştu. "Siz yaradılışınıza uymalı, Marie'nin peşinden gitmeli, onun için mücadele etmeliydiniz."

"Mücadele etmek mi?" dedim. "Sizlerin lanet olası evlilik kurallarında bu sözün yeri var mı?"

"Fräulein Derkum'la yaşamış olduğunuz şey bir evlilik değildi."

"Peki," dedim, "nasıl isterseniz öyle olsun; evlilik değildi. Onu hemen hemen her gün telefonla aradım, konuşmak istedim. Ona her gün mektup yazdım."

"Biliyorum," diye konuştu. "Biliyorum, fakat şimdi artık çok geç."

"Öyleyse bundan sonraki yaşam tam bir zina olacak," dedim.

"Siz bunu yapamazsınız," diye konuştu. "Schnier, ben sizi sandığınızdan daha iyi tanırım. Bana isterseniz küfredin, isterseniz gözümü korkutun, fakat şunu da bilin ki, benim için siz suçsuz, hatta neredeyse pırıl pırıl bir insansınız. Size bir yardımım dokunabilir mi... örneğin..."

Sustu. "Para konusunda mı?" diye sordum.

"O konuda da," dedi, "fakat benim demek istediğim, mesleğinizde."

"Belki ileride yardımınızı isterim," diye konuştum. "Hem parasal hem de mesleki olarak. Fakat şimdi söyleyin bana, nerede Marie?"

Nefes aldığını duydum. Güzel kokulu bir tıraş losyonu sürmüştü. Kırmızı şarap içmiş olacaktı. Puro da kokuyordu, ama hafif. "Roma'ya gittiler," dedi.

"Balayı için mi?" diye sordum boğuk bir sesle.

"Buna öyle deniyor," yanıtını verdi.

"Orospuluk tam olsun diye," dedim. Ve telefonu kapattım, "teşekkür ederim" veya "hoşça kalın" demeden. Sigara ateşimin halıda oluşturduğu kara lekelere baktım. Ateşi, ayağımla üstüne basıp iyice söndüremeyecek kadar yorgundum. Üşüdüm. Dizim de ağrıyordu. Banyoda çok kalmıştım.

Marie benimle Roma'ya gitmek istememişti. Böyle bir yolculuğu ona önerdiğimde, kıpkırmızı olmuş ve, "İtalya'ya gidelim, fakat Roma'ya hayır!" demişti. Nedenini sorunca da, "Niye olduğunu gerçekten bilmiyor musun?" diye konuşmuştu. "Hayır," yanıtını vermiştim. Fakat nedenini söylememişti bana. Onunla Roma'ya gitmeyi ve Papa'yı görmeyi isterdim. Aziz Petrus Meydanı'nda saatlerce ayakta durur, Papa pencerede görü-

nünce alkışlar ve, "*Evviva!*"[1] diye bağırırdım. Bunları Marie'ye anlatınca öfkelenmişti. Benim gibi Tanrı'ya inanmayan birinin kutsal pederi alkışlayıp coşkuyla bağırmasını çok tuhaf bulduğunu söylemişti. Tam anlamıyla kıskançtı. Bütün Katolikler böyledir. Hazinelerini korurlar –kutsal ekmeklerini, Papa'yı–, tıpkı pinti yaşlılar gibi. Tanıdığım insanlar içinde kendini en çok beğenenler de onlardır. Her konu üzerinde ukalaca fikir yürütürler. Özellikle kiliselerinin ne kadar güçlü olduğundan çok söz ederler, biraz kültürlü bulduklarının da hemen mezheplerine geçmesini beklerler. Belki de Marie benimle yaşadığı günahkâr hayattan daha çok utanacağı için Roma'ya gitmek istememişti. Bazı konularda gerçekten saftı; çok zeki sayılmazdı Marie. Şimdi Züpfner'le oraya gitmesi ise alçakça bir davranıştı. Orada mutlaka huzura kabul edilecekler ve zavallı Papa, önünde diz çöken çiftin iffetsiz ve zina yapan iki kişi olduğunu bilmeden onlara "kızım" ve "oğlum" diyecekti. Belki de orada beni anımsamayacağı için Züpfner'le gitmişti Roma'ya. Birlikte Napoli'ye, Venedik'e, Floransa'ya, Paris'e, Londra'ya ve birçok Alman kentine gitmiştik. Gitmiş olduğumuz bu kentleri Roma'da mutlaka anımsayacaktı. İstediği kadar "Katolik havası" da teneffüs edecekti. Sommerwild'i tekrar telefonla aramayı ve tekeşli yaşayışımdan dolayı benimle alay etmesini gerçekten çok kaba ve anlamsız bulduğumu söylemeyi düşündüm. Fakat kabul etmek gerekirdi ki, hemen hemen bütün Katoliklerde bu alçaklık vardır. İnançlarının arkasına gizlenir ve bu inançlardan yoğrulmuş ilkelerini etrafa yayarlar. Ancak "vazgeçemedikleri o gerçekleri" yüzlerine vurduğunuzda da, sadece gülümserler ve "insanın doğası"na gönder-

1. (İt.) Yaşasın!

me yaparlar. Çok zorunlu anlarda da, sanki az önce Vatikan'da huzura kabul edilmiş ve Papa da onlara ahlak konusundaki "yanılmazlık ilkesi"nden birazcık vermiş gibi şöyle bir sırıtırlar. Fakat o inanılmaz gerçekleri tam bir soğukkanlılıkla yüzlerine vurmaya başlayınca da, sizin için "Protestan" veya "soğuk biri" derler. Ciddi olarak evlilikten söz ettiğinizde, hemen VIII. Henry'den söz açarlar. Kiliselerinin ne kadar dayanıklı olduğunu bize göstermek için üç yüz yıldan bu yana aynı topla ateş eder dururlar. İyi kalpli ve yumuşak olduklarını kanıtlamak için de Besewitz fıkraları ve kardinal şakaları anlatırlar. Ancak böyle şeylerden "kültürlü ve akıllı" dedikleri "sırdaşlar" arasında –onların sağda veya solda olmalarının önemi yoktur– söz etmeyi yeğlerler. Besewitz'in o "yüksek rütbeli din adamı" öyküsünü bir kez de kürsüden anlatmasını Sommerwild'den rica ettiğimde, öfkelenmişti. Kürsüye çıktıklarında, sadece kadın-erkek meseleleri söz konusu olduğunda büyük topları VIII. Henry'yle ateş ederler. Evlilik hayatı uğruna bir imparatorluk! Hak! Yasa! Öğreti!

Kendimi iyi hissetmiyordum. Bunun nedenleri çoktu. Bochum'daki o berbat kahvaltıdan sonra yalnızca konyak ve sigara içmiş olduğum için bedensel sıkıntılarım vardı. Ruhsal sıkıntılarıma gelince... Gözümün önüne getiriyordum, Roma'da bir otel odasında Züpfner'in Marie'yi giyinirken nasıl seyrettiğini. Eminim iç çamaşırlarını da karıştırıyordu. Böylesine ayrıcalıklı, zeki, dürüst ve kültürlü Katoliklere iyi yürekli kadınlar gerekliydi. Marie, Züpfner'e uygun biri değildi. Züpfner demode görünmemek için modaya uygun giyinmeye çaba gösterirdi. Fakat çok züppe görünmemek için de modayı aşırı izlemezdi. Sabahları soğuk suyla uzun uzun yıkanan, rekor kırmak istermiş gibi hızlı hızlı dişlerini fırçalayan biri için Marie yeterince akıllı olmadığı gibi, sabahları

aynanın karşısında uzun uzun süslenen bir kadındır da... Züpfner, Papa'nın huzuruna çıkmadan önce mendiliyle çabucak ayakkabılarının tozunu alacak bir tiptir. Önünde diz çöktükleri Papa için üzüldüm doğrusu. Onlara dostça gülümseyecek ve bu cici, sempatik Katolik Alman çifti için gerçekten sevinecektir, yine aldatıldığından habersiz. Takdis ettiği bu kimselerin zina yapan iki insan olduğunu nereden bilecekti!

Banyoya gidip iyice bir kurulandım, sonra giyindim. Mutfağa geçtim ve ocağa su koydum. Her şeyi düşünmüştü Monika. Gazocağının yanında kibritler duruyordu. Bir kutu kahveyle filtre kâğıdı da vardı. Jambon, yumurta ve sebze konservelerini buzdolabına koymuştu. Ben mutfağa ancak, karşımdakiler sıkıntı veren konuşmalarına başlayınca girerim. Sommerwild "aşk" derse, Blothert "baş... baş... bakan" diye kekelerse veya Fredebeul, Cocteau üzerine, bir yerden çalmış olduğu konferansını dinletmek isterse seve seve mutfağa kaçarım, tüpten mayonez sıkarım, zeytinlerin çekirdeklerini çıkarır ve sandviçlerin arasına ciğer ezmesi sürerim. Mutfakta tek başıma iş yapmak ise zor gelir bana, yapamam. Ellerim birbirine dolaşır; konserve kutusunu açamam veya yumurtaları tavaya kıramam. Derin bir melankoliye kapılırım. Ben bir bakir değilimdir. Marie hastalandığında veya çalışmaya gittiğinde –Köln'de bir süre bir kırtasiyecide çalışmıştı– mutfakta iş görmek beni yormamıştı. Hatta ilk çocuğunu düşürdüğünde, ev sahibi kadın daha sinemadan dönmeden yatak çarşaflarını yıkamıştım.

Elimi kesmeden bir kutu fasulyeyi açmayı başardım. Kaynar suyu filtredeki kahvenin üzerine döktüm. O anda, Züpfner'in inşa ettirmiş olduğu ev geldi aklıma. İki yıl önceydi, gitmiştim bir kez o eve.

14

Marie'nin karanlıkta eve geldiğini gördüm. Yeni biçilmiş çimenler ay ışığında mavi gibiydi. Bahçıvan budamış olduğu ağaçların dallarını garajın yanına yığmıştı. Katırtırnakları ile kırmızı çiçekli akdiken arasına da yarın alınacak çöp kovasını koymuştu. Cuma akşamıydı. Az sonra mutfaktan balık kokusu gelecekti Marie'nin burnuna. İçeri girdiğinde televizyonun üstünde Züpfner'in bıraktığı kâğıdı bulacaktı: "Acele F.ye gitmem gerekti. Öperim. Heribert" ve buzdolabının üstünde çocuk bakıcısı kızın bırakmış olduğu notu görecekti: "Sinemadayım. Saat onda döneceğim. Grete (Luise, Birgit)."

Sonra garaj kapısını açıp ışığı yakacak. Bir kenarda, beyaz badanalı duvara dayanmış olan motosikleti görecek. Hemen yanında da, çoktandır kullanılmayan dikiş makinesi. Züpfner'in Mercedes'i garajda durduğu için, yürüyerek gitmiş olacak, diye düşünecek. "Hava almalı insan, temiz hava teneffüs etmeli." Otomobilin çamurluklarındaki ve tekerleklerindeki çamurlar herhalde bu akşamüstü yine Gençler Birliği'ne konferans vermek için yaptığı Eifel yolculuğundan, diye düşünecek. "Birlik olun, beraber olun, hep birlikte çekin bu ıstırapları."

Sonra başını kaldırıp çocuk odasına bakacak. Orası da karanlık. İki otomobil girişiyle geniş bir çiçek tarhı yandaki komşu evi ile onların evini ayırıyor. Televizyonların görünüşü sıkıcı. Orada eve dönen koca ve baba sevgiyle karşılanmaz. Bir zamanlar evden uzaklaşmış olan çocuğun yine eve dönüşü rahatsız edicidir. Ne bir dana kesilir ne de bir tavuk kızartılır; biraz ciğer ezmesi çıkartılır buzdolabından.

Cumartesi günleri öğleden sonra arkadaşlıklar kuru-

lur, çitlerin üzerinden badminton topları yan bahçeye uçarken, küçük kedilerle küçük köpekler koşuştururken. Toplar geri atılırken, yan tarafa kaçmış olan küçük kediler –"Ah, ne tatlı!"– veya küçük köpekler –"Ah, ne tatlı!"– geri verilirken... Bu sözler içten değildir, onlarda az da olsa öfke sezilir. Çoğu kez nedenler önemsizdir: Yere düşen bir fincan tabağı parçalanmıştır, yuvarlanan top çiçekleri kırmıştır veya bir çocuk elindeki çakıltaşlarını otomobilin üzerine atmıştır, ipte kurumakta olan çamaşırları hortumun suyu ıslatmıştır. Kulakları tırmalayan bu sesleri, aldatma, zina veya kürtaj durumunda duyamazsınız.

"Ah, senin kulakların da ne kadar hassas. Bir ilaç almalısın."

Hiçbir şey alma, Marie.

Sonra sokak kapısı açılır. İçerisi sessiz ve sıcak. Küçük Marie yukarıda uyuyor. Her şey öylesine çabuk olmuştur ki. Bonn'da düğün, Roma'da balayı, hamilelik, doğum ve kar beyazı çocuk yastığına yayılan kahverengi bukleler. Anımsıyor musun bize evi gösterdiğini ve neşeyle, "On iki çocuğa yer var burada," dediğini? Şimdi ise sabah kahvaltısında sana bakıp duruyor ve susuyor. Cemaat ve Parti arkadaşları üç kadeh konyak içtikten sonra, "Bir ile on iki arasında Adam Riese'ye[1] göre on bir vardır!" diye bağırıyorlar.

Kentte fısıltılar dolaşır. Sen yine sinemaya gitmişsin; o güneşli öğleden sonra sinemada görmüşler seni. Yine sinema, hep sinema.

Birçok gece toplanılır, Blothert'in evinde. "Baş... baş... baş..." diye konuşur. Kulağında bu heceler vınlar hiç durmadan. Kapanmayan bir yara veya taşta zıplayan

1. 1492-1559 arasında yaşamış ünlü Alman matematikçi.

bir bilye gibidir. "Onun var... onun yok... onun var... onun yok." Papatyanın yapraklarını koparır gibi: Seviyor, sevmiyor, seviyor... Toplantılarda futbol kulüpleri, Partili arkadaşlar, hükümet ve muhalefet tartışılır, Katolik olup olmadıkları üzerine kafa yorulur. Bir ırk sorunu gibi araştırılır ve sonunda bir şey elde edilmez, Küzeyli burnu, Batılı ağzı. Kendini Blothert'in bakışlarından koru, Marie. Geç kalmış arzu... Bazı önemli günahlardan söz ederse sadece Latince konuşur. *In sexto, de sexto*. Tabii, seksi andırıyor bu sözler. Ve sonra o sevgili çocuklar... En büyükleri, Hubert, on sekiz, Margret on yedi, hemen yatmaya gitmezler. Büyüklerin konuşmaları faydalıdır onlar için. Katolikler, halk devleti ve ölüm cezası. Frau Blothert'in bakışları alev alev, sesi öfkeli. Ağlıyor mu, gülüyor mu, anlaşılmaz, birbirine karışır. Fredebeul'un bayatlamış sol felsefesiyle teselli bulmaya çalıştın, boş yere. Blothert'in bayatlamış sağ felsefesine de kızmışsındır, boş yere. Güzel bir söz vardır: hiçbir şey. Hiçbir şey düşünme. Başbakan'ı düşünme, Katolikleri de düşünme. Küvette ağlayan, terliklerine kahve damlayan o palyaçoyu düşün.

15

Gürültüler kulağıma geldi. Neydi, kimdi, bilmiyorum. Evde kapı ziliyle hiç ilgilenmezdim, hizmetçi kızların işiydi bu! Derkum'ların dükkânında kapının çıngırağını duyar, fakat yerimden kalkmazdım. Köln'de bir pansiyonda kalırdık Marie'yle. Otellerde ise sadece çalan telefon zilleri vardı. Duyardım, fakat ahizeyi kaldırmazdım. Burada da sadece iki kez çalınmıştı kapı. Bir kez

sütçü geldiğinde, bir kez de Züpfner Marie'ye sarı güller yolladığında. Güller getirildiğinde yataktaydım. Marie getirip bana göstermiş, sonra da burnuna tutmuş, uzun uzun koklamıştı. Bana gönderildiler sanmıştım. Fakat sonra yanıldığımı anlayıp hayal kırıklığına uğramıştım. Çünkü hayranım olan bazı kadınların çiçek yolladıkları olurdu. "Ne güzel bu güller, değil mi?" demiştim Marie'ye. "Al, senin olsun." Başını kaldırıp bakmıştı. "Fakat onlar zaten benim." Yüzüm kızarmıştı. Bugüne kadar Marie'ye hiç çiçek göndermemiş olduğumu fark edip utanmıştım. Sahnede bana verilen bütün çiçekleri ona getirirdim. Para verip de çiçek almamıştım hiç. Kimi gösteride verilen çiçek buketini kendim ödediğim de olmuştu. "Peki, kim yollamış bu çiçekleri?" diye sormuştum. "Züpfner," yanıtını vermişti. "Lanet olsun! Bu da ne demek oluyor?" Onları el ele gördüğüm gün gelmişti aklıma. Marie kızarmıştı ve, "Bana niçin çiçek yollayamaz?" demişti. "Bu soruyu başka türlü sormalısın," diye konuşmuştum. "'Niçin bana çiçek yolluyor?' diye." "Fakat uzun zamandır tanıyorum onu," demişti. "Belki bana saygısı vardır." "Olabilir. Fakat bu kadar pahalı çiçekler küstahlık, üstelik zevksizlik de." Bu sözlerimi hakaret kabul etmiş ve dışarı çıkmıştı.

Sütçü geldiği gün oturma odasındaydık. Marie gidip kapıyı açmış, sütü almış ve parasını vermişti. Evimize misafir bir kez gelmişti: Leo. O günlerde henüz mezhep değiştirmemişti. Zili çalmamıştı, çünkü aşağıda Marie'ye rastlamış, onunla yukarı çıkmıştı.

Kapının zili çaldı. Biraz tuhaftı sesi. Hem çekingen hem de inatçıydı bu zil sesi. Çok fena bir korkuya kapıldım. Gelen belki de Sommerwild'in herhangi bir nedenle yollamış olduğu Monika'ydı. Tekrar o Nibelunglar destanı geldi aklıma. Islak terliklerimle sofaya koştum. Kapıyı açan otomatiğin düğmesini aradım. Neredeydi?

Fakat bu çalan Monika olamazdı, çünkü onda anahtar vardı. Düğmeyi bulup bastım. Bir arının vızıltısı gibi bir ses duyuldu aşağıdan. Kapıyı açıp dışarı çıktım, asansör kapısının yanında durdum. Önce "meşgul" ışığı yandı, sonra "birinci kat," arkasından "ikinci kat." Peş peşe yanan rakamları heyecanla izledim. Ve aniden birisinin arkamda durduğunu fark ettim. Hızla döndüm. Güzel ve sarışın bir kadındı. Şirindi, açık gri gözleri vardı. Şapkası benim zevkime uymuyordu, fazla kırmızıydı. Gülümsedim, o da gülümsedi ve konuştu: "Siz mutlaka Herr Schnier'siniz. Benim adım Grebsel, komşunuzum. Sizi görebildiğime sevindim." "Ben de memnum oldum," dedim. Gerçekten memnun olmuştum. Frau Grebsel, kırmızı şapkasına karşın bir göz ziyafetiydi. Koltuğunun altına bir gazete sıkıştırmıştı: *Die Stimme Bonns.* Gazeteye baktığımı görmüştü. Kızardı. "Yazılanlar sizi üzmemeli," dedi. "Tokatlayacağım o köpeği," diye konuştum. "Ne pis, ne yağcı herifin biridir o, bilemezsiniz. Beni dolandırdı da, bir şişe konyak için." Güldü. "Sizinle komşuluğumuz kocamı ve beni çok mutlu edecektir. Burada uzun süre kalacak mısınız?" "Evet," dedim, "çalarım kapınızın zilini bir gün. Affedersiniz, acaba sizde de her şey pas rengi mi?" "Tabii," dedi gülerek. "Pas rengi beşinci katın özel rengidir!"

Biz konuşurken aşağı inmiş olan asansör tekrar yukarı çıkıyordu. Üçüncü katın ışığı yandı, sonra dördüncü katın ve asansör beşinci kata gelip durdu. Heyecanla kapısına saldırıp açtım ve şaşkınlıkla bir adım geri attım. Çünkü gelen babamdı. Frau Grebsel'e binmesi için asansörün kapısını tuttu. Az sonra asansör hareket edince, bana doğru döndü. "Baba..." dedim. "Hans," diye konuştu ve bana sarılmak istedi. Fakat ben önden yürüdüm. İçeri girince şapkasını ve paltosunu aldım. Sonra oturma odasının kapısını açıp buyur ettim. Kanapeye ilişir gibi oturdu.

İkimiz de ne konuşacağımızı bilmiyor gibiydik. Galiba "baba" demem çok heyecanlandırmıştı onu. Şaşkınlığından ve düşünceli halinden kurtulamıyordu bir türlü. Oturduğu yerden bana bakıp başını iki yana salladı. Ayağımdaki ıslak terlikler ve çoraplara, üzerimdeki ateş kırmızısı, fazla uzun bornoza bakıyordu. Babam uzun boylu değildir. Naziktir, zeki ve kültürlü görünür. Televizyonda ekonomi üzerine yapılan hemen hemen bütün açıkoturumlara çağrılır. Öyle ki, daha çok linyit kömürü hissedarı Schnier olarak değil de, televizyon yıldızı Schnier olarak tanımaya başladılar onu. İşte böyle görünen bir adamdan puro içmesi beklenir. Kalın değil, ince purolar... Fakat yetmiş yaşındaki bu kapitalistin puro değil de sigara içmesi, biraz hovarda, biraz da ilerici bir görünüm verir ona. Parayla ilgili olan her televizyon tartışmasına katılmasını çok iyi anlıyorum. Babam iyi kalpli biri gibi görünmekle kalmaz, gerçekten de iyi kalplidir. Ona sigara verdim. Kibriti yakıp uzattım. "Her ne kadar palyaçolar üzerine fazla bilgim yoksa da," dedi, "yine de bir şeyler bilirim. Fakat kahveyle banyo yaptıklarından haberim yoktu." Çok şakacıydı. "Kahveyle banyo yapmıyorum, baba," dedim, "sadece kahve içmek istedim, fakat üstüme döktüm. Sana da ikram edeyim mi?" Gülümsedi. Acıyarak bana baktı ve konuştu: "Ne içkin var?" Mutfağa gittim, buzdolabını açtım. Konyak vardı, birkaç şişe madensuyu ile limonata, bir şişe de kırmızı şarap vardı. Onları aldım ve oturma odasına getirip babamın önüne dizdim. Cebinden gözlüğünü çıkardı, şişelerin üstündeki etiketleri incelemeye başladı. Başını iki yana sallayarak önce konyak şişesini bir kenara itti. Halbuki kanyağı severdi. "Fakat iyi bir marka bu," dedim. "Evet, markası iyi," dedi. "Ancak şunu bilmelisin ki, en iyi konyak bile, soğutulmuşsa en kötüsüdür."

"Öyle mi?" diye sordum. "Konyak buzdolabına ko-

nulmaz mı?" Gözlüğünün üzerinden bana baktı. Sanki beni az önce bir hayvanla cinsel ilişkide yakalamıştı! Onun kendine göre bazı zevkleri vardır. Sabahları kahvaltıda yediği kızarmış ekmeği üç-dört defa geri gönderir mutfağa, ta ki Anna ekmeğe tam kızarma rengini verene kadar. Bu, her sabah yeniden başlayan sessiz bir savaştır, çünkü Anna ekmeği kızartarak yemeyi "Anglosakson saçmalığı" olarak kabul eder. "Kanyağı buzdolabına koymak ona yapılmış bir hakarettir," dedi babam üst perdeden. "Gerçekten bilmiyor muydun, yoksa bilmiyormuş gibi mi görünüyorsun? Senin ne demek istediğin pek anlaşılmaz ya!"

"Bilmiyordum," diye konuştum. Beni şöyle bir süzdü, sonra gülümsedi. Bana inanmıştı.

"Ben de senin yetiştirilmene avuçlar dolusu para harcamıştım," dedi. Yetmiş yaşındaki baba artık olgunluk çağına ulaşmış oğluyla ancak şaka yollu böyle konuşurdu. O da şaka yapmak istemişti, fakat başaramamış, şaka "para" kelimesinde donup kalmıştı. Limonata ve kırmızı şarap şişesini de başını iki yana sallayarak bir kenara itti. "Kala kala madensuyu kaldı. En iyisi onu içmek." Hemen büfeden iki bardak çıkardım, madensuyunu açtım. Bunları güzelce başarmıştım. Babam da, yüzünde memnun bir ifade, başını sallayarak ne yaptığıma bakmıştı.

"Bornozla oturmam seni rahatsız ediyor mu acaba?" diye sordum.

"Evet," dedi, "rahatsız oluyorum. Lütfen daha iyi bir şey giyiver üstüne. Şu bornoz ve kahve kokun biraz komik, beni rahatsız ediyor. Seninle ciddi bir şey konuşacağım bugün. Sen de bilirsin ki ben dikkatsiz ve dağınık insanlardan nefret ederim. Böyle açık konuştuğum için kusuruma bakma..."

"Fakat bu, dikkatsizlik veya dağınıklıktan değil," dedim. "Sadece biraz rahatlamak ve dinlenmek istiyordum."

"Bugüne kadar benim sözlerimi pek dinlemiş olduğunu anımsamıyorum," diye konuştu babam. "Fakat artık bana bağlı değilsin, şimdi senden sadece bir şey rica ettim!"

Şaşırmıştım babamın böyle konuşmasına. Benim tanıdığım babam çekingen ve sessiz adamın biriydi. Televizyonda tartışmalara çağrıla çağrıla, kanıtlar göstererek iyi konuşmasını öğrenmişti. Fakat şimdi onun söylediklerini daha fazla dinleyemeyecektim. Yorgundum.

Banyoya gittim, kahveyle ıslanmış çoraplarımı çıkardım, ayaklarımı kuruladım, üzerime gömlek, pantolon ve ceket giydim, yalınayak mutfağa geçtim. Daha önce ısıtmış olduğum kuru fasulyeleri bir tabağa boşaltıp üzerlerine birkaç rafadan yumurta koydum. Kabukta kalanlarını da kaşığımla sıyırdım. Sonra bir dilim ekmek alıp oturma odasına döndüm. Babam elimdekilere bir göz attı; hem şaşırmış hem de iğrenmişti.

"Affedersin," dedim, "bu sabah saat dokuzdan bu yana ağzıma tek lokma koymadım. Galiba bayılıp da ayaklarının dibine düşsem, umursamayacaksın." Yüzünde acı bir ifadeyle gülümsedi, başını iki yana salladı, iç geçirdi ve konuştu: "Peki. Fakat bilmeni isterim, *sadece* protein yemek sağlığa zararlıdır."

"Bunun üstüne bir de elma yiyeceğim," dedim. Fasulyelerle yumurtaları iyice karıştırdım, sonra ekmeği ısırıp yemeğimden bir kaşık aldım. Hiç de fena olmamıştı.

"Hiç olmazsa üstüne biraz ketçap dök," dedi babam.

"Evde kalmamış," diye konuştum.

Hızlı hızlı yiyordum. Yerken çıkardığım sesler babamın hoşuna gitmemişe benziyordu; yüzünden belliydi iğrendiği. Ayağa kalkıp tekrar mutfağa gittim ve buzdolabına yaslanarak yemeğime devam ettim. Bir yandan da buzdolabının üzerinde asılı duran aynada suratımı seyrediyordum. Son haftalarda en önemli çalışmamı yap-

maz olmuştum: yüz idmanını. En etkileciyi yanı hareketsiz yüzü olan bir palyaço, sahne dışında onu hep hareketli tutmalıdır. Yüz idmanına başlamadan önce dilimi çıkarırdım, kendimi yakından tanımak için. Sonra bundan vazgeçtim, sadece yarım saat kadar yüzüme bakar oldum, ta ki aynada kendimi görmeyene kadar. Ben kendine âşık bir erkek olmadığım için sonuna doğru deliriyorum sanırdım. Aynada gördüğüm suratın bana ait olmadığını düşünmeye başlamıştım. Sonra aynayı çevirir, başka odaya geçerdim. İdmanın ardından günün herhangi bir saatinde tesadüfen başka bir aynada kendimi gördüğümde şaşırır, banyodaki, tuvaletteki bu herif yabancı, derdim kendi kendime. Uzun burunlu, soluk yüzlü herifin biriydi o. Böyle anlarda hemen Marie'ye koşar, onun gözlerinde kendimi seyrederdim. O beni bırakıp gittiğinden bu yana yüz idmanımı yapmıyorum. Korkuyorum, deli olurum diye. İdmanım bittikten sonra hep Marie'nin yanına gider ve gözlerinde kendimi tanıyana kadar bakardım. Ufacık ve gülünç biri vardı karşımda. Bendim bu. Korktuğum, aynada bana bakan kişiydi. Marie olmadan artık ayna karşısında idman yapamadığımı Zohnerer'e nasıl anlatabilirdim! Yemek yerken aynada kendimi seyretmek sadece üzücüydü, korkutucu değil. Kaşığı tutuşumu, içindeki fasulyeleri, yumurta akını, yumurta sarısını ve gittikçe küçülen ekmek dilimini görebiliyordum. Boşalan tabağı, küçülen ekmek dilimini ve ceketimin koluyla sildiğim yağlı ağzımı ayna gösteriyordu bana. İdman yapmadım. Beni aynadan geri getirecek kimse yoktu. Yavaşça oturma odasına döndüm.

"Ne kadar da çabuk bitirdin yemeğini," dedi babam. "Otur bakalım artık. Bir şey içmiyor musun?"

"Hayır," yanıtını verdim. "Kendime bir kahve yapmaya niyetlenmiştim, fakat gördüğün gibi başaramadım."

"Ben yapayım mı sana?" diye sordu.

"Kahve yapmasını biliyor musun?" diye sordum.

"Çok iyi kahve yaptığımı söylerler," diye konuştu.

"Biraz madensuyu içerim," dedim. "Hem o kadar da gerekli değil."

"Bana zahmet olmazdı."

"Hayır," dedim, "teşekkür ederim. Hem mutfak da karmakarışık bir durumda. Koca bir kahve gölü, etrafta açık konserve kutuları, yerlerde yumurta kabukları..."

"Peki, peki," diye konuştu babam, "nasıl istersen." Biraz kırılmış olduğu sesinden belliydi. Madensuyu doldurdu bardağıma, sigara kutusunu uzattı. Bir sigara aldım, çakmağını da tuttu. Karşılıklı içmeye başladık. Onun için üzülüyordum. Elimde bir tabak fasulyeyle karşısına oturmam babamı şaşırtmışa benziyordu. Sanırım buraya gelirken, benim bohem hayatı yaşadığımı gözünün önüne getirmişti. Etrafta sanat eserleri, duvarlarda ve tavanda modern şekiller bulacağını sanmıştı. Fakat ev stilsiz döşenmiş denebilirdi, hatta bir küçük burjuva evi görünümündeydi. Büfeyi kataloğa bakarak almıştık. Duvardaki tablolar röprodüksiyondu, içlerinde sadece iki tanesi gerçekti. Monika Silvs'in yapmış olduğu bu suluboya tablolar komodinin üzerinde asılıydı; *Rhein Peyzajı III* ve *Rhein Peyzajı IV*. Koyu gri tonlar ve çok az beyaz lekeden oluşuyordu. Gerçekten güzel birkaç şeyimiz de vardı; iskemleler, servis masası ve üç-dört vazo. Onları Marie almıştı. Evimizin havası babamı sinirli yapmış olacak ki pek konuşmuyordu. "Bonn'a gelmiş olduğumu annem mi söyledi sana?" diye sordum ikinci sigaralarımızı yakarken. O âna kadar hiç konuşmamıştık.

"Evet," dedi. "Annenle niçin öyle konuştun?"

"Telefona çıktığında sesine o komite havasını vermeseydi daha başka konuşurdum," dedim.

"Karşı mısın bu komiteye?" diye sordu babam sakin bir sesle.

"Hayır," dedim, "ırk çatışmalarının uzlaştırılması gerçekten iyi bir şey. Fakat ırk sorunları üzerine komiteden biraz daha farklı görüşlerim var benim. Örneğin son yıllardaki Zenci sorunu... Yakından tanıdığım bir Zenci'yi tanıştırmak isterdim annemle. Zenciler bence önemli bir konu! Yeryüzünde birkaç yüz Zenci ırkı olduğunu da unutmamak gerek. Komite hiç işsiz kalmaz. Veya Çingeneleri düşünelim," dedim. "Annem çağırsın birkaçını eve, çay içmeye; doğrudan sokaktaki Çingeneleri çağırması yeter. Evet, yapılacak o kadar çok iş var ki..."

"Seninle bunları konuşmaya gelmedim ben," dedi babam.

Sesimi çıkarmadım. Bana baktı ve usulca şöyle dedi: "Seninle para konusunu konuşmak istiyorum." Susmaya devam ettim. "Sanırım epey sıkıntı içindesin... Bir şey söylesene!"

"Sıkıntı içindesin demen doğru! Bütün bir yıl muhtemelen çalışamayacağım. Bak..." Pantolonumun paçasını yukarı çekip şişmiş dizimi gösterdim. Sonra paçamı indirdim, sağ elimin işaretparmağıyla göğsümün sol tarafını gösterdim. "Burası da," dedim.

"Tanrım!" dedi. "Kalbin mi?"

"Evet," diye konuştum, "kalbim."

"Drohmert'i telefonla arayıp seni hemen kabul etmesini rica edeceğim. Bu kentin en iyi kalp uzmanıdır o."

"Beni yanlış anladın," diye konuştum. "Drohmert'in beni muayene etmesine gerek yok."

"Fakat kalbini gösterdin."

"Belki ruhum demem gerekirdi ya da duygularım..."

"Ah, öyle mi," dedi kuru bir sesle, "o hikâye..." Herhalde Sommerwild, Erkekler Kulübü'nde *skat* oynarken, baharatlı tavşan kızartması, bira ve üçlüsüz bir kupa solo arasında, "o hikâye"yi anlatmış olacaktı babama.

Ayağa kalktı, bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı.

Sonra koltuğun arkasında birden durdu, ellerini koltuğa dayadı ve bana baktı.

"Belki saçma bulacaksın," dedi, "sana önemli bir şey söyleyeceğim. Biliyor musun, sende eksik olan ne? Sende erkeği erkek yapan şey yok. İçinde bulunduğun durumu kabullenmek!"

"Bunu bugün bir kez daha duymuştum," dedim.

"Öyleyse üçüncü defa duy: İçinde bulunduğun durumu kabullen!"

"Bırak bunu," dedim yorgun bir tavırla.

"Sen biliyor musun, Leo bana gelip de Katolik olduğunu söylediği gün ne kadar üzüldüğümü? Tıpkı Henriette'nin ölümünü duyduğum gün gibi. Gelip de, komünist oldum, deseydi bu kadar üzülmezdim. Bir gencin böyle bir şey yapmasını kabul edebilirim; sosyal adalet veya benzeri konular üzerine yanlış şeyler düşleyebilir. Fakat bu..." Elleriyle koltuğun sırtını sıkı sıkı kavradı ve öfkeyle başını iki yana salladı. "Bu! Hayır, hayır." Çok ciddi konuşuyordu. Yüzü sararmıştı, olduğundan çok daha yaşlı gösteriyordu o anda.

"Otur, baba," dedim, "iç bir konyak."

Oturdu, konyak şişesine uzandı, büfeden alıp getirdiğim bardağa biraz boşalttı, içti. Sonra şişeye bir daha uzandı ve biraz daha koydu bardağına; onu da içti. Teşekkür etmemiş, şerefe de kadeh kaldırmamıştı.

"Senin beni anlamadığına eminim," dedi.

"Anlamıyorum," dedim.

"Bu meseleye inanan her genç insan korku verir bana," dedi. "Bu nedenle de durumun beni çok etkiledi. Fakat kabul ediyorum, evet, kabul ediyorum. Bana niçin öyle bakıyorsun?"

"Özür dilerim," diye konuştum. "Fakat seni televizyonda gördüğümde, karşımda büyük bir oyuncu var sanmıştım, hatta bir palyaço."

Bana baktı, yüzünde biraz kuşkulu, biraz üzgün bir ifade vardı. "Hayır, baba, gerçekten, olağanüstüydün," dedim. Ona tekrar "baba" dediğim için memnundum.

"Ben bu role itildim sayılır."

"Fakat sana yakışıyor," dedim, "ve oynadığın rolü de gerçekten iyi başarıyorsun."

"Ben bir şey oynamıyorum," diye konuştu ciddi bir tavırla. "Hem rol yapmama hiç gerek yok."

"Yazık," dedim, "rakiplerin için..."

"Rakiplerim yok," dedi öfkeyle.

"Daha da yazık rakiplerin için," dedim.

Yine kuşkuyla baktı bana, sonra güldü ve devam etti: "İnan ki, ben kimseyi kendime rakip olarak görmüyorum."

"Düşündüğümden de kötü," dedim. "Peki, orada hep para üzerine konuştuğun kimseler, sıra en önemli şeye geldiğinde susulduğunu bilmiyorlar mı? Yoksa ekrana çıkmadan önce aranızda anlaşıyor musunuz?"

Tekrar konyak doldurdu bardağına. Sonra başını kaldırıp soru soran gözlerle baktı: "Ben buraya senin geleceğin üzerine konuşmaya gelmiştim."

"Bir dakika," dedim, "o konuşmalarınızı pek anlayamıyorum. Yüzdelerden söz ediyorsunuz hep; yüzde on, yirmi, beş, elli... Fakat neyin yüzde kaçı olduğunu hiç söylemiyorsunuz." Konyak bardağını kaldırdı, içti ve yine bana baktı. Bakışları biraz tuhaftı. Aptalcaydı. "Demek istiyorum ki," diye konuştum, "hesabım hiçbir zaman kuvvetli olmamıştır. Fakat yarım feniğin yüzde yüzünün yarım fenik olduğunu veya bir milyarın yüzde beşinin elli milyon olduğunu bilirim... Anlıyor musun?"

"Tanrım," dedi, "televizyon seyredecek bu kadar boş zamanın var mı?"

"Evet," yanıtını verdim. "O hikâyeden sonra, veya ne dersen de, çok oturuyorum televizyonun karşısında. Ho-

şuma gidiyor, boşalıyorum adeta. Rahatlıyorum. Üstelik babamı da üç yılda bir görürsem, arada sırada televizyon ekranında karşıma çıkınca tabii seviniyorum. Meyhanenin birinde otururken, loş bir köşede, önümde bira. Bazen seninle gerçekten gurur duyuyorum; karşındakilerin sana yüzdeleri sormalarını nasıl da önlüyorsun!"

"Yanılıyorsun," dedi soğuk bir sesle, "ben hiçbir şey önlemiyorum."

"Peki, hiçbir rakibin olmaması sıkmıyor mu seni?"

Ayağa kalktı ve bana öfkeyle baktı. Ben de kalktım. Koltuklarımızın arkasında durmuş, birbirimize bakıyorduk. Sonunda ben güldüm ve konuştum: "Bir palyaço olarak pantomimin modern şekilleri beni tabii ilgilendiriyor. Bir gün meyhanede oturmuş, yine seni o televizyon tartışmalarının birinde seyrederken, ses düğmesini kapatmıştım. Tuhaf bir şeydi bu. *L'art pour l'art*[1] düşüncesinin ücret politikasına ve ekonomiye uygulanması gibi... Ne yazık ki sen benim 'müfettişler toplantısı' numaramı hiç görmedin."

"Bir şey söylemek istiyorum sana," dedi. "Genneholm'la senin hakkında konuştum. Bazı numaralarını seyredip bana bir rapor vermesini rica ettim ondan."

Esnedim aniden. Belki ayıp olmuştu, fakat kendimi tutamamıştım. Gece pek iyi uyuyamamıştım, üstelik günüm de iyi geçmemişti. Bir insan babasını üç yıl sonra ilk kez görürse ve onunla yaşamında ilk kez böyle ciddi bir konuşma yaparsa, karşısında esnemesi gerçekten ayıptı. Hem heyecanlıydım hem de yorgun. Ve şimdi karşısında esnemek beni üzmüştü. Fakat Genneholm'un adını duymak bana bir uyku ilacı gibi gelmişti. Babam gibi insanlar hep her şeyin *en iyisini* isterler. Dünyanın en iyi kalp

1. (Fr.) Sanat için sanat.

uzmanı Drohmert'i, Almanya'nın en iyi tiyatro eleştirmeni Genneholm'u, en iyi terziyi, en iyi köpüklü şarabı, en iyi oteli, en iyi yazarı. Fakat bütün bunlar benim için sıkıcı şeylerdi. Esnerken çenem çatırdadı. Genneholm'un eşcinsel olması, adını duyduğumda içimi sıkıntıların basmasını önleyemiyordu. Eşcinseller ilginç kişiler olabilir. Fakat ilginç kişileri ben nedense sıkıcı bulurum, özellikle eksantrik kimseleri. Ve Genneholm sadece eşcinsel değildi, eksantrik biriydi de. Annemin verdiği partilerde görürdüm onu. Yanındakiyle sanki üstüne çıkacakmış gibi konuşurdu. Ağzının bütün kokusunu duyar, en son yemeğinde neler yemiş olduğunu kolayca anlardınız. Ona en son dört yıl önce rastladığımda patates salatası kokuyordu. Bu nedenle de kardinal kırmızısı yeleği ve bal rengi Mephisto bıyığı bana hiç de eksantrik gelmemişti. Çok şakacıydı. Herkes onu böyle tanırdı; o da hep şaka yapmak zorunda kalırdı. Yorucu bir kişiydi!

"Affedersin," dedim, esnememin bittiğine iyice emin olduktan sonra. "Peki, Genneholm ne diyor?"

Babam biraz kırılmış gibiydi. Esnemem onu öznel olarak değil de, nesnel olarak etkilemişti. Biraz önce ben fasulye yerken olduğu gibi yine başını iki yana salladı. "Genneholm senin gelişmeni ilgiyle takip ediyor, sana karşı çok iyi niyetli."

"Bir eşcinsel, ümidini hiçbir zaman yitirmez," dedim, "dayanıklı kişilerdir onlar."

"Bırak bunları," dedi babam sertçe, "arkanda böyle etkili ve meslekten anlayan bir desteğin olduğu için sevinmelisin."

"Öyle seviniyorum ki," diye konuştum.

"Fakat şimdiye kadarki sanat yaşamın üzerine birçok eleştiride bulundu. Diyor ki, her türlü Pierrot hareketinden vazgeçmelisin. Soytarı olmak için yeteneğin varmış, fakat sana bunu önermiyor. Palyaçoluk da sana

göre değilmiş. Sen daha çok pantomime yatkınmışsın... Dinliyor musun beni?" Ses giderek sertleşiyordu.

"Evet, evet," dedim, "her söylediğini duyuyorum, akıllıca ve yerinde kullandığın her sözü. Gözlerimi kapamış olmam seni rahatsız etmesin." O, Genneholm'dan söz ederken gözlerimi kapamıştım. Rahatlatıcı bir şeydi bu. Babamın arkasındaki kahverengi komodini görmekten de kurtulmuştum. İğrenç bir eşyaydı, nedense okulu anımsatıyordu bana: koyu kahve bir renk, siyah topuzlar, üst kenarında açık sarı süs çubuğu. Marie evinden getirmişti bu komodini.

"Lütfen," dedim usulca, "konuşmana devam et." Yorgundum, bitkindim, midem ve başım ağrıyordu. Koltuğun arkasında ayakta durmaktan dizim de şişmeye başlamıştı. Kapalı gözkapaklarımın arkasında yüzümü görüyordum. Ayna karşısında binlerce saat yaptığım idmanlarda olduğu gibi; donuk ve bembeyaz. Kirpiklerim bile oynamıyordu, kaşlarım da. Sadece gözler hareket ediyordu, ürkek bir tavşan gibi yavaş yavaş. "Yüzündeki o ifade... bir hayvanın melankolisi... şaşırtıcı," demeliydi eleştirmen Genneholm. Ölüydüm ve bin saat için kendi yüzümün tutuklusuydum. Kurtulmak için Marie'nin gözlerinin içine de bakamıyordum.

"Konuşsana," dedim.

"Seni en iyi öğretmenlerden birine yollamamı önerdi. Bir-iki yıl veya altı ay için. Genneholm'a göre, sen kendini toparlamalı ve doğal bir kişiliğe erişecek bilince ulaşana kadar çalışmalısın. Ve tabii sürekli prova... Dinliyor musun beni?" Sesi bu defa öfkeli değildi, çok şükür.

"Evet," dedim.

"Ve ben bunun için gerekli parayı sağlamaya hazırım."

Dizim daha da büyümüş gibi geldi bana nedense. Sanki bir gaz sayacı kadar büyüktü. Gözlerimi açmadan,

ellerimle koltuğun kenarlarını tuta tuta yerime oturdum ve yine bir kör gibi ellerimi uzatıp masadan bir sigara aldım. Babam korkuyla çığlık attı. Kör rolünü iyi yapıyordum, bilmeyen biri gerçekten de kör var sanırdı karşısında. Ben de kör sandım kendimi bir an için, belki de hep kör kalacaktım. Oynadığım, kör rolü değildi, az önce kör olmuş bir insan rolüydü. Sigarayı ağzıma koyar koymaz, babamın çakmağını uzattığını ve yaktığını hissettim. Eli de titriyordu.

"Oğlum," dedi ürkek bir sesle, "hasta mısın?"

"Evet," dedim usulca. Derin bir nefes çektim sigaradan. "Ben çok hastayım, fakat kör değilim. Mide ağrısı, baş ağrısı, diz ağrısı, azgın bir melankoli... en kötüsü de, Genneholm'un yüzde doksan beş haklı olduğunu kavramam. Başka neler söylediğini de biliyorum. Kleist'tan söz etti mi?"

"Evet," dedi babam.

"Önce ruhumu yitirmem, iyice boşaltmam gerektiğini söyledi mi? Ancak bunu yaptıktan sonra yeni bir ruh sahibi olabilirim. Bunu da söyledi mi?"

"Evet," dedi babam, "nereden biliyorsun bunu?"

"Niçin bilmeyeyim," dedim. "Onun bütün kuramlarından haberim var, onları nereden öğrendiğini de biliyorum. Fakat ruhumu yitirmek niyetinde değilim, ben onu tekrar kazanmak istiyorum."

"Onu yitirdin mi ki?"

"Evet."

"Peki, nereye gitti?"

"Roma'ya," dedim ve gözlerimi açtım, güldüm.

Babam gerçekten korkudan sapsarı olmuş, ihtiyarlamıştı birden. Sonra o da güldü; fakat biraz kızmış gibiydi.

"Seni gidi haylaz," dedi, "numara mı yaptın?"

"Evet," diye konuştum, "fakat pek başaramadım. Genneholm, henüz fazla doğalcı, derdi. Ve haklı çıkardı.

Eşcinseller çoğu şeyde haklıdır. O insanlar aşırı duyarlıdır... ama artık değil. Her neyse."

"Seni gidi haylaz," dedi babam, "beni kandırdın!"

"Hayır," dedim, "ben seni bir körün kandırdığından daha çok kandırmadım! Bazı insanlar gerçekten kör olmalarına karşın kör rolü yaparlar. Ben istesem şimdi buradan kapıya kadar topallardım. Sen de üzüntünden çığlık atar, hemen telefona koşar ve dünyanın en iyi cerrahını, Fretzer'i çağırtırdın. Yapayım mı?" Ayağa kalktım.

"Otur lütfen," dedi zoraki. Oturdum.

"Lütfen sen de otur," diye konuştum, "ayakta durman sinirlendiriyor beni."

Oturdu, bardağına madensuyu doldurdu ve şaşkınlıkla bana baktı. "Senin ne yapmak istediğini anlamak kolay değil," dedi, "doğru dürüst bir yanıt ver bana artık. Eğitimin için nereye istersen git, ben parasal olarak destekleyeceğim. Londra, Paris, Brüksel. Kendine en iyisini seç!"

"Hayır," dedim yorgun bir sesle, "yanlış düşünüyorsun. Benim eğitime filan gereksinimim yok, sadece çalışacak iş istiyorum. On üç-on dört yaşından yirmi bir yaşına kadar okudum durdum. Ve Genneholm hâlâ okumamı istiyorsa, sandığımdan da aptalmış."

"O bir uzmandır," dedi babam, "tanıdıklarım arasında en iyisi." "Hatta buradakilerin en iyisi," diye konuştum, "o bir uzman, fakat sadece tiyatrodan, tragedyadan, *Commedia dell'arte*'dan, komediden ve pantomimden anlıyor. Fakat menekşe rengi bir gömlek ve siyah ipek papyonla ortaya çıktığında, komedyen denemelerinin nasıl yarı yolda kaldığını bir görmelisin! Böyle anlarda en küçük amatör bile utanır. Eleştirmenlerin çevrelerini eleştirmeleri iyi de, kendi kendilerini eleştirememeleri hem komik hem de üzücü. Evet, o gerçekten bir uzman. Fakat altı yıl sahneye çıktıktan sonra şimdi öğrenime başlamamı söylemesi saçmalık!"

"Öyleyse sana para gerekmiyor!" dedi babam. Sanki rahatlamış gibiydi Bu beni biraz kuşkuya düşürdü. "Hayır," dedim, "gerekiyor bana para!"

"Ne yapmak niyetindesin? Bu durumda hâlâ sahneye çıkmayı mı düşünüyorsun?"

"Hangi durumda?"

"Gazetede ne yazdığını biliyorsun," diye konuştu biraz sıkılgan.

"Gazetede yazanı mı? Ben son üç aydır taşrada sahneye çıktım durdum."

"O gazeteyi aldırdım," dedi, "yazanları Genneholm'la birlikte okuduk."

"Lanet olsun! Bunun için kaç para verdin ona?"

Kızardı babam. "Bırak bunları," dedi, "ne yapmak istiyorsun?"

"Prova yapmak," yanıtını verdim, "çalışmak; altı ay, bir yıl... bilemiyorum."

"Nerede?"

"Burada," dedim, "başka nerede olabilir?" Duyduğu korkuyu gizlemekte pek başarılı değildi.

"Sizi rahatsız etmeyeceğim, sizi küçük düşürmeyeceğim de. Evdeki o *Jours fixe*'lerinize[1] bile gelmeyeceğim," diye devam ettim. Yine kızardı babamın yüzü. Birkaç kez *Jour fixe*'lerine gitmiştim, herhangi biri gibi. Kokteyl veya çay içmiş, zeytin yemiş ve ayrılırken de uşakların görüp utançla başlarını çevirmelerine karşın birkaç sigara atmıştım cebime.

"Ah," dedi babam sadece. Koltuğunda biraz sağa sola kaydı. Ayağa kalkıp pencerenin yanına gitse daha iyi olurdu. Başını önüne eğip konuştu: "Genneholm'un sana gösterdiği o güvenli yolu seçsen iyi olur bence. Sonu bel-

1. (Fr.) Düzenli olarak yapılan toplantılar.

li olmayan bir şeye gereken parayı sağlamak benim için biraz zor. Bugüne dek hiçbir şey biriktirmedin mi? Son yıllarda iyi para kazanmış olmalısın."

"Hiçbir şey biriktirmedim," dedim, "şu anda sadece bir mark var cebimde." Çıkarıp gösterdim. Eğilip baktı, çok ilginç bir böceği incelermiş gibi.

"Sana inanmak zor benim için," dedi. "Biz seni bir savurgan olarak yetiştirmemiştik. Ayda ne kadar parayla geçinebilirsin, neler düşünüyorsun?"

Kalbim hızlı hızlı çarpıyordu. Bana yardım etmeye bu kadar kolay razı olacağını sanmamıştım. Biraz düşündüm. Neler gerekliydi bana, bilemiyordum. Elektrik, telefon ve beni yaşatacak başka şeyler... Heyecanlanmıştım, terliyordum. "Önce," dedim, "kauçuktan büyük bir minder gerekli bana. Bu odanın boyutlarında, uzunluğu yedi, eni beş metre. Rhein Kauçuk İşleme Fabrikası'na ortaksın, ucuza alabilirsin."

"Peki," dedi gülümseyerek, "sana hediyem olsun. Otuz beş metrekare. Fakat Genneholm akrobasiye çok önem vermemeni tavsiye ediyor."

"Biliyorum, baba," diye konuştum. "Kauçuk minderden başka ayda bin mark da gerekli olacak."

"Bin mark," dedi. Ayağa kalktı. Gerçekten ürkmüştü, dudakları titriyordu.

"Anlıyorum," diye konuştum. "Sen aklından ne kadar geçirmiştin?" Kaç parası olduğunu hiçbir zaman bilmedim. Bir yıl süresince her ay bin mark –o kadar hesap bilirim– on iki bin mark ederdi. Böyle bir para da herhalde onu öldürmezdi. Babam tam bir milyonerdi. Marie'nin babası bana bir kez hesabını yapmıştı. Fakat şimdi pek anımsamıyordum. Her yerde hisseleri vardı. Örneğin banyoda kullandığım o sabunun yapıldığı fabrikada bile.

Koltuğun arkasında bir aşağı bir yukarı yürüdü. Sakindi, fakat hesap yapıyor gibi dudaklarını oynatıyordu.

Evet, hesap yapıyor olacaktı, çünkü suskunluğu çok uzun sürdü.

Marie'yle Bonn'u terk ettiğimizde bana karşı ne kadar da cimri davranmış oldukları aklıma geldi. Babam bir mektup yazmış ve tamamen ahlaki nedenlerden her türlü desteği redettiğini bildirmişti. Beraberimde götürmüş olduğum "baştan çıkardığın o mutsuz, terbiyeli kızı" çalışarak geçindirmemi bekliyordu. Bir skandal olarak kabul ediyordu bu olayı. Bildiğim kadarıyla Marie'nin babası yaşlı Derkum'u her zaman takdir etmişti, bir rakip ve bir insan olarak...

Köln'ün Ehrenfeld banliyösünde bir pansiyonda kalıyorduk. Marie'nin annesinden kalmış olan yedi yüz markı bir ayda bitirmiştik. Bu parayı iyi idare etmiş olduğumuzu her zaman düşünürüm.

Ehrenfeld İstasyonu'na yakın oturuyorduk. Odamızın penceresinden istasyon binasının kırmızı tuğla duvarı görünürdü. Linyit kömürü taşıyan vagonlar kente dolu girer, boş çıkardı. Üzücü ve dokunaklı bir görüntüydü bu. Böyle anlarda evdekilerin düzenli gelirlerini düşünürdüm. Banyo penceresinden çinko leğenlerle çamaşır ipleri görünürdü. Karanlıkta, düşen bir teneke kutunun veya pencereden dışarı fırlatılan, çöp dolu bir kesekâğıdının sesi duyulurdu. Ben sık sık küvete yatar, ilahiler söylerdim. Günün birinde pansiyoncu kadın, "Aforoz edilmiş bir rahibi burada barındırdığımı sanacaklar," demiş ve ilahi söylememi yasaklamıştı. Ona göre, bu kadar çok banyo yapmam da yersizdi. Bahçeye atılan, çöp dolu kesekâğıtlarını eline aldığı demir bir çubukla yırtıp açar ve içinde bulduklarından, avluya fırlatmış olanların kimler olabileceğini keşfetmeye çalışırdı. Bulduğu soğan kabukları, kahve artığı, kemik parçalarını kasap ve manav-

dan öğrendikleriyle birleştirir, fakat yine de kesin bir sonuca varamazdı. Çöp, çoğu zaman insanın kimliği üzerine ipucu vermez. Kadının avluya asılı çamaşırlar arasından gökyüzüne doğru savurduğu küfürler, pansiyonda oturan herkesin üzerine alınabileceği türdendi. Biz her sabah pencereye oturur, postacının gelmesini beklerdik. Arada sıra bize de küçük paketler getirirdi: Marie'nin arkadaşlarından, Leo'dan, Anna'dan ufak paketler veya büyükbabamdan, ne zaman geleceği belli olmayan çekler... Anne ve babam ise sadece, ilerisini düşünmemi ve alın yazımın üstesinden tek başıma gelmemi isteyen mektuplar yollardı.

Ve annem günün birinde beni "reddettiğini" söyleyen bir mektup yazmıştı. Yerine göre çok budalaca olmasını becerirdi annem. Schnitzler'in *İkiye Bölünen Kalp* romanından bir cümleyi olduğu gibi aktarmıştı mektubuna. Bu romanda bir kız, soylu fakat yeteneksiz bir oyuncunun çocuğunu doğurmak istemediği için ailesi tarafından "reddedilir". Romanın sekizinci bölümündeki, "Vicdanım seni reddetmeye zorluyor beni," cümlesini yazmıştı annem mektubuna. Eminim çok hoşuna gitmişti bu cümle! Her neyse, "reddetmişti" beni. Böyle bir karar vermekle, eminim, hem vicdanı hem de banka hesabı rahatlamıştı. Evdekiler benim artık "kahramanca" bir yaşama başlayacağımı düşünmüş olacaklardı. Sevgilimin karnını doyurmak için bir fabrikada veya bir inşaatta çalışacağımı mı sanıyorlardı? Ve benim böyle bir şey yapmamış olmam onları çok şaşırtmıştı. Leo ve Anna da hayal kırıklığına uğradıklarını yazmışlardı. Sabah karanlığında, sandviç paketi elimde, pencereden bakan Marie'ye öpücük yollayarak evden ayrıldığımı, akşamları ise "yorgun fakat mutlu" halde eve döndüğümü, koltuğuma oturup gazete okuduğumu, arada sırada da örgü ören Marie'ye baktığımı gözlerinin önüne getirmiş ola-

caklardı. Fakat ben yaşamımın bu akışını bozmayacaktım. Marie'yle beraberliğimi sürdürmüştüm ve Marie bundan mutlu olmuştu. Kendimi "sanatçı" olarak kabul ediyordum. Bizler çocukça bohem hevesimizi, odamızdaki acayip şarap şişeleri, duvarlardaki çuval bezleri ve renkli kenevirlerle gidermeye çalışıyorduk. Şimdi o günler aklıma geldiğinde duygulanıyorum. Marie bazen pansiyoncu kadına gider ve kirayı ancak haftaya ödeyebileceğimizi söylerdi. O zaman kadın da, "Niçin çalışmıyor?" diye bağırıp çağırırdı. Marie bir defasında ona harika bir yanıt vermişti: "Kocam bir sanatçı, anladın mı, bir sanatçı," diye açık kapısından içeri bağırdığını duymuştum. Pansiyoncu kadın da, "Ne, o bir sanatçı mı? Üstelik kocan da!" diye boğuk sesiyle yanıt vermişti. "Herhalde evlendirme memuru çok sevinmiştir!" En çok da sabah on veya on birden önce yataktan kalkmamamıza kızardı. Böyle yapmakla kahvaltıdan ve elektrik ocağı için gereken cereyandan tasarruf ettiğimizi düşünemeyecek kadar aptaldı. Provalarımı yaptığım, papazların spor salonu sabahları dolu olduğu için oraya saat on ikiden önce gidemediğimi de bilmiyordu. Sabahları o salonda genç annelere öğütler, Komünyon dersleri, yemek kursları verilir veya Katolik yapı kooperatifinin toplantıları yapılırdı. Oturduğumuz pansiyon, Diyakoz Heinrich Behlen'in bulunduğu kiliseye yakındı. Kiliseye ait bu salonda prova yapabilmemi ve burada kalmamızı Behlen sağlamıştı. O günlerde birçok Katolik bize iyi davranıyordu. Yemek dersleri veren kadın, bize kimi gün artakalan yemekleri verirdi. Çoğu kez çorba ve puding, bazen de et. Marie ona ortalığın toplanmasında yardım ettiği zaman, bir paket tereyağı ve bir kesekâğıdı şeker verdiği de olurdu. Ben provaya başlayınca bazen gitmez, seyrederdi. Hareketlerimden hoşlanır, karnını tuta tuta gülerdi. Sonra bize kahve yapardı. Evli olmadığımızı öğrendiğinde de

davranışları değişmemişti. Sanırım sanatçıların "gerçekten evlenmelerini" mümkün görmüyordu. Bazı günler, hava soğuk olduğunda, daha erken saatlerde giderdik salona. Marie yemek dersine katılır, ben de vestiyerdeki elektrik sobasının yanına oturur, kitap okurdum. İnce duvarın ötesinden, önce kadınların çene çalmaları duyulurdu. Sonra da kalori ve vitaminler üzerine ciddi bir konferans başlardı. Genç annelere öğütler verildiği günlerde, toplantı sona ermeden oraya gidemezdik. Dersleri veren genç doktor kız iyi bir insandı, ancak sahnede hoplayıp zıplamam nedeniyle havaya kalkan tozdan çok çekinirdi. Bu tozun ertesi gün bile havada kaldığını ve bebekler için tehlikeli olduğunu söylerdi. Verdiği derslerden yirmi dört saat önce sahnede çalışmamı önlemişti. Heinrich Behlen de bu nedenle, orada her gün prova yaptığımı bilmeyen üstüyle tartışmıştı; o da kendisine, "Başkalarını sevip saymayı bu kadar abartma," demişti. Marie'yle kimi gün kiliseye gittiğim de olmuştu. Ne güzeldi orası, sıcaktı. Sessizdi de, caddenin gürültüsü çok uzaklarda kalırdı. Boş olurdu kilise, en fazla yedi-sekiz kişi otururdu. Rahatlardım orada, bazen kendimi bu sessiz ve üzüntülü topluluktan birisi sanırdım. Marie ve benden başka oraya gelenler daha çok yaşlı kadınlardı. Heinrich Behlen'in, yüzünde donuk bir ifadeyle vaaz vermesi, karanlık ve iç sıkıcı kiliseye çok uyardı. Çömezinin göreve gelmediği bir gün ben ona yardım etmiştim. Vaaz bittiğinde İncil'i sağdan sola taşıma görevini üstlenmiştim. Beni gören Heinrich çok şaşırmış, ne yapacağını bilememişti. Ben ise İncil'i sağdan almış, kürsünün önünde diz çökmüş ve soldaki yerine koymuştum. Eğer Heinrich'i düştüğü o durumdan kurtarmasaydım, kabalık etmiş olurdum. Marie kızarmış, Heinrich de gülümsemişti. Onunla tanışalı uzun zaman olmuştu. O benden biraz büyüktü. Yatılı okulda futbol takımının kaptanlığı-

nı yapardı. Bazı günler vaazı bittikten sonra onu dışarıda, levazım odasının kapısında beklerdik. Bizi evine götürür, bakkaldan veresiye aldığı yumurta, jambon, kahve ve sigaraları ikram ederdi. Hizmetçisinin hasta olduğu için gelmediği günlerde çocuklar gibi sevinirdi.

Bizimkiler beni reddedip evde o pis milyonlarının üstünde otururken, öne sürdükleri ahlaki nedenlerini içlerine sindirirlerken, Marie ve bana yardımda bulunmuş olan bütün insanları düşündüm.

Babam hâlâ koltuğunun arkasında bir aşağı bir yukarı yürüyor, dudaklarını oynatıyor, içinden hesaplar yapıyordu. Az kalsın parasını istemediğimi söyleyecektim. Fakat ne kadar da olsa, ondan bir şeyler beklemekte haklı buluyordum kendimi. Cebimde bir markla sonradan pişman olacağım bir kahramanlığa atılmak istemiyordum. Paraya gerçekten gereksinimim vardı, hem de çok. Ben evden ayrılalı beri bir tek kuruş göndermemişti. Leo ise çoğu kez bütün harçlığını çıkarıp vermişti. Anna da kendi yaptığı ekmekten yollamıştı. Hatta büyükbabam bile arada sırada para göndermişti. On beş-yirmi marklık, bir defa da, nedenini hiçbir zaman anlayamadığım, yirmi iki marklık takas çekleri... Bu çekler her gelişinde uğraştırırdı bizi. Ne pansiyoncu kadının ne de Heinrich'in banka hesabı vardı, takas çekleri üzerine bildikleri de bizden fazla değildi. Bir defasında çeki doğrudan doğruya papazlık makamının hesabına geçirmişti. Önce bankadan takas çekleri üzerine bilgi almış, sonra da papaza giderek on beş mark rica etmişti. Fakat papaz çok öfkelenmişti. İstemiş olduğu on beş markı veremeyeceğini söylemişti. Çünkü kilise yardım kuruluşunun hesapları kontrol edildiğinde ortaya çıkabilirdi bu. "Başpapaz Behlen için hatır çeki... Özel bir takas çekinin karşılığı," diye yazarsa başı belaya girebilirmiş. Papazlık makamı da "nereden geldiği belli olmayan" takas çeklerinin kabul yeri

değilmiş. Sonunda on beş markımızı alabilmiştik, ancak aradan tam on gün geçtikten sonra. Heinrich'in de yapacağı bir sürü başka işi vardı ve onları bir kenara bırakıp hep bizim çekle ilgilenemezdi. Bu nedenle büyükbabamdan her takas çeki gelişinde ürperiyordum. Tuhaftı, çünkü gelen hem paraydı hem de değildi. Sonunda Heinrich bu çeklerimizi kolayca ödeyebilmek için bir bankada kişisel hesap açmıştı. Bazen çekler geliyor, fakat Heinrich üç-dört günlüğüne bir yere gitmiş oluyordu. Bir defasında, yirmi iki marklık çek geldiğinde, üç haftalığına tatildeydi. Köln'deki tanıdıklarımdan, gençlik arkadaşım Edgar Wieneken'i aramaya başlamıştım. Sanırım SPD'nin kültür raportörüydü. Adresini telefon rehberinden arayıp bulmuş, fakat telefon edecek iki *groschen*'im[1] olmadığı için Ehrenfeld'den Kalk'a yürüyerek gitmiştim. Evde yoktu. Ev sahibi kadın onun odasında oturmama izin vermeyince, akşam sekize kadar kapının önünde durup beklemiştim. Engel Caddesi'nde, büyük ve taşları kara bir kilisenin yakınında oturuyordu. Bugün bile hâlâ düşünürüm, SPD'de olduğu için mi Engel Caddesi'nde oturmaya mecburdu? Saatlerce beklemiştim, bitkin ve aç. Cebimde sigaram bile yoktu. Marie de mutlaka beni merak ediyordu, korkuyordu belki de. Kalk semti, Engel Caddesi ve karşıdaki kimya fabrikası... melankolikler için hiç de yararlı bir görünüm değildi. Açlığa dayanamadım ve karşıdaki ekmek fırınına gidip kapısında durdum. Tezgâhtaki kadından bir parça ekmek rica edecektim. Genç ti fakat çirkindi. Dükkân boşalana kadar bekledim, sonra hızla içeri girip iyi akşamlar bile demeden, "Bana biraz ekmek verin," dedim. İçeri bir müşteri girerse diye korkuyordum. Kadın bana baktı,

1. Almanların eski gümüş parası.

incecik dudakları biraz daha inceldi, sonra yuvarlaklaştı ve hiçbir şey söylemeden üç sandviçle bir parça pastayı kesekâğıdına koyup uzattı. Verdiklerini alıp teşekkür bile etmeden dükkândan fırladığımı anımsıyorum. Sonra Edgar'ın evinin kapısına oturup bir elim yirmi iki marklık takas çekini koymuş olduğum cebimde, sandviçlerle pastayı yedim. Tuhaf bir rakamdı yirmi iki. Çok düşünmüştüm, büyükbabamın bu rakamı çeke niçin yazmış olduğunu. Belki bir hesapta bakiye kalmıştı, belki de bir şakaydı. 22 rakamı ilginçti ve büyükbabam onu çekin üstüne yazarken bir şeyler düşünmüş olacaktı. Hiçbir zaman keşfedemedim bunu. Engel Caddesi'nde bir buçuk saat bekledim Edgar'ı. Fakat o saatler bana kederle dolu bir sonsuzluk gibi geldi. Kara kara evler ve kimya fabrikasının dumanları... Edgar beni görünce sevindi. Eliyle omzuma vurdu, beni odasına çıkardı. Duvarda Brecht'in büyük bir fotoğrafı asılıydı. Onun altında bir gitar duruyordu, kendi yapmış olduğu tahta bir rafta da kitaplar diziliydi. Beni içeri almamış olduğu için ev sahibi kadına kızdı. Dolaptan bir şişe şnaps çıkardı ve, "Az önce tiyatro komisyonunda CDU'nun köpeklerine karşı bir zafer kazandım," dedi. Birbirimizi görmeyeli neler yaşamış olduğumu kendisine anlatmamı rica etti. Çocukluk günlerimiz beraber geçmişti. Babası bir kapalı havuzda yüzme öğretmeniydi; sonra da evimizin yakınındaki spor sahasının bekçisi olmuştu. Anlatacak o kadar çok şey vardı ki... Kısa kısa cümlelerle durumumu açıkladım ve çekimin karşılığını verip veremeyeceğini sordum. Çok iyi bir insandı Edgar, her şeyi anlamıştı. Hemen çıkarıp otuz mark verdi, çeki de almak istemedi. Fakat ben alması için zorladım onu. Neredeyse ağlayacaktım ısrar ederken. Aldı, fakat biraz kırılmış gibiydi. Kaldığımız pansiyona davet ettim, isterse provalarım sırasında da gelebilirdi. Kalk Postanesi'nin önündeki tram-

vay durağına kadar eşlik etti bana. Fakat ben boş bir taksi görünce, koştum ve kapıyı açıp oturdum. Araba hareket ederken başımı çevirip Edgar'a baktım, şaşkın, kırılmış, solgun ve büyük yüzünü gördüm. Çoktandır taksiye binmemiş olduğum için, o anda taksiyi hak ettiğime inanmıştım. Tramvayla bütün Köln'ün içinden geçerek Marie'yi bir saat daha geç görmeye dayanamayacaktım. Sekiz mark tuttu taksi; şoföre elli fenik de bahşiş verip koşarak pansiyona girdim. Marie ağlayarak boynuma atıldı; ben de ağladım. İkimiz de rahatsız birkaç saat geçirmiştik; birbirimizi sanki uzun süredir görmemiştik. Hiçbir zaman ayrılmayacağımızı fısıldadık kulaklarımıza. "Ölüm bizi ayırana kadar," dedi Marie. Sonra makyaj yapıp giyindi ve Venloer Caddesi'ndeki büfelerden birine gittik. İkişer porsiyon gulaş yedik, eve dönerken de bir şişe kırmızı şarap aldık.

O gece taksiye binmem Edgar'ın hoşuna gitmemişti. Sonra onu birkaç defa daha gördük. Marie çocuk düşürdüğünde bize para yardımı yaptı, taksi konusundan da hiç söz etmedi. Fakat bu onda, bugüne kadar aklından çıkmayan bir üzüntü olarak kaldı.

"Tanrım," diye konuştu babam, yüksek ve bana çok yabancı gelen yeni bir ses tonuyla, "doğru dürüst konuş ve gözlerini aç. Ben böyle numaralara kanmam."

Gözlerimi açıp ona baktım. Kızmıştı.

"Konuşuyor muyum?" diye sordum.

"Evet," dedi, "kendi kendine bir şeyler mırıldanıp duruyorsun. Anlayabildiğim tek söz yine 'pis milyonlar' oldu."

"Senin anlayacağın ve anlaman gereken tek söz de o zaten."

"Bir de takas çekini duydum," dedi.

"Peki, peki," diye konuştum. "Gel, şimdi şuraya otur da, bir yıl süresince vereceğin aylıklar için ne düşünmüş olduğunu söyle."

Yanına gittim ve omuzlarından tutup koltuğuna oturttum. Hemen ayağa fırladı. Yüz yüze geldik.

"Bu konu üzerinde iyice düşündüm," dedi, "önerim olan düzenli ve kontrollü bir eğitimi kabul etmeyip burada çalışmak istiyorsan... ne bileyim, örneğin sana ayda iki yüz mark yeterli olabilir." Eminim, iki yüz elli veya üç yüz mark diyecekti, fakat son anda iki yüz demişti. Yüzümdeki tepki onu şaşırtmış olacaktı ki, "Genneholm, keşiş yaşamının pantomimin temeli olduğunu söylemişti," diye çabucak devam etti. Bir kukla gibi hiç konuşmadan boş gözlerle ona baktım. Bu sözleri beni kızdırmamıştı bile. Sadece şaşırtmıştı. Boş gözlerle bakmak artık benim normal yüz ifadem olmuştu. O ise öfkelendi, üst-dudağında ter damlaları belirdi. İlk tepkimi gösterdim. Bu, ne bir kızma ne de bir nefretti. Sonra boş gözlerim yavaş yavaş acımayla doldu.

"Sevgili babacığım," dedim usulca, "senin sandığın kadar az bir para değildir iki yüz mark. Çok güzel bir rakam. Seninle bu konuda münakaşa edecek değilim. Fakat 'keşiş yaşamı'nın biraz pahalı bir heves olduğunu biliyor musun? Hele Genneholm'un önerdiği 'keşişlik'... Onun dediği diyet, keşişlik değil; yağsız et ve salata. Bunun en ucuz şekli açlıktır, fakat aç bir palyaço... sarhoş bir palyaçodan tabii ki daha iyidir." Birkaç adım geri çekildim. Onun bu kadar yalanını dinlemek ve dudağında gittikçe büyüyen ter damlalarını seyretmek dayanılmaz bir şeydi benim için.

"Dinle beni," diye devam ettim, "bir centilmene yakışır şekilde, paradan değil de başka konulardan söz edelim."

"Fakat ben sana gerçekten yardım etmek istiyor-

dum," dedi üzgün bir sesle, "sana üç yüz mark da verebilirim."

"Şu anda para sözünü duymak istemiyorum," dedim. "Çocukluk günlerimizin en şaşırtıcı deneyiminden söz etmek isterim sana."

"Neydi o?" diye sordu ve bir ölüm kararı beklermiş gibi bana baktı. Herhalde Godesberg'de bir villa yaptırmış olduğu metresinden söz etmemi bekliyordu.

"Sakin ol," diye konuştum, "şaşıracaksın; çocukluğumuzun en şaşırtıcı deneyimi, evde doğru dürüst yemek yiyememiz olmuştu."

Ürperdi bu sözleri duyunca. Yutkundu, güldü ve sordu: "O günlerde karnınızın iyice doymadığını mı söylemek istiyorsun?"

"Evet," dedim sakince, "karnımız hiçbir zaman iyice doymamıştı. Hasislikten mi veya prensip nedeniyle mi, hâlâ pek anlamış değilimdir. Fakat hasislikten olmasını yeğlerdim. Sen bilir misin, bütün öğleden sonra bisiklete binmiş, top oynamış ve Rhein'de yüzmüş bir çocuk neler hisseder?"

"O çocuk çok iştahlıdır," dedi duygusuzca.

"Hayır," diye yanıt verdim, "çok açtır. Çocukken de biliyorduk zengin, hatta çok zengin olduğumuzu. Ve biz bu paranın bir kuruşunu bile göremedik, doğru dürüst karnımızı doyuramadık."

"Bir şeyiniz mi eksikti?"

"Evet," dedim, "evet, yemeğimiz ve cep harçlığımız. Çocukken en çok ne yemek isterdim, biliyor musun?"

"Tanrım," dedi ürkekçe, "ne?"

"Patates," diye konuştum. "Fakat annem o yıllarda zayıflama meraklısıydı. Evimize girip çıkan kimi aptal gevezelerin her birinin ayrı bir beslenme teorisi vardı. Ne yazık ki patates, hiçbirinin teorisine göre iyi bir gıda değildi. Mutfaktaki hizmetçi kızlar siz evde yokken ken-

dilerine patates kızartırlardı. Tereyağında ince kabuklu patates, biraz soğan, biraz tuz... Bazen gelip bizi uyandırırlar, biz de üzerimizde pijamalarla mutfağa iner, kimseye söylememek koşuluyla doyasıya yerdik. Bazı cuma günleri Wieneken'lere giderdik Leo'yla. Onlar cumaları hep patates salatası yerlerdi. Frau Wieneken bir tabak dolusu bize de verirdi. Evimizde ekmek kutusunda hep az ekmek vardı. Ya biraz gevrek ekmek ya da birkaç dilim, kurumaya yüz tutmuş "sağlıklı" ekmek... Wieneken'lere gittiğimizde, annesi Edgar'ın almış olduğu taze ekmeği sol eliyle göğsünün önünde sıkıca tutar ve sağ eliyle birkaç dilim keser, biz de onları yakalayıp üzerlerine elma püresi sürerdik."

Babam sesini çıkarmadan başını salladı. Sigara paketini uzattım, içinden bir tane aldı. Çakmağı da tuttum. Acıyordum ona. Yirmi sekiz yaşına gelmiş oğluyla ilk defa ciddi konuşmak, bir baba için gerçekten zor ve üzücü olmalıydı. "Daha birçok şey var," dedim, "örneğin meyankökü şekerlemeleri... Balonlar... Annemin gözünde bu balonlar savurganlıktı. Doğru. Savurganlık onlar. Fakat ne kadar savurgan olursak olalım, o pis milyonlarınızı havaya göndermeye yetecek balon yoktu. Sonra o ucuz şekerlemeler; annemin ürkütücü kuramlarına göre, zehirli şeylerdi. Fakat evimizde zehirli olmayan pahalı şekerlemeler de yoktu. Yatılı okulda önümüze konan yemekleri hiç sesini çıkarmadan sonuna kadar yiyen tek öğrenci ben olduğum için herkes şaşırırdı."

Donuk gözlerle bana baktı. "Gördün mü, bunun iyi bir yanı da olmuş," diye mırıldandı. Bu söylediğine kendi de pek inanmamış gibiydi.

"Böyle bir yetiştirmenin pedagojik önemi gerçekten ilginç benim için. Fakat her şey teori, pedagoji, psikoloji, kimya... ve ölümcül bir hoşnutsuzluk! Wieneken'lerin evine ne zaman para girdiğini bilirdim. Cumaları. Schnie-

wind'lerde ve Hollerath'larda ise aybaşında veya ayın on beşindeydi. O günlerde evlerinde bir değişiklik yaşanırdı; kalın dilim jambonlar veya pastalar. Frau Wieneken her cuma öğleye doğru kuaföre gider, saçlarını yaptırırdı. Niçin, biliyor musun? Çünkü akşama doğru, senin deyiminle 'Venüs kurban edilirdi'."

"Ne dedin?" diye sesini yükseltti babam. "Sen şey mi demek istiyorsun?" Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Başını iki yana sallayarak bana baktı.

"Evet," dedim, "onu demek istiyorum. Çocuklar cuma öğleden sonra sinemaya yollanırdı. Sinemadan önce dondurmacıya da uğrarladı. Senin anlayacağın, en az üç buçuk saat evden uzak olsunlar diye... Her cuma Frau Wieneken kuaförden döndüğünde, kocası da elinde para zarfıyla işten geldiğinde olurdu bunlar. Bilirsin, işçi evleri pek de büyük değildir." "Yani," dedi babam, "çocuklarını niçin sinemaya gönderdiklerini siz biliyordunuz, öyle mi?"

"Ben sonraları anlamıştım, o günleri düşündüğümde. Bazı günler biz de birlikte giderdik. Sinemadan döndüğümüzde, oturup patates salatası yerken, Frau Wieneken'in yüzünün kıpkırmızı olduğunu sonraları fark etmiştim. Baba spor sahası bekçisi olarak göreve başladığında durum biraz değişmişti. Herr Wieneken daha sık eve geliyordu. Kadın da bizim yanımızda sıkılıp duruyordu... Büyük bir oda ve mutfaktan meydana gelen evde üç çocuklu bir ailenin yaşamı zordu; bunları sonra daha iyi anlamıştım."

Babam üzülmüş gibiydi. Tekrar paradan söz etmeyi görgüsüzlük kabul edip susacak diye korktum. Bu buluşmamız onun için hüzünlü olmuştu. Fakat bu ânın tadına da varmak istiyor gibi geldi bana. Şimdi, bana önermiş olduğu, ayda üç yüz marktan söz etmek zordu. Para ile "et arzusu" aynı şeydi; hiç kimse ondan doğru dürüst söz

etmez, ona doğru dürüst kafa yormazdı. Rahibin Marie' ye "et arzusu" hakkında söylediği gibi, para ya "yüceleştirilir" ya da bayağı kabul edilirdi, asla o anda olduğu şey olarak değil: yemek ya da taksi, bir paket sigara ya da banyolu bir oda.

Babamın üzüntü çektiği belli oluyordu. Başını pencereye doğru çevirdi, cebinden mendilini çıkardı ve gözlerindeki birkaç damla yaşı sildi. İlk defa görüyordum ağladığını ve mendilini kullandığını. Evden çıkarken her sabah temiz ve ütülü iki mendili yanına alırdı. Akşam eve geldiğinde de, sırf cebinde buruşmuş oldukları için banyodaki kirli sepetine atardı. Annem de cimri olduğu ve evde az çamaşır tozu bulundurduğu için babamla tartışır, mendillerini hiç olmazsa iki-üç gün cebinde taşımasını söylerdi. "Daha doğru dürüst kirlenmeden, buruşuk mendilleri sepete atıyorsun. Topluma karşı bazı görevlerin olduğunu unutma." Annem ona "Müsriflikle savaş" ve "Paranı ziyan etme" sloganlarını anımsatmak istiyordu. Fakat babam –anımsayabildiğim kadarıyla ilk kez– diretmiş ve her sabah temiz iki mendilini yanına almaya devam etmişti. Bugüne kadar o mendilleri burnunu temizlerken kullandığını hiç görmedim. Şimdiyse pencerenin yanında durmuş, gözündeki yaşı silmekle kalmıyor, üstdudağındaki ter gibi bayağı bir şeyi de kuruluyordu. Ağlaması devam edince, hatta arada sırada yutkununca, hızla odadan çıktım, mutfağa gittim. Bir insanın, ağlarken yanında bulunmasını istediği kimseler çok azdır. Herhalde az tanıdığı oğlunun şu anda odada pek yeri yoktu. Benim, yanında ağlayabileceğim tek insan Marie'ydi. Acaba babam sevgilisinin yanında ağlayabiliyor muydu? Bir defa görmüştüm o kadını. Sevimliydi, güzeldi. Ben onu biraz da aptal bulmuştum. Akrabalarımız ondan çok söz ederlerdi. Para canlısı bir insan, derlerdi o kadın için. Fakat yemek

yemenin, bir şeyler içmenin ve ayakkabı almanın bir insan için gerekli olduğunu söyleyenler ailemizin gözünde para canlısıdır. Sigaraları, sıcak banyoları, çiçekleri, şnapsları yaşamın gereği olarak gören birine "çılgın savurgan" derdi bizimkiler. İnsanın bir sevgilisi olmasının pahalı bir şey olduğunu kabul ederim. Çorap ister, elbise ister, ev kirası vardır, eğlenmek de ister ve bütün bunlar, babamın diyebileceği gibi ancak "parasal durum dengeli olduğunda" gerçekleşebilir. Ve babam çok can sıkıcı toplantılardan çıkıp da yanına gittiği zaman, sevgilisi neşeli olmalı, güzel kokular sürmüş, saçlarını yaptırmış olmalıdır. Ben o kadının para canlısı olabileceğini düşünemiyordum. Evet, mutlaka biraz harcamayı gerektiriyordu, ancak bizimkilerin gözünde para hırsıydı bu. Yaşlı arabacıya arada sırada yardım eden bahçıvan Henkels günün birinde, yardımcı işçilere verilen ücretlere "üç yıl önce" zam yapıldığını ve bunun kendi maaşından daha yüksek olduğunu anneme söylediğinde, onun tiz sesiyle verdiği ve tam iki saat süren "bazı insanların para hırsı" konferansını dinlemek zorunda kalmıştı. Annem bir yılbaşında postacıya yirmi beş fenik bahşiş vermişti de, ertesi sabah posta kutusunda yanında bir notla yirmi beş feniği bulunca kıyameti koparmıştı. "Sayın hanımefendi, sizi soymaya hakkım yok," diyordu postacı bıraktığı notunda. Tabii posta idaresinde de bir tanıdığı vardı annemin. Bu "para canlısı ve küstah insanı" hemen şikâyet etmişti.

Yere dökülmüş olan kahvenin etrafından dolanıp mutfaktan çıktım ve holden geçip banyoya gittim. Tapasını çekip küvetin suyunu boşalttım. Biraz önce, yıllar sonra ilahiler söylemeden ilk banyomu yapmış olduğumu anımsadım. Suyu boşalmakta olan küvetin duvarla-

rındaki köpük kalıntılarını temizlerken *Tantum ergo*'yu mırıldanmaya başladım. Sonra aklıma papazla cemaatin karşılıklı okuduğu Katolik dualar da geldi. Yahudi kızı Miriam'dan hoşlanırdım, ona çoğu zaman inanırdım da. Fakat bu dualar da işe yaramadı. Bence onlar fazla Katolik'ti. Katolik dini de, Katolikler de beni öfkelendirmişti. Heinrich Behlen'e ve Karl Emonds'a telefon etmeye karar verdim. İki yıl önceki o büyük kavgamızdan sonra hiç görüşmemiştik Karl'la. Yazışmamıştık da. Çok saçma bir neden yüzünden bana kaba davranmıştı: Bakmamı rica etmiş olduğu en küçük oğlu, bir yaşındaki Gregor'a, sütüne yumurta kırıp içirmiştim. Karl karısı Sabine'yle sinemaya, Marie de "cemaat toplantısı"na gitmişti. Sabine, saat onda sütü ısıtmamı ve biberona koyup Gregor'a vermemi söylemişti. Fakat ben, çocuğu solgun ve zayıf bulduğum için (bir kere olsun doğru dürüst ağlamamış, sadece vızlayıp durmuştu) sütüne kıracağım bir yumurtanın faydalı olacağını düşünmüştüm. Ocakta süt ısınırken, Gregor'u kucağıma almış, mutfakta bir aşağı bir yukarı dolaşmış ve onunla konuşup durmuştum: "Bizim küçük ne yiyecek... minicik bir yumurta." Kırdıktan sonra mikserle de iyice çarpmış ve sütüne karıştırmıştım. Karl'ın diğer çocukları uykuda olduğu için ben rahat rahat Gregor'la ilgilenebiliyordum. Biberonu ağzına verdiğimde, yumurtalı sütün çok hoşuna gitmiş olduğunu fark etmiştim. Vızlamayı bırakmış, gülmüş ve sonra da çabucak uykuya dalmıştı. Sinemadan döndükten sonra hemen mutfağa giden Karl, ben Sabine'yle salonda otururken yanıma gelmiş ve, yumurta kabuklarını görmüş olacak, "Yumurta mı pişirdin kendine?" diye sormuştu. Ben de yumurtayı kendim yemeyip Gregor'a verdiğimi söyleyince, kızılca kıyamet kopmuştu. İkisi de öfkelenmişti. Sabine bana, "Katil!" diye bağırmıştı. Karl ise "Çingene" ve "orospu piçi" kelimelerini

kullanmıştı. Bu laflar benim de tepemi attırmış ve Karl'a, "Kendini beğenmiş öğretmen!" diye bağırmıştım. Sonra da paltomu kaptığım gibi dışarı fırlamıştım. Merdivenleri inerken arkamdan, "Sorumsuz herif!" diye bağırdığını duymuştum. Ben de ona, "Seni gidi isterik cahil, pis öğretmen!" diye karşılık vermiştim. Çocukları severim, hem de çok. Onlarla iyi anlaşırım, en çok da kundaktaki bebeklerle. Bir yaşındaki bir çocuğa yumurtanın dokunacağını sanmıyordum. Karl'ın bana "orospu piçi" demesi, Sabine'nin "katil" demesinden daha çok üzdü. Heyecanlı bir annenin söylediği bazı sözler affedilebilir, fakat benim bir "orospu piçi" olmadığımı da herhalde Karl biliyordu. Bu olaydan sonra aramıza bir gerginlik girmişti. O benim "özgür yaşamım"a pek karışmazdı, ben de onun "küçük burjuva yaşamı"nı çekici bulurdum. Fakat Karl benim aşırıcı derecede düzenli bir yaşamım olduğunu hiçbir zaman anlayamamıştır. Tren yolculukları, oteller, provalar, sahneye çıkmalar, kızmabirader oyunları ve bira içmelerle geçen yorucu bir yaşamdır o. Bu nedenle Karl'ın monoton burjuva yaşamı benim için çekicidir. Tanıdıklarımızın birçoğu gibi o da, bilerek çocuk yapmadığımızı düşünürdü. Marie'nin çocuk düşürmesine de kuşkuyla bakardı. O, çocukları ne kadar sevdiğimizi bilmiyordu. Bütün bunlara karşın ona bir telgraf yollamış ve beni telefonla aramasını rica etmiştim. Kendisinden para filan isteyecek değildim. Ne de olsa aradan geçen yıllarda çocuklarının sayısı dört olmuştu, iyice para sıkıntısı çekmeye başlamışlardı.

Küvete biraz daha su döküp kirini iyice akıttım. Usulca hole gittim ve oturma odasının açık kapısına baktım. Babam yine masanın yanında duruyor ve artık ağlamıyordu. Kızarmış burnu, ıslanmış ve kırışmış yanaklarıyla herhangi bir yaşlı adamdan farkı yoktu. Bomboş ve aptal. Bir bardağa konyak koyup yanına gittim.

Aldı ve içti. Suratındaki o aptal ifade değişmedi. Kanyağı sonuna kadar içip bardağını bana uzatırken, boş gözlerle yalvarış dolu bakışını budalaca buldum; ilk defa görüyordum babamı böyle. Şu anda hiçbir şeyle, evet, hiçbir şeyle ilgilenmeyen herhangi biri gibiydi. Sadece polisiye romanları okuyan, hep aynı şarabı içen ve budalaca şakalar yapan bir adam... Bumburuşuk ve ıslak mendilini masanın üstüne koyuvermişti. Onun için muazzam bir stil hatası olan bu hareketi bir dik kafalılık ifadesi olarak algıladım. Tıpkı, mendilini masaya bırakmamasını defalarca söylemenize karşın yine de aynı şeyi yapan terbiyesiz bir çocuk gibiydi. Biraz daha konyak doldurdum bardağına, içti ve bana şöyle bir baktı. "Lütfen paltomu getir," demek istiyordu sanki. Anlamamazlığa geldim. Bana tekrar paradan söz etmeliydi. Pantolon cebimde kalmış olan tek markı elime alıp oynamaya başladım. Sağ kolumu kaldırdım ve parayı omzumdan aşağı doğru yuvarladım; sonra tekrar geri yolladım. Beni, yüzünde acı bir ifadeyle seyrediyordu. Markı havaya fırlattım, ta tavana kadar; yere düşerken tuttum, yine attım, yine tuttum. Gülümsemeye çalıştı. "Lütfen paltomu getir," demek istermiş gibi bir daha bana baktı. Ben ise markı yine havaya fırlattım, sağ ayağımın başparmağıyla yakaladım, sonra yukarı atıp burnu hizasında elimle tuttum. Sinirli bir hareket yaptı ve, "Bırak bunları," diye homurdandı. Omuz silkip hole çıktım ve portmantodan paltosuyla şapkasını aldım. O da peşimden gelmişti. Şapkasının içine koymuş olduğu eldivenleri yere düştü; eğilip kaldırdım. Suratı yine bir tuhaf olmuş, burnu ve dudakları oynamaya başlamıştı, ağlayacak sandım. "Bana güzel bir şey söyleyemez misin?" diye fısıldadı.

"Söylerim," dedim usulca. "O salaklar beni kınamak istediklerinde elini omzuma koyman hoşuma gitmişti. Hele bir zamanlar geri zekâlı yüzbaşının vurdurtmak is-

tediği Frau Wieneken'in hayatını kurtarmış olmanı da beğenirim."

"Ah," diye konuştu, "ben bunları çoktan unutmuştum."

"Unutmuş olman da," dedim, "çok hoşuma gitti. Ben unutmadım."

Bana baktı, konuşmadan. Henriette'nin adı gelmiş olacaktı dilinin ucuna, fakat sustu. Ben de Henriette'den söz etmedim. Halbuki düşünmüştüm az önce, kız kardeşimin uçaksavara yapmış olduğu okul gezisini niçin yasaklamadığını ona sormayı. Başımı önüme eğdim. Anlamıştı. Henriette'den söz etmeyecektim. Eminim yönetim kurulu toplantılarında can sıkıntısından önündeki kâğıda bazı şekiller çiziyor, bazen yanlarına bir H. konduruyor, sonra bir tane daha çiziyor, belki de tam adını yazıyordu: Henriette. Suçlu değildi bu konuda, yalnız biraz aptalca davranmıştı. Yaşanacak trajediyi görememişti. Kır saçlı, duyarlı ve kibar bir insandı babam. Fakat ben Marie'yle Köln'de yaşarken bir sadaka bile göndermemişti. Bu kibar ve sevimli adamı, babamı, böyle sert ve güçlü yapan neydi? Televizyon ekranında niçin toplumun yükümlülüklerinden, devlet bilincinden, Almanya'dan, hatta Hıristiyanlıktan söz ediyordu ve kendi inanmadıklarına başkalarını inandırmak istiyordu? Bir şişe süt alınan, taksiye binilen, sevgili edinilen ve sinemaya gidilen para, maddi değil de manevi para olabilirdi. Ben ondan, o benden korkuyordu. Biliyorduk ki, ikimiz de gerçekçi değildik ve "gerçekçi politika"dan söz edenleri beğenmezdik. Şimdi gözlerinden şunu okuyordum: Vereceği parayı hemen harcayacak bir palyaçoya parasını vermek istemiyordu. Ben de biliyordum ki, bana bir milyon mark da verse, yine harcardım. Onun için, her türlü para harcamak para yitirmek demekti.

Ben az önce yalnız başına rahat rahat ağlasın diye

mutfakta ve banyoda beklerken, biraz duygulanıp o saçma koşulları ileri sürmeden, vereceği paranın miktarını artıracağını ummuştum. Fakat böyle bir şey yapmayacağını şimdi gözlerinden okuyordum. Ne o ne de ben gerçekçi kişilerdik ve başkalarının gerçekçiliğini de, ellerini binlerce kez boyunlarına götürüp ucunda sallandıkları ipi bulamayan o aptal kuklalara benzetirdik.

İyice sakinleşsin diye başımı salladım. Evet, artık ne paradan ne de Henriette'den söz edecektim. Fakat kız kardeşimi düşünmeden de olmuyordu ki! Gözümün önüne getirdim: Şimdi otuz üç yaşındaydı, bir fabrikatörle evlenip boşanmıştı. Onun saçma bir yaşamı sürdüremeyeceğine emindim. Flörtler, partiler, "Hıristiyanlığa fazlasıyla bağlılık", bazı kurullara üyelik, can sıkıcı toplantılar ve "SPD'dekilere çok yakınlık gösterme, yoksa daha da fazla komplekse girerler". Benim gözümde o, umutsuz bir insan olurdu. Düşleri olmayan gerçekçilerin züppece buldukları şeyleri yapacağını sanmıyordum. Başkan etiketi taşıyanlardan birinin yakasından aşağı elindeki kokteyli döker veya otomobiliyle, başkalarına hep dişlerini gösteren büyük bir ikiyüzlünün Mercedes'ine çarpardı. Resim yapmayan veya çömlekçi tornasında küçük şekiller yaratamayan bir insan başka ne yapabilirdi! Yaşam denen o görünmez duvarın karşısında olduğu, harcanması gereken paraya dokunulamadığı bir dünyada benim hissettiğim her şeyi o da hep hissedecekti.

Babamın geçmesi için kenara çekildim. Yine terlemeye başlamıştı. Ona üzüldüm. Hemen oturma odasına koştum ve kirlenmiş mendilini getirip paltosunun cebine soktum. Annem aylık çamaşır kontrolü sırasında bir parçayı bulamazsa çok sinirlenebilirdi. Hizmetçi kızları da hırsızlıkla veya baştan savmacılıkla suçlardı.

"Sana bir taksi çağırayım mı?" diye sordum.

"Hayır," dedi. "Biraz yürümek istiyorum. Hem şoförüm de istasyonun yakınında bekliyor." Önümden geçti. Ben kapıyı açtım. Asansöre kadar arkasından gittim ve düğmeye basıp çağırdım. Cebimden bir markı tekrar çıkardım, sol avucuma koyup öylece baktım. Babam somurttu ve başını iki yana sallayıp bakışlarını benden kaçırdı. Hiç olmazsa cüzdanını açıp elli veya yüz mark vermesini beklemiştim, fakat boşuna. Şu andaki acıları ve kendi acıklı durumunu kavramış olması nedeniyle para denen şeyi düşünmekten tiksiniyor, benim anımsatma çabalarımı da kutsal bir şeye edilmiş küfür olarak görüyordu. Asansörün kapısını açtım. Bana sarıldı. Birden üzerimi koklamaya başladı. Kıkırdadı. "Gerçekten kahve kokuyorsun," dedi. "Sana kahve yapmak isterdim. Evet, evet. Çünkü ben kahve yapmasını çok güzel beceririm." Kollarını çekti, asansöre bindi. Düğmesine bastı. Az sonra asansör hareket ettiğinde kurnaz kurnaz gülümsüyordu. Ben öylece durdum. Kat rakamları birbiri ardına yanıp söndü: dört, üç, iki, bir... Ve kırmızı ışık söndü.

16

İçeri girip kapıyı kapadım. Ben bir aptaldım. Yapmış olduğu kahve pişirme önerisini kabul ederek onun biraz daha burada kalmasını sağlayabilirdim. Başarısından memnun, kahveyi getirip fincanlara doldurduğunda da, aniden, "Parayı ver," veya, "Çıkar parayı," diyebilirdim. Böyle anlarda barbarca davranmaktan başka çıkar yol yoktur. O zaman şöyle denir: "Polonya'nın yarısı size, bize de Romanya'nın yarısı. Silezya'nın üçte ikisini mi, yoksa sadece yarısını mı istersiniz? Size dört bakanlık

vereceğiz. Bize de şirketler kalacak." Ben bir aptaldım. Biraz önce onun keyifsizliğine kanmış, para cüzdanını kapmamıştım. Veya onunla hep paradan da söz edip durabilirdim. Birçok insan için yaşam veya ölüm anlamına gelen şeyden, zincirlere bağlı paradan... "Para ebedidir!" diye bağırırdı annem sık sık; okul defteri için otuz fenik istediğimizde bile. Ebedi para. Ebedi aşk.

Mutfağa gittim. Bir dilim ekmek kesip üstüne tereyağı sürdüm. Sonra tekrar oturma odasına geçip Bela Brosen'in telefon numarasını çevirdim. Çok kederli babamın şimdi eve değil de, sevgilisine gideceğini ümit ediyordum. Sevgilisi de onu hemen yatağa sokup ayağına sıcak su koyar, ballı sıcak süt içirirdi. Annem ise karşısındaki kişi üzüntülü olursa, "istenç" ve "kendini toparlama"dan söz ederdi. Son zamanlarda da "tek çıkar yol" olarak soğuk suyu önermeye başlamıştı.

"Buyurun, Brosen," dedi. Çok şükür esans filan sürmemişti. Güzel bir sesi vardı, alto, sempatik ve candan.

"Schnier... Hans... anımsayabildiniz mi?" diye sordum.

"Tabii anımsıyorum," dedi içtenlikle, "ve duygularınızı paylaşıyorum..." Neden söz ettiğini anlayamıyordum, "Bütün eleştirmenler aptal, kendini beğenmiş ve bencil," diye devam edince, kavradım ne demek istediğini.

İç geçirdim. "Buna inanabilsem," dedim, "kendimi daha iyi hissedeceğim."

"İnanın," diye konuştu, "sadece inanın. Bilir misiniz, bir şeye sadece inanmak bile insana çok güç verir."

"Peki, biri beni överse o zaman ne yapmalıyım?" diye sordum.

"Ah," diye güldü. Güzel bir koloratur gibi çıkmıştı bu ah. "Sizi övenin o anda temiz kalpli davrandığına ve bencilliği unuttuğuna inanın."

Güldüm. Ona Bela mı, yoksa Frau Brosen mi demem gerekirdi, bilemiyordum. Birbirimizi doğru dürüst

tanımıyorduk ve babamın sevgilisine nasıl hitap edileceğini yazan bir kitap da yoktu ki, açıp bakayım. Sonunda "Frau Bela," dedim, bu sanatçı adını pek beğenmememe karşın. "Frau Bela, ben çok sıkıntıdayım. Babam biraz önce buradaydı. Her şeyden konuştuk, fakat ona para konusunu bir türlü açamadım." Kızardığımı hissettim. Akıllı bir kadındı bence Bela. Babama da mutlaka "gerçek aşk"la bağlıydı ve "para konuları"ndan söz etmek onu üzerdi. "Dinleyin lütfen," diye devam ettim, "kafanızdan geçenleri unutun şu anda ve babam size benden söz edince de utanmayın. Belki siz onda oğlunun paraya gereksinimi olduğu düşüncesini uyandırabilirsiniz... Nakit para. Hemen. Cebimde beş kuruşum yok. Dinliyor musunuz beni?"

"Evet," dedi. Sesi o kadar usul çıkmıştı ki, korktum. Sonra burnunu çektiğini duydum.

"Eminim beni kötü bir kadın sanıyorsunuzdur, Hans," dedi ve ağlamaya başladı. "Satın alınabilen birçok kadından bir tanesi... Beni böyle sanıyor *olmalısınız*."

"Kesinlikle hayır," diye sesimi yükselttim. "Size hiçbir zaman o gözle bakmadım, inanın bana." Kendinin ve babamın içdünyasını anlatmaya başlayacak diye korktum. Hıçkırmalarından anladığım kadarıyla, oldukça duyguluydu. Hatta Marie'den de söz etmeye başlayabilirdi. "Ben," diye devam ettim sözüme. Satın alınan kadınları alçakmış gibi göstermeye çalışması bence güzel değildi. "Ben," diye tekrarladım, "asaletinizi her zaman takdir etmiş, hakkınızda hiçbir zaman kötü düşünmemişimdir." Bu doğruydu. "Ayrıca ben..." ona Bela demek istedim, fakat söyleyemedim, "... otuzuma geliyorum. Dinliyor musunuz?"

"Evet," diye iç geçirdi ve buradan biraz ötede –Godesberg'de– hıçkırdı, günah çıkarma kürsüsünde oturan biri gibi.

"Oğlunun paraya gereksinimi olduğuna inandırmaya çalışın onu."

"Bence," dedi, "onunla doğrudan doğruya paradan ve sizden söz etmek yanlış olur. Ailesini ilgilendiren şeyler... anlatabiliyor muyum... benim için tabu. Fakat bunun başka bir yolu da var." Susuyordum. Hıçkırması şimdi yine burun çekmeye dönüşmüştü. Devam etti konuşmasına: "Durumu iyi olmayan meslektaşlarım için bana ara sıra para verir. Bugünlerde darda olan bir meslektaşım adına, deyip sizin için küçük bir miktar isteyebilirim."

"Ben de gerçekten darda olan bir meslektaşım. Yalnız sadece şu an için değil, en az altı ay boyunca... Fakat söyler misiniz bana, lütfen, sizce bu küçük miktar ne olabilir?"

Öksürdü, yine bir ah çekti –fakat koloratur gibi değil– ve konuştu: "Çok acil durumlarda verilen paralardır bunlar; örneğin bir ölüm, bir hastalık veya bir doğum olduğunda. Demek istiyorum ki, devamlı yardımlar değil, bir defalık yardımlardır."

"Ne kadar?" diye sordum. Hemen yanıt vermedi. Gözümün önüne getirdim Bela Brosen'i. Beş yıl önce bir akşam Marie'nin beni sürükleyip götürmeyi başardığı operada görmüştüm onu. Kont tarafından baştan çıkarılan köylü kızını oynuyordu. Babamın zevkine hayran olmuştum o gece. Orta boy, güçlü bir görünüm, sarı saçlar ve sallanan iri göğüsler... bir evin yanındaki köylü arabasına dayanmış, elinde bir yaba, güzel bir şarkıyla duygularını anlatmıştı.

"Alo?" diye seslendim. "Alo?"

"Ah," dedi, zayıf da olsa yine bir koloraturu becermişti. "Sorunuz öyle ani oldu ki."

"Fakat bu soru, durumumu anlatıyor." Korktum. O sustukça, ağzından çıkacak rakamın küçüleceğini biliyordum.

"Verdiği paralar on ila otuz mark arasında değişir," diyebildi sonunda.

"Ve meslektaşlarınızdan biri gerçekten çok berbat bir durumdaysa, mesela ağır bir kaza geçirmiş ve birkaç aylığına yüz marka gereksinimi varsa?"

"Sevgili Hans," dedi usulca, "yalan söylememi istemiyorsunuz herhalde benden?"

"Hayır," dedim, "fakat ben gerçekten bir kaza geçirdim... Hem sonra bizler de meslektaş sayılmaz mıyız? İkimiz de sanatçı değil miyiz?"

"Gayret edeceğim," dedi. "Yanaşır mı bilmem."

"Ne dediniz?" diye bağırdım.

"Bilmiyorum. Meseleyi öyle bir süsleyip püslemeliyim ki, inansın. Fakat benim pek hayal gücüm yoktur."

Bunu söylemesine gerek yoktu. İşimin düştüğü en aptal kadın olarak görmeye başladım onu.

"Peki," dedim, "acaba bana tiyatroda bir rol temin etseniz, nasıl olur? Yan rol tabii, karakter rollerini iyi oynarım."

"Hayır, hayır, sevgili Hans," diye konuştu, "bu gibi entrikalar bana göre değildir."

"Peki," dedim, "o küçük miktar da yarar işime. Teşekkürler ve hoşça kalın." Onun bir şey söylemesine fırsat kalmadan telefonu kapattım. Bu kaynağın her zaman kuru kalacağını hissettim. Fazla aptaldı, babamın sevgilisi. "Yanaşır mı?" derkenki ses tonu bende güvensizlik yaratmıştı, "gereksinimi olan meslektaşlara yardım" adı altında istediği paraları niçin kendi cebine atmasındı! Babam için üzüldüm, sevgilisi daha cici, daha akıllı biri olabilirdi. Bu zavallı ve aptal kadın, babam onun evinde mutfağa gidip kahve pişirdiğinde gülümseyecek, akılsız bir öğretmen gibi başını sallayacak, riyakârca sırıtacak ve yapmış olduğu kahveyi övecektir, atılan taşı sahibine getiren köpeği över gibi. Telefonun başından ayrılıp pence-

renin yanına gittiğimde hâlâ öfkeliydim. Camı açıp dışarıya baktım. Günün birinde Sommerwild'in önerisini kabul edeceğim diye korkuyordum. Aniden cebimdeki bir markı aldığım gibi caddeye fırlattım. Ve aynı anda, bunu yaptığıma pişman oldum. Arkasından baktım, fakat nereye düştüğünü göremedim. Sanırım geçmekte olan bir tramvayın üstüne düşmüştü. Tereyağlı ekmeğimi masadan aldım ve sokağı seyrederek yedim. Saat sekiz olmuştu; demek ki iki saattir Bonn'daydım ve bu arada dost denen altı kişiyle konuşmuştum. Bunların arasında annem ve babam da vardı. Kente geldiğimde bir mark vardı cebimde, şimdi o da yoktu. Caddeye inip yerlerde aramayı düşündüm. Fakat birazdan Leo ya telefon eder ya da uğrardı.

Marie'nin durumu iyi olmalıydı. Şu anda Roma'daydı, kilisesinin kucağında; acaba Papa'nın huzuruna kabul merasiminde ne giysem, diye düşünüyordu. Züpfner ona bir Jacqueline Kennedy resmi, bir İspanyol şalı ve bir peçe almalıydı. Çünkü Marie artık Alman Katolikliği'nin *first lady*'lerinden biri sayılırdı. Roma'ya gidip Papa'ya beni de huzuruna kabul etmesi için ricada bulunmayı düşündüm. Çünkü o da biraz yaşlı, akıllı bir palyaçoya benziyordu. Hem "soytarı" tipi Bergamo'da ortaya çıkmıştı. Böyle şeyleri daha iyi bilen Genneholm'a savımı onaylatabilirdim. Marie'yle olan evliliğimizin sadece resmî nikâha gelindiğinde karaya vurmuş olduğunu ve beni VIII. Henry'nin bir karşıtı olarak kabullenmesini rica etmeliydim Papa'dan. VIII. Henry çokeşliydi ve dindardı. Ben ise tekeşli ve dinsizdim. "İleri gelen" Alman Katoliklerinin nasıl kendini beğenmiş ve dalavereci olduklarını anlatmalıydım ona. Kandırılmamalıydı. Sonra numaralarımdan birkaçını da sunardım: "Okula Gidiş ve Okuldan Dönüş" örneğin. "Kardinal" numaramı ise üzü-

lebileceği için sunmayacaktım. Çünkü o da bir zamanlar kardinaldi ve üzmek istediğim en son insandı Papa. Hep düşlerime yeniliyorum: Papa'nın huzuruna kabul edilmiş gibi gördüm kendimi. Diz çöküyor ve ondan, inançsız olmama karşın hayır duasını rica ediyorum. Kapıda İsviçreli muhafız erleri duruyor, yanında da iğrendirici gülüşlü bir monsenyör. Kendimi bir an için gerçekten Papa'nın huzurunda sandım. Gülümsemesini görüyor, güzel köylü sesini duyuyor ve Bergamo'nun delisinin nasıl soytarı olduğunu anlatıyordum ona. Sonra Leo'ya bunlardan söz ediyorum. Leo bana inanmıyor ve "yalancı," diyor. Bir defasında ona, "Karşılıklı tahta kestiğimizi anımsıyor musun?" diye sormuştum da, "Seninle karşılıklı tahta filan kesmedik!" diye bağırmıştı. Evet, Leo haklıydı, fakat ben bunu kabul edemiyordum. Leo altı veya yedi yaşındaydı, ben de sekiz veya dokuz. Bir gün atların ahırında kırılmış bir tahta parçası bulmuş ve bana gelip onu birlikte kesmemizi rica etmişti. Ben de, bir tahta parçasını durup dururken kesmemizin saçma olduğunu söylemiştim. Niçin kesmek istediğini o da bilmiyordu, sadece canı kesmek istiyordu, o kadar. Ben inat edince, Leo yarım saat ağlayıp durmuştu. Yıllar sonra, sanırım aradan on yıl geçmişti, bir gün Peder Wunibald Almanca dersinde Lessing'den söz ederken, aniden hiç ilgisi olmamasına karşın, Leo'nun o isteği gelmişti aklıma. Canı sadece benimle karşılıklı tahta kesmek istemişti. Hepsi o kadar. Onu ancak on yıl sonra anlamış ve o günkü sevincini ben de yaşamak istemiştim. Leo'nun heyecanını, iç gerilimini, o gün duyduğu her şeyi ben de duymuş ve dersin tam ortasında, dişleri paslanmış testereyle tahta kesiyormuş gibi hareketler yapmaya başlamıştım. Gözleri aniden parlamış ve hemen benim tahta kesme hareketlerime katılmıştı. Fakat biz bu oyuna öylesine dalmıştık ki, Peder Wunibald'ın yanımıza geldiğini

duymamıştık. Öğretmenimiz saçlarımı tutup çekmiş ve aklımı başıma getirmişti! İşte ben o günden sonra Leo'yla gerçekten hep tahta kesmiştim. O şimdi bunu pek anlayamaz. Çünkü o bir gerçekçidir. Bir şeyin saçma da olsa niçin yapılması gerektiğini kavrayamaz. Annemin de vardır bazı tuhaf istekleri: şöminenin yanında iskambil oynamak, mutfakta elma çiçeği çayını kendi eliyle demlemek gibi. Bazı günlerde de güzel cilalı maun masaya oturup iskambil oynamak ve mutlu bir aile tablosu yaratmak isterdi. Fakat o ne zaman böyle bir şeyi istese, biz istemezdik. Bu yüzden de "anlaşılmayan anne" sahneleri yaratır, çocukların söz dinlemesi gerektiğini söyler ve sadakat görevini –Kutsal Kitap'ın dördüncü buyruğu[1]– çocukları olarak yerine getirmemizi isterdi bizlerden. En sonunda da ağlayarak odasına giderdi. Bazen de masaya iyi bir içki koyacağını, bize mükemmel bir yemek hazırlayacağını söylerdi. Fakat onun bu önerisi bizlerin ters ve keyifsiz zamanına rastlarsa, yine gözyaşlarıyla dolu bir akşam geçirirdik. Ve biz böyle akşamları sık yaşamıştık! Onunla niçin iskambil oynamamakta ısrar ettiğimizi de bilmiyordu. Çünkü her iskambil oyunu kupa yedilisi geldiğinde bize Henriette'yi anımsatırdı. Fakat bunu ona hiçbirimiz söyleyemiyorduk. Birkaç yıl sonra, annemin şömine başındaki mutlu bir aile düşüncesi aklıma geldiğinde, iki kişinin iskambil oynamasını sıkıcı bulmama karşın, onunla düşümde iskambil oynamıştım. Bir kez de *gerçekten* "altmışaltı" oynamıştım onunla. Ballı elma çiçeği çayı içmiş, hatta annemin –şakacı bir tavırla kaldırdığı işaretparmağını sallayarak– bana uzattığı sigarayı da tellendirmiştim. Yandaki odadan Leo'nun çaldığı etütlerinden biri kulağıma gelmişti. Hizmetçi kızlar dahil hepi-

1. Tanrı'nın Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya vahyettiğine inanılan "On Emir" kastediliyor.

miz, babamızın o anda "o kadın"ın yanında olduğunu biliyorduk. Günün birinde Marie bu anlattıklarımın doğru olduğuna inanmamaya başlamıştı. Osnabrück'te o akşam istasyona koşan çocuğu *gerçekten* görmüş olduğuma inanmadığı gibi. Bazen bunların tam tersi de olurdu. Yaşadığım *gerçek* bir olay, bana hiç olmamış gibi görünürdü. Örneğin Marie'nin kız arkadaşlarıyla Meryem Ana'dan söz etmek için Köln'den Bonn'a gidişim bence bir düştü. Başkalarının "kurgu değil" dediğine ben "uydurma" derim.

17

Pencereden çekildim. Caddeye atmış olduğum, şimdi çamurlar arasında duran bir markı boş verdim. Mutfağa gidip kendime tereyağlı bir ekmek daha hazırladım. Yiyecek pek bir şeyim de kalmamıştı; bir kutu fasulye konservesi, bir kutu erik kompostosu (eriği sevmediğimi Monika nereden bilecekti), yarım ekmek, yarım şişe süt, iki yüz elli gram kahve, beş yumurta, üç dilim domuz pastırması ve bir tüp hardal. Oturma odasındaki sigara kutusunda da dört sigara kalmıştı. Moralim çok bozulmuştu. Artık prova yapabilecek durumda görmüyordum kendimi. Dizim o kadar şişmişti ki, pantolon gerilmişti. Başım da ağrıyordu; deli olacaktım. Sanki biri sürekli oyuyordu beynimi. Çok yıkılmıştım. Ve sonra o "et arzusu"... Marie, Roma'daydı. Onu arzuluyordum. Vücudu, elleri göğsüme dokunsun istiyordum. Çevremde hep güzel kadınlar görmekten hoşlanırdım. Örneğin komşum Frau Grebsel... Fakat ben bu kadınlara karşı hiçbir "et arzusu" duymuyordum. Böyle olmam bazı kadınları

üzerdi. Ben bu arzuyu duyup gidermeye kalkıştığımda da neredeyse polis çağırmaya kalkacak duruma gelirlerdi. Bu "et arzusu" gerçekten karışık ve üzüntü verici bir konudur. Tekeşli olmayan erkekler için herhalde devamlı bir işkence, benim gibi tekeşli erkekler içinse bir sıkıntı ve ıstıraptır. Cinsel aşk dedikleri şeyi karşılarındaki erkekte göremeyen kadınlar çoğu kez üzülürler. Frau Blothert de her ne kadar namuslu ve dindarsa da, biraz hakarete uğramış gibiydi. Haklarında gazetelerde sık sık haberler çıkan o ırz düşmanlarını da bazen anlamıyor değilim. "Evlilik görevi" denilen şey aklıma geldiğinde de içimi sıkıntılar kaplıyor. Bir kadın, devlet ve kilise tarafından bu şeye bir sözleşmeyle bağımlı kılınırsa, elbette ki o evlilikte kötülükler ve iğrençlikler yaşanacakır. Vicdan denen şey bir kural değildir. Papa'yla bu konuyu da konuşmalıydım. Ona yanlış bilgiler verildiği kesindi. Kendime tereyağlı bir ekmek daha hazırladım. Sonra hole çıkıp paltomun cebinden, Köln'den Bonn'a gelirken trenin penceresinden almış olduğum akşam gazetesini çıkardım. Bazen akşam gazetelerinin faydasını görürüm, tıpkı televizyon gibi ruhumu boşaltırlar. Sayfalarını çevirdim. Başlıklara şöyle bir göz attım. Aniden küçük bir haber çarptı gözüme. Okuyunca kahkahalarla güldüm. Dr. Herbert Kalick'e Alman Liyakat Nişanı verilmişti. Kalick, bana "bozguncu" demiş ve dava sırasında da bana çok büyük bir ceza verilmesini istemiş olan gençti. O zamanlar dâhiyane bir görüşü olmuştu: Yetimhanedeki çocuklar da nihai savaş için silah altına alınmalıydı! Aradan geçen yıllarda böyle bir "büyük adam" olduğunu biliyordum. Gazetenin yazdığına göre, "gençler arasında demokratik düşünceleri yaymada gösterdiği başarıdan dolayı" verilmişti ona bu liyakat nişanı.

İki yıl önceydi, tekrar barışmak için davet etmişti beni evine. Yetim çocuk Georg bazukayla boş yere öldü-

ğü veya benim gibi on yaşında bir çocuğa "bozguncu" dediği ve hakkımda çok büyük ceza talep ettiği için mi affedecektim onu? "Barışmak için yapılan bir davet reddedilmez," demişti Marie. Bir buket çiçek yaptırmış ve yola çıkmıştık. Eifel taraflarında çok güzel bir villası, güzel bir karısı ve gurur duydukları bir çocukları vardı. Güzel karısı biraz tuhaftı. Canlı biri miydi, yoksa kurulmuş bir oyuncak mıydı? Yanında oturuyordum. Kollarından ve omuzlarından tutup sarsmak veya bacaklarına dokunmak istedim, acaba bir bebek miydi? O gece pek konuşmamıştı. Sadece "ne güzel" ve "ne kötü"den oluşan yanıtlar vermişti. Başlangıçta onu sıkıcı bulmuştum, fakat sonra yavaş yavaş alışmıştım. Bir otomata para atar gibi, aklıma ne geldiyse peş peşe anlatmıştım, sadece bir tepki göstersin diye. Kısa süre önce büyükannemin öldüğünü söylemiştim. Doğru değildi, çünkü büyükannem on iki yıl önce ölmüştü. Gösterdiği tepki sadece, "Ah, ne kötü," olmuştu. Bu kısa yanıtı sinirimi bozmuştu. Sanırım bir ölünün ardından "ne kötü"den başka bir şey de söyleyebilirdi. Humeloh adında bir tanıdığıma (öyle biri yoktu gerçekte; sadece olumlu bir yanıt almak için uydurmuştum) "doktor" unvanı verildiğini anlatmıştım. "Ah, ne güzel!" demişti. Ardından, kardeşim Leo'nun mezhep değiştirdiğini söylemiştim. Önce bir yanıt vermemiş, sadece susmuştu. Bu suskunluk bana o anda bir yaşam belirtisi gibi gelmişti. Sanırım bu söylediğimin hangi kategoriye ait olduğunu bulmak için, bebeğin boş gözlerini andıran iri gözleriyle bir süre bana bakmış ve sonra da, "Ne kötü, değil mi?" demişti. Hiç olmazsa yanıtlarında az da olsa bir değişiklik yapmasını başarmıştım! Konuşurken "ah"ları kullanmamasını önermiştim. Sadece "güzel" veya "kötü" desindi. Kıkırdamış ve tabağıma biraz daha kuşkonmaz koyarken, "Ah, ne güzel," demişti. O gece Kalick'lerin çocuğunu da tanımıştık. Beş

yaşında bir haylazdı. Görünümüyle televizyon reklamlarına çıkabilecek bir çocuktu. Reklamcıların onu keşfetmemiş olması beni çok şaşırtmıştı. Diş macunu reklamına çıkıp, "İyi geceler babacığım, iyi geceler anneciğim," diyebilirdi. Marie ile benim yanıma gelip yapmacık bir hareketle bizleri selamlamıştı. Az sonra şöminenin karşısında oturmuş, kahve ve konyaklarımızı içerken, Herbert içinde yaşadığımız büyük zamandan söz etmeye başlamıştı. Ardından da sıra şampanyaya geldiğinde, biraz daha heyecanlamıştı. Birden oturduğu yerden kalkmış, önümde diz çökmüş ve af dilemişti! Bu onun gözünde "laikleşmiş günah çıkarma"ydı! Az kalsın kıçına bir tekme vuracaktım. Fakat masadaki bıçağı alıp onu bir demokrat olarak takdis etmiştim. Karısı da sevinçle, "Ah, ne güzel!" diye bağırmıştı. Herbert duygulanıp tekrar yerine oturunca, ona Yahudi *Yankee*'leri üzerine bir konferans çekmiştim. Ardından da, Schnier adının nereden geldiğini uzun süre bulamadığımı söylemiştim. Fakat bir zaman sonra, *Schneider*[1] kelimesinden gelmiş olduğunu keşfetmiştim. Bu nedenle ne Yahudilerle ne de *Yankee*'lerle bir ilgim vardı. Ve aniden yerimden fırlayıp Herbert'i tokatlamıştım. Okul arkadaşım Götz Buchel gelmişti aklıma. Herbert ondan, sülalesinin nereden geldiğini bulup kanıtlamasını istemişti. Götz için hiç de kolay olmamıştı bu, çünkü annesi bir İtalyan'dı, Güney İtalya'nın bir köyünde doğmuştu. O kadın üzerine bazı belgeleri bulmak çok güçtü, doğum yeri olan bu köy aradan geçen yıllarda Yahudi *Yankee*'ler tarafından istila edilmişti. Götz ve annesi üzüntü dolu, tehlikeli günler yaşamışlardı. Sonunda öğretmeni, Bonn Üniversitesi'nin etnoloji uzmanı profesörlerinden birinin rapor vermesi gö-

1. (Alm.) Terzi.

rüşünü ileri sürmüştü. Bu profesör de Götz'ün "tamamen Batılı, katışıksız bir insan" olduğunu tespit etmişti. Fakat bununla tatmin olmayan Herbert Kalick, "Bütün İtalyanlar haindir," diye konuşmaya başlamış ve savaş bitene kadar da Götz rahat bir gün geçirememişti. İşte ona Yahudi *Yankee*'ler üzerine konferans çekerken aklıma bunlar gelince, Herbert Kalick'in suratına tokatı indirivermiştim. Yanımda duran içki kadehini, arkasından da bıçağı şömineye savurmuş ve Marie'yi kolundan tuttuğum gibi dışarı fırlamıştım. Etrafta hiçbir taksi yoktu. Otobüs durağına kadar epey bir yol yürümüştük. Marie ağlamış, yaptıklarımın insanlık dışı ve Hıristiyanlıkla bağdaşmayan şeyler olduğunu söylemişti. Ben de, Hıristiyan olmadığımı ve günah çıkarma kürsüsüne henüz oturmadığımı söylemiştim. Bunun üzerine Marie, Herbert'teki değişikliğe, artık demokrat olmasına inanıp inanmadığımı sormuştu. "Olabilir," demiştim. "Fakat ben ondan hoşlanmıyorum ve hiçbir zaman da hoşlanmayacağım."

Telefon rehberini açtım ve Kalick'in numarasını aradım. Onunla konuşmak için keyfim tam yerindeydi. Marie ile evine gittiğimiz o geceden sonra ona bir kez de bizim evdeki bir *Jour fixe*'te rastlamıştım. Bir hahamla "Yahudi ruhaniliği" üzerine konuşurken beni görmüş ve başını iki yana sallamış, yalvaran bakışlarla yüzüme bakmıştı. Konuştuğu hahama acımıştım. Çok ihtiyar, beyaz sakallı bir adamdı, sevecen ve zararsız birine benziyordu; fakat Kalick'le konuşması nedense beni rahatsız etmişti. Tabii Herbert her tanıdığına bir zamanlar Nazi ve Yahudi aleyhtarı olduğunu, fakat savaştan sonra gelişen olayların "gözünü açtığını" anlatıyordu. Gerçekte ise Amerikalılar Bonn'u almadan bir gün önce bahçemizde çocukları yine çalıştırmış ve, "İlk gördüğünüz Yahudi domuzuna ânında saldıracaksınız," demişti. Annemin bu *Jour*

fixe'lerinde beni heyecanlandıran, geri dönmüş mültecilerin zavallılığı olurdu. Demokrasi üzerine söylenenlerden ve bütün pişmanlıklardan o kadar duygulanırlardı ki, birbirlerine sarılıp kardeş olurlardı! Korkmanın sırrının ayrıntıda yattığını kavrayamazlardı. Büyük olayların ardından pişmanlık duymak çok basittir. Politik yanılmalar, zina, cinayet, Yahudi aleyhtarlığı... Fakat kim girer bunların ayrıntılarına? Babam elini omzuma koyduğunda, Herbert Kalick ve Brühl'ün babama bakışını, sonra Herbert'in öfkeyle masaya yumruğunu indirip ölü bakışlı gözlerini bana dikerek, "Sertlik, acımasız sertlik," deyişini veya Götz Buchel'i, öğretmeni diretmesine karşın yakasından tutup diğer öğrencilerin karşısında, "Bakın, bu da bir Yahudi değilse!" diye haykırışını hiçbir zaman unutmadım. Birçok şeyi, birçok ayrıntıyı bugün bile anımsarım. Ve Herbert'in o bakışları hiç değişmemiştir. Yaşlı ve biraz da saf görünüşlü hahamı yanında görünce korkmuştum. Bu uysal görünüşlü adam Herbert'le karşılıklı kokteyl içiyor, Yahudi ruhaniliği üzerine söylediklerini dinliyordu. Çok az Nazi'nin cepheye gönderildiğini, şehit düşenlerin hep başkaları olduğunu mülteciler de bilmezler. Wieneken'lerin yanındaki evde oturan Hubert Knieps ve fırıncının oğlu Günther Cremer, Hitler Gençlik Kolu'nda başkan olmalarına karşın, "politik açıdan itaat etmedikleri" ve çevrelerindeki bazı kişileri ispiyonlamadıkları için cepheye yollanmışlardı. Herbert Kalick de mutlaka cepheye gitmeyenler arasında olurdu. O, anadan doğma bir itaatkârdır. Mesele, mültecilerin bildiklerinden çok farklıydı. Onlar için sadece suçlu ve suçsuz, Nazi olan ve Nazi olmayan vardır.

Bölge başkanlarından Kierenhahn ara sıra Marie'nin babasının dükkânına gelir, para filan vermeden raftan bir paket sigara alır, içinden bir tane yakar, sonra da tezgâhın üstüne oturup çene çalardı: "Bana bak, Martin; seni şöyle

küçük, insana pek azap çektirmeyen bir toplama kampına atsak, ne dersin?" Marie'nin babası da, "Domuz hep domuz kalır, sen her zaman onlardan biriydin," diye konuşurdu. Birbirlerini altı yaşından bu yana tanırlardı. Yaşlı Derkum'un böyle konuşması da Kierenhahn'ı kızdırırdı: "Martin, her şeyi fazla büyütüyorsun, vazgeç artık bundan," derdi. Marie'nin babası da, "Hemen toz olmazsan daha da büyütürüm," diye konuşurdu. Fakat Kierenhahn yine de susmazdı: "Ben senin iyi değil, kötü bir toplama kampına atılman için çaba göstereceğim." Ve bu böyle sürüp giderdi. Eğer bölge sorumlusu "koruyucu elini" Marie'nin babasına uzatmasaydı, onu çoktan alıp götürürlerdi. Fakat bu adamın Derkum'u niçin korumuş olduğu hiç ortaya çıkmamıştır. Herkesi korumamıştı; örneğin deri tüccarı Marx ve komünist Krupe'yi. Onlar öldürülmüştü. Ve bölge sorumlusunun bugün durumu iyi sayılır. İnşaat işlerine el attı. Marie bir gün ona rastladığında, "Eh, yuvarlanıp gidiyoruz," diye konuşmuş. "Sen bu olayın ne berbat bir şey olduğunu bilemezsin," demişti bir gün yaşlı Derkum bana. "O Nazi domuzuna hayatımı borçlu olmam, üstelik bunu yazılı olarak onaylamak zorunda kalmam beni çileden çıkarıyor."

Bu arada Kalick'in telefon numarasını bulmuştum. Çevirip çevirmemekte bir süre tereddüt ettim. Aynı anda, yarın annemin *Jour fixe*'i olduğu aklıma geldi. Oraya gitmeli, ceplerime sigara ve badem doldurmalıydım. Zeytin ve peynir de aşıracaktım. Sonra elime şapkamı alıp "ailenin, durumu kötü bir ferdi" olarak misafirlerden para toplayacaktım. On beş yaşındayken bir kez yapmıştım bunu. "Özel bir durum" için şapka açmış ve yüz marka yakın para toplamıştım. Sonra da hiç çekinmeden o parayı keyfimce harcamıştım. Yarın aynı şeyi tekrarladığımda, bu bir yalan olmayacaktı. Gerçekten durumu kötü bir ferdiydim ben bu ailenin. Ardından da mutfağa

gitmeli, başımı Anna'nın göğsüne dayayıp ağlamalı, birkaç dilim jambonu da ağzıma atmalıydım. Toplantıdaki bütün geri zekâlılar da, annem dahil, benim bu davranışımı büyük bir espri olarak kabul edecek, gerçekte ise ne kadar ciddi olduğunu anlayamayacaklardı. Bu insanlar hiçbir şey anlamazlar. Bir palyaçonun, mükemmel bir palyaço olması için melankolik olması gerektiğini tabii ki bilirler, fakat melankolinin onun için çok ciddi bir şey olduğunu akıllarına getirmezler. Annemin bu toplantısında hepsine rastlayacaktım: Sommerwild'e ve Kalick'e, liberallere ve sosyal demokratlara, altı ayrı çeşit başkana, hatta atom bombasına karşı olanlara da. (Annem de bir keresinde üç gün boyunca atom bombası aleyhtarı olmuş, fakat başkanlardan biri atom bombası aleyhtarlığının radikal bir tahvil düşmesine sebep olduğunu açıklayınca, hemen telefona koşmuş ve görüşlerinden uzak durduğunu komiteye bildirmişti.) Şapkayla para toplamam bitince de, herkesin önünde Kalick'e bir tokat atmalı, Sommerwild'e "dinî sahtekâr" diye küfretmeli ve Katolik Kilisesi mensupları üst kurulunun orada bulunan üyelerini, iffetsizliğe ve zinaya kışkırtmakla suçlamalıydım!

Parmağımı numaraların üstünden çektim, Kalick'e telefon etmekten vazgeçtim. Ona sadece, bu arada geçmişinin üstesinden gelip gelmediğini, güce olan bağlılığının hâlâ devam edip etmediğini ve bana Yahudi ruhaniliği üzerine bilgi verip veremeyeceğini sormak istiyordum. Kalick, bir Hitler Gençlik Kolu toplantısında "Machiavelli veya Güçle İlişki Kurma Girişimi" başlıklı bir konferans vermişti. Pek bir şey anlamamıştım Kalick'in konuşmasından, sadece "güce açıkça inandığını" söylemiş olduğunu anımsıyorum. Toplantıda bulunan gençlik kolu başkanlarının yüzünden, Kalick'in söylediklerleriyle onlar için bile fazla ileri gitmiş olduğunu anlamak

mümkündü. Kalick, Machiavelli'den hemen hemen hiç söz etmemiş, sadece kendinden konuşup durmuştu. Ve diğer başkanların mimiklerinden, bu konuşmayı tam bir utanmazlık olarak kabul ettiklerini anlamak mümkündü. Gazetelerde sık sık okuduğumuz, utanmak nedir bilmeyen o herifler gerçekten vardır. Kalick de politik bir utanmazdan başka bir şey değildi. Her geçtiği yerde arkasında utanan insanlar bırakırdı.

Yarınki *Jour fixe*'e daha şimdiden seviniyordum. Anne ve babamın parasından yararlanma olanağı çıkmıştı: zeytinler, bademler ve sigaralar. Cebime avuç dolusu sigara dolduracak, sonra onları ucuza satacaktım. Kalick'in de göğsündeki nişanları koparacak ve bir güzel de tokatlayacaktım. Kalick ile annemi karşılaştırınca, annemi daha insani buluyordum. Onunla en son karşılaşmam yine annemin evindeki bir toplantıda olmuştu. Vestiyerin önünde beni görmüş ve hüzünle yüzüme bakıp, "Her insan için bir şans vardır," diye konuşmuştu. "Hıristiyanlar bağışlama derler buna." Yanıt vermemiştim ona. Çünkü ben bir Hıristiyan değildim. O konferansında "merhametsizlik ve aşk"tan ve "cinselliğin Makyavelizmi"nden de söz ettiği aklıma geldi. Onun "cinsel Makyavelizmi"ni düşününce, gittiği orospulara acıdım, tıpkı ırz düşmanının biriyle aynı şeyi yapmaya evlilik sözleşmesi gereği mecbur kılınan evli kadınlara acıdığım gibi. Kalick gibi adamlarla para uğruna veya kocalarla bedavaya, "o şeyi" istememelerine karşın yapmak zorunda bırakılan binlerce genç ve güzel kıza acıdım.

18

Kalick'in numarası yerine, Leo'nun kaldığı o yerin numarasını çevirdim. Sanırım bu arada zihinlerini bulandıran salatalarını yiyip yemeklerini bitirmiş olmalıydılar. Karşımda yine o yaşlının sesini duyunca, memnun oldum. Bir puro içiyordu şimdi, biraz da lahana kokusu geliyordu burnuma. "Ben Schnier," dedim, "anımsadınız mı?"

Güldü. "Tabii," diye yanıt verdi, "inşallah beni ciddiye alıp Augustinus kitabını yakmamışsınızdır."

"Hayır," dedim, "yaktım. Parça parça edip sobaya tıktım."

Bir süre sustu. "Şaka ediyorsunuz," dedi boğuk bir sesle.

"Hayır," dedim, "böyle durumlarda tutarlıyımdır."

"Aman Tanrım," dedi, "o görüşümdeki diyalektiği anlayamadınız demek?"

"Hayır," yanıtını verdim yine, "dürüst, namuslu bir insanımdır ben. Neyse, kardeşimden ne haber; beyefendiler lütfedip de yemeklerini ne zaman bitirecekler acaba?"

"Az önce tatlı geldi," dedi. "Çok sürmez."

"Ne var?" diye sordum.

"Tatlı olarak mı?"

"Evet."

"Aslında söylememem gerekir, fakat size söyleyebilirim. Erik kompostosu. Krem şantili. Görünüşü güzeldir. Eriği sever misiniz?"

"Hayır," dedim, "eriğe karşı anlatılamayacak ve hiç de yenemeyeceğim bir tiksintim vardır."

"Hoberer'in *Kişisel Tuhaflık Üzerine Deney*'ini okumalısınız. Bu gibi şeylerin başlangıcı çok eskilerdedir, hatta doğumdan önce meydana gelmiş olabilir. İlginç

şeyler... Hoberer tam sekiz yüz vakayı etraflıca incelemiş. Siz melankolik biri misiniz?"

"Nereden anladınız?"

"Sesinizden. Dua edin ve banyo yapın."

"Banyoyu biraz önce yaptım. Duayı ise beceremem," dedim.

"Üzüldüm," diye konuştu, "size yeni bir Augustinus hediye edeceğim. Veya Kierkegaard."

"O var bende," dedim. "Erkek kardeşime bir not bırakabilir miyim?"

"Buyurun."

"Bana para getirmesini söyleyin ona. Temin edebildiği kadar çok."

Önce bir şeyler mırıldandı ve sonra konuştu: "Not ettim buraya. Temin edebildiği kadar çok. Size bir şey daha önereceğim, Bonaventura'yı da okumalısınız; harika şeyler yazmıştır... Ve on dokuzuncu yüzyıla da kötü gözle bakmayın. Sesinizden anlıyorum bunu."

"Doğru," dedim, "nefret ediyorum."

"Yanlış ve saçma," dedi. "Mimarisi de yapıldığı kadar çirkin değildi." Güldü. "On dokuzuncudan nefret etmeden önce, hele yirminci yüzyılın sonunu bir bekleyin bakalım. Sizinle konuşurken tatlımı yersem, rahatsız olur musunuz acaba?"

"Erik kompostosu mu yiyorsunuz?" diye sordum.

"Hayır," dedi gülerek, cılız bir gülüştü bu: "Ben artık gözden düştüm. Beylere çıkan yemekten vermiyorlar bana, hizmetkârların yemeğinden yiyorum. Şimdi önümde krem karamel duruyor." Ağzına bir kaşık krem karamel doldurdu, yuttu ve gülerek konuşmasına devam etti. "Fakat ben onlardan hıncımı alıyorum. Kimi gün Münih'teki yaşlı bir papaz arkadaşıma telefon ederim, saatlerce konuşuruz. Kimi gün de telefon servisine Hamburg'daki sinemaların programlarını, Berlin'deki meteo-

roloji servisine hava durumunu sorarım. Hiç kimsenin dikkatini çekmez bu." Krem karamelinden bir kaşık daha aldıktan sonra güldü ve konuşmasına devam etti: "Kilise zengin, çok zengin. Para kokuyor her yanı, zengin ölüsü gibi. Fakir ölülerinin güzel koktuğunu bilir misiniz?"

"Hayır," dedim. Baş ağrımın yavaş yavaş geçtiğini fark ettim. Leo'nun kaldığı o yerin telefon numarasının çevresine kırmızı bir daire çizdim.

"Siz dinsizsiniz, öyle değil mi? Hayır demeyin. Sesinizden anlıyorum bunu. Doğru mu?"

"Evet, doğru," dedim.

"Zararı yok, hiçbir zararı yok," dedi. "Yeşaya'da bir bölüm vardır, hatta Paulus'un Romalılara Mektup'unda da geçer. Dinleyin beni: O'ndan habersiz olanlar görecekler, duymamış olanlar anlayacaklar."[1] Kötü kötü kıkırdadı. "Anladınız mı?"

"Evet," dedim donuk bir sesle.

Aniden sesi yükseldi: "İyi akşamlar, Müdür Bey, iyi akşamlar." Ve telefonu kapattı. Sesi en son olarak kötücül bir biçimde yaltakçı çıkmıştı.

Pencereye gittim ve köşe başındaki saate baktım. Sekiz buçuğa geliyordu. Akş..m yemekleri de çok uzun sürüyordu. Leo'yla konuşmak isterdim, fakat beni ilgilendiren tek şey, borç vereceği paraydı. Durumumun ne kadar ciddi olduğunu yavaş yavaş kavrıyordum. Bazen düşünüyorum, acaba şöyle bir yaşadıklarım mı, yoksa gerçekten yaşadıklarım mı gerçeğin ta kendisiydi! Her şeyi birbirine karıştırıyordum. Örneğin, Osnabrück'te o çocuğu gerçekten görüp görmediğime şimdi yemin edemiyordum, Leo'yla o tahtayı kestiğime ise yemin edebilirdim. Kalk'ta oturan Edgar Wieneken'e, büyükbaba-

1. Eski Ahit, Romalılar, 15:21.

mın o yirmi iki marklık çekini nakit paraya çevirmek için yürüyerek gittiğime de yemin edemem. Bazı ayrıntıları ise anımsayabiliyordum. Bana sandviçleri veren fırıncı kadının bluzu yeşildi. Kapının eşiğine oturup Edgar'ı beklerken önümden geçen genç işçinin çorabı delikti. Leo'yla tahta keserken, üstdudağında ter damlaları görmüştüm. Köln'de Marie'nin ilk çocuğunu düşürdüğü geceyi de anımsıyorum. Heinrich Behlen, bazı gençlik kuruluşlarında gecesi yirmi marktan sahneye çıkmamı sağlamıştı. Marie de benimle gelirdi, fakat o gece biraz rahatsız olduğu için evde kalmıştı. Cebimde net on dokuz mark kazancımla döndüğümde, odayı boş bulmuştum. Yatak dağınık, çarşaf kanlıydı. Komodinin üstüne bıraktığı kâğıda şunları yazmıştı Marie: "Hastanedeyim. Korkulacak bir şey yok. Heinrich'in haberi var." Hemen Heinrich'e gitmiş ve aksi suratlı hizmetkârından Marie'nin hangi hastanede yattığını öğrenmiştim. Doğru oraya koşmuş, fakat içeri alınmamıştım. Hastanede Heinrich'i buldurtmuş ve telefonla konuşmuştum. Sonra bir hemşire gelmiş ve bana kapıyı açmıştı. Marie'nin odasına girdiğimde, saat gecenin on bir buçuğuydu. Her şey olup bitmiş, Marie yatakta yatıyordu. Yüzü bembeyazdı, ağlıyordu. Yanına oturmuş olan bir rahibe, elinde tespih, dua etmekteydi. Marie'nin elini tutmuştum. Heinrich ona, çok yavaş bir sesle, ölü doğan çocuğun ruhunun ne olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Marie de vaftiz edilmediği için çocuğun gökyüzüne çıkamayacağını söylüyordu. Ona göre Cennet ile Cehennem arasında kalacaktı. Katoliklere din dersinde ne saçmalıklar okuttuklarını o gece öğrenmiştim. Heinrich, Marie'nin korkuları karşısında bir şey yapamıyordu. Tanrı'nın merhametinden söz etmiş, "Teologların hukuki düşüncelerinden daha büyüktür," demişti. Tespihli rahibe de uzun uzun dua edip durmuştu. Marie –dinî

konularda çok inatçıdır– yasalar ile iyi kalplilik arasındaki çizginin nereden geçtiğini sormuştu. Çizgi lafını hatırlıyorum. Sonra koridora çıkmıştım. O odada fazlalık olduğumu hissetmiştim. Bir pencerenin yanına gitmiş, sigara içmiş ve karşıdaki uzun duvarın ötesinden görünen otomobil mezarlığına bakmıştım. Duvara bir boydan bir boya seçim afişleri yapıştırılmıştı. "SPD'ye inan." "Oyunu CDU'ya ver." Herhalde afişlerdeki inanılmaz aptalca sözlerle, yattıkları yerden dışarıyı seyreden hastaları etkilemeyi düşünüyorlardı. "SPD'ye inan" sözü "Oyunu CDU'ya ver" sözünden çok daha zekice, hatta biraz edebîydi. Saat oldukça ilerlemiş, iki olmuştu. Soldan bir köpek gelmiş, önce SPD afişini, sonra CDU afişini şöyle bir koklamış, ardından bacağını kaldırıp CDU afişine işemişti. İşini bitirdikten sonra da koşa koşa sağdaki karanlık sokakta gözden kaybolmuştu. Bu olayı bir gün Marie'ye anlattığımda, neredeyse kavga edecektik. Köpeğin CDU afişine işemiş olduğunu reddetmiş ve babasının çok etkisi altında olduğum için, yalan söylediğimin veya gerçeği çarpıttığımın farkında olmadan köpeğin o "domuzluğu" CDU afişine yaptığını söylemiştim, oysa SPD afişine de yapmış olabilirdi. Fakat babası SPD'den CDU'dan daha çok nefret ederdi... Ve benim görmüş olduğum şey bir gerçekti.

Heinrich'i evine bıraktığımda, saat beşe geliyordu. Ehrenfeld'den geçerken ev kapılarını gösterip, "Hepsi benim kuzularım, hepsi benim kuzularım," demişti. Kapıyı, hep dırdır eden sarımtırak bacaklı hizmetçisi açmıştı. Sonra ben eve dönmüş ve banyoya gidip soğuk suyla gizlice çarşafı yıkamıştım.

Ehrenfeld, linyit kömürü vagonları, çamaşır ipleri, banyoda yıkanma yasağı ve geceleri pencerelerden gizlice atılan, serseri mayınlara benzettiğim, çöp dolu kesekâğıtları; yere çarpınca etkisi geçen, en fazla yuvarlanıp gi-

den bir yumurta kabuğuyla uzayan, patlamamış top mermileri gibi.

Kasadan bizim için para almak isteyince, Heinrich'in yine rahiple başı derde girmişti. Ben de tekrar Edgar Wieneken'e gitmiştim. Leo'nun gönderdiği cep saatini de rehine bırakmıştık. Edgar bir kez "İşçi Sandığı"ndan yardım etmişti. Oradan verilen parayla hiç olmazsa ilaçları ve taksiyi, doktor giderlerinin de yarısını ödeyebilmiştik.

Marie'yi, elinde tespih dua eden rahibeyi, çizgi kelimesini, köpeği, seçim afişlerini, otomobil mezarlığını... ve çarşafı yıkadıktan sonraki buz gibi ellerimi düşündüm. Bunları yaşamış olduğuma yemin etmeye ise cesaretim yoktu. Leo'nun okulundaki o yaşlı adamın, kiliseye zarar vermek için Berlin'deki meteoroloji istasyonunu telefonla aradığını bana söylemiş olduğundan da pek emin değildim. Bunu duyduğuma yemin edemezdim. Halbuki önündeki krem karameli nasıl ağzını şapırdatarak yediğini duyduğum gibi, o sözlerini de duymuştum.

19

Çok fazla düşünmeden ve ne konuşacağımı bilmeden Monika Silvs'in telefon numarasını çevirdim. Daha birinci zilin çalması bitmeden, telefon açıldı: "Alo?"

Karşımda onun sesini duymak rahatlatmıştı beni. Akıllı ve güçlüdür Monika. "Ben Hans..." dedim. "Ah, siz misiniz!" diye konuştu. Sesi incitici değildi. Fakat benim değil de başkasının telefonunu bekliyormuş gibiydi. Belki bir arkadaşının, annesinin. Biraz gücenir gibi oldum.

"Sadece teşekkür etmek istiyorum size," dedim, "çok

iyisiniz." Parfümünün kokusunu duyuyordum: Taiga. Bu koku ona pek yakışmıyordu, biraz sertti.

"Olanlar için çok üzgünüm," diye konuştu, "şu sıra iyi değilsiniz sanırım." Neden söz ettiğini anlayamadım: hemen hemen bütün Bonn'un okuduğu, Kostert'in o yazısından mı, Marie'nin evliliğinden mi, yoksa her ikisinden de mi?

"Sizin için bir şey yapabilir miyim?" diye sordu usulca.

"Evet," yanıtını verdim, "buraya gelip ruhuma ve oldukça şişmiş olan dizime acıyabilirsiniz."

Konuşmadı. Hemen peki demesini beklemiştim, gerçekten gelebileceği düşüncesi beni ürkütüyordu. Ama sadece, "Bugün olmaz," dedi. "Misafirim gelecek de..." Misafirinin kim olduğunu söyleyebilirdi; hiç olmazsa kadın mı, erkek mi olduğunu. Misafir sözü beni üzdü. "Öyleyse belki yarın," dedim. "Sanırım bütün hafta hiçbir yere çıkacak durumda değilim."

"Acaba size başka bir yararım dokunabilir mi? Örneğin telefonla halledilecek bir şey." Sesinin tonundan, beklediği misafirin bir kadın olduğunu ümit ettim.

"Evet," dedim, "Chopin'in *Opus 7 Si Bemol* mazurkasını çalın bana piyanoda."

Güldü. "İlginç fikirleriniz var," dedi. Sesinin tınısını duyunca, tekeşlilik konusunda ilk kez kararsız kaldım. "Fakat ben Chopin'i pek sevmem," dedi, "hem iyi de çalamam."

"Zararı yok," diye konuştum. "Notalarınız var mı?"

"Evet, var. Buralarda bir yerde," dedi. "Bir dakika lütfen." Ahizeyi masaya bıraktı. Odanın içinde gezindiğini duydum. Tekrar telefona gelmesi birkaç dakika sürdü. Marie'nin anlattığı bir şey aklıma geldi. Bazı azizlerin bile kız arkadaşları varmış. Tabii sadece hayalî olarak, ama ne olursa olsun; işin hayalî kısmını bu kadınlar onlara vermişler. Bende bu bile yoktu.

Monika ahizeyi yeniden eline aldı. "Evet," dedi iç çekerek, "buldum mazurka notalarını."

"Lütfen," dedim, "*Opus 7 Si Bemol*, 1 numaralı mazurkayı çalın benim için."

"Yıllardır Chopin çalmıyorum; önce biraz çalışmam gerek."

"Belki de misafirinizin Chopin çaldığınızı duymasını istemiyorsunuz?"

"Ah," dedi gülerek, "duysa ne olur!"

"Sommerwild mi?" diye sordum usulca, şaşkınlık çığlığını duydum ve devam ettim: "Eğer gerçekten o ise, kafasını piyanonun kapağına sıkıştırın."

"Fakat o böyle bir şeye layık değil," dedi. "Sever sizi."

"Biliyorum," diye konuştum, "hatta inanıyorum da. Fakat yine de onu öldürecek kadar yürekli olmayı isterdim."

"Neyse, biraz çalışayım da mazurkayı, çalarım size sonra," dedi çabucak. "Ararım ben sizi."

"Peki," dedim. Konuşmamız bitmişti, fakat ikimiz de kapatmıyorduk telefonu. Bir müddet nefesini dinledim; önce o bıraktı ahizeyi yerine. Ben ise kapayamadım telefonu, nefesini duyayım diye. Tanrım, hiç olmazsa bir kadın nefesi...

Biraz önce yemiş olduğum fasulyelerin hâlâ mideme ağırlık vermesine ve melankolimi artırmasına karşın, mutfağa gidip ikinci kutu fasulyeyi de açtım. Hepsini az önceki fasulyeleri ısıtmış olduğum tencereye döktüm ve ocağın üstüne koyup altını yaktım. İçinde kahve artıkları olan filtre kâğıdını çöpe atıp yenisini aldım. Dört kaşık kahve doldurdum, su kabını ateşe koydum. Sonra da mutfağı biraz toplamaya çalıştım. Yere dökülmüş kahvenin üzerine bir bez attım, boş fasulye kutularıyla yumur-

ta kabuklarını çöp kutusuna fırlattım. Dağınık yerlerden nefret ederim, oda toplamasını pek beceremeyen biri olmama karşın. Sonra oturma odasına geçtim, kirli bardakları aldım, mutfağa götürüp lavaboya bıraktım. Evi biraz olsun toplamış sayılırdım, fakat yine de dağınık gözüküyordu. Marie bir odayı öyle çabuk toplardı ki, hareketlerini takip edemezdim. Sanırım bütün yeteneği ellerindeydi. Marie'nin ellerini düşünmek –onları şimdi Züpfner'in omzuna koyuyordu– melankoli ve ümitsizliğimi artırdı. Bir kadın, ellerini kullanarak çok şey anlatabilir, çok rol de yapabilir. Erkek ellerini ise cilalanmış kütüklere benzetirim. Erkek elleri tokalaşmaya, dövmeye, ateş etmeye ve imza atmaya yarar. Bastırmak, dövmek, ateş etmek, çeklere imza atmak erkek ellerinin yapabileceği şeylerdir. Ve bir de çalışmak. Kadın elleri, el özelliğini yitirmiştir. Ekmek dilimine tereyağı sürmek ve alınlarına düşen saçları çekmek onlar için aynı şeydir. Hiçbir teolog, İncil'deki kadın elleri üzerine vaaz vermemiştir: Veronica, Mecdelli Meryem, Meryem Ana ve Martha... bir sürü kadın eli vardır İncil'de. Onlar İsa'ya dokunmuştur, onu okşamıştır. Teologların vaazları sadece yasalar, düzen prensipleri, sanat ve devlet üzerinedir. İsa'nın ise özel yaşamında çok kadın vardı. Tabii çevresinde erkekler de bulunurdu, güçlü oldukları –Kalick gibi– düzen ve bütün o saçmalıkları başarabildikleri için... Erkeklere gereksinimi vardı, onları –eşya taşıyıcısı hamallar olduğu gibi– ağır işlerde kullanırdı. Petrus ve Yuhanna gibileri, erkek sayılamayacak kadar kibar ve naziktiler. Paulus ise bir Romalıyı andırırdı, tam bir erkek görünümündeydi. Akrabalarımız arasında bir sürü rahip olduğundan, evde bize sık sık İncil'den bölümler okunurdu, fakat hiçbiri İncil'deki kadınlardan söz etmezdi. Katoliklerin topluluğunda da bu dünyanın haksızlık yapan zenginliklerinden söz edilmezdi. Ben ne zaman sözü

oraya getirmek istesem, Kinkel ve Sommerwild sanki İsa'yı yanlış bir şey yaparken yakalamış gibi sadece gülümserlerdi. Fredebeul'un gözünde de para tarihte zamanla anlamını yitirmiş, aşınmış bir deyimden başka bir şey değildi. Para Marie'nin ellerinde önemini yitirirdi; onu bazen dikkatli, bazen de dikkatsizce kullanırdı. Çek ve diğer "ödeme araçları"nı reddettiğim için, ücretimi nakit alırdım. Para her zaman masanın üstünde durur ve iki-üç günde bitiverirdi. Marie her isteyene para verirdi; hatta sadece doğrudan doğruya isteyenlere değil, konuşurken paraya gereksinimi olduklarını üstü kapalı sezdirenlere de. Bir defasında Göttingen'de bir garsona, okula yeni başlayan oğluna götürmesi için kışlık bir palto hediye etmişti. Çocuklarının, yeğenlerinin, üvey kızlarının veya oğullarının cenaze törenlerine giden ve trende yanlışlıkla birinci mevkiye oturmuş büyükannelerin bilet farkını da öderdi. Çocuklarının, yeğenlerinin, üvey kızlarının veya oğullarının cenaze törenlerine giden ne de çok büyükanne vardı; çoğu "zavallı büyükanne" rolünü oynayan bu kadınların yanlarında taşıdıkları, içi sucuk, domuz pastırması ve kurabiye dolu ağır paketler, çantalar bazen yere düşerdi, Marie de beni kadınlara yardım etmem ve ağır çantaları kaldırıp yukarıdaki fileye koymam için zorlardı. Sonra koridora çıkar, kondüktör gelip yanlışlıkla birinci mevkide oturan yaşlı kadınlara ihtar etmeden "sorunu çözerdi". Ek bilet ücretini ödeyebilmek için, önce nereye gittiklerini sorardı tabii. Yaşlı kadınlar da çoğu zaman, "Gençlik, dedikleri kadar kötü değilmiş," diye konuşur, bize içi jambon dolu sandviçler verirlerdi. Cenazeye giden yaşlı kadınlara, nedense en sık Dortmund ile Hannover arasında rastlardık. Birinci mevkide yolculuk etmemizden Marie hep utanırdı. Hele ikinci mevki biletiyle birincide oturanlar kompartımandan dışarı atılınca, bu utancı sonsuz olurdu. Büyükannelerin,

akrabalarından uzun uzun söz etmelerini büyük bir sabırla dinler, çantalarından çıkardıkları aile fotoğraflarındaki tanımadığı insanlara ilgiyle bakardı. Bir yolculuğumuzda, yirmi üç torunu olan ve hepsinin de tek tek fotoğrafını yanında taşıyan, Bückeburg'lu bir köylü kadına rastlamıştık. Tam iki saat boyunca, hepsi de meslek sahibi yirmi üç kişinin yaşamöyküsünü dinlemiş, yirmi üç genç kız ve erkek fotoğrafını incelemiştik. Biri Münster Belediyesi'nde müfettiş, bir başkası demiryollarında atölye şef yardımcısıyla evli, üçüncüsü kereste fabrikası müdürü, dördüncüsü her zaman oy verdiğimiz o Parti'de görevli, "hep güvenilir bir mesleği olsun isteyen" beşincisi de orduda subaydı... Marie bütün bunları büyük bir ilgi ve heyecanla dinler, "İşte gerçek yaşam," derdi. Sık sık tekrarlanan bu olaylar ve benzeri yaşamöyküleri ise beni şıkardı. Dortmund ile Hannover arasındaki trenlerde "torunu demiryollarında atölye şef yardımcısı" veya "gelini erken ölmüş" o kadar çok büyükanne vardı ki! Marie, yardıma muhtaç yaşlılara çok iyi davranırdı; istasyonlarda telefon etmeyi başaramayanların da yanına giderdi. İstasyon yardım bürosunda görev yapmasını söylemiştim ona bir gün. O da, "Niçin olmasın?" demişti. Ben bunu iyi niyetle söylemiştim, küçümsemek için değil. Sanırım Züpfner, Marie'yle onu "kurtarmak" için evlenmişti. Marie de Züpfner'le onu "kurtarmak" için. Züpfner'in, trende yanlışlıkla birinci mevkide oturan babaannelerin bilet farkını ödemek için ona para vereceğinden pek emin değilim. Cimri değildir, fakat Leo gibi elindekiyle yetinmesini de çok sever. Ancak Assisili Francesco gibi de kanaatkâr değildir. Marie'nin şimdi çantasında Züpfner'in parasını taşıdığını gözünün önüne getirmem, balayı yolculuğunu düşünmem gibi beni çileden çıkarıyordu. Marie uğruna mücadele edebilirdim. Bu mücadele tabii ki bedenen olurdu. Her ne kadar id-

mansız bir palyaçoysam da, Züpfner'den de, Sommerwild'den de üstündüm. Daha onlar kavgaya hazır olmadan ben üç takla atar, onları şaşırtır, çabucak arkalarına geçer ve çapraza alırdım. Yoksa kurallara uygun bir dövüş mü isterlerdi! Düşünceler savaşını da yeğleyebilirlerdi. Her neyse, korkmuyordum onlardan. Düşünceler savaşı sayılacak mektuplarımı Marie niçin yanıtlamamıştı? Ondan sonra da balayı yolculuğu gibi sözleri dillerinden düşürmüyorlar, bana da edepsiz gözüyle bakıyorlardı bu ikiyüzlüler. Garson ve oda hizmetçilerinin balayına çıkanlar üzerine neler konuştuklarını bir bilseler! Trende veya otelde bu çiftleri gören her insan, "Balayı," diye fısıldar birbirine. Çocuklar bile bilir, o şeyi her zaman yaptıklarını. Yataktan çarşafları toplayıp yıkayan kimdir? Züpfner ellerini omzuna koyduğunda, Marie buz gibi ellerini koltuk altlarımda ısıttığımı anımsamalı.

Kapıyı açan, küçük Marie'nin yorganını örten, tost makinesinin fişini takan, suyu ocağa koyan, paketten bir sigara alan o eller! Çocuğa bakan kızın bıraktığı kâğıdı şimdi mutfak masasında değil, buzdolabının üstünde buluyordur. "Sinemaya gittim. Saat onda geleceğim." Oturma odasında televizyonun üstünde de Züpfner'in notu: "F.ye gitmem gerekti. Öpücükler, Heribert." Mutfak masası yerine buzdolabı, öpücük yerine öpücükler. Sen şimdi mutfakta kızarmış ekmek dilimlerine tereyağı, ciğer ezmesi sürerken, fincanına iki yerine üç kaşık toz çikolata boşaltırken, zayıflama kürlerini aklına getiriyorsun. Tabaktan bir kurabiye daha alırken de Frau Blothert'in sözlerini anımsıyorsun: "Fakat ikisi bin beş yüz kalori yapar. Çok değil mi sizin için?" Sonra o kasap bakışıyla belinin kalınlığına şöyle bir bakar ve, "Evet, çok sizin için," der. "Şişmanlamaya başlıyorsunuz..." Sonra kentte fısıltılar. Niçin o huzursuzluk, niçin o karanlıkta yalnız kalma özlemi? Sinemada, kilisede ve şimdi karan-

lık oturma odasında, çikolata ve kızarmış ekmekle. Danslı partide sana, "Çabuk söyleyin, ne seversiniz, sayın hanımefendi, çabuk söyleyin!" diyen genç küstaha ne yanıt verdin? Ona sanırım gerçeği söylemişsindir: "Çocukları, günah çıkarma kürsülerini, sinemaları, ilahileri ve palyaçoları." "Peki ya erkekleri sevmez misiniz, sayın hanımefendi?" "Tabii, sadece birini," diye yanıt vermişsindir. "Aptal olanları sevmem." "Bunu herkese söyleyebilir miyim?" "Hayır, hayır, kesinlikle olmaz!" Niçin "sadece birini" dedi de, "benimkini" demedi? İnsan bir erkeği severse, kelime anlamıyla birini, ancak ona "benimki" diyebilir.

Kız eve geliyor. Anahtarı kilide sokuyor, kapıyı açıyor, kapıyı kapatıyor, anahtarı kilide sokuyor. Holün ışığını yakıyor, söndürüyor, mutfağın ışığını yakıyor, buzdolabını açıyor, kapatıyor, ışığı söndürüyor. Holdeki bir kapıyı vuruyor, dikkatle. "İyi geceler, Müdire Hanım." "İyi geceler. Marie bugün yaramazlık etti mi?" "Hayır, usluydu." Holdeki ışık sönüyor, merdiveni çıkan ayak sesleri. ("Karanlık odada tek başına oturuyor ve kilise müziği dinliyor.")

Çarşafları yıkadığın, koltuk altlarımda ısıttığım ellerinle her şeye dokunuyorsun. Pikaba, plaklara, elektrik düğmesine, fincana, ekmeğe, çocuk saçına, çocuk yorganına, tenis raketine. "Niçin artık tenis oynamaya gitmiyorsun?" Omuz silkiyorsun. Keyfin yok, evet, sadece keyifsizsin. Politikacıların ve ileri gelen Katoliklerin karıları için tenis ideal bir oyundur. İnsanı zarif, kıvrak ve çekici yapar. "F. seninle tenis oynamayı sever. Hoşlanmıyor musun ondan?" Hayır, hoşlanıyorsun. Söylediklerine göre "çenesiyle ve dirsekleriyle" bakan olmuştur. Şerefsiz ve entrikacı derler onun için. Fakat Heribert'i gerçekten sever. Şerefsiz ve entrikacı insanlar bazen vicdan sahibi ve kandırılamayan insanları severler. Heribert evini yapar-

ken özel bir kredi almamış, Parti'deki ve kilisedeki dost mimarlardan "yardım" istememişti. Evi bir yamaçtaydı, bu nedenle de biraz pahalıya patlamıştı. Yamaca ev yapmanın bazı zararları vardı.

Yamaçtaki evlerin bahçeleri yokuş olur. Küçük Marie top oynamaya başlayınca, topu yuvarlanacak, komşunun çiçeklerini kıracak ve sinirli özür dilemeler birbirini kovalayacak. "Böyle tatlı küçük bir kıza insan nasıl sinirlenir?" Olamaz böyle bir şey. Kendini zorlayacaksın sinirlenmemeye; zayıflama kürüyle gerilip küçülmüş ağızlar gülümsemeye çabalayacak, damarları gergin boğazlardan haykırışlar değil, güzel sözler çıkacak. Halbuki bağırmak, rahatlamak demektir. Her şey içe atılır, komşular rahatsız olmasın diye susulur, yanlış bir neşeyle sorunun üzeri örtülür. Fakat bu uzun zaman süremez. Bir yaz akşamı kapalı panjurların arkasında otururken kıymetli tabaklar fırlatılır, "Ben istemiştim... Sen, sen ise hep karşı çıkmıştın!" Fakat mutfağın duvarında çıkan ses kıymetli değildir. Ambulanslar yamacı tırmanır. Çiğdem kırılmıştır, yosunlar ezilmiştir, çocuk eli topu yuvarlamıştır komşunun küçük bahçesine... Siren sesleri, ilan edilmemiş savaşın ön habercisidir. Ah, bahçeyi keşke buraya yaptırmasaydık.

Telefonun ziliyle düşüncelerimden sıyrıldım. Ahizeyi kaldırdım, kızardım, Monika Silvs'i unutmuştum. "Alo, Hans?" dedi. "Evet," dedim ve niçin telefon ettiğini düşündüm. "Hayal kırıklığına uğrayacaksınız," dedi. O anda anımsadım, mazurka içindi. Vazgeçtim, dinlemek istemiyorum, diyemezdim. Şimdi o mazurkayı dinlemek zorundaydım. Monika'nın ahizeyi piyanonun üstüne koyduğunu duydum. Sonra çalmaya başladı. Güzel çalıyordu, mükemmeldi. Üzüntü verdi bana, Chopin'in mazurkası. Ağlamaya başladım. O ânı tekrar yaşamak iste-

memeliydim: Marie'den eve döndüğümde, Leo'nun piyanoda mazurkayı çaldığı o sabahı. Eski şeyler geri gelmez. Edgar Wieneken'in bahçemizde 100 metreyi 10,1'de koştuğu sonbahar akşamı gibi. Süreyi ben tutmuş, mesafeyi ben ölçmüştüm. O akşam 10,1 yapmıştı Edgar. Formunun zirvesindeydi. Fakat kimse inanmamıştı bu başarıya. Herkese anlatmış olduğumuz için de kabahat bizdeydi. Ancak biz yine de mutlu olmalıydık, çünkü onun gerçekten 10,1 koştuğunu biliyorduk. Daha sonra, her zaman olduğu gibi, yine 10,9 ve 11,0 koşmuştu. O sonbahar akşamı yaptığı dereceye kimse inanmıyor, gülüp geçiyordu. Böyle anlardan söz etmek yanlış bir şey, tekrarını arzulamak ise intihar... Şimdi telefonda Monika'nın mazurka çalmasını dinlemem de bir intihardı benim için. Öyle anlar vardır ki, tekrarı olanak dışıdır: Frau Wieneken'in ekmek kesmesi gibi. Bunu Marie'yle tekrar yaşamak istemiş ve Marie'ye ekmeği Frau Wieneken gibi kesmesini söylemiştim. Bir işçi evinin mutfağı otel odası, Marie de Frau Wieneken değildi. Bıçak kaymış ve sol kolunu kesmişti. Bu olay bizi tam üç hafta üzmüştü. Duygularda pek ileri gitmemek gerekir. Anlar olduğu gibi kalmalıdır, tekrarı gerekli değildir.

Monika mazurkayı bitirdiğinde, üzüntümden artık ağlamıyordum. O da bunu fark etmişti sanırım. Telefona geldi ve usulca, "İşte, gördünüz," dedi. "Hata benim, sizin değil, affedin," dedim.

Sanki ben o anda kusmuş, üstü başı kötü kokan, yol kenarında yatan, ağzı küfür dolu bir sarhoştum. Sanki birine fotoğrafımı çekmesini sipariş etmiştim de Monika fotoğrafı yollamıştı. "Size yine telefon edebilir miyim?" diye sordum usulca. "Belki birkaç gün sonra... Durumumun böyle kötü olmasının tarif edemeyeceğim tek bir nedeni var. Kendimi hiç de iyi hissetmiyorum." Hemen yanıt vermedi. Nefesini duyuyordum. Sonra konuştu:

"Yolculuğa çıkıyorum, iki hafta kadar yokum."

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordum.

"Biraz resim yapmaya," yanıtını verdi.

"Bana yine o mantarlı omletle nefis salatalarınızı yapmaya ne zaman geleceksiniz?" diye sordum.

"Gelemem, şimdi gelemem."

"Daha sonra?"

"Gelirim," dedi. Ağladığını duydum. Telefon kapandı.

20

Bir banyo yapmalıydım, çok kirli hissediyordum kendimi. Sanki Lazar kadar kötü kokuyordum. Halbuki daha az önce yıkanmıştım, kokmuyordum da. Mutfağa gittim, fasulyenin altını kapattım; su ısıtmama da gerek yoktu. Sonra tekrar oturma odasına geçtim, masanın üstündeki konyak şişesini alıp ağzıma dayadım. Faydasızdı. Çalan telefonun sesi bile uyuşukluktan kurtaramamıştı beni. Ahizeyi aldım: "Buyrun?" Karşımda Sabine Emonds vardı: "Hans, neler yapıyorsun?" Yanıt vermedim. Devam etti: "Telgraf yollamışsın bize. Acıklı bir telgraf. Durum o kadar mı kötü?"

"Olabileceği kadar kötü," dedim yorgun bir sesle.

"Çocuklarla biraz dolaşmaya çıkmıştım," diye devam etti. "Karl sınıfıyla bir haftalık bir tatile gitti de..." Sanki biraz acelesi varmış gibiydi, sesi de her zamanki gibi sinirli çıkıyordu. Sözü para istemeye getirmeye cesaret edemedim. Karl'la evlendiğinden bu yana bir yaşam savaşına girişmişlerdi. Kocasıyla kavga ettiğimde üç çocuğu vardı, dördüncüsü de yoldaydı. Bu arada doğum yapıp yapmadığını telefonda sormaya cesaret edeme-

dim. Evlerinde her zaman sinirli bir hava vardı. Etrafta bir sürü kâğıt, üstünde bir sürü rakam... Karl durmadan hesap yapar, eline geçen maaşla ay sonunu nasıl getireceğini düşünür. Yalnız kaldığımız zaman iyice açılır, benimle erkek erkeğe konuşurdu. Çocuk sahibi olmaktan söz ederdi, Katolik kilisesinin beğenmediği yanlarını (Hem de bana!) anlatırdı. Ve sonra öyle bir an gelirdi ki, sanki ağlayan zavallı bir köpek vardı karşımda. Sonra Sabine içeri girer, asık bir suratla ona bakardı. Çünkü yine gebe olurdu. Gebe olduğu için bir kadının kocasına böyle bakması kadar ıstırap verici başka bir şey düşünemem ben. Sonunda oturup hüngür hüngür ağlarlardı, birbirlerini gerçekten sevdikleri için. Arka odalardan çocukların gürültüsü gelirdi, tekme vurup fırlatılan oturaklar, yepyeni duvar kâğıtlarına atılan sırılsıklam bulaşık bezleri ve Karl'ın "disiplin, dísiplin" ve "mutlak, koşulsuz itaat"ten dem vurmaları... Ve sonunda ben arka odaya gidip gürültüyü kesmeleri için çocuklara birkaç şaklabanlık yapmak zorunda kalırdım. Bağırmaları yine de kesilmezdi; çünkü bu defa da sevinçten bağırır, benim yaptıklarımı tekrarlamak isterlerdi. Sonunda her şey düzelir, çocuklar masaya gelip kucağımıza otururlardı. Şaraplarımızın biraz tadına bakmalarına ses çıkarmazdık. Karl ve Sabine, bir kadının gebe kalamayacağı zamanları anlatan kitap ve takvimlerden söz ederlerdi. Ve buna karşın yine çocukları olurdu. Bize bunlardan söz ederken, çocukları olmayan Marie ile beni ne kadar üzdüklerini ise fark etmezlerdi. Karl sarhoş olduğu zamanlar Roma'ya küfürler savurur, kardinallere, papalara beddualar ederdi. Tabii bu arada benim Papa'yı korumaya çalışmam da çok tuhaf kaçardı. Böyle şeyleri Karl ve Sabine'den daha iyi bilen Marie de, Roma'dakilerin bu konuda hiçbir şey yapamayacaklarını anlatırdı. Sonra her ikisi de kurnazca gülüp, Ah, siz... siz biliyorsunuz, nasıl çocuk yapılmaya-

cağını bilecek kadar kurnaz olmalısınız, der gibilerden bize bakardı. Ve bütün bunlar çoğu kez, artık uykusu gelmiş çocuklardan birinin Marie'nin, benim, Karl'ın veya Sabine'nin elindeki şarap kadehini yazı masasındaki ev ödevlerinin üzerine dökmesiyle biterdi. Öğrencilerine her gün disiplin ve düzenden söz eden Karl için bir felaket olurdu tabii, defterlerini üzerlerinde şarap lekeleriyle geri vermesi. Dayak, bağırıp çağırma ve gözyaşlarının ardından Sabine ile Marie kahve pişirmek için mutfağa giderlerdi. Orada mutlaka kadın kadına konuşurlardı. Ve Marie bu konuşmalardan sıkılırdı, tıpkı benim erkek erkeğe konuşmaktan sıkıldığım gibi. Onların odadan çıkmasının ardından Karl yine paradan söz etmeye başlardı. Sesinin tonundan, Bu konulardan *anlamadığını* bilmeme karşın seninle konuşuyorum, çünkü severim seni, demek istediği belli olurdu.

İç geçirdim ve konuştum: "Sabine, ben tamamen çöktüm; mesleki, ruhi, bedeni ve maddi açıdan... ben..."

"Senin için her zaman bir tas sıcak çorbanın olduğu bir yer var, bilmelisin bunu," dedi. Yanıt vermedim. Duygulanmıştım. "Duyuyor musun beni?" dedi.

"Evet," dedim. "En geç yarın öğle yemeğine gelip çorbamı içeceğim. Ve çocuklara bakacak biri gerekirse, gelirim. Ben... ben..." Kekeliyordum. Şimdiye kadar hep karşılıksız yaptığım bu iş için para istemek zordu. Oğulları Gregor'a vermiş olduğum yumurta geldi birden aklıma. "Söylesene," dedi Sabine gülerek. "Ben demek istiyorum ki," diye devam ettim. "Eğer tanıdıklarınıza beni önerebilirseniz... telefonum sende var, başkalarından daha ucuza da yapabilirim..."

Sesini çıkarmadı. Çok üzüldüğünü fark ettim. "Çok fazla konuşamayacağım," dedi. "Söyle, ne oldu?" Galiba

Bonn'da Kostert'in yazısını okumamış olan tek insan Sabine'ydi. Marie ile aramızda geçenleri de bilmesi mümkün değildi. Çünkü cemaatten hiç kimseyi tanımıyordu.

"Sabine," dedim, "Marie terk etti beni... Züpfner adında biriyle evlendi."

"Aman Tanrım," diye bağırdı, "bu gerçek olamaz!"

"Gerçek," dedim.

Konuşmadı. Birisinin telefon kulübesinin kapısını yumrukladığını duydum. Herhalde *skat*'ta nasıl kazanmış olduğunu arkadaşına bildirmek isteyen çılgının biriydi.

"Evlenmeliydin onunla," dedi Sabine usulca. "Demek istiyorum ki... Ah, biliyorsun ne demek istediğimi."

"Biliyorum," diye konuştum. "Evlenecektim. Fakat çocuklara Katolik terbiyesi vermemiz konusunda bir kâğıt imzalamam gerektiğini öğrenmiştim."

"Evlenmemeniz için en önemli neden bu muydu?" diye sordu. Telefon kulübesinin kapısı daha hızlı vurulmaya başladı.

"Bilemiyorum," dedim. "Fakat nedenlerden biri buydu. Tabii anlayamadığım daha başka şeyler de olmuştu. Kapat artık telefonu, sevgili Sabine, yoksa dışarıdaki öfkeli Alman öldürecek seni. Bu ülke kötülerle dolu." "Geleceğine söz ver bana," dedi. "Ve unutma ki, çorban her zaman ocağın üstünde." Sesi yavaşladı, fısıldadı adeta: "Ne kötü, ne kötü." Galiba o karışıklıkta ahizeyi kulübedeki telefon rehberinin üstüne bırakmıştı. Herifin sesi duyuldu: "Çok şükür!" Fakat Sabine dışarı çıkmış olmalıydı. Yüksek sesle bağırdım: "İmdat, imdat!" Sesim çok cırtlak çıkmış olacaktı ki, herif ahizeyi eline aldı ve, "Size bir yardımım dokunabilir mi acaba?" diye sordu. Kendine güvenen bir erkeğin sesiydi bu. Biraz önce ekşi bir şey yemiş olmalıydı; duyuyordum kokusunu. Ringa balığı sa-

lamurası veya başka bir şey. "Alo, alo," dedi. Konuştum: "Alman mısınız? Ben sadece Almanlarla konuşurum da..."

"Bu iyi bir ilke," dedi adam. "Neye gereksiniminiz var?"

"CDU için üzülüyorum," diye konuştum. "Siz de mi CDU'ya oy verirsiniz?"

"Gayet tabii," dedi hakaret edilmiş gibi. "Şimdi kendimi iyi hissediyorum," dedim ve telefonu kapattım.

21

Keşke herife iyice hakaret etseydim. Sormalıydım ona, hiç evdeki karısının zorla ırzına geçmiş miydi ve işyerinde meslektaşlarıyla savaş üzerine saatlerce sohbet etmiş miydi? Sesinin tonundan iyi bir koca, namuslu bir Alman olduğunu tahmin ettim. "Çok şükür" sözü "Ateş et!" gibi çıkmıştı. Sabine Emonds'un sesi biraz sinirli olmasına karşın beni rahatlatmıştı. Marie'nin davranışını beğenmediği belliydi. Benim için bir tas çorbanın her zaman ocakta durduğunu söylemesine de sevinmiştim. İyi bir aşçıydı Sabine. Gebe olmadığı ve "sizi gidi erkekler" dermiş gibi etrafına bakmadığı zamanlar neşeli ve Karl'dan daha iyi bir Katolik'ti. Sabine'nin sitem dolu gözleri, "Durumumun suçlusu sensin," der gibi Karl'a baktıklarında, kararır, şimşekler çakardı. Kimi gün Sabine'ye bunları unutturmak için numaralarımdan birini yapardım. O zaman gülmeye başlardı, uzun uzun, içten, gözlerinden yaşlar gelene kadar. Sonra gülmesi geçer, gözyaşları kalırdı. Ve bu artık bir ağlama olurdu... O zaman Marie onu odadan dışarı çıkarır, avutmaya çalışırdı. Karl ise sinirli ve suçunu kabullenmiş bir suratla koltukta

otururdu. Sonra her şeyi unutmak istermiş gibi yazı masasının başına geçer, ne yapacağını bilmeden öğrencilerinin ev ödevlerini karıştırır dururdu. Bazen ben de ona yardım eder, yanlışların altını kırmızı tükenmezkalemle çizerdim. Fakat o bana güvenemez, hepsini yeni baştan kontrol ederdi. Hiçbir şeyi gözden kaçırmadan, bütün yanlışları bulduğum için de öfkelenirdi. Böyle bir işi doğru ve hakkıyla yapabileceğime inanamıyordu. Karl'ın tek sorunu para sorunuydu. Karl Emonds yedi odalı bir evde otursaydı, bu kadar öfkeli ve bu kadar heyecanlı olmazdı. Bir defasında Kinkel'le "asgari geçim" üzerine münakaşa etmiştim. Kinkel bu konularda söz sahibi bir kimse kabul edilirdi. Büyük kentte yalnız yaşayan bir insan için asgari geçim gelirinin –kira hariç– seksen dört, sonra da seksen altı mark olduğunu söylemişti. Bu savına karşı çıkmamıştım. Bize anlatmış olduğu saçma anekdota göre, kendi asgari geçim gelirinin hesapladığının otuz beş katı olması gerekirdi. Böyle itirazlar fazla kişisel ve yersizdir. Fakat gerçekten yersiz olan, böyle birinin başkasının asgari geçim gelirini hesaplamasıdır. Bu seksen altı marka sinema ve gazete gibi kültürel gereksinimler de dahildi. O insanın bu parayla kaliteli ve halkı eğiten bir film seyretmesini mi beklediğini Kinkel'e sorduğumda öfkelenmişti. Eskiyen çamaşırlarının yerine yenilerini alması gerektiğinde ne yapacaktı o insan? Bir bakanlığın görevlendirdiği uysal, yaşlı bir memur Bonn'da sağa sola koşuşturarak sonunda ayağındaki donun hangi sürede aşındığını bakanlığa mı bildirecekti? Kinkel'in karısı bu sözlerimin ardından benim tehlikeli bir şekilde tek yanlı biri olduğumu söylemişti. Ben de, "Belki komünistlerin kafasından tek tip yemekler, mendillerin ne zaman eskiyeceğinin hesaplanması ve benzeri saçma düşünceler geçer," demiştim. "Fakat kocanız gibi bir Hıristiyan'ın bu saçmalıklarla uğraşması ve onları açıklaması bence çok tuhaf." Bunun

üzerine de Kinkel'in karısı, "Siz tam bir materyalistsiniz," demişti. "Fedakârlık, elem, alın yazısı, büyük yoksulluk hakkında hiçbir şey bildiğiniz yok." Ben Karl Emonds'un hiçbir zaman fedakârlık, elem, alın yazısı ve büyük yoksulluktan etkilenen biri olduğu kanısında değilimdir. Kazancı iyiydi. Onun belini büken, onu öfkeli yapan, eline geçen paranın hiçbir zaman daha büyük bir evin kirasına yetmeyeceğiydi. Para isteyebileceğim tek insanın Karl Emonds olduğunu kavrayınca, kendi durumumu da kavramıştım. Ben cebinde tek feniği olmayan birisiydim.

22

Hiçbir şey yapamayacaktım, biliyordum bunu: Roma'ya gidip Papa'yla konuşamayacak veya yarın öğleden sonra annemin *Jour fixe*'ine katılıp sigara, puro ve yerfıstığı aşıramayacaktım. Bunları yapacağıma inanacak gücüm bile kalmamıştı. Kukla iplerini tekrar bağlayıp kendimi yukarı çekmek için yapacağım her girişim başarısızlığa uğrayacaktı. Herhalde bir gün gelecek, Kinkel'den ödünç para istemeye –hatta Sommerwild'den de– başlayacaktım. O sadist Fredebeul da burnuma bir beş markığı tutup beni havaya zıplamaya zorlayacaktı. Monika Silvs kahve içmeye çağırdığında sevinecektim; davet eden Monika olduğu için değil, bedava kahve içeceğim için. O budala Bela Brosen'e de tekrar telefon edip biraz yağ çekecek ve bulabileceği en az parayı bile artık sevinçle kabul edebileceğimi söyleyecektim. Ve günün birinde Sommerwild'e de gidecek, pişmanlık duyduğumu ve mezhep değiştirmeye hazır olduğumu açıklayacaktım. En fenasını da, Sommerwild'in sahneleyeceği, be-

nim Marie ve Züpfner'le barışmam olayı gerçekleştiğinde yaşayacaktım! Fakat Katolik olduğumda, babam benden elini eteğini iyice çekecekti. Çok etkileyecekti onu bu davranışım. Konuyu baştan düşünmeliydim. Yapacağım seçim, *rouge et noir*[1] değil, koyu kahverengi veya siyah olacaktı. Linyit kömürü veya kilise. Onların çoktan istediği gibi bir insan olacaktım. Görüşleri tek yanlı değil, yansız olan ve Erkekler Kulübü'nde *skat* oynamaya hazır, olgun bir erkek! Fakat henüz birkaç şansım da vardı: Leo, Heinrich Behlen, büyükbabam ve beni sıkıcı melodiler çalan, ucuz şarkılar söyleyen bir gitarist yapabilecek Zohnerer. "Rüzgâr saçlarını dalgalandırdığı zaman benim olduğunu biliyorum" şarkısını söylerim. Bir defa Marie'ye dinletmiştim de, kulaklarını tıkamış, berbat bulduğunu söylemişti. Bu da olmazsa, en sonunda komünistlerin kapısını çalar, anti kapitalist gördükleri, hoşlarına gidecek bütün numaralarımı sunardım.

Bir kez gerçekten de onlara gitmiştim; Erfurt İstasyonu'nda tantana ve çiçeklerle karşılanmış, kendini kültür adamı sananlarla buluşmuştum. Otelde alabalık haşlama, havyar, parfe ve şişeler dolusu şampanya sunmuşlardı. Erfurt'ta nereleri görmek istediğimizi de sormuşlardı. Ben, Luther'in doktora konuşmasını yaptığı yeri görmek istemiştim. Marie daha çok kentin dinî yaşamıyla ilgilendiği için Katolik Teoloji Fakültesi'ne gitmeyi arzulamıştı. Yüzlerini ekşitmişlerdi. İsteklerimiz hoşlarına gitmemiş olacaktı, fakat yapacak bir şey de yoktu. Bunun üzerine bize soğuk davranmaya başlamışlardı. Kendilerini kültür adamı sananlar, teologlar ve bizler için her şey biraz üzücü olmuştu. Herhalde teologlar hakkımızda, "Bunlar da şu çılgınlardan olacak," diye düşünmüşler-

1. (Fr.) Kırmızı ve siyah.

di. Kimse Marie'yle açık açık konuşmamıştı, inanç konusu üzerine bir profesörle sohbet ederlerken bile. Galiba profesör Marie'nin evli olmadığını anlamıştı. Diğerlerinin yanında, "Fakat siz gerçek bir Katolik'siniz, öyle değil mi?" demişti. Marie kıpkırmızı olmuş ve, "Günah içinde yaşasam da, Katolik kalacağım," diye konuşmuştu. Odada bulunan Partililerin de evli olmamamızdan hoşlanmadıklarını fark etmiş, üzülmüştük. Az sonra kahve içmek için hep birlikte otele giderken, içlerinden biri, küçük burjuva anarşisinin bazı belirtileri olduğunu ve kendisinin bunları pek onaylamadığını söylemişti. Sonra bana, Leipzig ve Rostock'ta hangi numaralarımı sunacağımı sormuşlardı: "Kardinal", "Bonn'a Varış" ve "Yönetim Kurulu Toplantısı" numaralarımı mutlaka istiyorlardı. ("Kardinal" numaramı nereden bildiklerini hiç öğrenemedim. Çünkü sahnede hiç sunmamıştım; sadece birkaç defa Marie'ye oynamıştım. O da benden, bunu izleyiciler karşısında oynamamamı rica etmişti.) Ben onların bu isteklerine hayır demiştim. Çünkü önce bu kentteki yaşam koşullarını görüp öğrenmeliydim. Komikliğin anlamı, insanlara içinde bulundukları gerçeklere uyan şeyleri soyut olarak vermektir. Hem bu yörede ne Bonn ne yönetim kurulları ne de kardinaller vardı. Canları sıkılır gibi olmuştu. Hatta içlerinden biri sararmış ve, "Biz başka türlü düşünmüştük," demişti. "Ben de," diye karşılık vermiştim. Üzücü bir durum ortaya çıkmıştı. Bana biraz süre tanırlarsa, "Komite Toplantısı" veya "Kültür Kurulu Toplanıyor" veya "Parti Kongresi Başkanını Seçiyor" veya "Çiçek Kenti Erfurt" numaralarımı çalışıp onlara sunabilirdim. Az önce dikkatimi çekmişti, istasyon çevresinde tek çiçek yoktu! Sonra, içlerinde en çok konuşanı ayağa kalkmıştı. Az önceki sarı yüzü şimdi kül gibiydi. "İşçi sınıfına karşı bir propagandaya izin veremeyiz," demişti. Odadakilerden bazıları sıratabilecek kadar yürekliydi.

"Fakat bu numaralarımda işçi sınıfına karşı bir propaganda göremiyorum ben," demiştim. "Örneğin, 'Parti Kongresi Başkanını Seçiyor' hafif bir numaradır." Burada en aptalca hatamı yapmış ve "parti kongresi" sözünü biraz onların şivesiyle söylemiştim. Bunun üzerine suratı kül rengi adam çılgın gibi ayağa fırlamış ve yumruğunu masaya indirmişti. Pastamın üzerindeki krema dökülmüştü. "Bizi hayal kırıklığına uğrattınız," demişti. Ben de, öyleyse geri dönebileceğimi söylemiştim. "Evet, geri dönebilirsiniz. Ve lütfen hemen, ilk trenle!" "Yönetim Kurulu Toplantısı" numaramın adını "Komite Toplantısı" olarak değiştirebileceğimi söylemiş ve, "Çünkü orada da, daha önce karara bağlanmış konular görüşülür," diye eklemiştim. Bu sözlerim üzerine iyice kabalaşmışlar ve ikram ettikleri kahvenin parasını bile ödemeden hep birlikte salondan çıkıp gitmişlerdi. Marie ağlamaya başlamıştı. O anda yanıma birisi gelse suratına tokatı indirebilirdim. Sonra, ilk trene yetişmek için bavullarımızı alıp istasyona giderken tek bir taşıyıcı bulamamıştık. Çok nefret ettiğim bir şeyi yapmak zorunda kalmış, bavulları kendimiz taşımıştık. Neyse ki istasyonun önündeki alanda, o sabah Marie'nin konuşmuş olduğu genç teoloji öğrencilerinden birine rastlamıştık. Bizi görünce yüzü kızarmıştı, fakat ağlamakta olan Marie'nin elindeki ağır bavulu alıp taşımıştı. Perona gidene kadar da Marie ona kendini sıkıntıya sokmamasını söyleyip durmuştu.

Berbat geçmişti her şey. Erfurt'ta sadece altı-yedi saat kalmıştık, fakat herkesle aramızı açmıştık. Teologlarla ve Partililerle.

Bebra'da trenden inip bir otele gittiğimizde, Marie hâlâ ağlıyordu. Ağlaması bütün gece sürmüştü. Sabah olduğunda da o genç teoloji öğrencisine uzun bir mektup yazmıştı. Eline geçip geçmediğini hiçbir zaman öğrenemedik.

Sonraları düşünmüştüm: Belki Marie ve Züpfner'le günün birinde barışabilirdim, fakat suratı kül rengi o fanatiğin istediğini kabullenip "Kardinal" numaramı hiçbir zaman karşılarında oynamayacaktım. Benim için henüz Leo, Heinrich Behlen, Monika Silvs, Zohnerer, büyükbabam ve Sabine Emonds'un evindeki bir tas çorba vardı. Çocuk bakıcılığı yaparak biraz para da kazanabilirdim. Çocuklara yumurta vermeyeceğimi de yazılı olarak garanti edebilirdim. Herhalde yumurta, bir Alman annesi için kabul edilmez bir şeydi. Başkalarının, "Sanatın önemi tarafsızlığındadır," demesi bana vız gelirdi. Fakat yönetim kurulu üyelerinin olmadığı bir yerde yönetim kurulu üyeleriyle alay etmek de benim gözümde vicdansızlıktı.

Bir zamanlar, oldukça uzun süren "General" adlı bir numara hazırlamıştım. İzleyicilere sunduğumda tam bir başarı kazanmıştım. Konuyla ilgilenen kişiler hem gülmüş hem de kızmışlardı. Göğsüm gururdan kabarmış halde soyunma odama girdiğimde, yaşlı, ufak tefek bir kadının beni beklemekte olduğunu görmüştüm. Sahneden indikten sonra sinirlerim hep gergindir. Onun için yanımda sadece Marie olsun isterim. Fakat bu yaşlı kadının içeri girmesine o izin vermişti. Daha ben kapıyı kapamadan konuşmaya başlamıştı. Kocası bir zamanlar generalmiş, sonra savaşta şehit olmuş. Ölmeden önce yollamış olduğu en son mektupta, şehit maaşı almamasını yazmış. Kadın bana, "Henüz çok gençsiniz," demişti. "Fakat bunları anlayacak kadar da yaşlısınız." Ardından da yanıt vermemi beklemeden odadan çıkmıştı. O günden sonra da "General" numaramı bir daha sunmamıştım. Kendine sol basın diyen gazeteler, tepkilerden çekindiğim için bu numaradan vazgeçtiğimi yazmıştı. Sağcı basının gazeteleri de, Doğuluların sevindiğini fark ettiğim için bu numaramı bir daha sunmamaya karar verdiğimi yazmıştı. Tarafsız gazetelere göre ise, ben artık

her türlü eleştiriden vazgeçmiştim. Saçmalığın bundan büyüğüne hiç rastlamamıştım. Sahnedeyken, şehit maaşını almıyor diye herkesin gülüp alay ettiği, zar zor geçinen o yaşlı, ufak tefek kadıncağızı düşünmeden oynayamayacağım için bu numaramdan vazgeçmiştim. Eğer bir şeyden soğursam, o konu bitmiştir benim için. Fakat bunu bir gazeteciye anlatmak o kadar zordur ki. Onlar daima bir şeyler "izlemeli," bir şeylerin "kokusunu almalı"dır. Sanatçı olmadığını, hatta sanatkâr ruhu bile taşımadığını anlayamayan, kötü niyetli çok gazeteci vardır. "İzlemeleri" başarısızlığa uğrayınca da, güzel kızların yanında gevezelik etmekten başka çıkar yol bulamazlar kendilerine. O kızlar da en kötü gazeteciyi bile göklere çıkaracak kadar saftırlar. Bilirler ki, o gazeteci, gazetelerden birinde mevki ve nüfuz sahibidir. Orospuluğun da bilinmeyen, tuhaf bazı şekilleri vardır. Onlarla kıyaslandığında, bilinen orospuluk dürüst bir meslektir. Hiç olmazsa orada para karşılığı bir şey verilir!

Beni, satın alınan aşkın şefkatine götüren yol da bana kapalı; çünkü param yok. Şu anda Marie ise Roma'daki otel odasında, kendini Alman Katolikliğinin bir *first lady*'si olarak temsil edebilmek için İspanyol şalını prova ediyor. Bonn'a döndükten sonra her fırsatta çaylara gidecek, gülümseyecek, komitelere üye kabul edilecek, "dinî sanat" sergileri açacak ve kendine iyi bir terzi arayacaktır. Kocalarının resmî görevi gereği Bonn'a taşınan bütün kadınlar kendilerine iyi bir terzi ararlar.

Alman Katolikliğinin *first lady*'si olarak, elinde çay fincanı veya kokteyl kadehiyle Marie konuşacaktır: "Krögert'in yapmış olduğu Meryem Ana heykelini yarın takdis edecek olan o cana yakın, ufak tefek kardinali gördünüz mü? Ah, biliyor musunuz, İtalya'da kardinaller kavalyedirler de. Ne güzel bir şey..."

Yürüyüşüme topallamak bile denemezdi, yerde sü-

rünüyordum. Sürüne sürüne balkona çıktım, biraz memleket havasını ciğerlerime çekmek için. Fakat onun da yararı olmadı. Bonn'a geleli iki saati geçmişti. Bu iki saatin ardından Bonn havası bana artık iyi gelmemeye başlamıştı.

Düşündüm, Marie'nin Katolik olarak kalmasını biraz da bana borçlular. Kinkel ve Sommerwild'in uğrattığı hayal kırıklıkları onun inançlarını çok sarsmıştı. Hele Blothert gibi bir herif, Aziz Francesco'yu bile ateist yapabilirdi. Uzun bir süre kiliseye gitmedi Marie. Benimle dinî nikâh yapmayı bile düşünmedi. Sürekli çağırdıkları cemaat toplantılarına da ancak biz Bonn'dan ayrıldıktan üç yıl sonra yine katıldı. Ben Marie'ye o günlerde hayal kırıklığının gerçek bir neden olmayacağını söylüyordum. Bana göre, eğer kendi düşündüklerinin doğruluğuna inanıyorsa, onları bin Fredebeul bile değiştiremezdi. O Katoliklerin arasında Züpfner gibi birinin de olduğunu unutmamak gerekirdi. Gerçekte Züpfner benim tipim değildi, kaba bulurdum onu; fakat bir Katolik olarak inanabileceğiniz birisiydi. Mutlaka ondan başka iyi Katolikler de vardı. Ona vaazlarını birlikte dinlemiş olduğumuz rahipleri saydım. Papa'yı, Gary Cooper'ı, Alec Guinness'i anımsattım. Marie, Papa Johannes ve Züpfner'e inanarak tekrar ayağa kalktı. O günlerde nedense Heinrich Behlen'i artık beğenmiyordu, onun için, "Yapışkanın biri," diyordu. Ondan söz ettiğimde de bir tuhaf oluyordu. Acaba Heinrich ona yaklaşmak mı istemişti? Fakat çok şüphelenmeme karşın nedenini hiç sormadım. Heinrich' in hizmetçisi gözümün önüne geldiğinde, onun başka kadınlara yaklaşmak isteyebileceğini kabul ediyordum. Bu düşünce benim için tiksindiriciydi. Fakat yatılı okulda olup biten tiksindirici bazı şeyleri nasıl anlamışsam, bunu da anlıyordum.

İnançları sarsıldığı zaman ona Papa Johannes ve Züpfner'i ümit olarak gösteren bendim. Ben Katolikliğe

hep doğru davranmıştım. Fakat bunun yanlış olduğunu şimdi anlıyorum. O günlerde benim gözümde Marie çok normal bir Katolik'ti ve ben onun hep böyle kalacağını sanmıştım. Sabahları uyuyakaldığında kiliseye zamanında yetişmesi için onu uyandırır, hatta bazı günler taksi bile tutardım. Eğer kaldığımız otel Protestan bir semtteyse, sağa sola telefon eder, Katolik bir kilise arardım. Benim bu çabalarım Marie'yi çok sevindirir ve ikide bir benden, doğacak çocuklarımızı Katolik olarak yetiştireceğime dair o kâğıdı imzalamamı isterdi. Onunla çocuklarımız için sık sık düşler kurmuştuk. Doğacak çocuklarımıza hep sevinmiş, onlarla konuşmalar yapmış, kucağıma almış, sütlerine yumurta kırmıştım. Fakat otellerde yaşamamız düşündürüyordu beni. Çünkü otellerde sadece kral ve milyoner çocuklarına iyi davranırlar. Kral veya milyoner olmayanların çocuklarına da, biraz yaramazlık yaptıklarında hemen, "Burası senin evin değil!" diye bağırırlar. Bunun üç anlamı vardır: Böyle söylemekle çocuğa, evinde yaramazlık yapabileceği, yaramazlık yaptı mı kendini mutlu hissedebileceği ve bir çocuğun ne olursa olsun kendini mutlu hissetmemesi gerektiği anımsatılır. Kızlar ise şanslı sayılır. Onlara hep "tatlı çocuk" gözüyle bakılır, cana yakın davranılır. Erkek çocuk ise, annesi babası yanında olmadı mı azarlanır. Almanlar için, erkek çocukları iyi terbiye almamışlardır. Anne babaların çocuklarıyla konuşurken kullandıkları kelimeleri sınayan biri, onları *Bild* gazetesinin kullandığı kelimelerle karşılaştırdığında, gazetedekilerin Grimm Kardeşler'in sözlüğünden pek farkı olmadığını anlayacaktır. Kısa bir zaman sonra Alman anne babalar çocuklarıyla artık Herbert Kalick'in eşinin diliyle konuşacaklardır: "Ah, ne güzel," "Ah, ne kötü!" Arada sırada da "Karşı çıkmak yok," veya "Sen bir şey anlamazsın," gibi sözleri kullanacaklardır. Çocuklarımıza neler giydireceğimizi bile konuşmuş-

tuk Marie'yle. O daha çok "açık renk yağmurluk" giydirmek isterdi. Ben ise su ve rüzgâr geçirmeyen anorak giydirmenin daha doğru olacağını söylerdim. Çünkü açık renk yağmurlukla suların, çamurların içinde oynanamazdı. Halbuki anorakla çamurlu sularda rahatça oynanabilirdi. Düşüncelerimde hep bir kız çocuk vardı. Anorağı sıcak tutardı, bacakları meydanda kalacağı için de, suya taş attığında sıçrayan pislikler üstündeki uzun yağmurluğa değil, sadece bacaklarına gelirdi. Boş bir konserve kutusuyla çamuru boşaltırken, pis sular üstüne başına akmaz, büyük bir olasalıkla sadece bacaklarını kirletirdi. Marie ise, "Açık renk yağmurluk giyerse üstünü kirletmemek için daha çok dikkat eder," diyordu. Çocuklarımızı çamurlu sularda oynatıp oynatmama konusunu hiç çözememiştik. Böyle konuşmaların sonunda Marie hep gülümser ve, "Hele bir bekleyelim," derdi.

Züpfner'den çocukları olursa, onlara ne anoraklar ne de açık renk yağmurluklar giydirebilirdi. Paltosuz çıkarmalıydı onları dışarı, çünkü Marie'yle bütün palto biçimlerini konuşmuştuk. Uzun ve kısa külotlar, iç çamaşırları, çoraplar ve ayakkabılar üzerine de kafa yormuştuk onunla. Kendini orospu ve yalancı olarak görmek istemiyorsa, çocuklarını çıplak gezdirmelidir bu kentte. Çocuklarına ne yedireceğini de merak ediyorum. Her çeşit besin maddesinden ve beslenme yönteminden söz etmiş, çocuklarımızın şişko olmaması konusunda da anlaşmıştık. Ağızlarına sürekli lapa ve süt tıkmayacaktık. Yemek yemeleri için onları zorlamaktan yana da değildim. Sabine Emonds'un ilk iki çocuğunu, özellikle Karl'ın nedense "soylu horoz" dediği büyüğünü nasıl tıka basa doyurduğu gözümün önüne gelince midem bulandı. Yumurta konusu açıldığında Marie'yle tartışmıştık. Yumurtaya karşıydı, "Zenginlere özgü bir besin maddesi," demişti. Fakat sonra yüzü kızarmıştı, ben de

onun gönlünü almak zorunda kalmıştım. Linyit kömürü hissedarı Schnier ailesinden olduğum için, başkalarının bana hep başka gözle bakmasına ve davranmasına alışmıştım. Marie de bu hatayı iki kez yapmıştı. İlk gün yukarıdan mutfağına indiğim o sabah, sonra da yumurta üzerine tartıştığımızda. Zengin anne babaya sahip olmak kötüdür. Bu zenginlikten bir kuruş bile göremeseniz ise çok daha kötüdür. Evimizde yumurta hemen hemen hiç yenmezdi; "Çok zararlıdır," derdi annem. Edgar Wieneken için ise sorun başkaydı. O her yerde işçi çocuğu olarak takdim edilir ve ona hep o gözle bakılırdı. Edgar için "Tam bir işçi çocuğu," diyen rahipler de vardı. Sanki "Boynuzları yok, fakat çok akıllı," demeye benziyordu bu. Bütün bunlar bir ırk sorunuydu; annemin Merkez Komitesi bununla bir ara mutlaka ilgilenmeliydi. Böyle zamanlarda bana karşı iyi davranan yegâne insanlar, Wieneken ailesi ve Marie'nin babası olmuştu. Linyit kömürü hissedarı Schnier ailesinin bir üyesi olduğum için bana içerlemezlerdi, fakat onu başıma taç da yapmazlardı.

23

Hâlâ balkonda durduğumu ve Bonn'u seyrettiğimi fark ettim. Korkuluğa dayandım; dizimin ağrısı artmıştı. Caddeye fırlatmış olduğum bir mark beni rahatsız ediyordu. Onu arayıp bulmak istiyordum, fakat caddeye de inemezdim. Leo her an gelebilirdi. Erik hoşaflarını, kremalarını ve yemek dualarını artık bitirmiş olmalıydılar. Caddedeki bir markı da hiçbir zaman bulamayacağımı biliyordum. Işıldayan paralar ancak masallarda yeniden

bulunabilir. Parayla ilgili bir şeyde ilk defa pişmanlık duyuyordum. Bir mark on iki sigara, iki tramvay bileti ve sosisli bir sandviç demekti. Trenlerin birinci mevkilerinde seyahat eden, Aşağı Saksonyalı büyükanneler için ödediğimiz o paralara, başkasıyla evlenmiş olan bir kıza verdiği öpücüğü üzüntüyle anımsayan biri gibi, pişmanlık değil de üzüntü duydum. Leo'dan da fazla bir şey beklememeliydim. Para konusunda kendine göre bazı tuhaf düşünceleri vardır, tıpkı bir rahibenin "evlilikte aşk" üzerine düşündükleri gibi.

Cadde oldukça aydınlıktı, fakat hiçbir şey ışıldamıyordu. Otomobiller, tramvaylar, otobüsler ve Bonn vatandaşları gelip geçiyordu. Bir markın tramvayın üstünde kalmış olmasını ve depoda bir işçinin onu bulmasını ümit ettim.

Protestan Kilisesi'nin sinesine de sığınabilirdim. Fakat "sine" kelimesi ürpertti beni. Luther'in sinesine sığınmak isterdim, ancak "Protestan sineye sığınmak," ... Hayır! Eğer ikiyüzlülük yapacaksam, bunu başarıyla yapmalıydım, hoşuma gitmeliydi. Örneğin Katoliklere karşı ikiyüzlü davranmalıydım. Beş-altı ay hiç sesimi çıkarmadan, hiçbir soruna karışmadan oturmalı, sonra da Sommerwild'in akşam vaazlarını dinlemeye gitmeliydim. Belki bu şekilde babamın desteğini iyice yitirir, herhangi bir linyit kömürü bürosunda çizgili çeklere imza atamazdım. Belki de annem beni Merkez Komitesi'ne alır ve ırk teorilerimi uygulamam için fırsat verirdi. Amerika'ya gider ve kadın cemiyetlerinde, pişman olmuş Alman gençliğinin canlı bir örneği olarak konferanslar verirdim. Fakat pişman olacağım bir şey yoktu, onlara pişman olmuş biri rolünü yapardım. Herbert Kalick'in suratına tenis sahasından aldığım toprağı nasıl fırlattığımı, atış barakasına nasıl kapatıldığımı ve sonra da Kalick, Brühl ve Lövenich tarafından yargılandığımı anlatırdım.

Bunları anlatmak bile nefret etmek demektir. O anları anlatmayacağım, bir madalya gibi boynuma asacağım. Herkes kahramanlık anlarının madalyalarını boynuna asar ve göğsüne takar. Kendini geçmişin anılarına hapsetmek ikiyüzlülüktür; çünkü onları hiç kimse bilmez: Henriette'nin, mavi şapkası başında, tramvaya binip kutsal Alman toprağını Yahudi *Yankee*'lere karşı korumak üzere Leverkusen'e gidişi gibi.

Beni sevindirecek tek ikiyüzlülük, bu oyunda "bütün paramı Katoliklere yatırmak" olurdu. Çünkü onlara yatırılan her para kazanırdı.

Üniversitenin çatılarına, oradan da daha ötelerdeki saray bahçesinin ağaçlarına doğru baktım. Uzaklarda, Bonn ile Godesberg arasındaki yamaçların birinde Marie oturuyordu. Bu iyiydi. Fakat ona biraz daha yakın olabilseydim çok daha iyi olurdu. Herhalde benim devamlı yolculuklarda olmamı yeğlerdi. Bu kentte kalırsam, her an benimle karşılaşabilecekti ve evliliğimizi nasıl bozmuş olduğunu anımsayıp utancından yüzü kızaracaktı. Eğer yanında yağmurluk, anorak ya da kalın yünlü kumaştan palto giymiş çocukları varsa, onları birden çıplak görecekti.

Sayın hanımefendi, çocuklarınızı çıplak gezdirdiğiniz fısıldanıyor kentte. Fakat bu kadarı da fazla. Tek bir erkeği sevdiğinizi söylemişsiniz; halbuki "benim erkeğim" demeliydiniz. Sizce herkes gibi o da kendini yerine konulmaz birisi sanıyor, çünkü hepsi de polisiye romanlar okuyor. Hem polisiye romanların kapakları zevkle döşenmiş evlere uymaz. Danimarkalılar ev stillerini polisiye romanların kapaklarına uydurmayı unutmuşlardır. Finlandiyalılar ise kapakları iskemlelere, koltuklara, bardaklara ve çanaklara uydurabilecek kadar akıllıdırlar. Blothert'in evinde bile polisiye romanlar orada burada

duruyordu. Ziyaretlerine gittiğimiz akşam onları saklamaya hiç de çaba göstermemişlerdi.

Hep karanlıkta, sayın hanımefendi, sinemada ve kilisede, karanlık oturma odasında kilise müziği dinlerken, tenis kortlarının ışığından ürkerek. Birçok fısıltı... Katedralde otuz-kırk dakikalık günah çıkarmalar. Bekleyenlerin bakışlarında sinsi bir öfke. Tanrım, günah çıkaracak neyi var bu kadar çok? İyi ve nazik bir kocası... Gerçekten de iyi. Cici bir kız çocuğu, iki de otomobili...

Parmaklıkların arkasında sinirli bir sabırsızlık, aşk, evlilik, görev, aşk üzerine sonsuz fısıldaşmalar ve sonunda bir soru: "İnancınızdan şüphe bile etmiyorsunuz... Neyiniz eksik, sevgili kızım?"

Söyleyemezsin, benim bildiklerimi düşünemezsin bile. Bir palyaço gerek sana. Resmî meslek adı komedyen, hiçbir kiliseye bağlı değil.

Topallayarak balkondan banyoya geçtim, makyaj yapmak için. Babamın karşısına makyajımı silmeden çıkmakla hata yapmıştım. Onun gelebileceğini tahmin etmem gerekirdi. Leo her zaman benim gerçek düşüncelerimi, gerçek yüzümü ve gerçek kimliğimi görmek ister. Görmeli ve bilmeliydi. "Maskelerim"den, şakalarımdan ve makyajsız olduğum anlarda söylediğim, "gayri ciddi" dediği şeylerden çekinirdi Leo. Makyaj çantam henüz gelmemişti, Bochum ile Bonn arasında bir yerde olacaktı. Banyodaki küçük beyaz dolabı açtım ve büyük bir hata yaptığımı geç de olsa anladım. Bu dolabın içinde, duyarlı bir insanı öldürecek çok şey dururdu bir zamanlar. Marie'nin tüpleri, ufak şişeleri ve göz kalemleri. Fakat şimdi boştu dolabın içi. Ve gerçekten ona ait *hiçbir şeyin* olmaması, olmasından çok daha kötüydü. Her şey gitmişti. Belki de Monika Silvs iyi kalpli bir davranışta

bulunmuş, hepsini toplayıp kaldırmıştı. Aynada kendime baktım; bomboştu bakışlarım. Yarım saat aynanın karşısında durup yüz jimnastiğiyle onları boşaltmama ilk kez gerek kalmamıştı. Kendini öldürmek isteyen bir insanın yüzüydü, aynadan bana bakan. Makyaj yapmaya başlayınca da bir ölünün yüzünü gördüm. Yüzümün her tarafına vazelin sürdüm, yarı kurumuş bir beyaz fondöten tüpünü zorla açtım ve yüzümü iyice beyaza boyadım. Hiçbir siyah çizgi, tek bir kırmızı nokta kalmadı; her şey beyazdı, kaşlar bile. Onların üzerinde saçlarım peruk gibi duruyordu. Boya sürmediğim ağzım mavimsi, gözlerim ise gökyüzü gibi açık maviydi, inancını çoktan kaybetmiş olduğunu kabul etmek istemeyen bir kardinalin gözleriydi. Kendimden bile korkmuyordum. Bu suratla mesleğimde yükselebilir, bütün saçmalığına karşın oldukça sempatik bulduğum o ikiyüzlülülerden biri olabilirdim. Edgar Wieneken'in inandığı gibi. Belki güzel bir şey değildi, fakat en namussuzların içinde en namuslusu, en küçük kötülüğün en küçüğüydü. Siyah, koyu kahverengi ve maviden de başka bir çıkar yol daha vardı öyleyse. Buna kırmızı demek fazla güzel ve fazla iyimserlik olurdu. Bu, içinde tan kızıllığının yumuşak bir parlaklığı olan griydi. Hüzünlü bir konu için hüzünlü bir renkti. Bütün palyaço günahlarının en kötüsüyle –acıma duygusu uyandırmakla– suçlanan bir palyaçoya böyle bir renk uygun olabilirdi. En kötüsü de, Edgar'a yalan söyleyememem, ikiyüzlülük yapıp onu kandıramamamdı. Yüz metreyi 10,1 saniyede koştuğunu bilen tek kişi bendim. Beni olduğum gibi kabul etmiş olan birkaç insandan biri de oydu. Ve belirli kişilerden başka şeye de inanmazdı. Diğer insanlar ise bireyden çok Tanrı'ya, paraya, devlete ve Almanya'ya inanıyordu. Edgar ise inanmazdı. O gece taksiye binmemin bile Edgar'ı ne kadar çok üzdüğünü biliyordum. Evet, niçin böyle yapmış olduğumu

sonra ona açıklamalıydım. Aynanın karşısından çekildim. Oradaki görünüşüm çok hoşuma gitmişti. Bunun kendim olduğunu bir an bile düşünmedim. Artık bir palyaço değildi aynadan bana bakan; ölü rolü yapan bir ölüydü.

Marie'nin elbiselerini göreceğim, diye eve geleli beri girmediğim yatak odasına gittim topallayarak. Elbiselerinin çoğunu ben ona almış, hatta bazı değişiklikleri için terzilerle ben görüşmüştüm. Kırmızı ve siyahtan başka her renk elbiseyi –gri bile– giyerdi. Ona en çok yakışan renkler pembe ve yeşildi. Kadın modasına el atsam sanırım para kazanabilirdim. Fakat bu, tekeşli olan ve eşcinsel olmayan biri için işkence sayılırdı. Erkeklerin çoğu karılarına çizgili çekler verip modanın diktatörlüğüne boyun eğmelerini söyler. Menekşe rengi moda olursa, çizgili çeklerle beslenen bütün kadınlar bu rengi taşırlar. Ve bir partide kadınların çoğu da menekşe rengi elbiseler giyerse, bu parti kadın kardinallerin genel toplantısına benzer. Menekşe rengi her kadına yakışmaz. Fakat Marie'ye yakışırdı. Daha evden ayrılmamış olduğum günlerde birdenbire çuval modası ortaya çıkmıştı. Kocalarının, "Modaya uyacaksınız," dediği zavallı tavuklar da evimizde düzenlenen o toplantılara çuvallar içinde gelmeye başlamışlardı. Bazı kadınların görünümü beni gerçekten çok üzmüştü. Örneğin falanca başkanın iriyarı ve şişman karısının yanına gidip manto olarak üstüne bir masa örtüsü veya bir perde örtmek istemiştim. Kocası, o aptal köpek, hiçbir şey anlamıyor, görmüyor ve duymuyordu! Eşcinselin teki moda diye pembe gecelikleri ortaya atsa, karısını o kıyafetle çarşıya yollar, ertesi gün de yüz elli Protestan papazının önünde "evlilikte anlayış" üzerine bir konferans verirdi. Herhalde karısının kısa elbise giyince çirkin dizlerinin ortaya çıktığını da bilmezdi.

Karşımdaki aynadan kurtulmak için elbise dolabının kapısını hızla açtım: Marie'ye ait hiçbir şey yoktu

içinde. Hiçbir şey, bir ayakkabı kalıbı veya kadınların çoğu kez unuttukları bir kemer bile. Çok az bir parfüm kokusu burnuma geldi. Giderken benim elbiselerimi de alabilir, bir fakire verebilir veya yakabilirdi. Fakat onlar duruyordu askılarında. Hiç giymediğim yeşil bir kadife pantolon, siyah bir tüvit ceket, birkaç kravat ve yerde üç çift ayakkabı. Küçük çekmecelerde de neler bulacağımı biliyordum. Kol düğmeleri, gömlek yakaları için beyaz çubukçuklar, çoraplar ve mendiller. Bilmeliydim, Hıristiyanlar kişisel eşya konusunda çok hassas ve katıdırlar. O çekmeceleri açmama gerek yoktu; bana ait her şeyin yerli yerinde olduğundan emindim. Ona ait olanlar ise alınmıştı. Benim eşyalarımı da götürmüş olsaydı ne iyi yapardı. Fakat elbise dolabımız çok dürüstçe boşaltılmıştı. Eminim Marie, onu bana anımsatabilecek her şeyi alırken biraz duygulanmış ve mutlaka ağlamıştı da, filmlerdeki kadınların sevgililerinden ayrılırken, "Seninle geçen günlerimi hiç unutmayacağım," diyerek ağladıkları gibi.

Toplanmış ve tertemiz elbise dolabı (birisi iyice tozunu almış olacaktı) bana geride bırakabileceği en üzüntülü anıydı. Kendi eşyalarını tek tek benimkilerden ayırmıştı. Dolabın içi, başarıyla yapılmış bir ameliyatın sonrası gibiydi. Ona ait hiçbir şey, kopup düşmüş bir bluz düğmesi bile yoktu. Aynayı görmemek için dolabın kapısını açık bıraktım, topallayarak mutfağa döndüm ve konyak şişesini ceketimin ceket cebime koyup oturma odasına geçtim. Kanepeye uzandım, pantolonumun paçasını yukarı çektim. Dizim iyice şişmişti, fakat yattığım zaman ağrımıyordu. Masanın üstündeki kutuda dört sigara kalmıştı. Birini yaktım.

Neyin daha kötü olduğunu düşündüm: Marie'nin elbiselerini burada bırakması mı, yoksa böyle her şeyi toplanmış ve temizlenmiş bir dolap mı? Bir kenarda,

"Seninle geçirdiğim günleri hiç unutmayacağım," yazan bir kâğıt parçası bile yoktu. Belki böylesi daha iyiydi. Fakat yine de kopmuş bir düğme veya asılı unutulmuş bir kemer de bırakabilirdi. Bütün dolabı alıp götürse ve yaksaydı da sevinirdim.

Henriette'nin ölüm haberi geldiğinde, evde sofra kuruluyordu. Anna ona göre pek kirlenmemiş olan, Henriette'nin peçetesini sarı halkasına sokup büfenin üstüne koymuştu. Hepimiz ona bakmıştık. Üzerinde biraz reçel, küçük bir de çorba veya sos lekesi vardı. Giden veya ölen birinin geride bıraktığı eşyaların ne kadar korkunç olduğunu ilk defa o an hissetmiştim. Annem yemeğe başlamak için şöyle bir davranmıştı. Herhalde, yaşam devam ediyor, veya ona benzer bir şey demek istemişti. Fakat ben biliyordum, bunun doğru olmadığını. Yaşam değildi devam eden, ölümdü. Elindeki çorba kaşığına vurmuş ve koşarak bahçeye fırlamıştım. Az sonra tekrar eve girdiğimde, bağrışmalar duymuştum. Sıcak çorba annemin yüzünü yakmıştı. Yukarıya, Henriette'nin odasına koşmuş, pencereyi açmış ve elime ne geçerse bahçeye fırlatmaya başlamıştım: kutular, elbiseler, bebekler, şapkalar, ayakkabılar, kasketler. Çekmeceleri de açmıştım. İçinde çamaşırları ve onun için değerli olan bazı ufak tefek şeyler de duruyordu: kurutulmuş başaklar, taşlar, çiçekler, kâğıt parçaları ve pembe kurdelelerle sarılı bir sürü mektup. Başka şeyler de bulmuştum dışarı atacak: tenis ayakkabıları, raketler ve kupalar. "Bir deli gibiydin," demişti sonraları Leo. O kadar çabuk yapmıştım ki, kimse bana engel olamamıştı. Bazı çekmeceleri olduğu gibi pencereden aşağı atmıştım. Sonra garaja koşmuş, benzin dolu bidonu bahçeye taşımış, pencereden attıklarımın üstüne döküp kibriti çakmıştım. Etrafa ya-

yılmış olanları da ayağımla ateşin içine itmiştim. Kâğıt parçalarını, kurumuş çiçekleri, başakları ve mektupları toplayıp ateşe atmıştım. Sonra oturma odasına koşmuş, büfeden halkalı peçeteyi de almış ve alevlere fırlatmıştım! Leo'nun sonradan söylediğine göre, her şeyin olup bitmesi ve birinin ne yaptığımı fark etmesi beş dakika bile sürmemişti. Hatta az sonra Amerikalı bir subay çıkıp gelmiş, Büyük Almanya Direniş Teşkilatı'nın gizli eşyalarını ve dosyalarını yaktığımı söylemişti. Fakat o geldiğinde her şey kül olmuştu, simsiyahtı, iğrençti ve kokuyordu. *Bir mektup destesini küllerin* içinden almak istediğinde, eline vurmuş ve bidonda kalan benzini de ateşe dökmüştüm. Biraz sonra uzun hortumlarla itfaiye de gelmişti. İçlerinden biri komik sesiyle, "Su, ileri!" diye haykırmıştı. Bu zavallı yığına su sıkmaya utanmıyorlardı. Hatta biri, pencerenin kenarını biraz alev yalamış olduğu için hortumu yukarı tutmuştu. Odanın içi suyla dolmuş, parkelerden pek hayır kalmamıştı. Annem önce yaygarayı basmış, sonra da bazı sigorta şirketlerine telefon edip bunu su zararı mı, yoksa yangın zararı mı kabul edeceklerini sormuştu.

Şişeden bir yudum daha aldım ve tekrar ceket cebime koydum. Dizimi yokladım, yatarken daha az ağrıyordu. Eğer kendime biraz dikkat edersem, şiş de, ağrı da azalacaktı. O zaman kendime boş bir portakal sandığı bulur, *istasyonun* önündeki merdivenlere otururdum. Gitar çalıp ilahiler söyleyebilirdim. Şapkamı veya kasketimi de yanımdaki basamağa koyardım. Oradan geçen biri içine bir şeyler atarsa, başkaları da görür, atardı. Paraya gereksinimim vardı, çünkü sigaralarım bitmek üzereydi. Belki şapkanın içine daha önceden beş-on fenik koysam daha iyi olurdu. Kendimi istasyon merdivenlerinde otururken gördüm. Beyaz makyajlı bir surat, kara istasyon binasının önünde. Mavi bir gömlek, siyah tüvit

ceketim, yeşil kadife pantolonum ve caddenin gürültüsünü ilahi söyleyerek bastırmaya çalışan ben: *Rosa mystica.. ora pro nobis... turris Davidica... ora pro nobis... virgo fidelis... ora pro nobis...* Orada oturup Roma'dan gelecek trenleri ve Katolik kocasının kolunda inecek *Coniux infidelis*'imi[1] bekleyecektim. Evlenme töreninden önce bazı güçlüklerle karşılaşmış olabilirlerdi: Marie dul değildi, boşanmış da değildi ve –hiç olmazsa bunu tam olarak biliyordum– bakire de değildi. Sommerwild saçını başını yolacak hale gelmiştir. Duvaksız bir evlenme töreni onun tasarladığı güzel töreni berbat etmişti. Yoksa onların düşmüş kızlar ve eski palyaço metresleri için bazı özel ayin kuralları mı vardı? Acaba nikâhı kıyan piskopos ne yapmıştı? Nikâhlarını kıyması için mutlaka bir piskopos çağırmışlardı. Marie'nin beni bir piskoposun makamına zorla götürdüğünü anımsıyorum. Bütün o hareketler, külahı andıran o başlığı giymek, çıkarmak, beyaz bandı bağlamak, beyaz bandı çıkarmak, piskopos asasını oraya buraya koymak, kırmızı bandı bağlamak, beyaz bandı çıkarmak beni çok etkilemişti; duyarlı bir sanatkâr olarak, tekrarın estetiğini severim.

"Anahtar" pantomimim aklıma geldi. Biraz oyun hamuru temin edip içine bir anahtar bastırmalı, kalıba su doldurmalı ve buzdolabında birkaç anahtar dondurmalıydım. Veya taşınabilir bir dondurucu bulmalı, her akşam oyundan önce, sahnede yavaş eriyecek birkaç tane anahtar dondurmalıydım. Bu düşüncelerim fena değildi, fakat biraz karmaşıktı ve beni teknik rastlantılara bağımlı kılıyordu. Hem savaşta bir Rhein'li tarafından aldatılmış bir sahne işçisi dondurucuyu açıp şova çıkmamı engelleyebilirdi. Diğeri daha iyiydi: gerçek yüzümle, beyaz

1. (Lat.) Sadakatsiz eş.

makyajlı, Bonn Tren İstasyonu'nun merdivenlerinde oturmak ve gitara birkaç akort vurarak ilahiler söylemek. Eskiden Chaplin taklitlerinde kullandığım şapka yanımda, içinde birkaç "*bir groschen*"... Fakat henüz o para da yoktu cebimde. On fenik fena olmazdı. Bir on fenikle bir beş fenik daha iyiydi. En iyisi de şapkamın içinde üç para olmasıydı: bir beş fenik, bir on fenik, bir de yirmi fenik. Gelip geçenler benim bir sofu olmadığımı ve iyi bir sadakadan çekinmediğimi, bakır bir meteliğin bile beni sevindireceğini anlamalıydılar. İleride şapkamın içine bir de gümüş para koyacaktım. İnsanların bana büyük paralar da verdiklerini herkes görmeliydi. Hatta bir sigara bile koyabilirdim şapkaya. Bazı insanlar için sigara paketine el atmak, cüzdana el atmaktan daha kolaydır. Ve günün birinde yanıma gelecek biri düzenin ilkelerini uygulamak isteyecektir. Sokak şarkıcısı olarak izin belgesi gereklidir! Veya Tanrı'yı Kötüleyenlerle Mücadele Merkez Komitesi'nden biri ortaya çıkacak ve şarkılarımın tamamen dinî olduğunu söyleyecektir. Kimliğimi öğrenmek isteyenler için de, yanımda "Schnier'le ısın" yazılı bir briket bulunduracağım. Bu reklamı çocuklar bile tanır kentimizde. Kırmızı tebeşirle de Schnier kelimesinin altını iyice çizeceğim, hatta önüne bir H. da yazacağım. Bu belki pratik değil, fakat herkesin anlayabileceği kadar belirgin bir kartvizit olurdu. Belki babam cebinden tek kuruş çıkmadan benim için bir şey yapabilirdi. Örneğin sokak şarkıcısı izin belgesi temin edebilirdi. Belediye başkanına telefon eder veya Erkekler Kulübü'nde *skat* oynarken ona bu belgeden söz edebilirdi. Benim için bunu yapmalıydı. Ondan sonra da rahatlıkla tren istasyonunun merdivenlerinde oturur ve Roma'dan gelecek trenleri beklerdim. Eğer Marie boynuma kollarını dolamadan önümden geçip gitme gücünü kendinde bulursa, benim için son çıkar yol intihar etmekti. Fakat intiharı

düşünmek bile istemiyordum. Gururluydum, Marie'yi elde etmeliydim. Züpfner'den ayrılabilir ve boşanması mümkün olmadığı için de benimle metres hayatı yaşayabilirdi. O zaman televizyonun beni keşfetmesini sağlar ve yeniden ünlenirdim. Tabii Kilise de bütün olup bitenlere göz yumardı. Marie'yle dinî nikâh yapmamı kimse benden bekleyemeyecekti. Çoktan yıpranmış olan topları VIII. Henry'yle de üzerime ateş etmeyeceklerdi artık.

Kendimi daha iyi hissediyordum. Dizimin şişkinliği indi, ağrısı da azaldı. Baş ağrım ve melankolim ise devam ediyordu; onlar bana ölüm düşüncesi kadar yakındır. Ölüm, sanatçının hep yanındadır, iyi bir papazın dua kitabını koltuğunun altında taşıması gibi. Eğer ölürsem, başıma neler geleceğini de biliyorum. Ne yazık ki Schnier Aile Mezarlığı'na defnedileceğim. Annem ağlayacak ve beni anlamış olan tek insanın kendisi olduğunu söyleyecektir. Ölümümün ardından herkese anlatacaktır, "bizim Hans'ın gerçekte nasıl biri, olduğunu. Bugün inandığı gibi ileride de benim "tutkulu" ve "para canlısı" olduğuma inanacaktır. "Evet, bizim Hans yetenekliydi, fakat ne yazık ki çok tutkulu ve para canlısıydı da... Ne yazık ki hiç disiplinli değildi... Ancak yetenekliydi, hem de çok yetenekliydi," diyecektir. Sommerwild de bir şeyler söyleyecektir: "Bizim iyi yürekli Schnier, değerli, çok değerli biriydi. Fakat papazlara karşı sonsuz bir hıncı vardı, metafizik duygulardan da yoksundu." Blothert de bir zamanlar o idam cazasını gerçekleştirememiş olduğuna üzülecektir. Fredebeul benim için, "Sosyolojik tutarlılığı olmayan, fakat yeri de doldurulamayacak bir insan," diyecektir. Kinkel ise ağlayacaktır, hem de hıçkıra hıçkıra. Çok sarsacaktır ölümüm onu, fakat artık çok geçtir. Monika Silvs yutkuna yutkuna ağlayacaktır, sanki benden

dul kalmış gibi. Hemen evime gelip omlet pişirmediğine de pişman olacaktır. Marie ise ölümüme inanmayacaktır. Züpfner'i terk edecek, otelden otele gidecek ve beni arayacaktır, boş yere.

Bütün bu trajedi en çok babamı etkileyecektir. Giderken gardırobun üstüne fark ettirmeden birkaç banknot bırakmamış olduğuna üzülecektir. Karl ve Sabine de mezarımın başında ağlayacaklardır, hiç kimseden çekinmeden. Belki orada bulunanlar onların bu ağlamasını çirkin bulacaklardır. Sabine elini gizlice Karl'ın paltosunun cebine sokacaktır, mendilini yine evde unuttuğu için. Edgar kendini zorlayacak, gözyaşlarını tutacaktır. Belki de cenaze töreninin ardından bahçemize gidip yüz metreyi bir daha koşacaktır. Sonra da tek başına mezarlığa dönüp Henriette'nin başucundaki levhanın üstüne büyük bir demet gül bırakacaktır. Edgar'ın onu sevmiş olduğunu, yakmış olduğum mektupların arkasında gönderen olarak sadece E.W. yazdığını da benden başka kimse bilmez. Bir sırrı daha beraberimde mezara götüreceğim: Bir gün annem gizlice kilere inmiş, erzak dolabından bir parça jambon çıkarıp kalın bir dilim kesmiş ve acele acele yemişti. Bu gördüğüm karşısında iğrenmekle kalmamış, çok da şaşırmıştım. Ben aşağıya, sandık odasında eski tenis topları aramak için gizlice inmiştim. Onun ayak sesini duyunca da ışığı söndürüp bir kenara saklanmıştım. Önce rafta duran bir kavanoz elma püresini almıştı. Fakat sonra bir an için elindeki kavanozu bırakmış ve jambondan bir dilim kesip kıvırarak ağzına tıkmıştı. Hiç kimseye anlatmamıştım gördüklerimi ve anlatmayacağım da. Sırlarım, Schnier Aile Mezarlığı'ndaki mermerin altında kalacak. Tuhaf, fakat ben cinsimden olanları seviyorum: insanları.

Kendi cinsimden biri ölürse, üzülürüm. Annemin mezarında bile ağlardım. Yaşlı Derkum'un mezarı başın-

da ise dayanamamış, tabutun çıplak tahtası üzerine kürek kürek toprak atmaya başlamıştım; arkamda duran biri bunun gereksiz olduğunu fısıldamıştı. Fakat ben, Marie elimden küreği alana kadar toprak atmıştım tabuta. O günden sonra da artık hiçbir şeyi görmek istememiştim, ne dükkânı ne de evini, onu anımsatacak hiçbir şeyi... Marie ise soğukkanlıydı; dükkânı satıp parasını "çocuklarımız için" saklamıştı.

Ayağa kalktım, yürüdüm. Topallamadan hole çıktım, gitarımı aldım, kılıfından çıkardım ve tekrar oturma odasına döndüm. İki koltuğu karşılıklı yerleştirdim, telefonu yanıma aldım, yeniden uzandım ve gitarı akort etmeye başladım. Birkaç notadan sonra kendime geldiğimi hissettim. Hele şarkı söylemeye başlayınca iyice rahatladım: *mater amabilis... mater admirabilis... ora pro nobis...* Şarkılar hoşuma gitmişti. Elimde gitar, açık şapka yanımda ve gerçek yüzümle Roma'dan gelen treni bekleyecektim. *Mater boni consilii.* Edgar Wieneken'den para alıp eve döndüğüm gece Marie bana hiçbir zaman ayrılmayacağımızı söylemişti. "Ölüm bizi ayırana kadar," demişti. Ben ölmemiştim. "Şarkı söyleyen yaşıyor demektir," derdi Frau Wieneken ve, "Karnı tok olan da henüz yitirilmemiştir," diye eklerdi. Şarkı söylüyordum ve karnım açtı. Marie'nin hep aynı evde yaşayabileceğini hiç gözümün önüne getiremiyorum. Onunla kentten kente, otelden otele gezmiştik. Bir yerde birkaç gün kaldığımızda, "Açık bavullar, doyurulmayı bekleyen atların ağzı gibi bakıyor bana," derdi. Birkaç hafta kalmam gereken kentlerin her köşesini, arkeolojik kazı yapılmış tarihî kentleri gezer gibi gezerdi. Sinemalara, kiliselere gider, gayri ciddi gazeteler okur, kızmabirader oynardık. Züpfner'e Malta şövalyeliği unvanı verilirken, o gerçekten de büyük ayinde bulunmak, şansölyeler ve başkanlar arasında durmak, evde ise kocasının dinî giysisindeki mum lekelerini kendi eliyle ütüleyip çı-

karmak mı istiyordu? Zevk meselesidir bu, Marie, fakat senin zevkine göre değildir. İnançsız bir palyaçoya bağlanmak daha iyidir. Ayine tam zamanında yetiş diye seni erkenden uyandırır, hatta kiliseye bir an önce varman için taksi de tutar. Mavi gömleğimi yıkamana hiç gerek yok.

24

Telefon çaldığında, kendimi birden toparlayamadım. Ben kapı zilinin çalınmasını ve Leo'nun gelmesini bekliyordum. Gitarı elimden bıraktım, çalan telefona baktım ve sonra ahizeyi aldım: "Alo."

"Hans?" dedi Leo.

"Evet, geleceğine seviniyorum." Bir an sustu. Sonra öksürdü ve, "Sana para verebileceğim," dedi. Para kelimesi bir tuhaf çıkmıştı ağzından. Zaten Leo'nun para üzerine görüşleri de tuhaftır. Onun hiçbir şeye gereksinimi yoktur. Sigara içmez, içki içmez, akşam gazetelerini okumaz; ancak çok inandığı beş kişi ona bir filmi önerdiğinde kalkıp sinemaya gider. Bunu da iki-üç yılda bir yapar. Tramvaya binmektense yürümeyi yeğler. Şimdi, "para" deyince bütün keyfim kaçtı. Eğer "biraz para" deseydi, bilirdim ki iki-üç marktan söz ediyordu. Korkuyla yutkundum ve sordum: "Ne kadar?" "Ah," dedi, "altı mark ve yetmiş fenik." Onun için bu parayla çok şey yapılabilirdi. Birçok gereksinimini karşılayabilirdi Leo, altı mark ve yetmiş fenikle. Bir tramvay bileti alabilirdi, birkaç nane şekeri de. Dilenciye on fenik verebilirdi ve "önemli" kişilerin sigarasını yakmak için hep cebinde bulunsun, diye bir kutu kibrit de alabilirdi. Bu kibrit kutusu ona bütün bir yıl yeterdi ve hep yanında taşımasına

karşın, bir yılın sonunda, alındığı gibi yeni kalırdı. Tabii arada sırada berbere gitmesi gerekecekti, fakat bu parayı da, babamın onun için açtığı "öğrenim hesabı"ndan çekerdi. Eskiden bazen konsere gitmek için bilet alırdı, fakat çoğu defa da annemin aracılığıyla davetiye temin etmişti. Zenginlere fakirlerden daha çok hediye verilir. Satın aldıkları şeyleri de indirimli alırlar. Örneğin annemde bütün toptancıların bir listesi vardır. Posta pullarını bile ucuza temin ettiğine eminim. Altı mark ve yetmiş fenik... Leo için hatırı sayılır bir paraydı bu. Benim için de. Ancak "şu sıralar gelirsiz" olduğumu Leo'nun bilmediğini sanıyordum.

"Peki," dedim, "teşekkür ederim, Leo. Gelirken bir paket de sigara getir bana lütfen." Öksürdü. Sesini çıkarmadı. Tekrar ben konuştum: "Duyuyor musun beni? Alo?" Belki ondan paradan başka sigara da istememe gücenmişti. "Evet, evet," dedi, "sadece..." kekeledi: "Sana söylemem biraz zor... gelemeyeceğim."

"Ne?" diye bağırdım. "Gelemeyecek misin?"

"Saat dokuza çeyrek var," dedi, "dokuzda burada olmam gerekiyor."

"Peki ya geç kalırsan ne olur," diye konuştum, "seni kiliseden afaroz mu ederler?"

"Bırak bunları lütfen," dedi kırgınca.

"İzin filan isteyemez misin?"

"Bu saatte olmaz," diye konuştu. "Öğle saatlerinde istemem gerekirdi."

"Peki, geç kalınca ne yapıyorlar?"

"O zaman sert bir şekilde uyarıyorlar," dedi usulca.

"Ne gibi?" diye sordum.

Güldü. "İyi bir şey değil," dedi.

"Peki," diye konuştum. "Seni sorguya çekmelerini istemem, Leo. Fakat yanımda bir insanın olması beni iyileştirecektir."

"Durum bildiğin gibi değil," dedi, "anlamalısın beni. Böyle bir uyarıya razı olabilirim, fakat bir uyarı daha alırsam, dosyama geçer ve soruşturma komisyonu önünde hesap vermem gerekir."

"Nerede?" diye sordum. "Lütfen, yavaş söyle." İç geçirdi. Boğazını temizledi ve çok yavaş konuştu: "Soruşturma komisyonu."

"Lanet olsun, Leo," dedim. "Dosyaya geçmek... soruşturma komisyonu! Bütün bunlar Anna'nın I.R.9'una benziyor. Orada da en küçük uyarı bile dosyaya geçermiş, sabıkalı biri gibi."

"Tanrım, Hans," dedi, "şimdi şu kısa telefon görüşmemizde eğitim sistemimiz üzerine tartışmaya başlayalım mı istiyorsun?"

"Eğer seni üzecekse, başlamayız. Fakat bazı çıkar yollar vardır –gizli yollar demek istiyorum–, sanırım duvarlardan atlanabilir. I.R.9'da olduğu gibi. Bu kadar katı bir sistemin boşluklarını bulmak gerek."

"Evet, var boşlukları," dedi, "tıpkı askerlikte olduğu gibi. Fakat ben onlardan nefret ederim. Ben doğru yolda yürümek istiyorum."

"Peki, benim için şu nefretini bir kenara bırakıp duvardan atlayamaz mısın?"

İç geçirdi. Şu anda başını iki yana salladığını gözümün önüne getirdim. "Yarına kadar bekleyemez misin? Sabahki derse girmem ve saat dokuza doğru sende olurum. O kadar acele mi? Yoksa yine bir yolculuğa mı çıkıyorsun?"

"Hayır," yanıtını verdim, "bir süre Bonn'da kalacağım. Bana hiç olmazsa Heinrich Behlen'in adresini ver. Ona telefon edeceğim. Belki buraya gelebilir. Köln'den veya şu anda neredeyse oradan. Dizimden yaralandım, param yok, iş bağlantım yok... ve Marie de yok. Tabii yarın da yaralı, parasız, işsiz ve Marie'siz olacağım. De-

mek istiyorum ki, acele değil. Belki Heinrich bu arada papaz olmuştur ve altında bir motosiklet vardır. Dinliyor musun beni?"

"Evet," dedi yorgun bir sesle.

"Lütfen," dedim, "adresini ver, telefon numarasını ver."

Konuşmadı. İç geçirdi, bütün bir yüzyıl günah çıkarma kürsüsünde oturmuş, insanların budalalıkları ve günahlarını dinlemiş biri gibi iç geçirmişti. "Peki, peki," dedi kendini zorlarmış gibi. "Demek ki bilmiyorsun."

"Neyi bilmiyorum?" diye bağırdım. "Tanrım, Leo, çıkar dilinin altındaki şu baklayı!"

"Heinrich artık papaz değil," dedi usulca.

"Ben de nefes alındığı sürece papaz kalınır sanıyordum."

"Bu doğru," dedi. "Görevini bıraktı, terk etti. Aylardır kimse görmüyor onu, nereye gittiği belli değil."

Bütün bunları zar zor söylediği belliydi. "Peki," dedim, "herhalde çıkar günün birinde ortaya." Sonra bir şey geldi aklıma: "Yalnız mı gitti?"

"Hayır," dedi Leo sertçe, "bir kızla beraber gitmiş." Sesi bir acayip çıkmıştı, sanki, "Veba hastalığına tutuldu," dermiş gibi.

Onunla beraber gitmiş olan kıza acıdım. Muhakkak bir Katolik'ti. Eski bir papazla, bilinmeyen bir yerde, küçük bir odada yaşamak ve "et arzusu"na, her şeyine sabır göstermek zor geliyor olmalıydı ona. Odanın içinde kirli çamaşırlar, külotlar, pantolon askıları, izmarit dolu sigara tablaları, yırtılmış sinema biletleri ve başlayan para sıkıntısı. Ekmek, sigara veya bir şişe şarap almak için merdivenlerden inerken, ev sahibesi kapıyı açıp suratına dırdır etti mi, "Kocam sanatkâr, anladın mı, o bir sanatkâr," diye de bağıramazdı ona. İkisine de acıyordum, fakat Heinrich'ten çok kıza. Kilise yetkilileri böyle durumlar-

da, hele ayrılan diyakoz pek sevilmiyorsa, acımasız davranırlar. Sommerwild gibi birinde ise göz yumacaklardır. Hem Heinrich'in, bacaklarının derisi sarımtırak olan bir hizmetçisi de yoktu. Beraber olduğu insan, Maddalena dediği, canlı, genç ve cici bir kızdı. İyi yemek pişirirdi, üstü başı bakımlıydı ve neşeliydi de.

"Peki, güzel," dedim. "Öyleyse ondan bir süre hayır gelmez bana."

"Aman Tanrım, bunu duygusuzca nasıl da kabul edebiliyorsun!"

"Ben ne Heinrich'in piskoposuyum ne de bu konuyla yakından ilgileniyorum," diye konuştum. "Beni sadece ufak tefek şeyler üzüyor. Acaba Edgar'ın adresi veya telefon numarası var mı sende?"

"Wieneken'in mi demek istiyorsun?"

"Evet," dedim. "Anımsıyor musun Edgar'ı? Köln'de bizim eve gelirdi. Biz de Wieneken'lere oyun oynamaya gider, sonra da patates salatası yerdik."

"Nasıl anımsamam," diye konuştu. "Tabii anımsıyorum o günleri. Fakat bildiğim kadarıyla Wieneken Almanya'da değil. Galiba bir komisyonla Hindistan'a veya Tayland'a gitmiş... bir inceleme gezisine."

"Emin misin?" diye sordum.

"Oldukça," yanıtını verdi. "Şimdi iyice anımsıyorum, Heribert anlatmıştı bana."

"Kim?" diye bağırdım. "Kimdi sana anlatan?"

Konuşmadı. İç bile geçirmedi. Niçin bana gelmek istemediğini biliyordum artık. "Kim?" diye bağırdım tekrar. Fakat yine yanıt vermedi. Günah çıkarma kürsüsündeki o hafif öksürmelere Leo şimdiden alışmıştı. Kilisede Marie'yi beklerken, arada sırada duyardım o öksürmeleri. "Yarın sabah da gelmezsen," dedim usulca, "daha iyi olur. Gir o dersine, sakın kaçırma! Fakat bana bir şey daha söylemelisin, Marie'yi gördün mü?"

Galiba iç geçirmelerden ve öksürmelerden başka şey öğrenmemişti. Yine iç geçirdi, derin, mutsuz ve uzun. "Bana yanıt vermek zorunda değilsin," dedim. "Benimle telefonda konuşan o adama da selam söyleyiver."

"Strüder'e mi?" diye sordu usulca.

"Bilmiyorum adını. Fakat hoşuma gitmişti konuşmaları."

"Fakat onu hiç kimse ciddiye almıyor," dedi. "Yaşlandığı için burada yaşamaya devam ediyor." Bunu söylerken, nasıl olduysa güldü Leo. "Ara sıra telefona çıkıp bir şeyler saçmalıyor."

Ayağa kalktım. Perdenin aralığından aşağıya, alandaki saate baktım. Saat dokuza üç vardı.

"Gitmelisin artık," dedim, "yoksa dosyana geçer. Yarınki dersini de sakın kaçırma!"

"Fakat anla beni," diye yalvardı adeta.

"Lanet olsun," dedim, "anlıyorum seni. Hem de çok!"

"Sen nasıl bir insansın?" diye sordu.

"Ben bir palyaçoyum," dedim, "ve anlar topluyorum. Hoşça kal!" Telefonu kapattım.

25

Ona askerlik yaşantısını sormayı unutmuştum. Fakat bir gün tekrar görmek kısmet olursa soracaktım. Mutlaka ordudaki yemekleri övecektir –çünkü evde hiçbir zaman öyle iyi yemek yememiştir–, yaptırılan yorucu talimleri de eğitici olduğu için beğendiğini söyleyecektir. Orada rastladığı, halktan insanlarla ilişki kurmanın "çok öğretici" olduğunu da ekleyecektir. Fakat ona askerlikte yaşadıklarını sormama gerek yok. Bu gece yatağında gö-

zünü kırpmayacaktır. Vicdanında sağa sola dönecek, bana gelmemekle doğru yapıp yapmadığını soracaktır kendine. Ona söylemek istediğim birçok şey vardı: Bonn' da değil de Güney Amerika'da, Moskova'da veya dünyanın herhangi bir yerinde teoloji okumasının daha iyi olacağını söyleyecektim. Burada, Bonn'da, Sommerwild ile Blothert arasında, onun inanç dediği şeye yer olmadığını kavramalıydı. O, Bonn'da, mezhep değiştirmiş bir Schnier'di. Onunla bir gün her şey üzerine konuşmak isterdim. Örneğin evimizdeki toplantıların birinde. Biz, asi iki erkek evlat, mutfakta Anna'nın yanına oturacak, kahve içecek, bahçemizde bazukalarla talim yapıldığı, evimizde askerlerin konakladıkları eski günleri çağrıştıracaktık. Kapıda forslu askerî otomobiller durur, binbaşılar, başçavuşlar ve erler odaları doldururdu. Hepsinin de tek düşüncesi, sahanda yumurta, konyak, sigara ve mutfaktaki kızlara kaba el şakaları yapmaktı. Kimi gün subayla kızlardan birine evin önünde rastlardım. Adam elini kızın göğsüne atar, hatta albay rolünü oynamaya çabalayan kötü bir aktör gibi elini etekliğinin altına sokar, "Nihai zafer!" diye haykırırdı. Utanç verici, komik ve saçma bulurdum ben bütün bunları. Bir gün, Frau Wieneken'in bazı geceler, yanında birkaç kadınla, ormandan Alman ve Amerikan hatlarını geçip ekmek almak amacıyla öbür taraftaki fırıncı erkek kardeşine gittiği duyulmuştu. Aynı subay, Frau Wieneken'le diğer iki kadını casusluk ve sabotaj suçlarından kurşuna dizdirmek istemişti. (Bir sorgulamada Frau Wieneken, öbür tarafta bir Amerikan askeriyle konuştuğunu ağzından kaçırmıştı.) İşte babam o zaman –anımsadığım kadarıyla yaşamında ikinci kez– kesin bir karar vermiş ve çabucak kadınları kapatıldıkları hapishaneden –ütü odamızdan– çıkarıp nehir kıyısındaki kayıkhaneye gizlemişti. Gerçekten yürekli davranmış, subayla bağıra çağıra bir kavgaya tutuş-

muştu. En komiğime giden de, subayın sinirden inip kalkan göğsünde sallanan madalyalarıydı. Bu arada annem yumuşak bir sesle, "Beyler, beyler... her şeyin bir sınırı vardır," deyip durmuştu. Onu bu olayda en çok üzen de, iki erkeğin birbirine bağırıp çağırmasıydı. Babam birden, "Bu kadınlara bir kötülük yapmadan önce beni vurmalısınız!" diye bağırmış ve ceketinin düğmelerini açıp göğsünü subaya doğru tutmuştu. Sonra da askerler olay daha çok uzamadan çekip gitmişlerdi; çünkü Amerikalılar o gün Rhein'e yakın tepelere varmışlardı. Kadınlar da kayıkhaneden çıkmışlardı. Binbaşı mı neydi, o subayda beni gerçekten üzen, madalyaları olmuştu. Göğsünde o süsleri taşımasaydı, belki daha onurlu biri olacaktı. Daha sonraları annemin toplantılarında madalya taşıyan bağnaz kişileri her görüşümde o subay aklıma gelmiştir. Sommerwild'in madalyalarına bile daha kolay dayanabiliyordum: *Pro Ecclesia*[1] ve diğerleri. Hiç olmazsa o, kilisesi için kalıcı şeyler yapıyordu: "Sanatkârlarını" hep elinde tutmasını biliyordu. Madalya taşımayı pek sevmediğini de biliyordum. Onları sadece vaazlarda, ayinlerde ve televizyondaki açık oturumlarda takardı. Kabul etmek gerek, televizyondan o da hoşlanmıyordu. Eğer içinde yaşadığımız zamana bir ad vermek gerekirse, bence "orospuluk dönemi" demek doğru olur. Orospuların kullandıkları kelimelere artık herkes alışıyor. Sommerwild'e böyle bir açık oturumdan sonra rastlamıştım. "Modern Sanat Dinî Olabilir mi"ydi oturumun konusu. Sormuştu bana, "İyi miydim? Beni iyi buldunuz mu?" diye. Bu sorusu, orospuların, veda eden erkeğe sordukları sorulara benziyordu. Sadece bir "Beni başkasına da tavsiye et," eksikti! Ben de ona, "Ben sizi hiç iyi *bulmam*, bu nedenle

1. Katolik Kilisesi tarafından verilen bir madalya.

dün de iyi bulmadım," yanıtını vermiştim. Benim bu yanıtım onu adeta yıkmıştı. Son derece iğrenç bir tavır takınmıştı televizyonda. Eğitim üzerine birkaç ucuz görüşü için karşısındaki adamı –zavallı bir sosyalisti– "bıçaklayabilir" veya "kurşunlayabilirdi." "Öyle mi, demek o eski Picasso'yu soyut buluyorsunuz?" diye kurnazca bir soru sormuştu. Yükümlülük üzerine birkaç kelime söylemiş olan yaşlı, kır saçlı adamı on milyon izleyicinin karşısında öldürmek istermiş gibi konuşmasına şöyle devam etmişti: "Ah, sosyalist sanatı kastediyorsunuz herhalde... yoksa sosyalist gerçekçiliği mi?"

Ertesi sabah ona sokakta rastlayıp da iyi bulmadığımı söylediğimde, adeta yıkılmıştı. Belki on milyon seyirciden onu *tek* beğenmeyen bendim ve bu onun bütün kendini beğenmişliğini zedelemeye yetmişti. Ancak bütün Katolik gazetelerde çıkan "sonsuz övgüler" onu tekrar rahatlatmıştı. Sommerwild'in onlar için bir zafer kazandığını yazmışlardı.

Sondan üçüncü sigarayı yaktım. Gitarı elime alıp bir şeyler tıngırdattım. Leo'ya neler anlatacağımı, neler soracağımı düşündüm. Onunla ne zaman ciddi konuşmaya kalktıysam, hep bir engel çıkmıştır; ya son sınıf sınavları ya da korktuğu uyarı cezası. Sonra düşündüm, acaba tren istasyonunun merdivenlerinde ilahi söylemeli miydim? Galiba söylemesem daha iyi olurdu. Belki de biri çıkar, benim Katolik olduğumu sanırdı. "Bizden biri" diyebilirlerdi. Ben onlar için mükemmel bir propaganda olurdum. Fakat Katolik olmadığımı, sadece bu ilahilerden hoşlandığımı ve onları ithaf ettiğim bir Yahudi kızını beğendiğimi bilselerdi, ortalık karışabilirdi. Fakat onlar bunu ne bilir ne de anlarlardı. Belki bir şeyler yapıp televizyona çıkarırlardı; birkaç milyon insan da beni Katolik sanırdı. Ve babamın hisse senetleri değer kazanırdı. Başka şeyler söylemeliydim, fakat ilahileri de gerçekten se-

viyordum. Belki bu ilahileri, Bonn Tren İstasyonu'nun merdivenlerinden inenler yanlış anlarlardı. Yazık! Ne kadar da çalışmıştım ve *Ora pro nobis* şarkısını gitar eşliğinde ne de güzel söylüyordum.

Ayağa kalktım. Hazırlanmalıydım. Eğer sokaklarda, gitar elimde, değişik şarkılar söylersem, menajerim Zohnerer beni hemen terk ederdi. Yıllardır banyoda söyleyip durduğum *Tantum ergo* ve diğer ilahileri söylediğimde ise, benimle çalışmaya devam edebilirdi. Zohnerer'in beni sevdiğine inanıyordum, fakat Bonn Tren İstasyonu'nun merdivenlerine oturduğum anda "ticari olarak" onun için bitmiş sayılırdım.

Yine yürüyebiliyordum, hemen hemen hiç topallamadan. Portakal sandığına oturmama gerek yoktu. Sol koltuğumun altına minderimi, sağ koltuğumun altına da gitarımı sıkıştırır, işe çıkardım. Masanın üstünde iki sigara kalmıştı. Birini şimdi içecek, diğerini de insanları tavlamak için siyah şapkamın içine görülebilecek şekilde koyacaktım. Yanında da bir para dursa daha iyi olurdu. Pantolonumun ceplerini boşalttım; birkaç sinema bileti, kırmızı bir kızmabirader taşı, kirli bir kâğıt mendil... Para ise yoktu. Holdeki dolabın çekmecesini çektim; bir elbise fırçası, *Bonn Kilise Gazetesi*'nin bir faturası, bir şişe bira karşılığı alınmış bir kasa fişi. Burada da para yoktu. Mutfaktaki bütün çekmeceleri karıştırdım, yatak odasına koştum, yaka düğmelerinin, gömlek çubukçuklarının, kol düğmelerinin, çorap ve mendillerin arasında, yeşil kadife pantolonumun ceplerinde para aradım. Yok, yok, yok... Ayağımdaki koyu renk pantolonu derimi yüzer gibi çıkarıp yere attım, beyaz gömleğimi de yanına fırlattım. Açık mavi gömleği giydim. Çok şıktım dolabın aynasında; çimen yeşili ve açık mavi. Kendimi hiç bu kadar beğenmemiştim. Fondöteni fazla kalın sürmüştüm, aynada bazı yerlerinin çatlamış olduğunu gördüm. Do-

lapta durdukları sürece kremlerin içindeki yağ kurumuş olacaktı. Yüzümdeki çatlaklar, toprağın altından çıkarılmış bir heykelin yüzünü andırıyordu. Siyah saçlarım da bir peruk gibi duruyordu kafamda. O anda aklıma gelen bir şarkıyı mırıldanmaya başladım: "Zavallı Papa Johannes CDU'yu duymuyor. O, Müller'in eşeği değil, Müller'in ineği de olmak istemiyor. Başlangıç için bu iyiydi. Tanrı'yı Kötüleyenlerle Mücadele Merkez Komitesi onda kusur bulamazdı. İleride başka şarkılar da besteler, örneğin bir sürü baladı müzik eşliğinde okuyabilirdim. Ağlamak istiyordum, fakat yüzümdeki makyaj engel oluyordu. Çatlaklarına karşın güzel olmuştu; gözyaşları berbat edebilirdi onu. Gerekirse işim bittikten sonra ağlayabilirdim. Profesyonel bir dış görünüş en iyi korunmadır. Yaşam ve ölümle sadece azizler ve amatörler karşılaşır. Aynadan geri çekildim. Bir an içime kapandım, duygularımın derinliğine indim. Marie'yi düşündüm. Eğer beni böyle görmesine karşın eve *gittikten sonra* yine de kendini toparlayıp Züpfner'in Malta şövalyesi üniformasından ütüyle mum lekelerini çıkarabilirse, benim için ölmüş demektir. İşte biz o zaman gerçekten boşanmış oluruz. O günden sonra da mezarının başında yas tutmaya başlayabilirdim. Önümden geçecek insanların cebinde yeterince bozuk para olacağını umdum. Leo'dan bir *groschen*'den biraz fazla; Edgar Wieneken'den, Tayland'dan döndüğünde, belki eski bir altın para; büyükbabamdan da, Ischia Adası'ndan gelince, bir çizgili çek! Çizgili çekleri nakit paraya çevirmeyi artık öğrenmiştim. Annem de vereceği üç-dört feniği yeterli bulacaktı. Monika Silvs ise belki bana doğru eğilip bir öpücük konduracaktı. Görgüsüzlüğüme öfkelenecek olan Sommerwild, Kinkel ve Fredebeul'a gelince, onlar şapkama bir sigara bile atmayacaktı. İtalya'dan tren gelmediği saatlerde bisikletime atlayıp Sabine Emonds'a gidecek ve çorbamı

içecektim. Belki de Sommerwild, Roma'ya Züpfner'e telefon eder ve Bonn'dan önce Godesberg'de trenden inmesini önerirdi. İşte o zaman ben de bisikletime biner, bahçesi yokuş aşağı olan yamaçtaki villaya gider ve kapısına oturup şarkılarımı orada söylerdim. Marie benim şarkılarımı duymalı, dışarı çıkıp yanıma gelmeli, bana bakmalıydı. İster canlı, ister ölü olsun. Beni en çok üzen babamdı. Kadınları kurşuna dizilmekten kurtarmakla çok iyi yapmıştı, elini omzuma koyması da çok hoşuma gitmişti. Aynada gördüğüm makyajlı suratımla babama çok benziyordum. Ve Leo'nun mezhep değiştirmesine niçin o kadar şiddetle karşı koymuş olduğunu da şimdi anlıyordum. Leo için ise üzülmezdim, onun da kendine göre bir inancı vardı.

Asansörle aşağıya indiğimde saat dokuz buçuğa geliyordu. O anda aklıma, bana hâlâ bir şişe konyak borcu olan Hıristiyan Herr Kostert geldi. Birinci mevki ile ikinci mevki bileti arasındaki farkı da vermemişti. Ona pulsuz bir kartpostal yazmalı ve bunları anımsatmalıyım. Bagaj biletini de bana hâlâ yollamamıştı. Komşum sevimli Frau Grebsel'e rastlamadığım iyi oldu. Yoksa ona bu kıyafetimin nedenini açıklamam gerekecekti. İstasyonun merdivenlerinde beni otururken görürse, hiçbir açıklamaya gerek kalmazdı. Yanımda sadece o briket yoktu, kartvizitim.

Dışarısı serindi, mart gecesi. Ceketimin yakasını kaldırdım, şapkamı taktım, cebimdeki en son sigarayı yokladım. Evde bırakmış olduğum konyak şişesi geldi aklıma. İyi bir dekor olurdu merdivenlerde, fakat gelip geçenleri istediğim şekilde etkilemezdi; pahalı bir konyak olduğu markasından belliydi. Sol kolumun altında minder, sağ kolumun altında gitar, istasyona doğru yürü-

düm. Fidel Castro maskeli sarhoş bir genç bana kasten çarpmak istedi. Kenara çekildim. İstasyonun merdivenlerinde bir grup matador ve İspanyol giysili kadın taksi bekliyordu. Karnaval olduğunu unutmuştum. İşime gelirdi bu. Bir profesyonelin amatörlerin arasında saklanabileceği daha iyi bir yer düşünülemezdi. Yastığımı aşağıdan üçüncü basamağa koydum, oturdum, şapkamı çıkardım, sigarayı içine yerleştirdim, tam ortasına değil, kenarına da değil. Gören, yukarıdan atılmış sanmalıydı. Ve şarkıya başladım: "Zavallı Papa Joannes..." Kimse bana bakmıyordu; böylesi daha iyiydi. Eminim dikkatlerini çekmem birkaç saat sürecekti. Hoparlörde bir ses duyuldu. Şarkımı kestim. Hamburg'dan gelecek treni bildiriyordu. Şarkı söylemeye devam ettim. Şapkama atılan parayla birden irkildim. On fenikti. Sigaraya çarpıp onu kenara itmişti. Sigarayı yine eski yerine koydum ve şarkıma devam ettim.

Sonsöz

Savaştan sonra doğanlar –benim için 1950'li yılların sonunda, 1960'lı yılların başında doğmuş olan genç Almanlar, daha doğrusu günümüzde 25 ve 27 yaşında olanlar– böylesine zararsız bir kitabın, çıktığı yıllarda niçin bu kadar çok gürültü koparmış olduğunu anlamakta zorluk çekeceklerdir. Bugün bir romanın nasıl da çabuk *tarihî* roman olabileceğini ise çok iyi kavrayacaklardır. Bir şey daha var; bu romanı okuyan günümüz genç okurları, o yıllarda dernek ve birliklerde bir araya gelmiş bazı katı görüş ve düşünce sahiplerinin nasıl olup da toplumun çoğunluğu adına konuşma, onlar adına kararlar verme hakkını kendilerinde bulabildiğini yakından görüp öğreneceklerdir. Yüzyıllar boyu, ta günümüze dek hiçbir zaman açıklığa kavuşturulmamış bir sorun var: Katolik kuruluşlar, birlikler ve onların yayın organları yaklaşık 26 milyon Alman Katoliğini nereye kadar temsil etme hakkına sahiptir? Kim kimin adına konuşabilir, kim kimin *sözcüsü* olabilir? Tartışmaktan hoşlanan Carl Amery'nin bu romanı "fazla dinî" bulması da ilginçtir. Çünkü romanımın kilit noktası diyebileceğimiz bir ilkesi vardır: "O'ndan habersiz olanlar görecekler, duymamış olanlar anlayacaklar." Aziz Paulus, Romalılara yollamış olduğu mektupta işte böyle der. Hataların en budalacasını yapıp yazar ile roman kahramanını birbiriyle kıyaslayacaklarına, bu ilkeden yola çıkmaları gerekmez miydi? Hayır, onlar bunu yapmamışlar, edebiyatın kimi zaman taşlamadan yararlanabileceğini bir an olsun kavramamışlardır. Katolik Kilisesi'nin çeşitli organlarının karşı çıkışlarını tamamen duyarsız, üzücü ve utan-

dırıcı, çok akılsızca da bulduğum için kızamadığım tepkiler olmuştur. Bence bu kitabın yıllardır okunmasının nedeni, Katolik toplumdaki değil, kavgacı Katolik kuruluşlardaki, adı kötüye çıkmış o "kültürel eksikliği" kanıtlamış olmasıdır. Şimdi burada, yeri geldiğine inanarak Reinhold Schneider'i anımsamak istiyorum. Belli bir çevrenin örnek yazarı olarak kabul edilen, ancak solcular tarafından değeri anlaşılmamış Schneider'in "barış hareketi"nin öncülerinden ve ilk düşünürlerinden olduğu kanıtlanmıştır. Çünkü yeniden silahlanmanın ilk belirtileri görüldüğünde, buna hemen görüşleriyle karşı çıkanlardan biri Reinhold Schneider olmuştur. Bu arada tabii yıllar boyu aforoz tehdidi altında yaşamak zorunda kalan, yürekli Gertrud von le Fort'u da unutmamak gerekir. Kültürel eksikliklere değinirken çok gerilere gitmek yerinde olur. 1896 yılına döndüğümüzde, o günlerde 31 yaşındaki Carl Muth'un "Veremundus" takma adını kullanarak yayımladığı *Steht die katholische Belletristik auf der Höhe dir Zeit?*[1] başlıklı tartışmalı eseri hemen olay yaratmış, öfkeli tartışmalara ve yazılara neden olmuştu. Sonunda Muth takma adından vazgeçmek zorunda kalsa da, karşıtlarına teslim olmamıştı. O her zaman doğru yolu gösteren ve karşıtlarına destek veren ucuz edebiyatı eleştiren bir yazar olarak kalmasını bilmişti. İlerki yıllarda Muth, kilisenin peşinden gitmeyen Katolikler tarafından çıkarılmaya başlanan ve belli bir çevrenin saygısını kazanan *Hochland* adlı aylık derginin yayımcılığını yapmıştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında (Muth 1944 yılında öldüğünde 77 yaşındaydı), Scholl kardeşlerle çevresinin hep danıştığı bir yakın dosttu.

Katolik Kilisesi'ne bağlı kuruluşların günümüzdeki yayınlarının içeriği kanıtlamaktadır ki, son yüz yıl içinde değişen hiçbir şey yoktur. Eğer Muth bugün yaşamış olsaydı, mutlaka Carl Amery gibi o da *Palyaço*'yu "fazla dinî" bulurdu. Günün birinde Katolik Kilisesi bünyesindeki kuruluşların "kültürel eksikliği" üzerine kapsamlı incelemeler yapmak isteyen, yüz yıllık yozlaşmanın nedenlerini kanıt ve örnekleriyle ortaya çıkarmayı amaçlayan biri çok yorucu bir görevi üstlenecektir. Zararsız diyebileceğimiz bu roman çıktığında, bütün Alman

1. Katolik Yazını Nereye Kadar Güncel?

Katoliklerini temsil ettiklerini sanan, dinî inanç savunucusu, saldırgan azınlığın büyük tepkisine, hatta boykotuna yol açmıştı. Katoliklik üzerine kitaplar satan ve *Palyaço*'yu raflarına veya vitrinlerine koymayı göze alamayan birçok dükkân o yıllarda romanımı tezgâh altından satmayı yeğlemişti. Belki günümüz gençlerine bütün bunlar çok çılgınca gelebilir, fakat o yıllar çılgın yıllardı. Şimdi 25 ve 30 yaşında olanlara o *tarihî* olayları kavrayacakları bir şekilde nasıl anlatalım?

Liberal, kiliseye uzak duran edebiyat eleştirmenlerinin, çok şeyi doğru yorumlasalar da, bazı konuları doğru kavrayamadıkları inancındayım. Çünkü onlar için Katoliklik, ister kiliseye yakın ister kiliseden uzak olsun, ilgi çekmeyen bir konudur. Bence bu çok yanlış bir görüştür. Özellikle Adenauer döneminde Katoliklik *hatırı sayılır* bir güçtü. Örneğin Alman ordusunun o yıllardaki personel sorumlusu, inancına bağlı bir Katolik olarak, eşlerinden boşanmış subayların terfiini onaylamıyor ya da onlara elinden gelen her türlü zorluğu çıkarıyordu. Belki bu, kişisel görüşü olabilirdi, ancak laik bir toplumda oldukça mantıksız bir davranıştı.

Romanımda, yazmaya başladığımda on iki, piyasaya çıktığında on dört yaşında olan, şimdi ise otuz altı yaşına erişmiş Batı Almanya Cumhuriyeti'nin tarihine dolaylı da olsa değinen birçok ayrıntı vardır. Kınamalardan en önemlisi, romanın kahramanı çiftin evlenmeden bir arada yaşamasına yöneliktir. Günümüzde hangi genç, kiliseye bağlı veya kiliseye yakın kuruluşların sözcülerinin yirmi yıl önceki bu kınamasını anlayabilir veya açıklamalarının nedenlerini kavrayabilir? Ve bu roman 100 yıl önce yazılmadı, sadece 22 yıl önce yazıldı ve hemen tarihî oldu.

Evlenmeden bir arada yaşamak alışılmış, dinine bağlı veya bağlı olmayan çevrelerce ve toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul edilmiş bir şeydir. *Palyaço*'daki çiftin bir aradaki yaşamı da İncil'e uygundur. Tanrı'nın bir araya getirdiğini insan ayıramaz! Bu görüş Carl Amery'ye göre mutlaka "fazla dinî" bir görüştü. Bu kitapta evliliğin ne olduğuna sadece Kilise veya devletin karar vermesi görüşü çok şüpheyle karşılanıyor. Metres hayatı veya çok sayıda kişiyle cinsel ilişkinin propagandası ise yapılmıyor. Birçok yorumcunun dikkatinden kaçan, namuslu bir yaşam görüşüne ağırlık veriliyor. Günümüz-

de artık birçok Katolik aile bile evlenmeden bir arada yaşanabileceğini kabulleniyor; daha doğrusu onaylamasa da, böyle bir yaşama *göz yumuyor*. Bu toplum kesiminin uyum yeteneği –buna ilerleme diyemeyeceğim– neredeyse şaşırtıcı. Yirmi yıl önce o kesimden insanların lanet okudukları ve karşı çıktıkları bu gibi yenilikleri günümüz Katolikleri artık füzeleri kabullendikleri gibi kabulleniyorlar. Kiliseye bağlı kuruluşların Katolikliği ile Alman toplumundaki Katolikler arasındaki mesafe gittikçe büyüyor.

Belki de bu roman birkaç yıl sonra, o dönemi anlatan alaylı, taşlamalı bir eser olacak. İlk yayımlandığında, kendilerini Katoliklerin sözcüsü sananların verdikleri saldırgan tepkiler de tarihî bir an olarak kabul edilecek.

Şunu da söylemek isterim ki, 1963 yılı, katı inanç sahibi Hıristiyanlar için hiç de kolay bir yıl olmamıştı. Önce Carl Amery'nin *Die Kapitulation*'u[1] yayımlanmış, ardından Rolf Hochhuth'un *Stellvertreter*'i[2] çıkmıştı. Ve bütün bunlar Vatikan'daki İkinci Ruhaniler Toplantısı'nın ikinci yılında gerçekleşmişti. Her türlü anlayıştan uzak bir öfkeyle saldırıya geçmeden önce, Carl Amery'nin *Kapitulation*'unda yola çıktığı şu ilkeye bir göz atmak yeterli olurdu:

> Hıristiyanlık, çökmekte olan burjuvazinin içine çekilmiştir. Toplumun bu tabakasından ona kesinlikle yardım gelemeyecektir.
>
> Robert Grosche

Şunu da bilmek gerekir –Bunu acaba kim biliyor?– Grosche kesinlikle sol görüşlü bir din adamı olmadığı gibi, solcu olduğundan bile şüphelenilmeyen bir ruhani lider de değildi. Evet, muhafazakârdı, ancak içinde yaşadığı dönemin sinyallerini almasını da bilen birisiydi.

Latin Kilisesi'ne çok bağlı bir din adamıydı. Onun gözünde burjuva ile muhafazakârlık kesinlikle özdeş değildi. Bir dönem Grosche'nin Köln Başpiskoposluğu görevine getirilece-

1. Kapitülasyon.
2. Yardımcı.

ğinden de söz edilmişti. Ancak sonra nedense başkasında karar kılınmıştı.

Kiliseye yakın olduğu bilinen bir eleştirmen 1963 yılındaki bir makalesinde, *Palyaço*'yu lise öğrencilerinin de okuyabileceklerinden korktuğunu yazmıştı. Evet, bu kişinin o yıllardaki korkusu sonra gerçekleşti. Günümüzde 19-20 yaşındaki lise gençlerini Adenauer dönemi kafa yapısıyla yetiştirmenin niçin mümkün olmadığını anlamak gerek. 1963 yılı *Kapitulation*, *Stellvertreter* ve bu romanla değişikliğe açılan bir "dönüm noktası" olarak kabul edilebilir. Ve Katolik Kilisesi'ne yakın kuruluşların bu değişikliği "geriye döndürme" çabaları tümüyle başarısız olmuştur. Artık bireyler yirmi yıl, daha doğrusu bir yüzyıl geri gitmek istemiyor. Toplumdaki füzeler coşkusu bile bir türlü yitirilmiyor.

Alman Katolikliğini dört kategoriye ayırmak gerekir: Resmî kilise, Alman toplumundaki Katolik bireyler, Katolik teoloji ve yavaş yavaş ufalanıp parçalanmaya başlayan –bu, özellikle Katolik gençlik gruplarında dikkat çekiyor– kiliseye yakın kuruluşların Katolikliği.

HEINRICH BÖLL
1985

Kendini "insanlığa angaje bir yazar" olarak tanımlayan Heinrich Böll, Alman savaş sonrası edebiyatının en önemli yazarlarından biridir.

Hans Schnier, varlıklı bir ailenin oğlu olmasına karşın meslek olarak palyaçoluğu seçmiştir. Evlenmeye ve doğacak çocuklarını Katolik terbiyesiyle büyütmeye yanaşmadığından, toplum baskısına direnemeyen sevgilisi tarafından terk edilir. Hans bu kayıp yüzünden yıkılır, sanatı bitme noktasına gelir.

Palyaço 1963 yılında yayımlandığında Almanya'da büyük tartışmalara yol açmış, Heinrich Böll din karşıtı olmakla suçlanmıştır. Oysa yazar, İkinci Dünya Savaşı sonrası burjuva toplumunun dar kafalılığı ve çarpık ahlakı yüzünden "ayrıksı" bir bireyin o toplumda kendine yer bulamayışının altını çizer. Palyaçonun maskesi ardında en sarsıcı gerçekleri dile getirir; günlük hayatın acımasızlıklarını, boş kuralları, haksız baskıları okurun yüzüne bir tokat gibi çarpar. Palyaço makyajı, aslında bireyin acılarını, arzularını, umutlarını sakladığı bir maskedir.

Güzel bir söz vardır: hiçbir şey. Hiçbir şey düşünme. Başbakan'ı düşünme, Katolikleri de düşünme. Küvette ağlayan, terliklerine kahve damlayan o palyaçoyu düşün.

Kapak resmi: EGON SCHIELE

ISBN 978-975-07-1783-3

17 TL
KDV DAHİL